

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

TŮMA PŘELOUČSKÝ

Osobnost a dílo zapomenutého biskupa
v kontextu nejstarších dějin jednoty bratrské

Diplomová práce

Na tomto místě bych chtěla poděkovat
vedení této práce, Mgr. Jiřině Jusové za poskytnutí své bibliografie k dějinám
neumožnila vzniknout v tiskárně
Pavlovi Sedláčkovi za cenově zvýhodněnou práci

Vypracovala: Karolina Petrasová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc.

2006

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Prof. PhDr. Petru Čornejovi, DrSc. za laskavé vedení této práce, Mgr. Jiřímu Justovi za pomoc nejen v teologických otázkách a poskytnutí své bibliografie k dějinám jednoty bratrské, bez které by tato práce nemohla vzniknout v tak krátké době a kolegům PhDr. Heleně Sedláčkové a Mgr. Pavlovi Sedláčkovi za cenné rady při práci s historickými prameny.

OBSAH

1. Úvod
2. Základní životopisná data Tůmy Přeloučského
3. Počátky jednoty bratrské
4. Volba vlastního kněžského řádu
5. Rozhod bratří s Mistrem Rokycanem
6. Tůma Přeloučský na Moravě
7. Vnitřní spory v jednotě a hledání nové cesty
8. Vlna nové perzekuce na počátku 16. století
9. Poučery na Moravě a Tůmova polemičká činnost
10. Závěr Tůmova života
11. O původu jednoty a o chudých řádích
12. Čedule bratra Šimona
13. Listy Janovi Kostkovi z Postupic
14. Písmo Václava z Pernštejna
15. Závěr – pohled o psychologický aspekt
Přehled citovaných pramenů a literatury
Příloha – Čedule bratra Šimona

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Tůma Přeloučský. Osobnost a dílo zapomenutého biskupa v kontextu nejstarších dějin jednoty bratrské* vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Praze dne 24.11.2006

Karolina Petrasová

1. Úvod	2
2. Základní životopisná data Tůmy Přeloučského	3
3. Počátky jednoty bratrské	18
4. Volba vlastního kněžského řádu	27
5. Rozhod bratří s Mistrem Rokycanou	31
6. Tůma Přeloučský na Moravě	37
7. Vnitřní spory v jednotě a hledání nové cesty	41
8. Vlna nové perzekuce na počátku 16. století	52
9. Poměry na Moravě a Tůmova polemická činnost	60
10. Závěr Tůmova života	69
11. O původu jednoty a o chudých lidech	71
12. Cedule bratra Šimona	87
13. Listy Janovi Kostkovi z Postupic	99
14. Psaní Vilému z Pernštejna	109
15. Závěr – pokus o psychologický portrét	121
Přehled citovaných pramenů a literatury	124
Příloha – Cedule bratra Šimona (edice)	129

1. ÚVOD

Osobnost Tůmy Přeloučského (*kolem 1435 †1518) je zajímavá z několika důvodů. Prakticky celý svůj dospělý život strávil Tůma v řadách jednoty bratrské, stál u jejího zrodu, v roce 1467 byl zvolen jedním z prvních tří bratrských kněží, na přelomu 15. a 16. století se účastnil sporu o vztah bratří k světské moci, z kterého vyšel poražen. Dalších dvacet let sloužil své církvi jako biskup a sudí. Ani stáří a změny ve věrouce jednoty, které bratrský kněz nelibě nesl, mu neubrali na energii a zaujetí, s kterými obhajoval oprávněnost existence perzekuované jednoty ve své apologeticko-polemické činnosti.

Právě z obranných a polemických spisů se skládá Tůmovo dochované literární dílo, čítající několik listů adresovaným světským vrchnostem, na jejichž panství prosperovaly bratrské sbory, a rozsáhlou věroučnou polemiku s kališnickým knězem. Spisy bratrského kněze, jemuž se nedostalo univerzitního vzdělání, který však díky vlastnímu studiu nabyt pověsti „muže dosti učeného“¹, v sobě nesou několik zajímavých prvků. Je to především Tomášovo pojetí teologie dějin, inspirované starozákonními příběhy a tábořským učením, zdroji ve staré jednotě naprosto okrajovými. Podobně neobvyklý je také Tůmův smysl pro ironii a nadhled, který kontrastuje s přísností, strohostí a důsledným biblicismem apologetických spisů první generace jednoty bratrské.

Ačkoliv Tůma z Přelouče patří mezi nejzajímavější osobnosti prvních dvou generací jednoty bratrské, zůstaly zatím jeho život i literární dílo, vyjma několika krátkých článků, historiky nepovšimnuty. Ostatně již v Tůmově době jeho jméno poněkud bledlo vedle výraznějších a literárně plodnějších vůdců jednoty bratrské, kterými byli Řehoř, Vavřinec Krasnický a Lukáš Pražský.

Tato práce je prvním pokusem komplexně zmapovat život a dílo bratrského kněze a biskupa Tomáše z Přelouče na pozadí nejstarších dějin jednoty bratrské. Biografie je takřka ideálním žánrem pro nahlédnutí do mentality doby, kterou od současnosti dělí půl tisíciletí. Proto snad budou následující řádky zároveň přínosným příspěvkem k českým náboženským dějinám druhé poloviny 15. a počátku 16. století.

---

¹ Todtenbuch der Geistlichkeit der Böhmischen Brüder, ed. Joseph Fiedler, in: Fontes rerum Austriacarum, Scriptorum, Band V., Wien 1863, s. 222. Dále jen Kniha úmrtí.

2. ZÁKLADNÍ ŽIVOTOPISNÁ DATA TŮMY PŘELOUČSKÉHO

Konkrétních údajů ze života Tůmy Přeloučského se v pramenech zachovalo jen velmi málo. Tento fakt lze vysvětlit několika způsoby. Jedním z nich je skutečnost, že k osobě Tůmy Přeloučského se historie zachovala poněkud macešsky a vzpomínku na něho překryly výraznější osobnosti působící v jednotě bratrské ve stejné době. Byli jimi nejprve Řehoř, vůdčí osobnost prvních let jednoty, neúnavný apoštol a dozajista bratr zakladatel, a od 90. let 15. století pak nejvýznamnější bratrský teolog Lukáš Pražský. Nezdá se však, že by Tůma toužil zanechat výraznější otisk svého života ve vzpomínkách věků, řídil se novozákonními principy o uměňování vlastní osoby, aby mohla více růst sláva boží. Na veřejnost Tůma vstupuje teprve na přelomu 15. a 16. století, již v stařeckém věku, jako ohnivý obhájce existence vlastní církve, veden obavami o její další osud. Tento Tomášův nezáměr o prezentaci vlastní osoby lze považovat za další důvod naprostého nedostatku biografických údajů. Pro úplnost uveďme i tradiční potíž s torzovitostí dochované pramenné základny z doby, kterou se zabýváme.

Zaměříme se nyní na několik kusých zpráv, které k nám mohou promluvit o osobě Tůmy Přeloučského a pokusme se sestavit jeho alespoň rámcový životopis. Jeden z mála jistých údajů, místo Tůmova narození, nám sděluje jeho přívlastek Přeloučský, který sám používal. Podstatně složitější je to s určením data Tomášova narození. Ani zde ale naštěstí nemusíme úplně tápat. Cenné svědectví nám přináší zprávy o volbě prvních bratrských kněží v roce 1467. Vedle Tůmy Přeloučského byli zvoleni kněžími jednoty Matěj z Kunvaldu a Eliáš z Chřenovic. O nejdříve jmenovaném, Matějovi, který měl mít podle volby rozhodující slovo mezi zvolenými kněžími, se zachovaly dva rozdílné údaje, týkající se jeho stáří.

Řehoř ve spise: *Kterak se lidé mají míti k církvi římské* z roku 1471 píše o Matějovi takto: „...*také dobré svědectvie měl, jakož muož, ktož by chtěl, zvěděti to, kterakť jest od mladosti ctnostně se měl do let již více než třidciti, a ještě nevieme, aby mohl trestán býti z hřiechu škodlivého ke spasení...*“² *Historia Fratrum*³ a *Knihá úmrtí*⁴ naproti tomu uvádějí, že v době kněžské volby bylo Matějovi 25 let.

² Akty Jednoty bratrské, ed. Jaroslav Bidlo, Brno 1915, sv. I, s. 332.

³ *Historia Fratrum*, Národní knihovna v Praze, sign. XVII F 51, fol. 115.

⁴ *Knihá úmrtí*, s. 220.

Matěj byl, jak sděluje Vavřinec Krasonický⁵, zároveň nejmladším ze tří zvolených bratří. Vystavují nám tak dva přibližné letopočty Tůmova narození. Pokud uvěříme staršímu Řehořovu údaji, který datuje Matějovo narození přibližně k roku 1437, mohl by se Tomáš Přeloučský narodit někdy kolem roku 1435, eventuelně o něco dříve. Pokud bychom uvěřili mladším zprávám Historie Fratrum a Knihy úmrtí, narodil by se Tůma později, tedy někdy před rokem 1441, který by byl datem narození Matěje. Podobně jako Vojtěch Sokol, editor Tůmova spisu *O původu jednoty bratrské*⁶, přikloňme se spíše k staršímu údaji Řehoře, přímého svědka bratrské volby a zvolme tedy za přibližné datum narození Tomáše z Přelouče rok 1435.

Dalším z nemnoha údajů, které se nám o Tůmovi zachovaly v již uvedených torzovitých pramenech, je zmínka o jeho údajném povolání. Podle Krasonického, od něhož tento fakt přebírají pozdější bratrští dějepisci, byl Tůma původně přeloučským krejčím. Zmiňuje se o tom v souvislosti s volbou prvních bratrských kněží v roce 1467: „Kdež tři Pán Bůh ukázal a oznámil: Eliáše mlynáře, Tůmu krejčího z Přeloučí, Matěje z Kunvaldu, ze vsi sedláková syna.“⁷ Oproti tomu ve stejném Krasonického spise, jen o několik stránek výše, stojí: „I odstoupili od něho, kteříž se v té hromádce drželi pospolu, učení i neučení a sprostní, jako byl Bratr Řehoř krejčí, zemanského stavu a řádu, Matěj mladý z Kunvaldu, Eliáš mlynář a jiný z učených Halar bakalář, Jíra Pětikostelecký, učený a moudrý, Veliký Vít a jiní latiníci jako Tuma Přeloučský, potom Jíra bakalář z Jindřichova Hradce. Tuma Přeloučský, školní žák, ten se vycvičil u Bratří mezi učenými, že doktory rád četl a vykládal, zvláště Mikuláše Liru na Bibli, kterýž někdy Žid byl a potom křesťanem učiněn.“⁸

Na tomto místě Krasonický líčí počátky jednoty bratrské, její rozchod s mistrem Rokycanou a vyjmenovává její první osobnosti. Tomáš Přeloučský je zde postaven do protikladu ke svým pozdějším spolukněžím Matějovi a Eliášovi mlynářovi.

⁵ Vavřinec Krasonický. *O učených*, ed. Amedeo Molnár, in: Českobratrská výchova před Komenským, Praha 1956, s. 87. Dále jen: *O učených*.

⁶ *Tůmy Přeloučského spis o původu Jednoty bratrské*, ed. Vojtěch Sokol, Praha 1947. V otázce datace Tůmova narození nebyli autoři zmiňující se o jeho životopisných datech zdaleka jednotní. Např. M. Kaňák (Kaňák M., *Tůma z Přeloučí, z prvních kněží Jednoty bratrské*, in: JB 28/1951, s. 151) uvádí rok 1440, V. Měrka (Měrka V., *Tomáš Přeloučský. Jeho literární práce a jazyk*, in: Časopis pro moderní filologii 3, 1913/1914, s. 297) a J. Ledr (Ledr J., *Dějiny města Přelouče nad Labem*, Přelouč 1926, s. 473) zase rozmezí let 1440-1450.

⁷ *O učených*, s. 93.

⁸ Tamtéž, s. 83.

Tentokrát zde nefiguruje jako Tůma krejčí z Přelouče, ale coby školní žák, latiník a čtenář i vykladač církevních otců.

Tento rozpor snadno pochopíme, zamyslíme-li se nad účelem, pro který byl spis *O učení* roku 1530 Vavřincem Krasonickým sepsán. Jedná se o jednu z obran učenosti v jednotě bratrské, v situaci, kdy se po smrti Lukáše v prosinci roku 1528, rozhoduje o dalším směřování jednoty a z jejích řad se opět ozývá mohutným hlasem teze o tom, že: „*tehdy jednota bratrská dobře stála, dokud zprostnými a neučenými se zpravovala, ale jakž moudří a učení se do jednoty dostali, jinak se změnila*“⁹

Proto zde Krasonický vyjmenovává dvě skupiny bratří, kteří stáli u zrodu jednoty, na jedné straně stojí prostí a neučení řemeslníci a na straně druhé vzdělaní učenci. Zajímavé je, že právě o Tůmovi se v této souvislosti autor obrany rozepisuje nejvíc. Je všeobecně známo, že při svém zrodu měla jednota ve svých řadách mnohem více prostých a negramotných bratrů než vzdělanců, což jí bylo také jejími odpůrci často vytýkáno. Krasonický proto zcela záměrně tento poměr ve své argumentaci obrací ve prospěch vzdělaných bratří. Je možné, že právě Tůma nebyl v obecném povědomí vnímán jako vzdělanec a z tohoto důvodu se o jeho intelektuálních kvalitách Krasonický tak široce rozepisuje. V této souvislosti lze také předpokládat, že právě proto je Tůmova vzdělanost na tomto místě poněkud přeceňována. Na druhou stranu, je nezpochybnitelné, že Tomáš Přeloučský většinu spolubratří své doby rozhledem i vzděláním převyšoval. Odkud jeho vzdělání, stejně tak jako znalost latiny a spisů církevních otců, které osvědčil ve své spisovatelské činnosti, pocházelo, bude obsahem dalších řádků.

Nyní se ještě na okamžik vraťme k otázce Tůmova původního řemesla. V jednotě bratrské se podle tradice Nového zákona od prvních kněžích požadovalo, aby si na své živobytí vydělávali prací vlastních rukou a nezatěžovali tak ostatní spolubratry. Proto se řada z nich mezi bratry naučila některému z řemesel, z nichž se za nejvíc vhodná považovala ta, která byla potřebná a nezbytná k životu, tedy především krejčovství, obuvnictví a tkalcovství. Není proto vyloučené, že tímto způsobem přišel ke svému řemeslu také Tůma Přeloučský, tedy až po té, kdy přišel do jednoty a stal se jejím knězem.

---

⁹ Tamtéž, s. 79. V obdobné situaci jako Vavřinec Krasonický se v 60. letech 16. století ocitne Jan Blahoslav, který také ve svých spisech, obhajujících učenost v jednotě, Krasonického argumentace hojně využívá.

Krejčí a ševci byli nejen vykonavateli žádoucích a užitečných řemesel, ale jak si již všiml František Šmahel, také typickými představiteli lidových mudrlantů a laických samovykladačů Písma. Mistři jehly a verpánku se pravidelně objevují v polemické protireformní i reformní slovesnosti od konce 13. století a jejich výskyt ještě více narůstá v pramenech z husitské doby. Mistr Jan Hus se v kostnickém listu Martinovi z Volyně obrací na sutores a sartores jako na své milé bratry v Kristu. Zároveň právě ševci a krejčící figurují v dobových polemikách často mezi heretiky, českými viklefisty a lidovými vykladači Bible. V Čechách, podle slov protihusitských polemických spisů, již i ševci slyší zpovědi a přísluhují svátosti těla Kristova a krejčím se dopřává více sluchu než nejsvatějšímu papeži.¹⁰

Ačkoliv Tůma Přeloučský v literatuře i v mladších pramenech zpravidla vystupuje jako krejčí z Přelouče, který nabyl své vzdělanosti mezi bratřími, lze tento fakt pokládat, jak již dokládají dvě rozporné, výše uvedené, zmínky v Krasonického spisu *O učených*, jen za jeden z možných výkladů. Stejně obhajitelná je i opačná možnost, že totiž Tomáš přišel do jednoty již jako částečně vzdělaný latiník, bez teologické kvalifikace, ale směřující k tomuto vzdělání vlastní cestou a krejčovskému řemeslu se vyučil až mezi bratry, podle zde fungujícího konsenzu. V neposlední řadě je také nutné přihlídnout k již zmíněnému topos, ve kterém krejčovské řemeslo vypovídalo o svém nositeli, že bude patřit mezi laické vykladače Písma, lidové mudrlanty a zároveň pravděpodobné heretiky. Nelze proto zcela vyloučit, že i touto cestou mohl Tůma získat své přízvisko „krejčí z Přelouče“.¹¹

Tímto výkladem se již dostáváme k nejzajímavějšímu a zároveň nejsložitějšímu problému Tůmovi biografie, totiž otázce jeho vzdělání, či spíše vzdělanosti. Právě v ní byli také autoři, kteří se snažili alespoň v omezené míře načrtnout Tůmův život,

---

¹⁰ Šmahel F., *Husitští „doktoři“ jehly a verpánku*, in: Směřování. Pohled do literární dílny Amedea Molnára, uspořádala Noemi Rejchrtová, Praha 1983, s. 89-96.

¹¹ Ve věci Tůmova původu se budeme muset spokojit s prostým konstatováním, že pocházel z přeloučské měšťanské rodiny. Josef Ledr (viz Ledr J., c.d., s. 473) identifikoval Tůmu z nejstaršího urbáře pardubického panství z roku 1494 jako jakéhosi „Tomáše, majitele gruntu v Přelouči“, po němž vlastnil grunt Vaněk a Tomáš sladovník. Z toho pak odvozuje, že Tůma pocházel ze sladovnické rodiny. Tato identifikace je ale naprosto nepodložená, pouhá shoda křestního jména nám nemůže být dostatečným argumentem, navíc v roce 1494 pochopitelně Tůma dávno nepobýval v Přelouči, ale byl správcem moravského bratrského sboru v Přerově. Zajímavější stopou by mohla být zmínka urbáře (edice urbáře k městečku Přelouči viz Ledrový Dějiny města Přelouče, s. 113-115) o gruntu patřícím nejmenovanému „pikhartovi“, která jednoznačně odkazovala na bratrskou rodinu. I tuto úvahu však musíme zanechat v kategorii pouhých spekulací.

nejméně jednotní. Nelze se ovšem vůbec divit skutečnosti, že Tůmův literární projev mnohé autory zavedl na scestí.¹²

Nejprve si shrňme, co nám o Tůmově vzdělanosti či učenosti prozrazují dochované soudobé i pozdější prameny. Nejstarší zmínka o Tůmově učenosti se nalézá v nám již dobře známém spise *O učených* z roku 1530. Znovu si připomeňme místo, kde Vavřinec Krasonický vyjmenovává učence, kteří stáli u zrodu jednoty bratrské. Píše zde: „*Tuma Přeloučský, školní žák, ten se vycvičil u Bratří mezi učenými, že doktory rád četl a vykládal, zvláště Mikuláše Liru na Bibli, kterýž někdy Žid byl a potom křesťanem učiněn. Odkudž Tuma z toho doktora přehádal holešovského faráře před panem Albrechtem Holešovským co se dotýče pod obojí způsobou, i druhého lipenského faráře, vzav při na se Šimona Hranického, a to chytrého a učeného toho lipenského, jakož jich odpory psané, drahý svazek, někteří Bratří mají.*“¹³

O sedmnáct let později mladičkový Jan Blahoslav píše o Tomáši Přeloučském ve svém raném spise *O původu Jednoty bratrské*. Jak sám Blahoslav v úvodu přiznává, je tato práce z větší části závislá na starších bratrských předlohách.¹⁴ Autor čerpal především z výše zmíněného spisu Vavřince Krasonického, z něhož pochází přinejmenším polovina Blahoslavova spisu a část historická, která nás nejvíce zajímá, je, s menšími úpravami, odtud převzatá celá.¹⁵

Protože však Blahoslav čerpal i z dalších bratrských pramenů, není pro nás jeho zmínka o Tůmovi Přeloučském bez zajímavosti. Ten je v textu jmenován, podobně jako u Krasonického, mezi zakladateli jednoty, kterými byli „... z učených: Prokop bakalář z Jindřichova Hradce, Halář bakalář, Jira Pětikostelský, muž moudrý a

¹² Někteří badatelé (viz Jireček J., *Rukověť k dějinám literatury české do konce XIII. věku*, sv. II, Praha 1876, s. 297-298, František Dvorský, *Archív český*, sv. XVI., s. 36) se domnívali, že Tomáš Přeloučský nabyl univerzitního vzdělání a římského svěcení. Tato domněnka je ovšem naprosto nepodložená prameny a navíc nepravděpodobná. K tomuto mylnému závěru zřejmě zavedla jmenované badatele Tůmova překvapivá znalost latiny a patristických spisů.

¹³ *O učených*, s. 83.

¹⁴ Svě prameny Blahoslav přesně vyjmenovává hned v úvodu spisu: „*Knihy z nichž spis tento vybrán, tyto jsou: 1. Spis B. Vavřince Krasonického O původu bratrské Jednoty, krátký. 2. Stará apologie bratrská psaná. 3. Spis proti odtržencům. 4. B. Tůmy Přeloučského spis panu Holešovskému učiněný o tom, že bratrská Jednota jest z Boha. 5. Odpovědi a konfessí Rokycanovi i jiným. 6. Odpověď Jana Černého, lékaře, doktoru Augustinovi na jeho hanlivou knížku proti Bratřím. 7. Listové od Bratří starých pánům i městům psaní. 8. Z spisu o dvanácti letech. 9. Spis aneb kázání čtvero Bratra Johanna Augusty: O ustavení svatého Matěje za apoštola na místě Jidáše. A mnoho jsem toho psal, což sem sám slyšel od těch, kteříž něčemu sami přítomni byli a něco od těch, jenž přítomni byli, slychali.*“ (*Jan Blahoslav, O původu jednoty bratrské a řádu v ní*, ed. Otakar Odložilík, Praha 1928, s. 11-12, dále jen: ed. Odložilík).

¹⁵ O tom více: Krofta K., *O bratrském dějepisectví*, Praha 1946, s. 83-85.

učený, Veliký Vít, po tom Tůma Přeloučský. Ten mezi Bratří přišel léta 1454¹⁶, muž znamenitý, kterýž doma mezi Bratřími latině se naučiv, potom jiné převyšoval, s kněžimi římskými mnohými činiti míval i je přemáhal jako faráře holešovského před panem Albrechtem Holešovským. Item nějakého inquisitora hereticae pravitatis, jehož přemohl, místně toho dokázav, že pod obojí spůsobou má býti tělo a krev Páně přijímáno. Též vzav na se při bratra Šimona Hranického, přemáhal jest faráře lipenského, člověka zchytralého, nepřítele Šimonova, jakž toho i podnes svědectví zůstává.¹⁷

Tentýž Jan Blahoslav, jen o celých dvacet let starší a o mnoho učenější, se ve své proslavené Filipice opět zmiňuje o Tůmovi Přeloučském. Osoba Tomáše z Přelouče se zde opětovně ocitá na vahách argumentů na straně bojovníků za vyšší vzdělání v jednotě oproti staromilcům, hlásajícím návrat k původní bratrské prostotě. Tehdy již humanisticky vzdělaný Blahoslav se ve spise *Corollarium additum anno 1567 die 15. Februarii čili Poznamenání soudu mého o těch slovích B. Lukáše, že nic nepsal, čeho by v Jednotě nevzal*, známějším pod názvem *Filipika proti misomusům*, nekompromisně obrací proti Janu Augustovi, právě propuštěnému z vězení, který se stal symbolem snah obrátit vývoj jednoty proti toku času.

Podnětem Blahoslavova bojovně laděného spisku byl výrok Lukáše Pražského, který zazněl z úst Jana Augusty při jejich společné disputaci, o tom, že nenapsal nic, čehož by býval nenašel v jednotě. Blahoslav považoval Augustův výklad Lukášových slov, který by vedl jednotu zpět do izolace, za mylný a scestný. Lukáš podle Blahoslava skutečně „...nic nepsal než to, což v Jednotě našel: našel pravdu v podstatě i v službě etc., tu pravdu psal, tu ozdoboval, rozšiřoval, ratolesti její na všechny strany rozličně rozkládaje... Ale kdož má oči, muože dále pohleděti na toto, že byl B. Lukáš mnoho let v školách žákem, až i gradum, stupeň neb ouřad obyčejný prospívajícím v umění sedmeru žákuom přijal, t. bakalářem v Praze v koleji učiněn, a jsa člověk pilný, nemenšil se v umění a aniž v samém umění se obíral, ale také mysl svou obrácenou k věcem křesťanským měl etc., knihy latinské starých církve učiteluo, Augustina, Jeronýma, Cypriana a jiných až i novějších doktoruo čítal, i dekretuo povědom byl, dialektiku a rétoriku uměl a v ní nemálo cvičený

¹⁶ Tento údaj se nevyskytuje nikde jinde, než u Blahoslava.

¹⁷ Ed. Odložilík, c.d., s. 66-67.

byl...Takovýt' jest, tak přistrojený a jako meč vybroušený B. Lukáš do Jednoty od Boha přiveden. "¹⁸

Lukáš podle Blahoslava sice psal to, co našel u prostých a nabyt u pomyjové tuňky, ale ne bez velkého sebezapření. A také „...ne tak psal, jakž před ním jiní prostější psali: B. Řehoř, ovšem B. Matěj a někteří jiní. A navíc ani „... jako B. Prokop (ač ten byl též bakalář, muž velmi osvícený, však scotisticarum et thomisticarum ineptiarum non fuit amator, sed Cypriano et Hieronymo fere additus, ut eius scripta dulcissima, quae ego legi et habeo, testantur), item Bratr Tuoma, též latiník nezlý.“¹⁹

Kdo není slepý, píše Blahoslav, ten musí pochopit, že jednota za Lukáše začala mluvit jinými ústy. Nemyslí tím jiné věci, ale „...ty věci jako i prvé, však jiným způsobem, velmi hrubě od prvního rozdílným.“²⁰

„...Ačkoli v ten čas Pán Buoh chtěl, aby tak bylo v Jednotě děláno“, domnívá se Jan Blahoslav, „jakž dělal bratr Lukáš, však k našemu způsobu a věku a nynějším příčinám mnohem lépe by se trefil ten způsob, jehož B. Prokop, B. Jan Táborský, ba i B. Matěj, prostý, však nehloupý muž, nad to B. Tuoma užívali. A daleko by lépe bylo, abychom těch spisuo etc. užívali (již nyní těchto našich dnuo, pravím) nežli Bratra Lukášových sepsání.“²¹

Blahoslav by prý svá slova mohl lehce vysvětlit a uvést dobré důvody, pro které by už nikdo nemohl zmíněným bratrům křivdit. Toho se však protentokrát, a k naší velké škodě pozdrží, protože by musel psát velmi široce a promeškat mnoho času. Jak tedy těmto slovům rozumět a jakou roli v nich hraje dvakrát jmenovaný Tůma Přeloučský? Lukáš nepřišel s jinými teologickými důrazy, ale používal ve svých spisech scholastickou metodu argumentace, díky níž byly také tyto spisy i v samotné jednotě kritizovány pro svou nesrozumitelnost. Proto Blahoslav oproti Lukášovi staví „prostější“ bratry: Řehoře, Matěje, Prokopa z Jindřichova Hradce a Tomáše Přeloučského. Tato předcházející generace vykládala sice Písmo jednodušeji, ale také srozumitelněji a ve své prostotě byla blíže pravdě, než ony „skotistické a tomistické nejnepřítelství.“ Pokud by Blahoslavovi šlo skutečně o otázku vzdělanosti v jednotě, sotva by vedle sebe postavil Matěje, jehož ve vzácné shodě všechny

¹⁸ Jan Blahoslav. *Filipika proti misomusům*, ed. Amedeo Molnár, in: *Česko-bratrská výchova před Komenským*, Praha 1956, s. 151-152 (dále jen *Filipika*).

¹⁹ Tamtéž, s. 152.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, s. 153.

prameny nazývají mužem zbožným, leč prostým, Řehoře, zakladatele jednoty a neúnavného misionáře, autora většiny soudobých bratrských apologetických a polemických spisů, postavených na radikálním biblicismu, univerzitně vzdělaného Prokopa z Jindřichova Hradce a Tůmu Přeloučského. Tedy mnohem více než o vzdělání šlo na tomto místě o zápas dvou teologických směrů v jednotě, nebo ještě lépe, dvou přístupů k výkladu Písma, jednoduchému a jasnému oproti scholastickému a složitému, jehož sám Blahoslav nebyl příznivcem.

Takto lze také rozumět Blahoslavově poznámce, že v nynějším věku by se lépe trefil způsob, který užívali bratři Prokop, Jan Táborský, Tůma z Přelouče a dokonce i prostý Matěj než spisů Lukáše Pražského. Negativní postoj k složité scholastické argumentaci byl jedním z průvodních jevů humanismu a také humanisty často používaný termín výmluvnost – eloquentia, o kterém je řeč v druhé části Filipiky²², nevyjadřoval pouze snahu hovořit o vznešených věcech vznešeným jazykem, ale též požadavek jednoduchosti a srozumitelnosti tohoto jazyka v porovnání s neuměřenou složitostí scholastiky. Humanisticky vzdělaný Jan Blahoslav proto hlásal návrat k jasnému výkladu Písma, který byl mnohem bližší starší generaci bratří, zastoupené také Tůmou Přeloučským, nežli ve scholastice si libujícím Lukášovi.

Dalším pramenem, ve kterém se objevuje Tůmovo jméno, je Filipice časově blízké *Nekrologium*, neboli *Kniha úmrtí Jednoty bratrské*. Ta obsahuje chronologicky řazené záznamy úmrtí významných členů jednoty z let 1467 až 1606, doplněné o životopisné údaje a zprávy o jejich významu a činnosti mezi bratry. Iniciátorem tohoto soupisu byl opět Jan Blahoslav a jeho vznik lze datovat do 50. či 60. let 16. století. Druhým redaktorem *Nekrologia* se stal Vavřinec Orlík, ten ovšem, jak sám přiznává v předmluvě k soupisu, získal zápisy o významných členech jednoty z let 1467-1560 právě od Jana Blahoslava, kterého lze proto pokládat za skutečného původce spisu pro léta, která nás zajímají.²³

K roku 1518 zde čteme tuto zpráva: „*Umřel B. Thůma Přeloucký na Přerově u vilgi svatého Matěje, a na zejtrí na svatého Matěje pochován. Tu kdež potom páni Šiškové Slavkovští koupili místo za X kop. A kladli se tu, i bratrské zprávece klásti poručili, jakož jich tu několik leží. Muž dosti učený za svého věku po mnohá léta slavným byl v Jednotě. Jeden z těch tří, kteříž ponejprv losem byli na kněžství zvoleni (léta 1467). Byl potom biskupem, a naposledy i sudím, starším biskupem byl*

²² Tamtéž, s. 154.

²³ Krofta K., c.d., s. 113.

než B. Lukáš. S bratrem Lukášem nevelmi dobře byli k poslednímu. Mládenec za ním klečívaje slejchával jej modliti se: Pane překážel-li bych tvému dílu, vezmi mne. I tak se potom brzy stalo. Prostosti byl milovník a B. Lukáš velebil služby, že z pěkných nádobek sloužil, ubrusův, svéc atd. Pracoval v kněžství 51 let.²⁴

Srovnáme-li tuto zprávu o Tůmovi se zmínkami v *Nekrologiu*, připomínající jeho spolubratry, kteří též stáli u zrodu jednoty, překvapí nás, jak málo kladných hodnocení se Tůmovi oproti jeho současníkům dostalo. Matěj Kunvaldský je zmíněn jako „...člověk Bohu i lidem milý, svědectví obcování svého výborné máje od svého dětinství...“²⁵ starý kněz Michal „byl veliký muž, a mnoho za svého věku udělal, věrný Bohu, sebe zapírající a mnoho protivensství za života svého přetrpěl“²⁶ podobně další z prvních kněží, Eliáš z Chřenovic, je v *Nekrologiu* vzpomenut jako muž „...Pánu Bohu i lidem milý, ...člověk milostný a velmi přívětivý, kterýž také mnoho přetrpěl...“²⁷ Zpráva k roku 1507 zase vypovídá o smrti Prokopa z Jindřichova Hradce toto: „Umřel znamenitý člověk a přední muž za toho času v Jednotě, ...bakalář byl, člověk učený, ...jeho psaní, kteráž podnes máme, svědectvím jsou přebystrého vtipu jeho.“²⁸ A o Lukáši Pražském raději autor *Knihy úmrtí* nechce nic psát, aby nebyl nařčen, že zmínil jen velmi málo, nebo vůbec nic. Na závěr si však přece jen posteskuje: „Sumou nikdá muže takového v Jednotě nebylo. Dejž nám a stádcí svému Pán mnoho takových tak věrných, pilných, učených, a nedadoucích se přemoci mužův.“²⁹

Tomáš Přeloučský, jež je v *Nekrologiu* charakterizován pouze jako člověk poměrně učený a v jednotě známý, zde především postrádá, na rozdíl od svých druhů, kladné morální vlastnosti. Naopak, je vyzdvižen jeho údajný názorový spor s Lukášem Pražským, který s ohledem na výše zmíněnou Lukášovu charakteristiku rozhodně v Tůmův prospěch nesvědčil. Autor zde také naráží na fakt, že Tůma vzhledem ke svému vysokému věku působil po šedesáti letech v jednotě bratrské poněkud archaicky a sám se stěžil mohl ztotožnit s jejím novým vývojem. Sám Bůh ho nakonec musel vzít k sobě, aby již dále nepřekážel jeho dílu.

Poslední dvě biografické zmínky o Tomášovi z Přelouče pocházejí již ze 17. století a jsou si svým obsahem velmi blízké. Starší spis pochází z roku 1607 a byl

²⁴ *Knihy úmrtí*, s. 222-223.

²⁵ *Tamtéž*, s. 220.

²⁶ *Tamtéž*.

²⁷ *Tamtéž*, s. 221.

²⁸ *Tamtéž*, s. 222.

²⁹ *Tamtéž*, s. 226.

sepsán bratrským knězem Janem Jafetem pod názvem: *Meč Goliášův k bránění lidu božího před nepřátely jejich, to jest vypsání zřízení, pravé a stále successí osobné, nepřetržené a nerozpletené šňůry, provázku neb linie a posloupnosti řádných a pravých biskupův v Jednotě bratrské.*

Meč Goliášův má dvě části, z nichž první pojednává o posloupnosti „služebníků“ v jednotě a druhá o posloupnosti biskupů. Tůmovo jméno je zde zmíněno na mnoha místech v souvislosti s volbou prvních bratrských kněží. Spis totiž velmi zevrubně a dlouze vysvětluje způsob, kterým byl založen bratrský kněžský řád a snaží se doložit jeho legitimitu. K otázce Tomášovy vzdělanosti promlouvá pouze jediné místo Jafetova spisu, popisující kněžskou volbu ve Lhotce u Rychnova. Stojí zde: „*Ti jsou z toho ze všeho lidu řádem církevním skrze suffragia k kněžství i biskupství vyvolili nejpobožnějších a nejvhodnějších osob devět, a skrze volence je vyhlásili. A když byli v sněmu postaveni, z těch devíti skrze los s modlitbami a postem vyhledali jsou tři osoby tyto: 1. B. Mat. Kunvaldského, muže velice pobožného, 2. B. Tom. Přeloučského, učeného a opatrného, 3. B. Eliáše Křenovského, rozšafného a bedlivého.*“³⁰ Je zřejmé, že v tomto případě se nejedná o konkrétní osobnostní charakteristiky prvních bratrských kněží, ale spíš o literární klíče.³¹

Druhá, významnější zmínka o Tůmovi v *Meči Goliášově* se objevuje v souvislosti s rozkolem v jednotě, vrcholícím kolem roku 1490, který se týkal

³⁰ Jan Jafet. *Meč Goliášův*. Ed. Josef Jireček, in: ČČM 1861, s. 141 (dále jen *Meč Goliášův*).

³¹ Matěj z Kunvaldu je skutečně i ve starších pramenech zmiňován především jako muž zbožný a prostý. U Tůmy Jafet zdůrazňuje podle tradice jeho učenost. Adjektivum *opatrný* vypovídalo ve staré češtině o člověku obezřetném, schopném postřehnout nebezpečí (d'ábel si v Genesis vyhlédl ženu, jako „*méně opatrnú a rychlú k nachýlení*“ – Petr z Troyes. *Historia scholastica*, MZA v Brně, G 13, č. 302, fol. 9b), ale také rozvážným, prozíravým, rozumným a moudrým („...*opatrných a úkladných úmyslův má [rytíř] udatstvím dotisknutí*“ – Tomáš Štítý. *Knížky o hře šachové*, Nationalbibliothek Wien, rkp. 5293, fol. 312a, král Vladislav přikazuje „...*pocivým a opatrným purgmistróm i konšelóm...*“, aby respektovali práva jím vydaná – Archiv český, sv. XVIII., s. 57). Život *opatrný a vidící* znamenal rozjímavý život, umožňující přímo nazírat věci božské, vita contemplativa. Opatrná řeč byla řečí obratnou, důvtipnou a chytrou. (Staročeský slovník, díl: obilé – ožžený, Academia Praha 1984, s. 502-503).

Eliášův první přívlastek pochází z německého „rechtschaffen“ (upřímný, opravdový) a znamená: rozvážný, prozíravý, rozumný a moudrý. Není bez zajímavosti, že adjektivum *rozšafný* často používal při svých kázáních Jan Rokycana – např. „...*abychme modlili se nábožnie, pokorně, rozšafnie...*“ (Výklad na Janovo evangelium, Kapitulní knihovna, Kapitulní knihovna v Praze, rkp. A 109, fol. 307b), „*těž jeho [Boha] Syn dielo dělá, když člověku dává rozumnost a rozšafnost*“ (tamtéž, fol. 61b), „*jest osm ctností, jesto je má člověk mieti: najprv viera, ... tretie rozšafnost umenie, aby rozšafně uměl činiti dobré skutky, ...šestá milostivost*“ (Výklad na Lukášovo evangelium, Národní knihovna v Praze, sign. XVII D 21, fol. 65a). Druhý přívlastek *bedlivý* označuje člověka bdělého a pozorného (např. Tomáš Štítý radí ve svých Knížkách šesterech o obecných věcech křesťanských: „*Dobré jest je [řeholníky] napomenuti, aby ku Pismu bedliví byli*“ – Národní knihovna v Praze, sign. XVII A 6, fol. 68a, Gebauer J., Slovník staročeský, sv. I., Praha 1970, s. 32.)

postoje bratří ke světské moci. Když na bratrském synodu v Rychnově, který se konal v květnu 1494, zvítězili přívrženci „smíření se světem“ a byla zvolena nová úzká rada, Tůma z Přelouče do ní odmítl vstoupit. Protože Tůma patřil ke generaci nejstarších bratří a také byl jedním z prvních tří bratrských kněží, bylo pro kontinuitu vývoje jednoty žádoucí, aby zasedal i v nové radě. Z tohoto důvodu byl na něho a také Matěje Kunvaldského, který zastával podobné názory, číneň značný nátlak, kterému se nakonec oba bratři podvolili. Jafetův *Meč Goliášův* celou situaci komentuje takto: „...až B. Matěj poznal se s některými a poddal, a činili pokání, a žádal, aby z té práce i přednosti místa propuštěn byl a jiný na to místo posazen, rada pak pevnější, aby zase na své místo dosedli a dílo boží dělali a jednotu řídili. Čehož oni, ač se velmi vzdalovali a odpírali, když sobě to B. Matěj osobil, aby to vedl, že oni chtějí poslouchati – a nejtuzší v tom byli B. Tůma a Krasonický, chtějí se raději různě rozběhnouti, avšak i ti jsou svědomím donuceni a od jiných získáni.“³² Jafetův pohled na Tůmu, jako na toho, kdo chtěl v jednotě způsobit rozdělení je překvapivě tvrdý a ani neodpovídá historické skutečnosti. Je důsledkem změny pohledu na osobu Tomáše Přeloučského v mladších pramenech, jež signalizuje již výše zmíněná *Knihá úmrtí*. Ještě více zaráží skutečnost, že po boku Tůmy je jako další odtrženec zmiňován Vavřinec Krasonický, který v daném sporu vůbec nestál na straně milovníků staré bratrské prostoty. Také jeho osobní kvality nejsou v *Nekrologiu* nikterak vyvyšovány, naopak jeho charakteristika namnoze připomíná zmínku o Tůmovi. Je zde vzpomínán jako muž rozumný, učený, staré prostoty milovník, který mnoho psal, ale z toho po něm jen málo zůstalo.³³

Je patrné, že bratrské prameny z druhé poloviny 16. a počátku 17. století již mnohem více žijí svým vlastním životem, než aby reflektovaly historickou skutečnost. Lze k nim tedy přistupovat jen s největší opatrností. To potvrzuje i poslední text z kterého budeme čerpat v otázce vzdělanosti a učenosti Tomáše Přeloučského. Je jím spis Jana Amose Komenského: *Historia o těžkých protivenstvích církve české hned od počátku jejího na víru křesťanskou obrácení v létu Páně 894 až do léta 1632 za panování Ferdinanda Druhého*, který vyšel latinsky roku 1647 a česky 1655. *Historia persecutionum* podrobně popisuje vznik a začátky jednoty, v tomto případě však nikoliv na základě starších pramenů, nýbrž téměř doslovně podle Jana Jafeta. Z *Meče Goliášova* je také převzata a mírně

³² Tamtéž, s. 144.

³³ *Knihá úmrtí*, s. 227.

upravena zmínka o volbě prvních kněží: „Ale stalo se božím řízením, že ty tři psané cedulky přišly do rukou tří mezi nimi: Matěje Kunvaldského, muže velice pobožného, Tomáše Přeloučského, muže učeného, a Eliáše Křenovského, muže obzvláště opatrného.“³⁴. Komenský zde, z důvodů, které se dnes už sotva dozvíme, zachoval sice jména a jejich pořadí, ale Jafetovy přívlastky poněkud promíchal. Matěj zůstal, tak jako ve všech bratrských pramenech, mužem zbožným, podobně Tůma mužem učeným, ne však již opatrným. Opatrnost byla propůjčena třetímu z kněží, Eliášovi, naopak přívlastky „rozšafný“ a „bedlivý“, které mu přisoudil Jan Jafet, zcela zmizely.

Jistěže se zde již nepohybujeme v rovině reálných osobních charakteristik zmíněných bratrů, budiž nám však tento příklad dobrou demonstrací toho, jak spisovatelé 17. století zacházeli se svými literárními předlohami.

Všechny výše uvedené prameny se shodují na jedné věci, totiž Tůmově učenosti. Krasonický ho nazývá školním žákem, který se vzdělal mezi učenými bratry v jednotě a rád pak četl a vykládal „doktory“ (tj. scholastické teology), zvláště Mikuláše z Lyry,³⁵ pomocí jehož díla interpretoval Bibli. Díky Mikulášovým výkladům přehádal holešovského faráře ve věci přijímání pod obojí způsobou a také Jindřicha,³⁶ chytrého a učeného faráře z Lipníku, s nímž polemizoval v zastoupení Šimona, bratrského kněze v Hranicích.

Podle Jana Blahoslava se Tůma mezi bratry naučil latinsky, ostatní bratry intelektuálně převyšoval a vedl časté a úspěšné polemiky s katolickými kněžími. Kromě sporu s holešovským farářem a polemiky s Jindřichem, farářem v Lipníku navíc Blahoslav zmiňuje Tůmovu *disputaci s nějakým inquisitorem hereticae*, kterému dokázal, že tělo a krev Páně má být přijímáno sub utraque specie.

³⁴ Jan Amos Komenský. *Historia o těžkých protivěnstvích církve české*, ed. Amedeo Molnár a kol., in: Dílo Jana Amose Komenského, díl 9/1, Praha 1989, s. 80.

³⁵ Františkánský mnich Mikuláš z Lyry (*1270/75 †1349) byl autorem základního díla středověké apologetiky s názvem *Postilla litteralis super totam Bibliam* (nebo ve zkrácené verzi: *Postilla moralis*). Postila byla značně rozšířená, překládaná do národních jazyků, od 70. let 15. století vycházela opakovaně tiskem. Často byla vydávána spolu s dalším Mikulášovým dílem, protižidovskou polemikou: *Quaestio disputanta contra hebraeos*. Mikuláš z Lyry, na rozdíl od většiny svých učených vrstevníků ovládal hebrejštinu a při výkladech Starého zákona upřednostňoval hebrejský originál před latinským překladem, který považoval za nepřesný. Jeho dílo vedle katolických autorů citují často také reformátoři, především Martin Luther (těžil nejvíce z Mikulášova výkladu knihy Genesis) a Melancthon (viz *Kirchenlexikon Bautz*, Bd. VI, Nordhausen 1993, sl. 910-915).

³⁶ Zatímco formálně se tato písemná polemika vedla mezi prostým bratrem Šimonem, správcem sboru v Hranicích a zřejmě neméně neučeným kališnickým farářem Tomášem, působícím tamtéž, ve skutečnosti proti sobě polemizovali mnohem učenější lipnický farář Jindřich a Tůma Přeloučský. Jejich polemika vyšla tiskem asi již v roce 1507 a dochovala se v jediném exempláři, známém jako *Cedule bratra Šimona* (Knihovna Národního muzea v Praze – dále jen KNM, sign. 25 F 6).

Zmíněným inkvizitorem je dominikán Jindřich Institoris, kterého poslal papež Alexandr VI. začátkem roku 1500 na Moravu v roli pomocníka olomouckého biskupa Stanislava Thurza v boji proti utrakvistům a především proti nebezpečně se rozmáhající pikartské sektě, tedy jednotě bratrské. Institoris záhy po svém příchodu na Moravu vyzval bratry k hádání o víru, k němuž došlo ke konci roku 1500 a na straně jednoty se ho zúčastnili Tomáš Přeloučský a Vavřinec Krasonický. Krasonickému také v disputaci náležela hlavní role a udělal na svého protivníka velmi dobrý dojem, naopak o Tůmově účasti se později inkvizitor Jindřich vůbec nezmiňuje³⁷, a stejně tak o skutečnosti, že by námětem hádání byla otázka přijímání pod obojí způsobou. Tato zmínka je zřejmě Blahoslavův dodatek, respektive úprava Krasonického traktátu, který, jak již víme, byl hlavním podkladem jeho spisu o původu jednoty, kde je hádání s Tůmou Přeloučským o přijímání pod obojí přisuzováno holešovskému faráři.

V Blahoslavově *Filipice* je Tůma jmenován latiníkem nezlý, v *Nekrologiu* mužem dosti učeným, podobně jako u Jafeta a Komenského. V otázce Tůmova vzdělání je pro nás stěžejním pramenem svědectví Tůmova současníka Vavřince Krasonického, který o generaci staršího Tomáše nejen pamatoval, ale také dobře znal, přinejmenším z právě zmíněné disputace s inkvizitorem Jindřichem. Přihlédnout lze ještě k Blahoslavovým zmínekám, které sice vznikaly s více než třicetiletým odstupem od událostí, které popisují, Blahoslav ale zároveň používal některé, dnes již ztracené prameny, které mu mohly přinést autentická svědectví. Zbývající mladší informace o Tůmovi Přeloučském jsou již jen otiskem těchto starších zpráv do nové doby, napsané čerstvým inkoustem.

Z dochovaných a námi již prověřených bratrských pramenů můžeme tedy o Tůmovi Přeloučském vyrozumět dvě věci. Mezi spolubratry své doby vynikal

---

³⁷ Na počátku roku 1501 vydal Jindřich Institoris rozsáhlý spis na obranu katolické církve proti valdenským a pikartským herezím, jak bylo ve své době běžně nazýváno učení jednoty bratrské. Apologie měla dvě části (dříve považované za dva samostatné spisy) s názvy: *Sanctae Romanae ecclesiae fidei defensionis clypeus adversus Waldensium seu pickardorum haeresium, certas Germania Bohemiaeque nationes in odium cleri ac enervationem ecclesiasticae potestatis virulenta contagione sparsim inficientem, SS. Alexandri sexti pontificis iussu nuper per eximium sacrae paginae profesoem fratrem Heinricum Institoris, haereticae pravitatis inquisitorem, ordinis Praedicatorum, in formam sermonum utilissime redactus a Adversus pickardorum Waldensium in sanctam Romanam ecclesiam horrendam blasphemiam, apocalypticam meretricem illam appellantium, opusculum per fratrem Henricum Institoris, sacrae pagine profesoem, sedis apostolice ad regnum Bohemiae nuntium et inquisitorem collectum incipit feliciter.* Obě části, spojené v jeden spis, vyšly tiskem v Olomouci v roce 1501 a 1502 a jsou hlavním pramenem o krátké inkvizitorské činnosti Jindřicha Institorise na Moravě a také o jeho zmíněné disputaci s bratry Tůmou a Vavřincem. Podrobněji se jejich obsahem zabývá 9. kapitola.

„učeností a vzděláním“ a také na určité úrovni ovládal latinu. Krasonického termín školní žák je jedním z možných dobových výrazů pro žáka partikulární městské školy. Hlavní a naprosto převažující náplní vzdělávání na tomto typu škol byla výuka latiny. Městské školy u nás i v ostatní Evropě vznikaly již od 13. století spolu se zakládáním a rozkvětem měst. Fungovaly zpravidla při farách, učili v nich klerici a financovali městské orgány nebo vrchnost. S jistými výhradami by se dalo použít pravidlo, že tam, kde existovala fara, fungovala zároveň městská škola. V královských městech a městech patřících církevní vrchnosti byly tyto vzdělávací instituce velmi staré a zpravidla si udržovaly vysokou kvalitu.³⁸

Je téměř jisté, že městská škola existovala i v Tůmově rodné Přelouči. Město Přelouč, ležící na důležité spojnici mezi Hradcem Králové a Kutnou Horou, mělo v 15. století značný hospodářský význam, o kterém svědčila již existence kamenných hradeb. Tuto situaci zásadně změnil Vilém z Pernštejna, který roku 1491 zakoupil do té doby bezvýznamné Pardubice a začal z nich budovat své reprezentativní sídlo. Přelouč po boku vzkvétajících Pardubic postupně ztrácela na významu a v roce 1518 byla natrvalo připojena k panství Pardubice.³⁹

Do zániku opatovického kláštera v roce 1421 patřila Přelouč této církevní vrchnosti, zdejší kostel sv. Jakuba, inkorporovaný klášteru, byl od roku 1403 povýšen na proboštví. Tyto skutečnosti vypovídají o výjimečně příznivých podmínkách pro existenci kvalitní partikulární školy. Farář zdejšího kláštera musel být jedním členem konventu, navíc na faře pravděpodobně existovala vynikající knihovna. Ačkoliv tyto úvahy nemůžeme opřít o konkrétní dochované prameny, je existence dobře fungující městské školy v předhusitské Přelouči, téměř jistá.

Kontinuita příznivého vývoje pro vzdělávání chlapců z rodin přeloučských měšťanů byla přetržena husitskými válkami. Výbuch husitské revoluce se dotkl obyvatel Přelouče obzvlášť tvrdým způsobem. Město se stalo už v samotném počátku revoluce husitským centrem, v lednu roku 1421 ale na Přelouč zaútočilo spojené vojsko Jana Městeckého z Opočna a města Kutné Hory. Husité se opevnili

---

³⁸ Winter Z., Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně-historický obraz. Praha 1901, s. 1-8.

³⁹ Kuča K., Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, sv. VI., Praha 2004, s. 119-120, Vorel P., Dějiny města Přelouče, díl I., Přelouč 1999, s. 20-32.

v kostele sv. Jakuba a po krvavém boji bylo 125 měšťanů, včetně jejich vůdce kněze Valentina, odvečeno do Kutné Hory a tam svrženo do důlních šachet.⁴⁰

Na jaře stejného roku přestal fakticky existovat benediktinský klášter v Opatovicích. První doloženou vrchností města Přelouče po zničení opatovického kláštera se stali příslušníci kališnického šlechtického rodu z Miletínka (drželi město v letech 1437-1456), za jejichž působení žil zřejmě v Přelouči také Tůma. O tom, jaký byl další osud přeloučské fary a školy, nemáme žádných zpráv.⁴¹ Obecně lze říci, že utrakvistické farnosti a městské rady podporovaly obnovování a fungování městských škol, například v roce 1434 se kněžský synod mimo jiné usnesl, aby školy, studia gramatická a jiných umění byly rozmnožovány a tam, kde jsou válkou zničeny, o to usilovněji obnovovány.⁴²

Závěrem tedy můžeme vyslovit domněnku, že Tomáš z Přelouče nabyt jistého vzdělání na městské partikulární škole v Přelouči, která zde v této době pravděpodobně existovala. Odtud nejspíš pocházela jeho znalost latiny, jejíž výuka bývala na tomto typu škol hlavní a často jedinou náplní vzdělávání. Zprávu Jana Blahoslava o tom, že se Tůma *doma mezi bratřími latině naučiv*, nelze považovat za příliš důvěryhodnou. V první bratrské generaci by totiž Tomáš sotva našel mnoho bratří, od kterých by se mohl naučit latinsky, vždyť podle dobových zmínek sám učeností většinu z nich převyšoval.

Vavřinec Krasnický si také všimá Tůmovy záliby v četbě scholastických spisů, v Tůmově literárním díle navíc nalézáme četné odkazy na církevní otce, nejčastěji na Cypriána, Ambrože, Dionýsia, Augustina, Jeronýma, Řehoře Velikého a Jana Zlatoústého. V Tomášových spisech můžeme najít i zcela konkrétní doklady vlivu latiny na jeho slovní zásobu, jako jsou přejatá slova latinského původu, například: *cruciata*, *registrum*, *aparát*, *kanonika*, *predicator*, *koncilium* a další. Pro jeho dílo jsou také příznačné kromě přímých citací z Nového i Starého zákona parafráze a ohlasy biblických textů a pronikání biblických jazykových schémat. Uvedme

---

⁴⁰ O této krvavé historce informuje několik kronik 15. století (např. *Starší letopisové čeští*, ed. František Palacký, Praha 1829, s. 44, *Vavřinec z Březové. Husitská kronika*, in: FRB, díl V., ed. Josef Emler, Praha 1893, s. 469-470)

⁴¹ Nejstarší zmínka o existenci přeloučské městské školy pochází až z roku 1547. V dochovaném zlomku městské knihy se zachovala smlouva o pronájmu části obecního lesa a louky panu Janu Stříbrskému z Krušce, který se zavazuje platit za její užívání 45 kop grošů míšeňských, splatných o vánocích a určených školnímu rektorovi (ed. Petr Vorel, c.d., s. 211).

⁴² Winter Z., c.d., s. 7.

některé příklady z Tůmova spisu *O původu jednoty bratrské a o chudých lidech*⁴³: „...není proč se táhnouti k takovým pro pomoc a pro službu, neb slepý povede-li slepého, oba do jámy upadnou.⁴⁴ ...Dotknu-liť Vaší Milosti jakým slovem nelibým a udeřím-liť zhlucha jako sedlák palicí, nepohybuj se umění moudrosti Vaší, neb umění mužovo po trpělivosti poznáno bývá a sláva jeho pomínutí nepravé věci⁴⁵ ...I co prospěje nemilosrdnému slavný pohřeb a štědré ofěry? A bude-li duše pohřbena v pekle s bohatcovou, co platno? Lépe by bylo pohřbenu býti spravedlivému bez ofěry na rozhraní, když by jeho duše nesena byla od andělův v nebe...“⁴⁶

Z Tůmova díla je patrné, že kromě dobrého zvládnutí latiny a výborné úrovně českého jazyka⁴⁷ vynikal jeho autor také znalostí patristiky a Starého i Nového zákona. Studium církevních otců i Bible mohlo být na určité úrovni též obsahem vzdělávání na městské škole. Hlubší znalost těchto textů i schopnost užívat jich v polemikách a apologiích, musely však být výsledkem Tůmových výjimečných schopností a do hloubky sahajícího samostudia, ke kterému měl v jednotě bratrské takřka ideální předpoklady.

3. POČÁTKY JEDNOTY BRATRSKÉ

V předchozí kapitole jsme se pokusili, i s částečnou pomocí hypotéz, určit Tůmovo místo a dobu narození, vzdělání i společenský status. V dalším hledání se už budeme moci více opřít o historické prameny. Tůmův život byl od 50. let 15. století již nerozlučně spjat s právě vznikající jednotou bratrskou, tehdy ještě malou skupinkou náboženských horlivců, která se však v příznivém prostředí poděbradských Čech záhy rozrostla v třetí konfesi, žádající toleranci, uznání a pravděpodobně i přijetí svých radikálních zásad lidem celého království.

Přesné datum okamžiku, kdy se Tomáš z Přelouče objevuje v řadách radikálních posluchačů mistra Rokycany, není známo. Podle Blahoslavova spisu *O původu*

⁴³ *Tůma Přeloučský. O původu jednoty bratrské a o chudých lidech*, ed. Vojtěch Sokol, Praha 1947 (dále jen: *O původu a chudých lidech*)

⁴⁴ *O původu a chudých lidech*, s. 75.

⁴⁵ Tamtéž, s. 45.

⁴⁶ Tamtéž, s. 63.

⁴⁷ O jazykové úrovni Tůmových spisů více: Michálek E., Příspěvek ke studiu slovní zásoby nejstarších památek Jednoty bratrské, *Listy filologické* 99/1976, s. 386 - 393 a Měrka V., Tomáš Přeloučský, jeho literární práce a jazyk, *Časopis pro moderní filologii a literatury* 3/1913-14, s. 297 - 306.

*jednoty bratrské*⁴⁸ je jím rok 1454, protože se však tento údaj nevyskytuje v žádném ze starších pramenů, nelze mu přiřítat příliš vysokou důvěryhodnost. Vavřinec Krasonický⁴⁹ jmenuje Tůmu mezi prvními bratry, kteří se shromažďovali pod Rokycanovou kazatelnou. Domněnka, že byl Tůma Přeloučský v řadách bratří od samého počátku, je velmi pravděpodobná. V její prospěch mluví již sama skutečnost, že dostal důvěru bratří při volbě prvních kněží.

Pro další výklad a především rozbor Tůmova literárního díla bude nutný stručný exkurz do historie prvních dvou desítek let existence jednoty bratrské. Zaměříme se v něm také na vztah prvních bratří a kališnického krále Jiříka z Poděbrad⁵⁰ a neoficiálního českého arcibiskupa pohusitských Čech Jana Rokycany. Tyto dvě osoby se nám v dalších kapitolách této práce objeví v poněkud překvapivých souvislostech Tůmova pojetí teologie dějin.

Jednota bratrská se zformovala podobně jako řada jiných „jednot“, jež byly tvořeny volnými skupinkami věřících a vznikaly kolem charismatických osobností jako následek rozčarování z toho, že husitství nedospělo ke svému cíli, kterým měla být náprava náboženského života. Tyto spíše nepočtené kroužky se sice liturgicky i dogmaticky lišily od oficiálního kališnického proudu, ale nebyly příliš organizované. Stejným způsobem vznikla i jednota bratrská⁵¹ a onou charismatickou osobností nebyl nikdo jiný než neoficiální kališnický arcibiskup mistr Jan Rokycana.⁵² Ten se v letech 1453–1454, tedy v době pražského pobytu Ladislava Pohrobka, značně radikalizoval a pod jeho týnskou kazatelnou se shromažďovali četní posluchači. Tento ohnivý kazatel hovořil – zcela v Husově a Jakoubkově tradici – o tom, že zákon boží je nadřazený nad všechny ostatní zákony, které stanovila a vydala světská i církevní moc. Je podle Rokycany obsažen v Bibli a také ve spisech církevních otců, z nichž můžeme poznat, jak žila prvotní církev, kterou mistr považoval za autentičtější než církev pozdější, natož pak současnou. Soudobá církev mu nemohla být vzorem a její úpadek byl podle Rokycanova mínění zaviněn především neutěšeným stavem kněžstva (vždyť „řídka se nahodí kněz bez hříchu

⁴⁸ Ed. Odložilík, c.d., s. 66.

⁴⁹ O učených, s. 83.

⁵⁰ O tom více: Petrasová K., Jiří z Poděbrad a jednota bratrská, *Paginae historiae* 11/2003, s. 5-31. ✓

⁵¹ Podle Komenského zpočátku příslušníci jednoty sami sebe nazývali „bratry zákona Kristova“, čímž poukazovali na Nový zákon jako hlavní měřítko svého křesťanského života. Tento název se ale v bratrských spisech objevuje poprvé až v roce 1535.

⁵² Další výklad se opírá především o spis *Bratři za krále Jiřího v úzkostech*, který se nalézá v Aktech (Bidlo, c.d. I, s. 597-658).

smrtebného“). Špatní kněží byli častým námětem Rokycanových kázání, stejně jako jimi svedený a zkažený lid.⁵³

Tato kázání připomínají bratři později svému mistrovi v listech, v kterých vysvětlují, proč si zvolili vlastní kněžský řád. V té době však Rokycanův radikalismus už dávno pominul. Jeho názory ovšem nebyly tak vyhraněné, jak je bratři později interpretovali. Rokycana se vždy vyhýbal výstřednostem a dával si pozor, aby se nepřiklonil k žádné krajnosti, zcela v duchu svého hesla „*Dajž nám milý Bože v prostředek uhoditi*“⁵⁴. V tomto postoji však není třeba vidět jen pragmatismus arcibiskupa v zemi dvojího lidu, ale i snahu o ideální uměřenost, vždyť krajnost je ve středověkém chápání vždy vychýlením z rovnováhy, v níž všechny věci nalézají svou míru a mez.

Jádro pozdější jednoty bratrské tedy vzniká jako malý kroužek řemeslníků a zřejmě i studentů zaujatých Rokycanovým kázáním. Mezi nimi brzy vyniká osobnost mistrova synovce Řehoře⁵⁵ (byl asi synem Rokycanovy sestry, manželky chudého zemana), kterého lze také považovat za skutečného zakladatele jednoty.

Poučení Rokycanovými kázáními hledají bratři dobrého kněze a zbožný lid (vždyť podle mistrových slov je skutečný křesťan vzácný jako jelen se zlatými parohy)⁵⁶, navazují kontakty s knězem Jakubem v Divišově, Janem Opočnem, Martinem Lupáčem⁵⁷ i se skupinou vilémovských. „*S nimi radíce se o své spasení i*

⁵³ Goll J., Chelčický a Jednota v XV. století, Praha 1916, s. 62-64.

⁵⁴ Tamtéž, s. 64. V Rokycanově postile mužeme nalézt další pasáže z nichž vyplývá, že pražský mistr byl přesvědčen o tom, že pravda boží je vždy blízko středu, vzdálena všem krajnostem. Např. „*Blaze jemu, ktož umie v mieru uhoditi, aby neupřielišil!*“ (Postilla Jana Rokycany, ed. František Šimek, díl I., Praha 1928); „*Die tu dále Svaté čtenie, že ten nepřítel – ďábel – nasál toho koukole v prostředek pšenice. Co jest to, že die: v prostředek? To jest: že pšenice sau ctnosti svaté a dobré, a ty ctnosti záleží v prostredce; i protož jest ďábel toho náramně pilen, uvrci kaukol, tj. nedostatek hříecha, v prostredce ctností, aby lidé v prostredce neuhodili, jako takto: Spravedlnost jest ctnost veliká; a tu když chtie lidé vésti, ihned ďábel hledi prostredce zkaziti, že při té ctnosti [lidé] upřielišie, a tak kdež vedau spravedlnost, povedou ukrutnost*“ (tamtéž, s. 294).

⁵⁵ Informace o příbuzenském vztahu Řehoře a Rokycany se objevuje až v pozdějších bratrských spisech. Je ale velmi pravděpodobná, vzhledem k důvěrnému tónu Řehořových listů Rokycanovi i k tomu, jak mírně bylo později s Řehořem zacházeno ve vězení.

⁵⁶ Postilla Jana Rokycany, díl II., Praha 1929, s. 707.

⁵⁷ K zvláštnímu sblížení bratří s Martinem Lupáčem dojde v době ochladnutí styků s mistrem Rokycanou. Rokycana i Lupáč byli kdysi žáky Jakoubka ze Stříbra. Zatímco Rokycanův radikalismus postupně ustupoval adekvátně k odpovědnosti hlavy kališnické církve, Lupáč zůstal silně protikatolicky zaměřen. Řím pro něho zůstal nevěstkou a Antikristem. O tom, jak těžce nesl zpětné sblížení kališníků a katolíků, vypovídá úryvek z jeho latinsky psaného spisu, který se zachoval v Korandově Manuálu: „*Vyjímaje jediné přijímání z kalicha jsou jinak ve všem za jedno s drzou nevěstkou (kališníci kněží)! Jaký tedy div, že prostý lid stále čteněji se k ní vrací a od kalicha odpadá!... Běda rakům, lezoucím nazpátek... Který kazatel opovází se dnes nazvat římskou církev synagogou satanovou, nevěstkou, sedící na mnohých vodách, nebo Antikristem či obłudou desetiřehou? Kde zůstala naše smělost, kde síla našeho ducha? Zeslábli jsme a zestárli, pozbyli jsme ducha statečnosti, i jsme vítězové, přemoženi přemoženými.*“ (Truhlář J., Manuál Václava

na kázáních poslouchali jsme jich, avšak mistra Rokycány nade všechny jiné, neb nám se vidělo, že nejrozumněji vypravuje o věře pána Krista i o životě křesťanském“.⁵⁸

Sám Rokycana odkazuje hledající bratry na Petra Chelčického. Ti studují jeho spisy, které mají na formující se jednotu zásadní vliv.⁵⁹ Rokycanovi posluchači se od svého mistra oddělují nejprve místem, když odcházejí do Kunvaldu a později se s ním rozcházejí i názorově. I přes mnohá zklamání pro ně ale mistr Rokycana zůstane duchovní autoritou až do konce svého života.

Do Kunvaldu, zapadlé podhorské vesničky na litickém panství Jiřího z Poděbrad, odcházejí bratři podle pozdější písemné tradice buď na začátku Jiříkovy vlády, nebo těsně předtím, tedy v roce 1457 nebo 1458. Později bylo Rokycanovi vytýkáno, že se elegantním způsobem svých nepohodlných posluchačů zbavil, když jim sám zajistil souhlas vrchnosti – nového či budoucího krále. Tehdy ale ještě nedošlo ve vzájemných vztazích bratří a jejich mistra k žádné nepříznivé změně. To je zřejmé například ze skutečnosti, že bratři zasílali spisy Petra Chelčického Rokycanovi ke schválení. Je velmi pravděpodobné, že sami bratrští radikálové toužili opustit Prahu a založit si vlastní společenství, vzdálené světským nepravostem, kde by mohli realizovat své představy o ideální církvi.⁶⁰

Kunvald si bratři zvolili nejen pro jeho odlehlost, ale i pro blízkost kněze, jemuž mohli konečně důvěřovat, žamberského faráře Michala.⁶¹ Po mnohých zklamáních byl Michal knězem, který odpovídal jejich vysokým morálním požadavkům. Druhý

Korandy, Praha 1888, s.147–149). Rozpory mezi Rokycanou a Lupáčem v pohledu na církevní politiku zašly tak daleko, že i mezi kališnickými kněžskými existovaly dvě strany, jak dosvědčuje bratr Vavřinec Krasonický: „jiní Rokycanské a jiní Martinitské [kněze měli], totiž Lupáče následující, a ti ve mnohém sobě se protivili“ (Bidlo, c.d. I, s. 700).

⁵⁸ Bidlo, c.d. I, s. 606.

⁵⁹ Když se později bratři setkávají s valdenskými, zjišťují, že jejich učení je jim více než blízké, valdenské myšlenky (např. pacifismus, odpírání účasti na veřejném životě a další) totiž nevědomky přijali od Petra Chelčického, zemana z jižních Čech, kde bylo valdenství poměrně rozšířené.

⁶⁰ Goll, c.d., s. 66.

⁶¹ Vyskytly se sice názory, že sám král Jiří odklidil bratry na své zapadlé litické panství, Lukáš však píše ve svém spise „O původu jednoty bratrské“, který je nejstarším pramenem o přestěhování Bratří do Kunvaldu toto: „Prosili Rokycanu, aby se králi přimluvil, aby jim dal místo k obývání na litickém zboží v Kunvaldě za Žamberkem ve vsi. I dopustil a tu mnozí věrní shromáždili netoliko z obecného lidu, ale i z rytířského a kněžského, až někteří tu i stavení vzdělali. I přidrželi sou se kněze Michala, faráře žamberského, a od něho služebností požívali.“ (Národní archiv v Praze, fond Akta jednoty bratrské – dále AUF, kn. IV, f. 117b). Aktivita tedy vyšla od bratří a hlavním důvodem, proč si vybrali právě Kunvald pod Orlickými horami, byl kněz Michal. Také král Jiří prozatím neměl důvod si jednoty příliš všimnout, protože doposud nevybočovala z běžné ortodoxie, ani se nevydělila z kališnického proudu.

kněz – Martin z Krčína, se k jednotě pravděpodobně přidal až po jejím usazení v Kunvaldě.

V podorlické vesničce bratři pobývali až do svého prvního pronásledování a mohli se zde i relativně svobodně projevovat. Z četných žalob je ale zřejmé, že na sebe od začátku upoutávali pozornost. Zvláště kněží z okolí na ně pochopitelně hleděli značně nevráživě.⁶²

Necelé dva roky od chvíle, kdy bratři našli útočiště pod Orlickými horami, vypuklo jejich první pronásledování. Je jisté, že jeho bezprostředním iniciátorem se stal český král Jiří z Poděbrad a příčinou tajná korunovační přísaha, ve které Jiřík slíbil, že v království nebude trpět kacíře.⁶³ Když byl král upomínán od kurie, aby obnovil církevní jednotu a chtěl viditelným způsobem demonstrovat snahu o plnění své korunovační přísahy, obrátil svou pozornost ke zmíněným drobným sektám. Na prvním místě se nabízela právě jednota bratrská, která se na Jiříkově litickém panství vyvíjela v samostatnou církev, navíc také početně rostla a rozšiřovala se i na jiná místa v Čechách a na Moravě.

Na její perzekuci měly vliv i četné žaloby, jež k ní obracely pozornost. Nejčastější argument těchto žalob spočíval v tvrzení, že je možné příslušníky jednoty bratrské počítat mezi pikarty nebo valdenské. Slovo „pikart“ se používalo ve dvou významech. V širším významu znamenalo hanlivé označení poukazující na to, že dotyčný je kacír (nejčastěji bylo spojováno s nedostatečným uctíváním oltářní svátosti), v užším významu odkazovalo na konkrétní sektu pikartů nebo adamitů, kteří se „proslavili“ sexuální nezřízeností a tím, že nepovažovali Krista za Božího Syna.⁶⁴ Je pochopitelné, že spojování jednoty bratrské s pikarty v obou významech bylo značně nebezpečné a bratři se těmto nařčením bránili.

V případech valdenských, dosti rozšířených v německých a rakouských oblastech, jejichž učení bylo jednotě velmi blízké, docházelo skutečně mezi oběma skupinami

⁶² Otázkou žalob na bratry se podrobně zabývá Urbánek R., České dějiny V. Novotného III/4, Praha 1962, s. 415 – 442.

⁶³ Sami bratři si byli dobře vědomi důvodu svého pronásledování. V dopise pánům purkmistru atd. Starého Města pražského píše: „...někteříe spravedliví trpěli sú vězenie i na Novém Městě mučenie, ale to jest bylo královým rozkázaniem, kterýž chtěl své přísaze dosti učiniti. A také kněžská rada byla k tomu a zvláště biskupa Jošta, jakož sme byli zpraveni, že by k králi mluvil, aby nám smrti nečinil, ale trápenie dosti dal, a tak král jest té rady uposlechl, maje za to, že by tiem Bohu poslúžil a církvi římské se zachoval“ (Bidlo c.d. I, s. 261).

⁶⁴ Ve spise Bratři za krále Jiřího v úzkostech stojí: „...neb se domnívají o nás lidé, že bychme nějakých rot zkažených lidí někdejších chtěli se vzdělávati v nějaké roty, jakožto těch, ješto na Ostrově byli, lidé zlí a u víře zkažení nevážíc sobě hřichuov...“ (Bidlo c.d. I, s. 604). Jedná se o jeden z důkazů, že bratři byli obviňováni i z adamitství.

k četným kontaktům. Nemnozí valdenští k jednotě také přestoupili. To, že se tak nedělo v masovějším měřítku, je asi možné přičíst národnostnímu hledisku, resp. jazykové bariéře.

Na jednotu se také u světských i duchovních orgánů množily stížnosti, že se její členové nechtějí účastnit veřejného života, odmítají přijímat rychtářství a bojovat ve válce. V době demografického poklesu, a tudíž velké poptávky po pracovní síle, způsobovalo vrchnostem problém také stěhování a sbíhání sedláků za oblíbenými knězi. Navíc pověsti o rychlém šíření jednoty byly sice nadnesené, ale ne zcela nepravdivé a mohly králi způsobit další problémy u kurie.

Více než pomluvy různého druhu zapůsobily na krále Jiřího zprávy o kontaktech jednoty s bývalými tábory.⁶⁵ Vědělo se, že někteří z nich byli mezi bratry přijati a prosakovaly zprávy o dalších stycích. Z Kunvaldu nebylo daleko na hrad Litice, v jehož zdech byli ještě někteří z tábořských kněžích vězněni. Na začátku 60. let utekl z Poděbrad táborita Kakamerda a připojil se k jednotě. Lukáš, pozdější autor mnoha bratrských spisů, viděl oprávněně v těchto kontaktech hlavní důvod pronásledování bratří.

Patrně již roku 1460 král Jiří zakročil proti jednotě, a to nejprve na svém litickém zboží zákazem bratrských bohoslužeb. Perzekuce pokračovala všude tam, kde měla jednota své stoupence. Hlavní role v královských městech připadla podkomořímu Vaňku Valečovskému z Kněžmosta. Proti bratřím bylo navíc zakročeno jako proti buřičům, od kterých hrozí ozbrojené povstání, a tedy lidem, kteří jsou nebezpeční pro celé království, což bylo samozřejmě v naprostém rozporu s bratrským pacifismem.

Vznikající jednota měla své příznivce a členy také v Praze, a to i mezi univerzitními studenty. Konala se zde bratrská shromáždění, mezi jejichž účastníky býval přítomen i Řehoř. Právě v Praze se proti bratřím zakročilo nejpřísněji, a to přímo z králova rozkazu. V první polovině března 1461 se konalo kdesi na Novém Městě bratrské shromáždění, kterého se účastnil Řehoř a někteří univerzitní studenti.⁶⁶ Přítomní bratři byli včas varováni, někteří z nich shromáždění opustili, jiní však, včetně Řehoře, jak interpretují pozdější bratrské prameny, toužili po

⁶⁵ I proti tomuto nařčení se bratři brání ve zmíněném spise *Bratři za krále* atd.: „... a některých strany tábořské, ješto měli smysly zlé při víře, chtějí bojem tělesným vieru provoditi. Těch ani žádných jiných, kteříž by to se od cesty Pána Ježíše odchýlili, roty nepokojné, proti sobě vzdělávající, následovati nemíníme...“ (Bidlo, c.d. I, s. 604-605).

⁶⁶ Souvislé vypravování o této události podává pozdější Lukášův spis *O původu jednoty bratrské* (NA Praha, AUF, kn. IV, f.118a-118b).

mučednické koruně a tak zůstali s odpovědí: „...že skřípec za snídani a hranice za oběd jim bude...“⁶⁷ Tito „hrdinové víry“ byli zajati od novoměstského purkmistra a odvedeni do vězení na radnici. Začaly výslechy a mučení, při kterých si někteří vedli více statečně, někteří méně, když „...posnídavše, nechtělo se jim obědvat...“⁶⁸ Jelikož lze předpokládat, že bratři svou víru nezapírali, musely se otázky výsledku týkat údajného jimi chystaného povstání a k němu se z pochopitelných důvodů jen sotva mohli přiznat. Zdá se, že na nich byla vynucena pouze jména některých spolubratřích. V polovině března téhož roku byli také, asi na základě udání někoho z mučených bratřích, zatčeni tři studenti univerzity: Augustin Halar z Chrudimi, Petr z Ledče a Jiří ze Šušice.⁶⁹

Pro ty z vězňených bratřích, kteří byli ochotni odvolat, trvalo vězení tři měsíce, pro ty, kteří neodvolali, i celé roky. Student Matěj Dolanský se dostal na svobodu až po deseti letech, strávil tedy ve vězení obě pronásledování za krále Jiřího a jeho martyrium skončilo až díky amnestii Vladislava Jagelonského při nástupu na trůn. O podmínkách vězení vypravovali bratři z Klatov, kteří vězně navštívili, takto: „...na čtvrt leta seděli, každý den čekajíce upálení a každou noc utrpení. Nebo rychtář častokrát přicházel s katem a s provazy, aby je vázali a na popravu vedli. A oni v těch ve všech věcech mocně a nepohnutě stáli, chtějí raději zemřít. A my potom z Klatov přišli sme k nim po mučení po několika nedělích, ano ještě žádný u nich nebyl. Neb kdožkoli k nim přišel, každého vsadili. A my se tam těžce vplatili a tu sme spolu nemohli mluvit pro pláč a pro velký zármutek, ano se biřič třese, boje se rychtáře a ponoukal nás pryč jít.“⁷⁰

Po čtvrtletém vězňení se konalo veřejné odvolání v Týnském chrámu. Odvolací formule byla dvojí, první o něco přísnější pro studenty a druhá pro zbylé bratry. Obě verze byly však velmi mírné a formulované tak, aby se k nim bratři s relativně klidným svědomím mohli přiznat. Že to bylo zásluhou mistra Rokycany, jistě není nutné dodávat. V odvolání, které se netýkalo studentů, se bratři přiznali, že přijímali „tělo pána Ježíše z země a v topenkách a krev svatou z nádoby obecného, a to po domích, v jizbách v noci se scházejíce, majíce svoboden kostel a mohouce míti oplatky“⁷¹ a také, že se odmítli klanět svátosti nesené v monstranci. Naopak důrazně

⁶⁷ Tamtéž, f. 118b.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Monumenta historica universitatis Pragensia, ed. Ditrich A., Spirk A., sv. III, Praha s.d., s. 56.

⁷⁰ NA Praha, AUF, kn. IV, f. 109a.

⁷¹ Text obou odvolání vydal Goll J., c.d., s. 115-118.

popřeli, že by „rot hledali a sbírali k roztržení tohoto království“. Je třeba připomenout, že otázka přijímání nebyla pro bratry v této době příliš podstatná, mnohem větší důraz kladli na otázky praktického křesťanského života. Fakt, že tyto otázky byly častým námětem soudobých bratrských apologií, je důsledkem toho, že na svůj postoj k přijímání byli bratři svými protivníky často dotazováni, aby mohli být usvědčeni z pikartství. Oni sami v této otázce, jak jim již dříve poradil Martin Lupáč⁷², vyznávali prostou víru a zříkali se spekulací o tom, co není v Bibli a je jen lidským výmyslem. Proto pro ně odvolací formule neznamenal zradu bratrské víry.

Odvolání studentů bylo celkově učenější a konkrétnější. Ti se jen sotva mohli vymlouvat na prostou víru, a tak museli své vyznání o oltářní svátosti formulovat poměrně podrobně. Dále museli vyznat svou víru v sedmero svátostí církve, přiznat se k potřebě přímluv svatých a Panny Marie, existenci očištky a závaznosti spisů církevních otců. Přes výhrady, které k těmto článkům víry (hájeným Rokycanou) jako příslušníci rodící se jednoty bratrské nepochybně měli, se jim toto nepříjemné veřejné vyznání vyplatilo, protože poté, co tak učinili, byli znovu přijati na univerzitu.

Skutečnost, že mistr Rokycana k pronásledování nepřispíval a snažil se ho naopak zmírnit, je patrná již z toho, jak bylo nakládáno s jeho chráněncem Řehořem.⁷³ Jeho věznění bylo lehké a téměř dobrovolné, neboť se zavázal, že neuteče, nebyl mučen a nakonec mohl bez odvolání odejít. Krátce poté byl znovu zajat v Teplicích, ale když slíbil, že se dobrovolně dostaví před Rokycanu, byl opět propuštěn. Kdo nad tímto vůdcem „nebezpečných kacířů“ držel ochranou ruku, je nade vši pochybnost.

Obdobně se vedlo oběma bratrským kněžím Michalovi a Martinovi. Michal se také po nějakou dobu (pravděpodobně v roce 1461) nacházel v novoměstském vězení, byl tázán na články své víry a po nějaké době bez překážek odešel. V tomto vězení pobýval, zřejmě později než Řehoř, i Martin z Krčína.⁷⁴ Krátce po jeho zatčení došlo k výslechu, který vedl Jan Rokycana za pomoci dvou mistrů: Václava Vrbenského a Jíry ze Žatce a dvou kněží. Výslech se zachoval v Martinově verzi, kterou sepsal asi krátce po propuštění. Krčínova zpráva nám poskytuje cenné

---

⁷² Bidlo, c.d. I, s. 492.

⁷³ O svém věznění vypravuje Řehoř ve spise: *Psaní panu podkomořímu Království českého* (Bidlo, c.d. I, s. 552).

⁷⁴ Müller-Bartoš (Müller J., Bartoš F.M., *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1923, s. 46) se domnívá, že Martin byl zajat někdy v létě 1463.

svědectví o Rokycanově vstřícnosti k bývalým žákům.⁷⁵ Ten prý předně prohlásil, že vůbec neměl v úmyslu s Martinem hovořit a že tak činí jen z králova rozkazu. Jinak řečeno, nejraději by se celé této mrzuté záležitosti vyhnul, a to ze dvou důvodů. Prvním z nich je bratrská nestálost v názorech, protože jejich řeč je podle Rokycanových slov jako na obrtlíku, jednou tak, podruhé onak a jen těžko se lze k něčemu dobrat. Druhým a hlavním důvodem je skutečnost, že úřady člověka snadno bezdůvodně obviní a pošlou na hranici a on by byl jen nerad někomu příčinou smrti.⁷⁶ Přítomné svědky si prý mistr povolal proto, aby zabránil tvrzení bratří, že se k nim jinak chová v soukromí a jinak na veřejnosti (ti mu skutečně v několika listech vytýkali, že v soukromí jim dává za pravdu, ale kvůli svému postavení se k tomu na veřejnosti odmítá přiznat).

Výslech se zpočátku točil kolem tradičních témat – oltářních svátostí a zlých kněží. Martin Rokycanovi vyčítal, že kolem sebe shromažďuje nehodné kněze. Měl by si vybrat jen ty, kteří netouží po světských radovánkách a jejichž srdce je slovem i skutkem věrné Bohu. Na to mu Rokycana odpovídá: „*Kdež sou takoví, rád bych jim byl, a byť je bylo za peníze kupovati, draze bych je chtěl vykupovati.*“⁷⁷ Dalším a klíčovým předmětem výslechu byla otázka po důvodech, pro něž se Martin a jeho spolubratři rozhodli oddělit od strany podobojí. Svě oddělení ale Martin popřel, má totiž stejnou víru jako dřív, jen už nemohl sloužit lidem, kteří se nechtějí polepšit. Proto se, aby ulevil svědomí, přidal k té malé hrstce věrných, kteří se více chtějí líbit Bohu než lidem.

Martin navíc vyčetl Rokycanovi, že se spřáhl se světem. Zatímco bratři se musí skrývat, strana podobojí má k obraně světskou moc. Světská moc je „...*ku pomstě zlých a k chvále dobrých...a kdybyšte se s námi srovnali i vy byste měli pomoc*“⁷⁸, odvětil Rokycana, ale to by už podle Martina nebyla úzká cesta Kristova a jeho kříž by byl vyprázdněn. Z jeho slov zaznívá touha po výlučnosti a mučednictví, zdá se, že Martinovy názory byly snad vůbec nejradikálnější a samotné jednotě se brzy staly přítěží.

Výslech nedošel k žádnému závěru, a Rokycana o to zjevně ani neusiloval. Martin však stále nevěděl na čem je, žádná konkrétní žaloba na něho nebyla podána, proto žádal o soukromý rozhovor s mistrem. Poté, co na něj po týdny marně čekal,

⁷⁵ Bidlo, c.d. I, 587-597.

⁷⁶ Toto stanovisko bylo zcela v souladu s Rokycanovým kritickým nazíráním na trest smrti.

⁷⁷ Bidlo, c.d. I, s. 590.

⁷⁸ Tamtéž, s. 589.

obrátil se na Rokycanu emotivním listem, ve kterém sám sebe nazývá vězněm a sluhou pána Ježíše Krista.⁷⁹ Dlouhé věznění, jak se zdá, nahlodalo bojovného Martina z Krčína i bez mučení. Stěžuje si, že trpí jako nějaký zločinec, a to jen proto, že chce pravdivě sloužit Bohu. Myslel si totiž, že se mistr bude radovat jako věrný rozséváč, nad růstem díla, které způsobil svým posluhováním božím slovem, a on ho naopak všemožně haní. Pokud proti němu mistři něco mají, ať ho obžalují, v ničem zlém nechce setrávat, pokud na něm najdou nepravost hodnou vězení, rád přijme spravedlivý trest a pokud nikoliv, ať ho již více netrápí, aby ho nadále chudí spolubratři nemuseli živit. Martin se v listu také snažil přijatelně vysvětlit pojetí eucharistie, čemuž se při výslechu vyhnul odkazem na prostou víru. Věří, že pokud lidé přistupují k přijímání s vírou, přijímají pravé tělo a krev Páně, navíc on sám nepotupuje nikoho, kdo se klaní svátosti, pokud to myslí upřímně.

Tyto umírněné formulace stačily Rokycanovi k tomu, aby mohl být Martin z Krčína propuštěn. Jisté je to, že Martin se po svém propuštění z vězení už mezi bratry nevrátil, ačkoliv není jasné, jaký byl důvod tohoto rozhodnutí. Jeho jméno z bratrských pramenů mizí, ač nadále žil a psal.

4. VOLBA VLASTNÍHO KNĚŽSKÉHO ŘÁDU

Ačkoliv se tradičně vžilo označení první a druhé pronásledování, vztahující se k létům 1460–1463 a 1468–1471, perzekuce jednoty byla od počátku šedesátých let až do smrti krále Jiřího kontinuální. V období mezi oběma pronásledováními zůstaly zákazy vydané proti bratřím v roce 1461 v platnosti. Bratři nadále nesměli konat svá shromáždění, ani se jakkoliv vydělovat od kališníků a museli se podrobit službě kněží podobojí. Skutečná intenzita perzekuce však polevila, zvláště když Rokycana neprojevoval v této otázce žádnou horlivost. Navíc také pominul hlavní důvod pronásledování. Naděje dohody krále s papežskou kurií se dávno rozplynula, když papež Pius II. prohlásil kompaktáta za zrušená. Situace bratří se lišila na každém panství, záleželo na vrchnosti, nakolik se proti nim hodlala aktivně angažovat.

---

⁷⁹ Bidlo ve své edici řadí výslech a Martinův dopis v opačném pořadí, domnívá se totiž, že Martin byl nejdřív vyslechnut, potom napsal dopis Rokycanovi a byl na svou žádost vyslechnut podruhé a tento výslech je zahrnut v Aktech. Na začátku výslechu je však jasně uvedeno, že se děje na rozkaz krále, navíc Martinův dopis zjevně na tento výslech reaguje, proto pořadí musí být obrácené, než soudí Bidlo, a k druhému výslechu, o který Martin žádal, nikdy nedošlo.

Zatímco v případě prvního pronásledování byl hlavní impuls vnější, tajná korunovační přísaha Jiřího z Poděbrad a snaha o možné potvrzení kompaktát papežem, v případě pronásledování druhého to byl důvod vnitřní. Jednota bratrská si zvolila vlastní kněžský řád, a tím se nadobro oddělila od kališnické církve. Tento krok byl vyústěním mnohaletých diskusí uvnitř rostoucí jednoty, která kritizovala stávající kněžstvo, navíc nechtěla podstupovat krkolomné a pokrytecké praktiky kališníků, kteří byli nuceni vydávat se do ciziny za biskupy, ochotnými za peníze vysvětit jejich kněze. Kališníci tak nakonec praktikovali to, co původně samo husitství kritizovalo.

Ovšem jednota církve byla jedním z pilířů, na kterém stál středověký názor na svět, a proto bratři tento krok zvažovali téměř deset let. Když dospěli k závěru, že se nelze „...dověřiti spasenie života věčného spolu s zborem římské říše, kteréžto hlava jest papež“⁸⁰, nějakou dobu uvažovali o spojení s některou z východních církví, jež nestojí pod autoritou papeže. Jeden z bratří, Tůma Písař⁸¹, byl dokonce vyslán, aby sám zjistil „zuostávaj-li ještě lidé v kterých zemích, ješto by v pravdě víru P. Krista měli a skutky křesťanské a kněžie zřízené, jakož příslušie na úředníky církve svaté, abychom k nim přistúpili a skrze ně kněžie měli“.⁸² Tůma navštívil Uhry a seznámil se s katary v jihoslovanských zemích. Další bratři dokonce uvažovali o cestě „do zemí indických“, aby vyhledali bájnou říši kněze Jana. Dozvěděli se však v Praze od dvou informovaných mužů, že ačkoliv tam může být mnoho dobrých křesťanů, není mnoho důvodů, proč tam „*pro puovod jíti*“. V Praze se také seznámili s Čechy, kteří pobýli v pravoslavných zemích a vyptávali se jich na poměry mezi Srby, Rusy, Armény a Moldavany. Je patrné, že ani tyto zprávy je příliš neuspokojily. „*Ale však sme od nich nemohli míti puovodu...neb také podlé puovodu svého jsú kněžie zkažení ti valaští. Též i Rusové světili by ledakohos, když by jim jedno dal*“⁸³.

Bratři také vážně uvažovali o spojení s valdenskou sektou. Věřili totiž, že když Konstantinovou donací byl „*jed vlit v církev svatou*“ a „...*učinili sebe Konstantin Sylvestra a Sylvestr Konstantina, v pýše pohanské povýšen jsa od něho, v slávě světa postaven, bohatstvím nadán, aby spolu panovali na zemi mnohému lidu i království*

⁸⁰ Bidlo, c.d. I, s. 17.

⁸¹ Mnozí badatelé ztotožnili Tůmu Písaře s Tůmou Přeloučským (např. Bidlo, c.d. I, s. 326; Kaňák M., Tůma z Přeloučí, z prvních kněží Jednoty bratrské, Jednota bratrská 1951, s. 151; Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha 2001, s. 300), z bratrských pramenů je však jisté, že se jednalo o dvě osoby. Tak oba Tůmové figurují např. v prvním zápisu Dekretů jednoty bratrské (ed. Gindely A., Praha 1865, s. 2, dále jen Dekrety) z roku 1495, nebo v Knize úmrtí, s. 220 a 222.

⁸² O tom vypráví Řehoř ve spise: *Kterak se lidé mají míti k církvi římské* (Bidlo, c.d. I, s. 326).

⁸³ Tamtéž, s. 327.

světa. A tak zdálo se jim, že muož dvíma pánama sloužiti, i mamoně světa i Bohu, jakož i nynějším zdá se, že mohou míti Ducha božieho i ducha tohoto světa“⁸⁴, stalo se tak proti vůli Petra Valdenského. Tento údajný Silvestrův současník a pomocník odmítl spojení církve se světskou mocí, a proto se tradice a požehnání prvotní církve přenesly na valdenské. Ačkoliv myšlenka, že Petr Valdes byl současníkem papeže Silvestra, zní naším uším neuvěřitelně, byl tento názor ve středověku poměrně rozšířený.

Nakonec se však jednota přece jen rozhodla pro radikální krok, kterého se neodvážili její učitelé Petr Chelčický, ani mistr Rokycana.⁸⁵ První kněží jednoty bratrské byli vybráni volbou na podzim roku 1467.⁸⁶ Boží vůle se bratři chtěli dobrat losem podle příkladu apoštolů, když volili dvanáctého namísto Jidáše. Vybrání příslušníci jednoty se podle tradice shromáždili ve vsi Lhotka u Rychnova⁸⁷ v domě sedláka Duchka, a to tajně, kvůli trvajícimu zákazu bratrských bohoslužeb. Bylo vybráno devět bratří bezúhonné pověsti a z nich měli být zvoleni tři kněží a jeden z nich nejvýše postavený.

Na základě rozdaných losů byli zvoleni bratři: Matěj z Kunvaldu, Eliáš z Chřenovic a Tůma z Přelouče. První jmenovaný a nejmladší z nich, Matěj, muž v té době asi třicetiletý, který vynikal dobrou pověstí, byl vybrán jako ten, kdo má mít mezi nimi „první místo“. Jeho volbu, provedenou nejspíš také losem, potvrdilo Řehořovo vidění.

Jan Rokycana již dříve předpovídal tento vývoj a bratry před radikálním krokem důrazně varoval. Bratři v květnu dalšího roku vyslali jednoho ze svého

⁸⁴ *Bratři za krále v úzkostech*, Bidlo, c.d. I, s. 600.

⁸⁵ Myšlenka osamostatnit se od Říma volbou vlastních kněží nebyla úplně původní, již táborité si v roce 1420 zvolili Mikuláše Biskupce z Pelhřimova seniorem. Také konzistoř podobojí v roce 1448, kdy jednání s papežským legátem Karvajalem nevedlo k uznání Rokycany arcibiskupem, vážně uvažovala, že by se jím mohl stát pouhou volbou. Byl to paradox, neboť Rokycana již jednou (v říjnu 1435) arcibiskupem zvolen byl, naprosto v rozporu s praxí římské církve. Jak Biskupec, tak Rokycana měli již římské kněžské svěcení a jejich volba biskupy mohla být obhájena tím, že se dříve jednalo o stejný úřad (i svěcení).

⁸⁶ Přesné datum shromáždění a volby bratrských kněží ve Lhotce u Rychnova nelze z pramenů určit. Müller-Bartoš (c.d., s. 75, pozn. 137) se domnívá, že ke kněžské volbě došlo pozdě na podzim roku 1467. Svůj soud opírá o skutečnost, že Rokycana byl o celé akci zpraven až v květnu a červenci 1468. V pozdější tradici se ujala datace volby na Zelený čtvrtek (připadl na 26. března) 1467. Bezpochyby jde o snahu přiřadit volbě bratří symbolický význam. V tento den podle biblické tradice umýval Ježíš nohy svým učedníkům, stoloval s nimi a ustanovil večeři Páně. Toto datum přiřazuje ke zmíněné události Řičan (Řičan R., *Dějiny jednoty bratrské*, Praha 1957, s. 49), který však nepředkládá žádné argumenty v jeho prospěch.

⁸⁷ Volbu bratrských kněží popisuje Řehoř ve čtvrtém listě Rokycanovi (Bidlo, c.d. I., s. 28-31). Krátké vyprávění kněze Michala o téže události se nachází v *Manuálu* Václava Korandy (ed. Truhlář, c.d., s. 35-38).

středu (možná Tůmu Přeloučského) s dopisem i ústním poselstvím za Rokycanou, aby mu oznámili své rozhodnutí. Nemáme sice podrobnější zprávy, jak mistr Rokycana reagoval, nelze ale pochybovat o tom, že tento krok neschvaloval, a nesouhlasil ani s bratrským názorem, že způsob, jakým byl proveden, odpovídá příkladu prvotní církve.

Tím, kdo bratrskou naopak schvaloval, byl, jak se zdá Martin Lupáč. V druhém bratrském listě vysokomýtským měšťanům stojí: „*Také s knězem Martinem Lupáčem mnoho sme o tom mluvivali, co jest při nás, on jest také nevinil nás, bychom zle o čem věřili, než mluvil nám mnoho, dovodě o zavedení v římské církvi, a také kterak jest bylo v první církvi svaté, dovodil toho písmy, k tomu také svědčil nám řka, že jste se o veliké věci pokusili a lidu těchto časuov nepřijemné, ačkoliv sí pravé, dejž vám pán Buoh prospěch.*“⁸⁸ V pozdějších bratrských spisech se již můžeme dočíst, že Lupáč tento krok nejen schvaloval, ale dokonce k němu bratry sám vyzýval. Tato úprava se poprvé objevuje v Lukášově apologii z roku 1503.⁸⁹ Odtud přebírají zprávu další bratřští autoři, např. Vavřinec Krasonický ve spise *Sepsání muže jednoho dobrého* vypravuje: „*Kněz Martin Lupáč mluvil bratřím: Vy nikoli nestanete, nebudete-li míti puovodu kněží z sebe, z vás samých. Pohleďte na předky naše a města některá jako Tábor, Vodňany, Stříbro, Písek, Klatovy, Domažlice etc. S děly a puškami jezdice připuzovali k večeri beránka, bludy a hříchy mocí světa kazíce, avšak když neměli puovodu, kam se obrátili?*“⁹⁰ Zajímavé je, že se zmíněný posun ve významu Martina Lupáče při volbě bratrských kněžích tradičně objevuje i v základní literatuře o jednotě bratrské.⁹¹

Brzy po událostech ve Lhotce vznikly mezi bratry spory, je-li provedený způsob volby kněžích dostatečný. Ukázalo se, že pro velkou část bratří je toto radikální přerušení apoštolské posloupnosti nestravitelné. Zvolení bratří nebyli vysvěceni biskupem, a to byl postup, který ani v kališnickém prostředí, z něhož jednota vyšla, neměl precedens. Smýšlení některých bratří možná ovlivnil také odmítavý postoj mistra Rokycany. Ti bratří, kterým vadilo, že se přetrhlo spojení s prvotní církví, nakonec ve sporu zvítězili. Nalezené kompromisní řešení bylo poněkud krkolomné a

⁸⁸ Bidlo, c.d. I, s. 232.

⁸⁹ „...A radu majíc a ponuknutí od Martina Lupáče, biskupa voleného, že neučiní-li sami mezi sebou řádu a nebudou míti z sebe kněze, že neostanou.“ (NA Praha, AUF, kn. III, fol. 258b)

⁹⁰ Bidlo, c.d. I, s. 700.

⁹¹ Např. Müller-Bartoš, c.d., s. 93.

mělo se realizovat prostřednictvím valdenského biskupa.⁹² Vypravil se za ním kněz Michal Žamberský a přijal od něho biskupské svěcení. Nikoliv však, aby se sám stal biskupem, ale aby tento úřad přenesl na Matěje. Zároveň byl Matěj Michalem potvrzen na kněze. Když Matěj přijal biskupské svěcení, vysvětil na kněze také Eliáše a Tůmu. Nakonec sám Michal složil kněžství, které přijal od církve, ke které už bratři nenáleželi a přijal je nově z rukou Matějových, aby se stal knězem jednoty bratrské. Apoštolská posloupnost tak byla zachována. Jednota se proto v konečném důsledku od církve zcela neoddělila, zvolila si jen svěcení, které považovala za autentičtější spojení s církví prvotní.

Poté se bratři snažili obnovit své dobré styky s Rokycanou a doufali, že budou uznáni jako třetí konfese. Také se svými apologetickými spisy obrátili na krále⁹³ a veškerý lid a žádali o toleranci. To ale byla přes všechnu specifickou situaci v Čechách představa velmi naivní. Tím, že jednota veřejně a demonstrativně přetrhla poslední pouta s kališnickou církví, stala se definitivně v jejích očích sektou a nemohla být dále ani trpěna. A zvláště ne nejvyšším církevním představitelem v zemi.

5. ROZCHOD BRATŘÍ S MISTREM ROKYCANOU

Zatímco v případě prvního pronásledování jednoty se mistr Rokycana snažil všemožně mírnit králův postup a nepochybně jeho zásluhou neutrpěli bratři žádné ztráty na životech, v případě druhé perzekuce už byla situace jiná. Sami bratři na

⁹² Pozdější bratrští dějepisci ztotožnili tohoto valdenského biskupa s biskupem Štěpánem, kterého bratři dobře znali, stejně smýšlel i Jaroslav Goll (c.d., s. 128). Řehoř ho ale nenazývá jménem, ale jen „starým knězem valdenským, nejstarším z nich v těchto zemích“. Dopis bratří Albrechtovi Kostkovi z Postupic (z let 1470–1471) navíc mezi Štěpánem a valdenským knězem, který vysvětil Michala, činí jasný rozdíl (Bidlo, c.d. I, s.202). Müller-Bartoš (c.d., s. 81–82) se domnívá, že se valdenské svěcení událo až po Štěpánově smrti (byl 19. srpna 1467 upálen ve Vídni) a proto si bratři byli nuceni vybrat jiného valdenského biskupa.

⁹³ Krátký list králi Jiřímu z července 1468 se nalézá v Aktech (Akty Jednoty bratrské, ed. Jaroslav Bidlo, sv. II., Brno 1923, s. 7–9) a bratři v něm hájí a odůvodňují své oddělení od oficiální církve. Vyčítají králi, že jako křesťanský král učinil přísahu, v níž se zavázal k jejich pronásledování a varují ho, že každý, kdo se protíví vyvoleným božím, uvádí na sebe boží mstu. Oznamují mu také, že hodlají obhajovat své odtržení na církevním sněmu a na základě Bible dokázat, že papežský úřad nemá moc svazovat, rozvazovat, ani rozsuzovat dobro a zlo. Na konci značně sebevědomého listu bratři vyjadřují naději, že Bůh otevře královo srdce a navštíví ho osvětlením, aby pochopil, které věci jsou pro křesťanskou víru škodlivé a které naopak užitečné ke spasení. Z četných narážek v bratrských listech vyplývá, že již dříve, „v letech pokojných“ (tedy před rokem 1468), napsali bratři králi list, ve kterém žádali o slyšení. K tomu prý král Jiří svolil, ale kněží jeho rozhodnutí překazili (viz Bidlo, c.d. I, s. 608).

sebe uvedli pronásledování, přesně podle scénáře, před kterým je Rokycana varoval. Nadále je už nemohl chránit, naopak jako nejvyšší církevní představitel v zemi musel jednat.

Od května 1468 je Rokycana bombardován bratrskými listy, v kterých se jeho bývalí posluchači snaží obhájit své počínání.⁹⁴ Vysvětlují mu, že se neodtrhli podobně jako táborité kvůli rozdílnosti učení, ale „*pro odporne věci víře a skutkuom křesťanským od vás se loučíme, abychom s vámi to činíce a svolujíce, nebyli zatraceni. Núze spasení našeho nás k tomu připudila.*“⁹⁵ Vyčítají mistrovi, že se chce raději přidržet světa a jich se pustit a připomínají mu slova, která jim řekl v kapli: „*Viem, že ste praví, ale bych vás chtěl zastávati, musil bych sám v témž pohanění býti.*“⁹⁶

Konec světa je blízko a bratři se považují za vyvolený lid, který je povolán uprostřed mravního úpadku obnovit pravou církev. Rokycanovi žáci se přece neodloučili od svého učitele, ale on je odloučil od sebe. Dopustil je hanět, nazývat bludaři a pronásledovat, naproti tomu „...*scházenie ke zlému svobodu velikú má ve mnoze i v mále těchto let bez překážky, tanečníci, opilci, kostkáři, cizoložníci, smilníci a pak zlolejte i všichni jiní hříšníci. Tak jest Buoh dopustil, že řiedko kdo mluvíti muož bez šeredného lání a bez přísah, a to bez studu a bez bázni netoliko mužie, ale i ženy, také i děti. A kde by dva a nebo tři mluvíli o dobrém, hned dějí, že sú pikharti, neb pikharty po tom nejlép znají, že s nimi nehřeší a že nemají obyčeje jako oni přísahati, láti, oplzle mluvíti a lháti a že nechti se mstíti, ani cizlho bráti.*“⁹⁷

Proto se také bratři odtrhli od kněží i od jimi spravovaného lidu, který se nechce obrátit k Bohu. I ti, kteří navenek vypadají zbožně, nemusí ještě následovat Krista. Praví křesťané přece nemůžou říkat bílé černému a černé bílému. Jednota je pronásledována stejně jako Kristus a první křesťané a nejvíce od těch, kteří sami vykládají Bibli, jak se jim hodí. Něco duchovně, něco literárně, ve skutečnosti nemají Ducha svatého, vedeni jsou rozumem a ne Duchem, za spravedlnost svou zaměňují spravedlnost boží, službu svou za službu boží, svou slávu za slávu boží. Jako Kristus, hlava, musel trpět od světské moci, tak všechny jeho skutečné údy musí jít touto úzkou cestou (pravých křesťanů je vždy jen hrstka), při které se

⁹⁴ Autorem sedmi listů Rokycanovi je jeho synovec Řehoř, stejně jako většiny apologetických bratrských listů této doby. První až šestý list se nalézají v prvním svazku Bidlovy edice Aktů, poslední sedmý list ve svazku druhém.

⁹⁵ Bidlo, c.d. I, s. 6.

⁹⁶ Tamtéž, s. 3.

⁹⁷ Tamtéž, s. 15.

nespoléhají na svou sílu a moudrost, ale na moc boží. Nehledají lidskou moudrost, ale světlo od Boha, ani světskou chválu, čest, důstojnost, ani výhody, ale Kristovu potupu nosí na svém těle. Jejich srdce se odvrací od pozemských věcí, očekávají na to, co je neviditelné a nehledí na viditelné, vždyť boží království není z tohoto světa.

„Protož, mistře, nerádi bychom toho přáli“, píše bratři Rokycanovi, „by byl v účastnosti té nevěstky opilé krví svatých, neb sme od tebe mnoho dobrého slýchali a vděčni sme toho i dnes. Protož chceš-li se toho uvarovati, musíš se dobře opatřiti, neb s ty hlava kněží v tomto království, na tě prvotně jde, neb na tobě nejvíce záleží. A muožeš rozuměti, žeť se mnoho lidu chystá, než by to činili neb vyznávali neb povolovali, radši chtějí zemříti.“⁹⁸ Řehořovy listy snadno přecházejí z apologie do poučného a útočného tónu. Je přesvědčen o své pravdě a doufá, že i sám Rokycana brzy prohlédne. On je odpovědný za stav církve a neměl by mu jen nečinně přihlížet, Řehoř i ostatní bratři mu rádi pomohou vybudovat pravou Kristovu církev.

Tyto dopisy bohužel způsobily spíše pravý opak toho, v co bratři doufali. Rokycana se s nimi veřejně a nadobro rozchází. V srpnu 1468 vydává mistr Rokycana pastýřský list proti bratřím,⁹⁹ který měl být veřejně předčítán z kališnických kazatelen v Čechách a na Moravě. V něm mistr varuje posluchače před knězem Michalem, knězem Martinem, Řehořem krejčím a Kakamerdou a dalšími z té roty. Ti se ve své pošetilosti chlubí, že mají zjevení od Boha, že vše, co činí, je z Ducha svatého a jen oni vědí, jak se mají chovat vyvolení boží, přitom Ježíš řekl: „Když všechny věci učiníte, kteréž sú vám přikázány, rcete: Nežitečné sluhý jsme!“¹⁰⁰ Také se nechtějí klanět Pánu Ježíši v podobě oltární svátosti, odtrhli se ode všeho kněžstva tím, že si sami zvolili laiky jako kněze i biskupy a zavádějí opakování křtu. Navíc tvrdí, že jsou tyto scestné názory inspirovány Rokycanovými kázáními, ale k tomu on může říci jediné: „před pánem Bohem mi křivdu činie, neb takové věci a naučenie i jich smyšlenky nikdy sú mi s povolením v srdce nevstúpily, ale odporen sem jim býval a jsem.“¹⁰¹ Mistr vyzývá proto své ovečky, aby byly stejného smýšlení a vyhýbaly se rozdílům a tím směřovaly k dokonalosti. „Nebo s těmito běhy povstanúci jiná rota, kdyby sobě takéž jako tito biskupa svého volili a

---

⁹⁸ Tamtéž, s. 44.

⁹⁹ List mistra Jana z Rokycan proti pigharthóm po Čechách i Moravě rozeslaný léta 1468, ed. Truhlář, c.d., s. 42-44.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 43.

¹⁰¹ Tamtéž.

kněží nadělali, potom jiná rota třetí též: kdeby konec byl těm roztržkám a všetečností.“¹⁰²

Zde se Rokycana ukazuje jako budovatel kališnické církve, jejíž jednotu je rozhodnut udržet i za cenu, že tím ohrozí své bývalé posluchače. Jen nerozdělená církev je silná a může obstát ve zlých časech, které České království potkalo. Už několik měsíců král válčí s Korvínem a jde od porážky k porážce. Katolíci v zemi znovu zvedají hlavy. Doba je zlá a není místo pro kompromisy.

Nezdá se však, že by politické okolnosti bratry příliš odváděly od jejich vlastních starostí. Řehoř píše další listy Rokycanovi, jen jejich tón je už jiný. Rokycanův pastýřský list na bratry tvrdě dopadl, povolil stavidla nadávek, urážek a pomluv, s kterými se teď „bratřiči“ setkávají na každém kroku. Řehoř si stěžuje, že je utrakvističtí kněží z kazatelen i mimo ně obviňují z toho nejhoršího a obecný lid na ně na ulicích a po krčmách pokřikuje tak sprostě a oplzle, že to mezi křesťany ani nelze opakovat. „*A ta vejstraha, kterou's učinil, jiného v lidu nerozplojuje, než zlost, nenávisť a vraždu. Neb mnozí z nich říkají: sám bych je spálil... Protož, mistře vezte, že ste zle posloužil tomuto lidu. Ale kdož trpí pro spravedlnost, mají se radovati, že hojná jich odplata v nebi. Dejž vám se pán Buoh poznati a odpust' vám!*“¹⁰³ Snad v tento čas, kdy papež pozvedl kříž proti království a „...rozsílá v kněžích, aby Čechy mordovali, ženy i děti, kteříž přijímají pod oběma způsobama, a skrze to hříchem odpuštění vzali“¹⁰⁴, měl by Rokycana pochopit, že skrze římskou církev nelze dojít spasení, a to je důvod bratrského odtržení. Dobře husité nazvali papeže, biskupy a kardinály Antikristem. A jako vlk nemůže pást ovce a nedávit je, také Antikrist nemůže pást křesťany a nemordovat je. Mistr Rokycana už není jejich učitelem, sešel z úzké cesty a jeho žáci ho předešli, přesto bratři nepřestávají doufat v jeho prohlédnutí i v návrat bývalých sympatií ke svým posluchačům.

„*Prosíme vás, což na vás jest, muož-li to býti, nepřekázejte nám pánu Bohu sloužití a nebyvejte příčina sužování tomu lidu, kterýž hledá z upřímnosti srdce pánu Bohu se líbiti, následuje pána Krista v naučení apoštolském, jakož zákon božie svědčí podlé příkladu první církve svaté, ale radše učíňte to pro jméno pána Krista, přimluvte se u Královské milosti, ať nám popřeje obydlé v panství svém, a skrze to*

---

¹⁰² Tamtéž, s. 44.

¹⁰³ Bidlo, c.d. I, s. 63-64.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 466.

mocen jest pán Buoh obrániti České královstvie od nepřátel a upokojiti a králi dobře učiniti s jeho syny i všemu poddání Jich Milostí. ¹⁰⁵

Bratrské vidění světa je černobílé. Na jedné straně stojí pozemský svět se svými služebníky, špatnými kněžími, církevními preláty, včetně Rokycany, bohatými a mocnými v zemi a většinou lidu, který je zkažený. Ti všichni pod vedením Antikrista kráčejí širokou cestou do záhuby. Na druhé straně stojí vyvolení boží, kteří nejsou z tohoto světa, jsou však předurčeni k tomu, aby je svět nenáviděl a pronásledoval. Jejich cesta je úzká a málokdo ji nalézá. Zde stojí kromě jiných věrných křesťanů i příslušníci jednoty bratrské. Protože jsou v Čechách praví křesťané pronásledováni, Bůh uvedl na zemi válku a utrpení. Tím vším je vinen i Rokycana, pokud se kališnický arcibiskup odvrátí od pronásledování jednoty a lid v království od svých hříchů, bude moci žít česká země v pokoji a míru.

Řehořovy dopisy nenalezly již u staříckého Rokycany žádnou odezvu. Jeho bývalí posluchači se neodvratně ocitli na seznamu kacířů, jimž se každý dobrý křesťan musí vyhnout. Nikdo ať se od nich nenechá svést, ani pokorou, ani náboženstvím andělským, ani tím, že... *“těla nelitují, cti ve světě nedbají, do sytosti se nenajedie: neb anjel šatanuov proměňuje se v anjela světlosti.* ¹⁰⁶

Nové pronásledování jednoty, které nabylo na intenzitě poté, kdy se bratři definitivně odtrhli od římské i kališnické církve už přineslo své mučedníky. Prvními oběťmi se stali členové bratrského sboru ve Skutči na rychmburském panství, které v té době spravoval jako poručník nezletilých dědiců Zdeněk Kostka z Postupic¹⁰⁷, nejvyšší purkrabí a přítel krále Jiřího, jež ho povýšil do panského stavu. Pět skutečských bratří bylo uvězněno na základě Rokycanova pastýřského listu na hradě Rychmburce, kde čtyři z nich zemřeli hlady. Není zcela jasné, zda byl jejich smrti skutečně vinen Zdeněk Kostka, který v byl říjnu roku 1468 smrtelně raněn při válečném tažení na Moravu. Protože není známé přesné datum věznění a smrti skutečských bratří, naskytá se možnost, že bratrští mučedníci nezahynuli na něčí výslovný příkaz, ale že se na ně v nastalém zmatku po smrti pana Kostky jednoduše zapomnělo.

Dalšími oběťmi pronásledování se stali dva upálení bratří. Na Moravě to byl Jakub Chulava a v Čechách Šimon, sladovník z Vinařic u Mladé Boleslavi, který

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 77.

¹⁰⁶ Ed. Truhlář, c.d., s. 44.

¹⁰⁷ Sedláček A., Hrady, zámky a tvrze království českého, sv. I, Praha 1882, s. 82.

zemřel na poděbradském hradě. Legendisticky upravené umučení Jakuba Chulavy popisuje *Sepsání malé strany* z roku 1523. Podle tohoto spisu strávil Jakub v žaláři na Vyškově tři roky a potom byl upálen. „*A když ho na smrt vedli, mnoho dobrého mluvil i víru vyznával. A tu žena jeho byla a dvě dcery a tři synové. Tehdy řekli jemu ouředníci: Milý Jakube! Rozpomeň se na svou věrnou manželku i na své milé a krásné děti a nečň jim té hanby a žalosti. Pomni a smiluj se nad nimi, však víme, že jsi dobrý člověk, jedině řekni, že zlý kněz může tolik jako dobrý. Tehdy Jakub řekl: Milí páni! Prosím vás, nepřejte mi toho, abych já proti svému milému P. Ježíšovi mluvil, neb jest on tak pověděl, že nemůž zlé dřevo dobrého ovotce činiti. A uprosiv sobě chvilku k modlení, pomodliv se i šel a dokonal život svůj.*“¹⁰⁸

Další bratři byli věznění a někteří z nich mučeni také v Berouně, Čáslavi, Praze, Hradci Králové a na dalších místech.¹⁰⁹ Ačkoliv druhé pronásledování bylo poměrně rozsáhlé a dotklo se pravděpodobně všech bratrských sborů v Čechách i na Moravě, vezmeme-li v úvahu, že členů jednoty bylo v té době minimálně několik set, je počet šesti umučených bratří poměrně nízký. Vše nasvědčuje tomu, že pro krále Jiřího, bojujícího s Korvínem, se otázka bratrských kacířů dostala na okraj zájmu a sám mistr Rokycana opět projevil se svými bývalými posluchači shovívavost. Když se bratři v posledním, sedmém listě loučí se svým „osvíceným a poctivým mistrem“¹¹⁰, vyznávají, že mu věřili více než sobě samým i všem lidem na světě a jeho také nade všechny lidi milovali. Stále také nepřestávají doufat ve změnu jeho smýšlení.¹¹¹

Když mistr Rokycana 22. února 1471 umírá a přesně o měsíc později ho následuje král Jiří, lze hovořit o konci druhého pronásledování jednoty bratrské. S nástupem patnáctiletého Vladislava Jagellonského na český trůn se situace bratří citelně zlepšila. Při své korunovaci 22. srpna 1471 udělil mladý král milost všem vězněným bratřím. Zlepšení pozice jednoty ale souviselo s osobou nového krále jen nepřímou. Král Vladislav totiž vydával protikacířské mandáty namířené proti jednotě bratrské, ty ale zůstaly pouze na papíře. Šlechta ani královská města nevynikaly horlivostí v jejich plnění. Za Vladislavovy slabé vlády značně pokročil proces rostoucí moci českého panstva. To se mohlo opírat o stále větší statky a vládlo na

¹⁰⁸ NA Praha, AUF, kn. IV, f. 109a. Tento spis je apologií Malé strany, popisuje počátky moravských bratří a snaží se vyzdvihnout jejich význam na úkor bratří českých. V souvislosti s tímto účelem oplývá spis množstvím bratrských mučedníků, jejichž jména se nikde jinde nevyskytují. Lukáš ve své odpovědi nazývá spisek „*matlaninou příběhův pravých i nepravých, ano ani k více podobných.*“

¹⁰⁹ Bidlo, c.d. I, s. 699.

¹¹⁰ Bidlo, c.d. II, s. 1.

¹¹¹ Tamtéž, s. 3-4.

svých panstvích takřka neomezeně. Pokud bratři získali přízeň některého pána, mohli se na jeho panství cítit zcela bezpečně. Takovému mocné přátele měla jednota například v bratrech Ctiborovi a Janovi Tovačovských z Cimburka. Ctibor se stal nejvyšším kancléřem a zemským hejtmanem na Moravě, kde se těšil moci téměř královské a Jan zase hejtmanem Boleslavského kraje, kde pod jeho ochranou vzkvétal bratrský sbor v Mladé Boleslavi.

6. TŮMA PŘELOUČSKÝ NA MORAVĚ

První dochovaná pramenná zmínka o Tůmovi z Přelouče se váže k roku 1467. Je to zpráva o volbě prvních tří bratrských kněží, kterou neopomenul zmínit žádný bratrský dějepisec od Krasnického přes Lukáše a Blahoslava až po Komenského. Tato volba byla důsledkem mnohaletého neúspěšného hledání „dobrého kněze“ a zároveň odmítnutím praxe římské a v konečném důsledku i utrakvistické církve, která úřad kněze chápala jako instituci, předávající věřícím prostřednictvím svátostí podíl na věčném životě, bez ohledu na morální kvality vysluhujícího. Vysoké mravní požadavky na život byly naopak pro bratrské kněze příznačné.

Tůma Přeloučský, který právě vkročil do Kristových let,¹¹² se svým zvolením a potvrzením na bratrského kněze, zavázal k tomu, že zbytek svého života prožije velmi asketicky, prost všech tělesných a světských radovánek. Rozhodl se pro život v celibátu, naplněný pilnou prací vlastní rukou a zasvěcený nikdy nekončící apoštolské službě pomalu se rozrůstající církvi.

Bratrství kněží museli žít příkladným životem, kterému nemohl nikdo nic vytknout. Jak měl takový ctnostný život vypadat se dozvídáme již z nejstarší bratrské konfese „ad intra“ z roku 1464: „*Najprvé kněží a ti, kdož jiné učí, aby se na příklad vydali jiným v slověch i skutcích, aby nebylo co treskati. Také v věcech*

---

¹¹² Zajímavé je, že věk mezi 30 a 35 lety je i pro nejznámější evropské reformátory obdobím jakési „duchovní zralosti“ ve kterém realizují ve svých životech zásadní rozhodnutí. Martin Luther se jako čtyřiatřicetiletý pouští do boje s odpustky, který je začátkem velké evropské reformace. Ulrich Zwingli prožívá ve svých 35 letech obrácení k Bohu. Martin Bucer zahajuje v 32 letech štrasburskou reformaci, přitom mu pomáhá tehdy 36letý Wolfgang Capito. Vratislavský reformátor Jan Hess se ve 32 letech přiznává otevřeně k evangelické víře a jihlavský reformátor Pavel Speratus ve 36 letech. Z této řady poněkud vybočují Jan Oekolampad, který se pro reformu církve rozhoduje jako 40letý, Leo Jud, který se v 41 letech žení s jeptiškou a stává se nejbližším spolupracovníkem Ulricha Zwingliho a Jan Kalvín, který naproti tomu již v 26 letech píše své stěžejní dílo: *Christianae religionis Institutio*.

*pohodlných tělu, kteří se spolu svolili, aby toho ostříhali, aby zláštnosti neměli sobě osobení statků neb peněz a tak nižádných věcí, příkladem prvních vuodcí křesťanských, o nichž stojí psáno, že sou všechny věci vespolek měli a nic svého nepravíchu býti, ale podělovachu, jakž komu potřebí bíše. Neb to jest věc hodná a slušná: nejprve těm, kdož poselství dějí k službě Pána Krista, aby při pokrmu skrovném a při oděvu rovném zůstávali, a v tom se Pánu Bohu dověřili, jemuž jest péče o ně. Protož všech věcí zbytečných aby odbývali, ale na potřebě slušné doma i na cestě aby dosti měli, jakož by jim bylo učiněno a k pohodlí dáno od těch, kterýmž příleží, kdož tím vládnou.*¹¹³

První kněží žili tedy spíš apoštolským životem potulných kazatelů a na svých misijních cestách získávali pro své radikální myšlenky nové stoupence. Byl jim zapovězen soukromý majetek a jejich základní životní potřeby měli částečně obstarávat věřící, ale především si předáci jednoty měli na živobytí vydělávat sami, po vzoru prvních učedníků „*rukama svýma dělaje, což dobrého jest.*“¹¹⁴ Služebníci boží, kteří se vydali na cestu následování Krista, museli být připraveni nést i jeho kříž. Bez odmlouvání měli snášet vše, co na ně Bůh dopustí, „...*trpěti s milostí, hlad i zimu, trápení, vězení i smrt příkladem prvních vuodcuo křesťanských.*“¹¹⁵

O Tůmově činnosti po jeho volbě a vysvěcení na kněze žádné konkrétní zprávy nemáme. Podle Bidla¹¹⁶ byl Tomáš roku 1468 ještě s dalším bratrem vyslán jako bratrský posel, aby předal mistru Rokycanovi první Řehořův list a zjistil jeho názor na zřízení vlastního kněžského řádu. Přičítá mu i účast na stylizaci čtvrtého a šestého listu týnskému mistru. Jedná se však pouze o nepodložené domněnky. Naprostý nedostatek zpráv o Tomášově životě lze vysvětlit skutečností, že se asi už záhy po kněžské volbě, stala jeho trvalým působištěm Morava. Tam se vydal se svými pomocníky získávat jednotě nové ovečky toužící po jistotě spasení. Jeho sídlem se stalo utrakvistické město Přerov, kde pod jeho vedením vzkvétal jeden z prvních sedmi bratrských sborů v Čechách a na Moravě.

V druhé polovině 60. let, tedy v době kdy se zde usadili Tůma Přeloučský se svými spolubratry, držel město a okolní vesnice tolerantní kališník a moravský zemský hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka. Po pětileté epizodě, kdy zástavní

¹¹³ *Spisek starých bratří, učiněný léta Páně 1464 o svolení těchž bratří, na čem sou se svolil spolu na horách Rychnovských léta svrchu psaného*, ed. Molnár A., Českobratrská výchova před Komenským, Praha 1956, s. 49-50.

¹¹⁴ To stojí v druhé redakci *Svolení*, viz Müller-Bartoš, c.d., s. 58.

¹¹⁵ *Spisek starých bratří*, ed. Molnár, s. 50.

¹¹⁶ Bidlo, c.d. I, předmluva, s. 54-55.

právo na přerovské zboží vlastnil Albrecht Kostka z Postupic, získal město, nejprve jako zástavu a od roku 1487 jako dědičný majetek, Vilém z Pernštejna. Tento snášenlivý katolík, který byl svými politickými odpůrci hanlivě nazýván „pikartským šlechticem“,¹¹⁷ umožnil bratřím na svém přerovském zboží zcela svobodný a v některých ohledech téměř privilegovaný sborový život.

V husitskými válkami poničeném Přerově, který v té době prakticky zahrnoval jen špatně opevněné podhradí (dnešní Dolní město) a hrad, tyčící se nad městem, byla již za Kostky z Postupic poměrně četná bratrská komunita. Rekrutovala se především z řad chudých řemeslníků, žijících za řekou Bečvou, kde se ještě ve 20. století říkalo „na Pikartsku“ a v přerovských předměstích Šírava a Předmostí.¹¹⁸

Od roku 1479 začal být osazován kromě hradu dosud neobydlený kopec nad městem. Kdo se zde usadil, byl na deset let osvobozen ode všech daní a dávek a mohl užívat stejných práv a privilegií jako měšťané z Dolního města. Protože omezené prostorové podmínky Kopce neumožňovaly existenci zahrad, měli noví osadníci navíc dostat k tomuto účelu pozemek na „ostrově“. Díky četným výhodám poskytnutým novým osadníkům, byl kopec brzy osídlen. O tom, že jeho obyvateli byli v naprosté většině bratři, nás nenechávají na pochybách specifika kopeckého práva vydaného Vilémem z Pernštejna, resp. jeho úprava z roku 1487. Zde stojí: „*Item od cechuov řemeslníci i jiní obyvatelé na kopci ode všech ouřaduov aby prázdni a svobodni byli ... Item taky ty lidi vysvobozujem od hlásek obecních. Než kdyby potřeba přišla a na kopci hlásali, tehdá oni mají ponuocku držeti k spravování hlásnejch na zdi. Item když by přišla potřeba, aby na branách stávali, oni majíce jednoho branného k otvírání a zamykání, víc nebudou povinovati. Item také, když by vojna přišla, ti lidé na kopci nemají nuceni býti, aby sami svými osobami měli na vojnu jíti, než podle měšťanuov dolních, což by oni sedili na se podle platuo starodávních, tito také podle platuo, kterýž s jich domů bude, povinovati budou jim ku pomoci dáti.*“¹¹⁹ Právo zjevně vycházelo vstříc odmítavému postoji tehdejší jednoty k zastávání veřejných úřadů a používání zbraní. Srovnatelně příznivé podmínky k nerušenému praktikování svých zásad měli bratři pouze v Litomyšli, kde Bohuš Kostka založil pro potřeby bratří novou městskou část,

¹¹⁷ Macek J., Jagellonský věk v českých zemích, 2. díl, Praha 1994, s. 41. Těmito „pikartskými šlechtici“ byli zvaní vedle Viléma také: katolík Jan ze Šelmberka a příznivci jednoty Kostkové z Postupic.

¹¹⁸ Levý F., Přerovská českobratrská církev. Kulturně historický příspěvek k dějinám města Přerova, Přerov 1909, s. 5.

¹¹⁹ Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, sv. XVI, s. 316-317, dále jen: AČ.

ve které platily obdobné výsady. Obrovský nárůst bratrských obyvatel v litomyšlském Novém městě nakonec vedlo k zásadním změnám nazírání bratří na veřejnou činnost svých členů na přelomu 15. a 16. století.

K bratrským bohoslužbám sloužily asi nejprve soukromé domy. Když Přerov získal Vilém z Pernštejna a začal osazovat Horní město, poskytl bratřím k užívání kostelík sv. Jiří na kopci, který byl od roku 1438, kdy bylo město na příkaz krále Albrechta vypáleno, pobořený.¹²⁰ V roce 1498 už kostelík prosperujícímu bratrskému sboru dávno nepostačoval. Toho roku bratři zakoupili od Šalamouna Koželuha dům u dolní brány pod kopcem, na který se vztahovala kopecká práva. O události se v přerovské památní knize ze 17. století zachovala tato zpráva: „V pondělí po neděli postní Laetare r. 1558, svědkové dosvědčili, že bratři koupili ten dům bratrský, zaplatili jej před 60 lety Salamonovi Koželuhovi hotovými penězi. Po zaplacení jeho vstěhoval se na něj z kopce bratr Tůma a tak jeho bratři užívali beze všelijakých překážek, a to svědomí do knih šířeji vepsáno. Zatím dostal se sem br. Matěj Červenka a br. Matěj Slezanský a oddali dům bratřím soudcům i jiným všechněm toho náboženství k opatrování na budoucí časy. Když se psalo 1650 let od zaplacení domu bratrského bylo 152 let.“¹²¹ Do nového domu pod kopcem se kromě Tůmy, jeho pomocníků a čeledi přestěhovala i veškerá činnost sboru, včetně bratrské školy. Kolem roku 1500 zde navíc přibyl bratrský špitál.¹²²

Bratřím sloužil, především k pohřebním účelům, také širavský kostelík sv. Michaela Archanděla. Od něho se pod kopec táhl městský hřbitov, na kterém nalézali místo posledního odpočinku svorně nebožtíci všech tří vyznání.¹²³ Pro pohřbívání bratrských služebníků zde příznivci jednoty Kounicové Šiškovští ze Slavkova zakoupili hrobku, ve které v únoru roku 1518 spočinul také Tůma Přeloučský.

Na mimořádný význam Tůmova přerovského sboru poukazuje skutečnost, že se stal od konce 15. století místem konání rady bratrských synodů. Mezi nimi byl i sněm roku 1494, na němž bylo s konečnou platností rozhodnuto o zásadní změně ve věroučném směřování bratří. Na těchto radikálních proměnách ve vnitřním vývoji jednoty bratrské se aktivně podílel také Tůma z Přelouče a jejich průběh bude obsahem následující kapitoly.

¹²⁰ Hrejsa F., Sborové Jednoty bratrské, Praha 1935, s. 128.

¹²¹ Moravský zemský archív v Brně, sig. M VI 19, fol. 135.

¹²² Hrejsa F., c.d., s. 128.

¹²³ Kuča K., Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl IV., Praha 2004, s. 143.

Do Přerova se na pár posledních let svého života, po odchodu z čela jednoty, uchýlil starý bratrský biskup Matěj. Stalo se tak v době, kdy už ztratil jakýkoliv vliv na směřování své církve a právě na Moravě nalézal ještě poslední zbytky staré autority. Zemřel 23. ledna roku 1500 „...v Lipníku a do Přerova vyprovozen. A tu pochován v kostele bratrském na kopci, znovu vystavěném, v němž ještě žádný položen nebyl.“¹²⁴ Na Moravě, v nedalekém Prostějově našel místo posledního odpočinku také poslední ze tří nejstarších bratrských kněží, „člověk milostný a velmi přívětivý“,¹²⁵ Eliáš z Chřenovic. Je možné, že se na přelomu století stal Přerov a jeho okolí poslední baštou konzervatismu, kde odpůrci bratrského smíření se světem nalézali poslední útočiště.

7. VNITŘNÍ SPORY V JEDNOTĚ A HLEDÁNÍ NOVÉ CESTY

V této kapitole se budeme zabývat situací v jednotě bratrské, která nastala po smrti jejího zakladatele a prvního duchovního vůdce, Řehoře. Do těchto dějů se také po čase poměrně aktivně zapojil Tůma Přeloučský, když vystoupil ze stínu poklidného moravského působiště a stal se obhájcem starých bratrských principů, které příchod nových vzdělanějších bratří i staronových, často velmi praktických, otázek, hrozily narušit. Navíc zub času byl nám tentokrát více nakloněn a zanechal nám i jistý otisk Tůmových aktivit v pramenech.

Rozpory, které pravděpodobně už delší dobu bobtnaly pod povrchem početně rostoucí jednoty, odchodem charismatického vůdce eskalovaly. Prvotní spor, který se krátce po Řehořově smrti rozhořel, byl spor dogmatický, starý jako křesťanství samo, totiž je-li člověk spasen na základě víry či skutků. Není asi třeba připomínat jaké stanovisko k této otázce hájili příslušníci jednoty bratrské doposud. Když se bratři krátce po smrti krále Jiřího konečně dočkali veřejného slyšení před pražskými mistry, vzbudili údiv a pohoršení tím, že „...život věčný sobě více zakládají v životě ctnostném a mravném než v vidomých svátostech těla a krve pána Ježíše.“¹²⁶

Řehoř, ve svém osobním životě téměř dokonalý, neváhal stejné mravní nároky klást i na ostatní spolubratry. Jak trefně vystihl již Jaroslav Goll, Řehoř znal pouze

¹²⁴ Kniha úmrtí, s. 220.

¹²⁵ Tamtéž, s. 221.

¹²⁶ Tamtéž, s. 123.

dobrého nebo špatného křesťana a řady jednoty se měly plnit pouze z těch dobrých.¹²⁷ Dobrý křesťan měl podle Řehoře neustále přemáhat sám sebe a svou nevykořenitelnou příchynost ke zlému. Pravé křesťanství nemělo příliš spoléhat na Kristovy zásluhy, ale Krista následovat, v konečném důsledku, tedy spoléhat na zásluhy vlastní. Jednota se měla stát živoucím obrazem Kristovy dokonalé církve, ideál se měl proměnit ve skutečnost. Co však dobře fungovalo v životě silného a výjimečného Řehoře, mohlo sotva sloužit jako univerzální cesta pro všechny. Kdo neobstál, byl z řad dokonalé církve vyvržen, nebo se musel vydat cestou předstírané svatosti a pokrytectví. Bylo tedy jen otázkou času, kdy si většina bratří zvolí cestu širší a pro mnohé dosažitelnější.

Tento čas dozrál nejen smrtí Řehořovou, ale pravděpodobně také příchodem nové generace bratří do jednoty.¹²⁸ Paradoxně tak pokojná léta, bez nutnosti postavit se společnému nepříteli, přinesla jednotě nejen početní růst, ale též rozkol, kterému bylo dříve, nejen díky menšímu počtu, ale především názorové jednobarevnosti, mnohem snadnější čelit. Není známo, kdo z bratří oficiálně zastával učení o spasení z víry jako první, jisté však je, že od samého počátku se toto pojetí v bratrských řadách setkávalo jak s odporem, tak s příznivým ohlasem.

Zpočátku se vedení jednoty snažilo nastalou situaci řešit kompromisem, který měla přinést formulace Prokopa z Jindřichova Hradce¹²⁹, podle níž se spasení

---

¹²⁷ Goll J., c.d., s. 167.

¹²⁸ V 80. letech 15. století se v řadách jednoty začínají v mnohem větší míře objevovat bratři s univerzitním vzděláním. Svůj příchod do jednoty barvitě vylíčil Lukáš ve spise *O obnovení církve* (Národní knihovna v Praze, sign. XVII E 31, fol. 54b). Nouze spasení ho vedla k hledání pravých křesťanů, které by neváhal hledat ani za mořem, ale o to větší byla jeho radost, když se dozvěděl, že takoví lidé žijí nedaleko. Mezi bratry mu Bůh ukázal jeho nemoudrost, chudobu a psotu nuznou a zde také našel pravý poklad víry a perlu naděje, i když ho toto hledání stálo mnoho práce a bolesti. Tím, kdo Lukáše získal pro jednotu, byl další učenec, kolegiát Vojtěch. Lukáš zase přivedl do jednoty svého staršího bratra Jan Černého, později proslulého lékaře a původně kališnického kněze Vavřince Krasnického (Krasnický vylíčil svůj příchod mezi bratry v posledním z listů třebešického faráři – KNM Praha, sign. V F 41, fol. 337b-338b), ten pak zase přivedl mezi bratry mistra Havla ze Žatce (Goll, c.d., s.159-161).

¹²⁹ Prokop z Jindřichova Hradce patřil k nejvzdělanějším bratřím první generace. V tomto směru se o něm pochvalně vyjádřil autor *Nekrologia* („...znamenitý člověk a přední muž toho času v jednotě ... bakalář byl, člověk učený ... jeho psaní, která podnes máme, svědectvím jsou přebystrého vtipu jeho.“ *Kniha úmrtí*, c.d., s. 222) i Jan Blahoslav („*Cokoli psal B. Prokop, muž jistě učený a velmi vtipný, suavis et argutus, Cypriano fere similis, vše se čisti hodí, i pro češtinu i pro něco většího.*“ Jan Blahoslav, *Gramatika česká*, ed. M. Čejka – M. Šlosar – J. Nechutová, Brno 1991). Prokop studoval na pražské univerzitě, kde byl jeho učitelem průkopník humanismu M. Václav z Chrudimě a v roce 1467 se stal bakalářem. V letech 1468-69 byl správcem dvou předních knihoven Karlovy univerzity, koleje Rečkovy a koleje Národů (viz Šmahel F., *Knihovní katalogy koleje národa českého a koleje Rečkovy*, AUC – HUCP II, 1961, s. 66 a s. 74, pozn. 52). Do jednoty vstoupil nejpozději v roce 1474, kdy zemřel Řehoř, který se o něm velmi pochvalně vyjádřil (Macek uvádí mylně rok 1478 jako datum jeho vstupu mezi bratry, zřejmě podle hádání s pražskými mistry, které se konalo téhož roku a Prokop se ho účastnil jako mluvčí bratří; srv. Macek J., *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 315).

nezakládá ani na pouhých vlastních zásluhách ani pouze na víře v zásluhy Kristovy, ale „na dobré vůli.“¹³⁰ Dobrá vůle doplní naše snažení tam, kde se nám v důsledku naší nedokonalosti nepodaří dosáhnout cíle. Je to vlastně střední cesta mezi snahou lidskou a milostí boží.

Kompromisní řešení teologického sporu mělo vliv na celkové rozvolnění přísných bratrských pravidel i v otázkách praktického života. Také zde již nazrál čas na změnu, která by reagovala na změněnou sociální strukturu uvnitř bratrské církve. Vedle již zmíněného narůstání počtu vzdělanců v řadách jednoty měly tyto změny ještě druhý rys. Po boku prostých venkovanů zde začínají nabývat na významu také zámožnější měšťané a dokonce i osoby urozeného původu. Z této příčiny musel být v první řadě přehodnocen veskrze negativní bratrský postoj ke světské moci, vycházející z valdenství i učení Petra Chelčického. Na ní se podle něho dobrý křesťan neměl žádným způsobem podílet, tedy ani zastáváním úřadů, které tuto moc vykonávaly. Stará jednota také jen velmi pomalu překonávala svůj odpor k městům a v nich provozovaných „neužitečným“ řemeslům, sloužícím pouhé lidské marnivosti. Bratři si měli vydělávat na živobytí počestným způsobem, tedy prací v zemědělství nebo řemesly nezbytnými pro lidský život.

Jednota zpočátku získávala výrazně více svých přívrženců na vesnicích než ve městech. Pokud se zde bratři nemohli světským úřadům zcela vyhnout, mohli je alespoň pro menší moc s nimi spojenou zastávat s klidnějším svědomím. V příznivé jagellonské době, v níž rostl počet bratří usazených ve městech, se otázka, zda smí být bratr konšelem, znovu vracela na pořad dne. Mnozí, aby se tomuto dilematu vyhnuli, raději města opouštěli. Jiní se obraceli o radu ke svým představeným. Obzvláště aktuálně se tato otázka hlásila u bratří v Litomyšli, kde pod ochranou bratrských příznivců Jana a Bohuše Kostků z Postupic jejich počet strmě narůstal.¹³¹

Prokop napsal několik věroučných spisů, z nichž některé byly hlavním podkladem pro usnesení Brandýského sněmu v roce 1490 a v roce 1494 se stal sudím, tedy nejřednějším mužem jednoty, poté co na tuto funkci rezignoval Matěj (viz Molnár A., Neznámý spis Prokopa z Jindřichova Hradce, Husitský Tábor, 6-7/1983-4, s. 423-448).

¹³⁰ Téma „dobré vůle“, které se v myšlení Jednoty objevuje hojně již v sedmdesátých letech a v letech osmdesátých v souvislosti se sporem Malé a Velké stránky, je jistou modifikací úvah Aurelia Augustina o milosti a schopnosti lidské vůle tuto milost uchopit. Později se objevuje u Bernarda z Clairvaux a Richarda ze Svatého Viktora. Všechny tři autority bratří ve svých spisech citují (srv. zvláště *Psaní Jana Klenovského* z roku 1472, ve kterém vydává počet z víry, viz NA Praha, AUF, kn. III, fol. 170a-179b).

¹³¹ V době pánů Jana a Bohuše Kostků byla založena v Litomyšli nová část města, takzvané Nové město, a pravděpodobně osídlena převážně bratry. Tato bratrská osada tvořila jakousi obec v obci, ve které platily zvláštní výsady. V Litomyšli byli bratři díky přízni vrchnosti ušetřeni přijímání úřadů, a proto zde jejich počet neustále rostl, čímž se zároveň tato privilegia stávala neudržitelnými.

Otázku úřadů, která už dále nesnesla odkladu, měl vyřešit sněm svolaný do Brandýsa nad Orlicí v roce 1490.¹³² Všichni účastníci, mezi nimi i dva urození bratři – Albrecht Rendl z Úšavy a jistý pan Liška,¹³³ měli jasně odpovědět na stěžejní otázku, zda „...každý muž mohl by požívati moci světské od sebe i k sobě a pokud nic...“¹³⁴ a svou napsanou a podepsanou odpověď hodit do truhly. To také všichni učinili, kromě vůdce jednoty, Matěje. „Ten se bál, aby skrze moc nepřišla na zkázu jednota. I mluveno mu důložitě, aby na některou stranu se nachýlil o té moci, buď že má býti mezi věrnými, buď že nemá býti nikoli, jakož na počátku tak byli přijali z Petra Chelčického z jeho traktátu. I nesměl sám zůstat, i povolil také, ale ne z srdce, ale jako šacuňkem, a z cedulí aby sobě pomoc vzali, zvláště obecních. Starší se všichni naklonili k tomu, že má býti požívána mezi věrnými active i passive, zvláště pak z Prokopovy cedule a Jana Táborského a pana Rendle.“¹³⁵

Proti usnesení brandýského synodu se nejprve nezdvihl žádný odpor, ačkoliv byli bratři důrazně vyzváni, aby svůj případný nesouhlas projevíli otevřeně a okamžitě. Pokud tak neučiní, mají později o svých výhradách před spolubratry pomlčet.¹³⁶ Neuběhlo ovšem mnoho času a už se ozvali první oponenti. Byli jimi bratři z jižních Čech, mlynář Kubík ze Štěkně a voskař Amos z Vodňan. Ti „...odšedše domů, napsali bratru Matějovi traktátec, jak od počátku to za pravé držáno bylo, a teď jste nás zavázali, abychom sebou hnouti nemohli, ježto by římané takové chytrosti se nedomyslili. I odstoupili od jednoty, a bratr Matěj skroušen a mnoho jiných s ním.“¹³⁷ Jihočeští bratři získali snadno na svou stranu nerozhodného biskupa Matěje a dosáhli, zřejmě ještě téhož roku, převratu v úzké radě. Z ní vystoupili zastánci nového postoje k světské moci – Prokop z Hradce, Jan Klenovský a další, a znovu ji ovládli milovníci starých pořádků. Brandýské usnesení

Goll J., c.d., s. 173-175.

¹³² O průběhu sněmu vypráví jeho přímý účastník Vavřinec Krasnický ve spise *O učených* (ed. Molnár A., c.d., s. 89).

¹³³ Šlechtickými příznivci jednoty bratrské nebyli zpočátku ani páni, ani rytíři, jak se zpravidla tvrdí, nýbrž nanejvýš panoši. Albrecht Rendl nebyl ještě v této době pánem, rytířem, ani purkrabím Pražského hradu, ale panošem ve službách pana Zdeňka Lva z Rožmitálu (Macek J., *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 305). Druhým účastníkem brandýského sněmu mohl být buď Prokop Liška z Vysoké, který v letech 1473 – 1491 držel Běrunice u Králova Městce, nebo pravděpodobněji Martin Liška, v letech 1497-1500 hejtman lanšperského a lanškrounského panství (Goll J., c.d., s. 176.)

¹³⁴ *O učených*, c.d., s. 89.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

bylo zrušeno a nové vedení jednoty vyhlásilo, že kdo z bratří by složil přísahu nebo se podílel na rozsudku smrti, bude vyloučen od společné večeře Páně.¹³⁸

Reakce na sebe nechala čekat celé další tři roky, leč již během nich se bratři mohli každodenně přesvědčovat, že kurz proti toku času, nastolený zatím ještě vítěznými konzervativci, je do budoucna neudržitelný.¹³⁹ Pokud jednotu nechce v budoucnu zůstat okrajovou sektou a hodlá otevřít své brány vzdělaným, bohatým i urozeným, musí ustoupit od svého radikalismu a především pejorativního vztahu k okolnímu světu. Bude muset poskytnout svým ovečkám dostatek svobody k tomu, aby osvědčily svou oddanost Bohu v konkrétním životě ve světě, což bude klást na každou z nich nové nároky. Bylo by přece mnohem jednodušší, kdyby vrata bratrského ovčince zůstala světu i nadále neprodyšně uzavřena. Ale tato doba již nezvratně patřila minulosti.¹⁴⁰

Neodvratitelné vítězství nových názorů přinesl rok 1494, kdy byl svolán další bratrský synod do Rychnova nad Kněžnou. I tentokrát, podobně jako před třemi lety v Brandýse, na sněmu početně převládli zastánci vstřícnějšího postoje ke světu. Úzká rada, složená ze starých pravověrných bratří, uvolnila místo nové generaci a zřekla se svého úřadu. Do něj se opět vrátili bratři z předešlé rady, v čele s Prokopem z Hradce a Janem Klenovským, a také se v něm objevili nováčci ze vzdělaných bratří, především Lukáš Pražský a Vavřinec Krasnický.

---

¹³⁸ Goll J., c.d., s. 178-179.

¹³⁹ Neudržitelnost nastalé situace komentuje Vavřinec Krasnický takto: „I stálo to plná tři léta a něco více, až bylo rozmlouváno mezi některými, aby bylo řečeno bratru Matějovi, aby on sám, bratr Matěj, šel ku pánům neb k úředníkům jich na rathouz a pověděl jim, že ti lidé, kteréž trápíte a mučíte, páni milí, oniť sou nevinní, a myť sme je tomu naučili, prosíme za ně, propusťte je a my za ně chceme trpěti etc.“ (O učených, c.d., s. 90.)

¹⁴⁰ Zajímavé je, že právě v této době se bratři rozhodli pro nový dobrodružný podnik a po pětadvaceti letech se znovu vydali hledat nezkaženou církev na východě. Do východních zemí se první březnový den roku 1491 vydali Lukáš Pražský, rytíř Mareš Kokovec, litomyšlský měšťan Martin Kabátník a Němec Kašpar z Marek. Cesta byla financována příznivcem bratří, Bohušem Kostkou z Postupic, který cestovatelům dokonce opatřil průvodní list krále Vladislava. Společně se bratři vydali do Cařihradu, kde se jejich cesty rozdělily. Kašpar zůstal na místě, Lukáš šel do balkánských zemí, Mareš Kokovec zamířil do Ruska a Martin Kabátník do Malé Asie, Palestiny a Egypta. Bakalář Adam z Litomyšle, který napsal předmluvu k vydání cestopisu Martina Kabátníka z roku 1539, vysvětluje důvody cesty takto: „Když pak tu v Litomyšli bratři starší častá na ten čas spolu rozlívání mívali s mnohými znamenitými lidmi, jako zvláště s Jeho Milostí pánem svrchu řečeným [Bohušem Kostkou z Postupic], ... vždy se na to ptajíce, byl-li by jaký lid ještě kde na světě, ježto by se choval podle způsobu a řádu první církve svaté, tak jakž Písma svatá o tom vypravují, žádajíce vždy s takovými lidmi jednotu svatú držeti a nechtíce žádní rotníci a sektáři býti. I uložili, aby některé osoby z sebe do cizích a dalekých krajin vyslali, aby oni to svýma očima přespatrieli a shlédli, nechtíc na samých zprávách dosti míti, kteréž jim dávány byly, i od osob z těch krajin do Čech přicházejících, jakož o tom sami píší v spisích svých“ (Martina Kabátníka cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491-92, ed. J. V. Prášek, Praha 1894, s. 1). Ani po tak dlouhé době si tedy bratři stále nebyli jisti oprávněností své samostatné existence (Červenka T. Č, Cesty českých bratří Matěje Červenky a Jana Blahoslava, Praha 1942, s. 8-9).

V této přelomové chvíli v dějinách jednoty, se nám po dlouhém mlčení pramenů, opět vynořuje osobnost Tůmy Přeloučského. Tomáš patří ke generaci prvních bratří, z nichž mnozí již nežijí. Pamatuje její počátky v Kunvaldu, léta hledání vlastní cesty, i časy krutého pronásledování a bojů o přežití. Táhne mu na šedesátý rok a přestává rozumět mladé generaci. Zcela logicky se cítí být na straně poražených a odmítá vstoupit do nové úzké rady. Ostatně nebyl v tomto postoji osamocen, jak vypráví přímý účastník těchto událostí Vavřinec Krasonický: „*I nechtěli žádný z prvních starších toho na sebe vzítí a stálo to tak chvíli drahnou. A lidé se k nim obraceli a pomoci žádali i hledali, milost a důvěrnost majíce k nim. A když nechtěli, my pak mladí domlouvali sme jim, že: Vy těžký počet Bohu vydati musíte, opustíte-li tento lid mnohý, důvěrný a upřímný, budeť Bůh z rukou vašich krve jejich vyhledávati...Však nepadně zase vsedli do úzké rady kromě bratra Tůmy Přeloučského. Ten nikoli nechtěl.*“¹⁴¹

Posledním, kdo vedle Tomáše odolával, byl první muž jednoty Matěj, muž slabý, nejistý a rozkolísaný, často ovládaný druhými.¹⁴² „*A pokutu na se vedl, aby úřad biskupský z něho sňat byl a toliko za prostého kněze zůstal, a pakli i tak nemožné, ale za obecného bratra.*“¹⁴³

„*A smlouvali se někteří, aby se ještě někde jednou sešli. I uložili na Moravě na Přerově u bratra Tůmy a vždy nějaký konec aby tomu učinili. A Jan Táborský, byv člověk outlý, hubený a neveliký, místo sebe dal ceduli bratřím, že cožkoli naň vloží, že chce podniknouti všecko. A též všickni jiní kromě Tůmy.¹⁴⁴ A my, a zvláště já, řekli: Tak-li chcete na jiné břemena klásti a sami se jich prstem nedotýkati? Nu v ničem nic. I zbíráme krošny, chtějíce jíti přeč.*“¹⁴⁵

Vavřinec Krasonický zde staví do kontrastu útlého a hubeného Jana Táborského, který je navzdory své slabé tělesné konstituci ochoten vzít na svá bedra jakákoliv břemena a Tůmu Přeloučského, který by rád jen druhým břemena nakládal, sám se jich ale ani prstem nedotýkal. Tímto pro Tůmu nelichotivým příměrem tak Vavřinec

---

¹⁴¹ O učených, c.d., s. 90.

¹⁴² Bylo veřejným tajemstvím, že neúměrně velký vliv na něho měl v posledních letech Jan Klenovský. Byl jím „*opleten jako plotem a jako zdi ozděn*“ (to mu vyčítají bratři z Malé stránky při hádání v Chlumci nad Cidlinou roku 1496, viz *Psaní jakéhos kněze Jana Appolinářského učiněné a poslané paní Krescencii Zmrzlikové na Vorlík*, ed. Dobiáš J., Časopis historický se zvláštním zřetelem k duchovnímu vývoji našeho lidu 2/1882, s. 64).

¹⁴³ O učených, c.d., s. 90.

¹⁴⁴ O tom, že se všichni bratři ve vedení jednoty zavázali, že chtějí „*...všichni i jedenkaždý na se vzítí bez výminky, co by na koho vloženo bylo nad moc i nad rozum jich atd.*“ se rozepisují také Dekrety. Není v nich však žádná zmínka o skutečnosti, že by se tomuto břemenu Tůma bránil (Dekrety, s. 40).

¹⁴⁵ O učených, c.d., s. 90.

jasně sděluje své antipatie k stárnoucímu bratrskému knězi, jehož myšlenkový svět už patří předchozí generaci a kterému mladý bakalář jen sotva může porozumět.

Matěj i Tůma se nakonec nátlaku ostatních bratří podvolili. Tomáš z Přelouče podle všeho odolával tlaku spolubratří vůbec nejdéle. Je zřejmé, že bratři trvali na tom, aby autorita jeho jména potvrdila legitimitu nastoupeného nového směru jednoty. Bylo žádoucí, aby tato věroučná proměna nebyla vnímána jako roztržka mezi starší a mladší bratrskou generací, ale jako společné nalezení „hojnější pravdy.“

Ještě téhož dne byli v Přerově mezi jednotlivé členy nové rady¹⁴⁶ rozděleny úkoly. Matěj nadále zůstal biskupem jen formálně, „nejdůstojnější úřad, totiž podávání pří a zavírání jich“¹⁴⁷ mu byl odebrán a vložen na Prokopa z Hradce. Loutkový biskup měl pouze „...z úřadu biskupského a kněžského ruce vzkládat na ty, kteréž mu jednota, a zvláště úzká rada postaví, a ostatek aby hleděl k bratru Prokopovi...“¹⁴⁸ Zároveň byl ustanoven Jan Klenovský zповědníkem v Čechách a na Moravě, kde se měl se zvláštní péčí věnovat bratřím urozeného stavu, Jan Táborský správcem sboru v Litomyšli, Lukáš kazatelem v Mladé Boleslavi a Vinařicích, Vavřinec Krasnický „pomocníkem“ jednoty a Eliáš z Chřenovic zповědníkem na Moravě.¹⁴⁹ O Tůmově postavení se Krasnický nezmiňuje, lze ale předpokládat, že mu bylo ponecháno stejné, jaké zastával doposud.

Přerovský synod navíc vydal prohlášení o některých sporných věroučných otázkách a reagoval na výše zmíněné palčivé problémy praktického života bratří. Ve staré otázce o „zlém knězi“ bylo stanoveno, že upadne-li dobrý kněz do hříchu, ale posluhuje-li řádně svátostmi, jsou sice jeho modlitby neplatné, ale jeho služba svátostmi zůstává v platnosti.¹⁵⁰ Sněm také přinesl konkrétní formulaci učení o eucharistii. Bratři měli věřit srdcem a vyznávat ústy, že „...chléb jest tělo Kristovo a víno krev jeho, posvátně totiž, figurně neb znamenáně, podobně tomu, jako i jiné řeči Páně vypravují, že on je cesta, dvěře, on skála i beránek.“¹⁵¹ Bratři jsou také

¹⁴⁶ Novou úzkou radu tvořili bratři: Tůma Přeloučský, Eliáš Chřenovský, Jan Klenovský, Jan Táborský, Ambrož ze Skutče, Lukáš Pražský a Vavřinec Krasnický. Rada se však záhy musela obejít bez bratrů Táborského a Klenovského, zemřelých v letech 1495 a 1498 (Říčan R., c.d., Praha 1957, s. 75).

¹⁴⁷ O učených, c.d., s. 90.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 91.

¹⁵⁰ Dekrety, s. 30.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 69. Podle bratří jsou tělo a krev Kristova přítomné v chlebu a víně obrazně (figurně) a jako znamení (znamenáně). Bratři se zde konečně otevřeně přiznávají ke svému pojetí eucharistie (do té doby se vymlouvali na prostou víru), které je prakticky totožné s tábořským vyznáním, ve kterém

důrazně nabádání, aby se vyvarovali modloslužebného klekání před „svátostí kostelní, ... *buď to v procesí, neb když k nemocnému jdou*“.¹⁵² A to z těchto důvodů: „*Najprv, že není k tomu vydáno, ani rozkázáno, druhé, že jest zapovědino, třetí, že přikázáno Krista hledati, čenichati i ctíti na pravici Otce v bytu přirozeném podstatně podle víry písem svatých.*“¹⁵³ Ve věcech „světských a tělesných“ rozhodli bratři v Přerově, „...*aby lidé necháni byli při obchodích svých, vymínice některé, jichžto nemnoho jest, jako lichva.*“¹⁵⁴ Kupectví je zapovězeno těm bratřím, kteří ho dříve neprovozovali a mohou se živit jiným způsobem. Ale „...*někteří v tom mohou snesení býti, nepravosti a falše v měrách a v vahách se vystříhajíce*“¹⁵⁵ a to především ti, kteří „...*v tom prvé bývali, a jméno dobré obdrželi, a jiným se živiti nemohou, a nemají, a neumějí.*“¹⁵⁶ Mají však při své živnosti důsledně dodržovat Desatero a nemilovat mamon více než Boha a jeho přikázání.¹⁵⁷

O rok později, na sněmu svolaném opět do Rychnova, se bratři nadobro zřekli závaznosti spisů Petra Chelčického i svého zakladatele Řehoře. V jeho učení bylo shledáno, že „... *jsou nad míru a střídmost některé věci položeny.*“¹⁵⁸ Jmenovitě se bratři distancovali od Řehořových listů Rokycanovi a několika jeho traktátů. Slova, které bratři slyšeli pod týnskou kazatelnu Jana Rokycany a dalších českých kazatelů a také četli u Petra Chelčického, se už nechtějí držet, protože vedou jen k tomu, „...*aby se lidé chlubili více v sobě, nežli v kříži P. Ježíše. I Mojžíš, jenž s Bohem mluvil jako přítel s přítelem, ne všeho potřebného se dopatřil, i proroci své vady vyznávají a apoštolé v krátkém nesmyslu při pilných věcech nalezení, i po seslání Ducha sv. drahně nesmyslu nalezeno, jako při přijetí pohanův v účastnost*

---

stojí: „*O této svátosti z víry Písma zastáváme a srdcem upřímně vyznáváme: Chléb, který Kristus při své večeři vzal a dal jíst svým učedníkům a v jehož hodném přijímání skrze službu věrných kněží zanechal památku na své utrpení, je ve své přirozenosti pravý chléb, na který při vyhlášení svátosti slovy „To jest tělo mé“ ukazuje zájmeno „to“. A proto pravé tělo Kristovo, vzaté z Panny a za nás vydané, má být chápáno ne jako totožné v přirozené totožnosti, nýbrž svátostně, skutečně a pravdivě. ... je v chlebu pravdivě, svátostně a duchovně, nikoli však se všemi jeho příslušnými vlastnostmi jak podstatnými, tak případnými. Tento chléb není totožný s Kristovým tělem, sedícím v nebi na pravici boží, ani tam není Kristovo tělo tak, jak to někteří tvrdí, protože tento způsob přítomnosti by předpokládal zánik podstaty chleba a proměnu jeho podstaty v tělo Kristovo.*“ Citován Dobiášův a Molnárův překlad z latinského originálu (Mikuláš z Pelhřimova. Vyznání a obrana táborů, ed. Dobiáš F., Molnár A., Praha 1972, s. 79-80).

¹⁵² Tamtéž, s. 70.

¹⁵³ Tamtéž. Také u táborů: „*Věřící mají usilovat o to, aby pravdivým vzýváním, klekáním a rozvažováním napodobovali našeho Spasitele a uctívali jeho tělo, které je nahoře u Boha...*“ (Vyznání a obrana táborů, c.d., s. 80).

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 126.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Muller-Bartoš, c.d., s. 168.

¹⁵⁸ Dekret o spisech Řehořových, ed. Goll J., c.d., s. 210.

víry Kristovy. Proto také hoden byl trestání sv. Petr. Tak bylo také při zakladatelích jednoty.¹⁵⁹ Rychnovské prohlášení je sepsáno jako poslední tečka za spory uplynulých let. Bratři v něm uvádějí na pravou míru hádky i silná slova, kterými se dříve častovali, ta však neměla být k vzájemnému pohanění, ale k nápravě nedostatků. Vedl je k nim strach, aby „v číhadlo d'áblovo někteří neupadli.“¹⁶⁰ Prohlášení podepsalo osmnáct bratří, na třetím místě Tůma Přeloučský.¹⁶¹ Musel tak učinit jen s největším sebezapřením. Zřící se Řehořových a Chelčického spisů, pro něho znamenalo zřící se všeho, čemu do této chvíle věřil, co učil i co vyznával.¹⁶² Rozhodl se podle biblických zásad zmenšit vlastní osobu ve prospěch celku a nebýt tak příčinou dalších sporů uvnitř jednoty. Tuto Tůmovu volbu nepochybně předcházely ty nejtěžší vnitřní boje.¹⁶³

Ačkoliv ve společném prohlášení o Řehořových spisech z roku 1495 stojí: „...my, kteříž sme od počátku při tom byli, i s těmi kteříž se k nám potom přivinuli, jednomyslně a s dobrým rozmyslem i s mnohým uptáním na tom jsme zůstali,

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 211.

¹⁶¹ Dekrety, s. 2.

¹⁶² Podobné rozčarování zaznívá z úst stoupenců Malé stránky při hádání, které proběhlo v Chlumci nad Cidlinou v domě krejčího Beneše Vodičky na jaře roku 1496. Bratři se obrátili na Matěje s těmito slovy: „My na svém místě stojíme, kdež ste nás uvedli, tu ste nám spasení slíbili a hříchům odpuštění. Velikými a těžkými závazky ste nás zavázali a slib sme udělali napřed P. Bohu a potom tobě, B. Matěji, na božím místě i všem bratřím na místě tvém, abychom žádného jiného učení nepřijímali od žádného člověka, by anděl s nebe kázal vám co jiného, proklatý bud. A ty si sám, B. Matěji, říkal: kdybych i já vám jinak mluvil, abyste i mně nevěřili“ (Psaní jakéhos kněze Jana Appolinářského učiněné a poslané paní Krescencii Zmrzlikové na Vorlík, ed. Josef Dobiáš, Časopis historický se zvláštním zřetelem k duchovnímu vývoji našeho lidu 2/1882, s. 66).

¹⁶³ Bratři se v prohlášení o Řehořových spisech skutečně zřekli své minulosti i jejich ideových kořenů. Možná nejzásadnější vliv na další bratrskou teologii mělo vyvázání se ze zásad Petra Chelčického. Někdy je dokonce tento krok interpretován jako vítězství tábořských myšlenek nad Chelčického učením. Ve prospěch této teze by hovořil Lukášův spis *O puovodu obláštnosti održencuov, jenž Malou stránkou se nazývají* z roku 1524, kde se autor vyjadřuje o Petrově učení i osobě velmi nelichotivě. Stojí zde: „I utíkáš se k Petrovi z Chelčic i jiné k němu přitahuješ, k jeho knihám o Sieti viery etc. Kdež já o něm pravím, mnoho knih jeho čítav i psav dřiev, než sem s bratřimi byl, že ve mnohých věcech nedobře smyslil proti Písmóm svatým a někde příliš vysoce a nemierně. O němž jsem slýchal i od bratří, jenž s ním byli, mnoho toho, což nechvalitebného jest, zvlášť že příliš dlúho hněvivý a mstivý byl, tak že s knězem jedniem svadiv se, nechtěl mu do smrti odpustiti, tak pravil ten kněz. A on neprávem zhaněl kněží tábořské a v své spisy vepsal křivdu jim čině, zvlášť o těle božiem. Proti čemu sem dávno někdy spis učinil, oznamuje, v čem jim křivdu činil a neprávem zhaněl, neb vašich povah byl, kdož mu v čem na odpor byl, ihned, zejména v knihy haněje napsal. A někteří tomu chtie, že by i z jeho příčiny zmořeni byli někteří kněží Tábořští, to tam, já nezjistím. ... Pravili mi ti svrchu jmenovaní, když byl sněm u Hory, a on, sa obžalován, měl státi, tak se bál kříže Kristova, že by byl rád všechny své spisy pro strach spálil.“ (KNM Praha, sign. 25 D 19, f. D4b-D5a) Otázka po důvodu radikálního odklonu bratří od Chelčického myšlenek bývá tradičně zodpovězena odkazem na příchod vzdělanců, měšťanů a šlechticů do řad bratří a potřebu rozšířit příliš úzkou cestu pro nově přichozí. Je třeba však také přihlídnout ke skutečnosti, že Chelčického myšlenky o odklonu od světa, měly své dobové pozadí v právě zuřících husitských válkách. Ty na počátku 16. století už jen těžko mohly být aktualizovány. Na své zpracování také stále čeká otázka vztahu Chelčického myšlenek a valdenského učení, které, žel, ani v náznavu nepřinesla nejnovější studie o Petru Chelčickém z pera Jaroslava Boubína (Boubín J., Petr Chelčický. Myslitel a reformátor, Praha 2005).

*abychom těmi věcmi sobě nepřekáželi...*¹⁶⁴, byla tato slova spíše zbožným přáním, nežli obrazem reality. Mlynář Jakub a voskař Amos i nadále agitovali v Prácheňském kraji ve prospěch zásad staré jednoty. Není známo, kolik přívrženců na svou stranu získali, nebyl však mezi nimi žádný kněz. Mezi oběma znesvářenými stranami proběhlo ještě několik disputací¹⁶⁵, ve kterých se bratřím společnou řeč už najít nepodařilo.¹⁶⁶

O koncích Malé stránky se nezachovalo mnoho zpráv. Zatímco Jakub nechtěl s mateřskou církví přetrhat všechna pouta, Amos se rozhodl pro radikálnější řešení. Zamýšlel zřízení vlastního kněžství po vzoru bratrské volby z roku 1467. To se také záhy stalo jablkem sváru a důvodem rozdělení „odtrženců“. Skupina kolem mlynáře Kubíka a Beneše Vodičky se vrátila zpět k bratřím, leč prvně jmenovaný byl záhy vyloučen pro časté chození do hospody. „Amosenci“ se skutečně důsledně odtrhli od bratrského kněžství a brzy zmizeli v propadlišti dějin.

Rokem 1494 a volbou Prokopa z Hradce sudím započaly také proměny v bratrské organizační struktuře, ostatně i zde bylo třeba reagovat na nově vzniklou situaci. K dalším změnám došlo, jakmile spory dvou rozdělených stran poněkud ustoupily do pozadí. Tůma Přeloučský se již dozvuků bratrských vnitřních sporů osobně neúčastnil a paradoxně jeho postavení v jednotě od této chvíle jen stouvalo.

Prvním krokem se stalo umenšení postavení bratrského biskupa, který měl být dále jen prvním mezi rovnými, tedy první muž úzké rady, bez ní „*sám nic velikého a zvláštního nemůže*.“¹⁶⁷ Na brandýském sněmu v roce 1499 byla také vyřešena otázka nástupnictví po staříčkém Matějovi, jediném světicím biskupovi. Oba nejstarší kněží jednoty, Tůma Přeloučský a Eliáš z Chřenovic, získali právo potvrdit nového biskupa. Nebohý Matěj na sněmu prohlásil, že se všemu podrobuje, případně i tomu, kdyby úzká rada uznala za vhodné jej biskupského úřadu zcela zbavit. Tehdy by jeho pravomoc přešla na radu. Když Matěj krátce na to, v lednu roku 1500, svůj život dokončil, schválil na jaře téhož roku rychnovský synod, aby na jeho místě byli zvoleni čtyři biskupové a ti zde také (bez účasti laických řadových členů jednoty) byli vybráni. Stali se jimi, vedle nejstarších kněží Tůmy a Eliáše,

¹⁶⁴ Goll J., c.d., s. 210.

¹⁶⁵ Nejznámější z nich proběhla, jak už bylo zmíněno, v Chlumci v domě Beneše Vodičky a zachovala se nám o ní podrobná zpráva (viz pozn. 163), poté následovala schůzka u bratra Matěje roku 1499 a po ní další ještě téhož roku v Hranicích na Moravě.

¹⁶⁶ Müller-Bartoš, c.d., s. 173.

¹⁶⁷ Dekrety, s. 21.

také Lukáš Pražský a Ambrož Skutečský.¹⁶⁸ Druzí dva bratrští kněží byli do svého úřadu potvrzeni skrze oba starší spolubiskupy.¹⁶⁹

Od rychnovského synodu v roce 1494 do Matějovy smrti stál vedle biskupa sudí. V roce 1501 na nejmenovaném sněmu bratři rozhodli, že samostatný soudcovský úřad bude zrušen a sudím bude vždy nejstarší biskup, kterým byl v této době Tůma z Přelouče. Jemu podstoupil své místo dosavadní sudí Prokop z Jindřichova Hradce. Ačkoliv podle nového řádu řídila oficiálně bratrskou církev úzká rada, přece jen rozhodujícím slovem vládli její čtyři biskupové. Ti si také mezi sebou rozdělili místní správu svých oveček. Prácheňsko si tradičně podržel Ambrož ze Štěkně, zbytek Čech spadal pod Lukášovu správu. Moravu spravovali z Přerova Tůma a z Prostějova druhý starý bratrský kněz Eliáš. Rozhodující slovo v jednotě však nepatřilo nejstaršímu knězi a sudímu Tomáši z Přelouče, ale mnohem mladšímu a teprve nedávno do jednoty příslému Lukáši Pražskému. I tento fakt hovoří výmluvnou řečí o vítězství mladší, učenější a chtělo by se říci i pokrokovější generace bratří nad generací pamětníků starých časů a milovníků bratrské prostoty.¹⁷⁰

Podstatných změn nebylo ušetřeno ani samotné bratrské kněžství, které v mnoha ohledech opustilo původní biblický ideál. Odpadla nutnost vydělávat si řemeslem, od roku 1501 je kněžím tato zásada pouze doporučována. Zvláště ti mladší by měli „rukama pracovat“, tedy přivydělávat si některým ze slušných řemesel, z kterých bylo vyloučeno kupectví a lékařství. To se však nemělo dít na úkor jejich úřadu. Bratrští kněží také oproti minulosti mohli být voleni z ženatých bratrů, nemuseli dodržovat dřívější striktní chudobu a mohli mít menší soukromý majetek. Nový řád také kněžím zapovídal potulný život, měli řádně pečovat o ovečky jim přidělené a nechodit „...do jiných krajův neb zborův k zvěstování neb k zprávě bez povolení starších neb zprávece toho kraje, potřebujícího jeho pomoci.“¹⁷¹

Jednota bratrská vstoupila do nového století vnitřně upevněna. Odřízla staré myšlenky a s nimi i menšinu těch, kteří se nebyli ochotni přizpůsobit těm novým. Otevřela vrata svého donedávna výlučného dvorečku dokořán a rozšířila úzkou

¹⁶⁸ Volba proběhla hlasováním a její průběh je zaznamenán v Dekretech, kde stojí: „...všichni ... hlasy psané i ústní bratřím starším v ouzke radě obláštne každý dával je. I přišli jsou nejvíc hlasové na čtyři tyto, jenž i jmenováni jsou. Tůma Přeloučský, Eliáš, Lukáš a Ambrož. Kteřížto závazkem prvnějším i přítomným jsou zavázáni, totiž na kohožkoli co vloženo bude, povoliti tomu aby přijal“ (Dekrety, s. 42-43).

¹⁶⁹ Goll, c.d., s. 187-188.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 188-189.

¹⁷¹ Dekrety, s. 56.

cestu tak, aby na ni mohli vejít bohatí, urození i vzdělaní. Tím, že dokázala pružně reagovat na potřeby nové doby, ztratila sice mnoho ze své výjimečnosti, nastoupila však rozhodnou cestu vývoje od minoritní sekty k třetí tolerované konfesi.

8. VLNA NOVÉ PERZEKUCE NA POČÁTKU 16. STOLETÍ

Začátek nepokojného 16. století nepřinesl ani jednotě bratrské klidné časy. Prvních třicet let vlády krále Vladislava bylo pro bratry obdobím rozkvětu a početního růstu. Pod ochranou mocných šlechtických rodů relativně svobodně prosperovaly bratrské sbory na rozsáhlém území pokrývajícím velké oblasti severních a východních Čech i střední a jižní Moravy. Tento pás území s městy, městečky i vesnicemi se táhl od Bělé pod Bezdězem k Náchodu, Brandýsu nad Labem, Mladé Boleslavi, Rohozci, Novým Benátkám, Valečovu, Turnovu, Litomyšli, Rychnovu nad Kněžnou, Pardubicím, Novému Bydžovu, Lanškrounu až k moravskému Prostějovu, Přerovu, Plumlovu, Lipníku, Hranicím a Židlochovicím.¹⁷² Stěží lze nazvat skutečnou perzekucí disputace a polemiky, jež proti jednotě vedli mluvčí utrakvismu. V roce 1473 skončilo bezvýsledně veřejné slyšení, o které bratři mnoho let usilovali. Pražští mistři byli pohoršení nad tím, jak bratři zlehčují oltární svátost. Svě spasení nezakládají na častém přijímání těla a krve Páně, ale na mravně dokonalém životě. Ctnostný život je však podle mistrů jen d'áblovou lestí, na kterou chce nalákat a svést z pravé cesty co nejvíce lidí.¹⁷³

Po pěti letech se slyšení opakovalo a stejný okruh otázek se stal zdrojem dalšího nepochopení. Administrátor podobojí Václav Koranda ml. s ostatními universitními mistry shledali u bratří dvanáct bludných článků, o nichž informovali hlavního bratrského ochránce Jana Kostku z Litomyšle a důrazně ho nabádali, aby své chráněnce napomenul.¹⁷⁴

První skutečnou perzekucí byl zásah krále Matyáše Korvína proti valdenským, usazených v moravském Fulneku. V roce 1480 se totiž přestěhovalo do českého Lanškrouna a moravského Fulneku několik set braniborských valdenských, kteří byli ve své domovině vystaveni tvrdé perzekuci, která v několika případech skončila

¹⁷² Macek J., *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 329.

¹⁷³ *Psaní mistrův pražských proti bratřím*, Bidlo, c.d. II., s. 124.

¹⁷⁴ Macek J., *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 324.

zažehnutím kacířské hranice. Příchod tak velkého počtu braniborských sedláků, kteří se veřejně připojili k jednotě, vzbudil pochopitelně pozornost, předně v církevních kruzích. Pravděpodobně na popud uherských biskupů, obávajících se, že se valdenské kacířství rozšíří do jejich diecézí, byl o rok později vydán královský rozkaz, aby se tito bratři vystěhovali z Moravy. Cílem jejich odchodu se stalo Moldavsko, kde byli vlídně přijati knížetem Štěpánem, který uvítal nové kolonisty. Ačkoliv se v literatuře zabývající se dějinami jednoty bratrské tradičně hovoří o perzekuci a exilu bratří, je nade vše pochybnost, že tento zásah krále Matyáše byl namířen proti sektě valdenských, jejíž příslušníci byli pronásledováni v celé Evropě a jejichž masové stěhování do svého království mohl jen sotva trpět. Bratři se navíc, díky přímlově Viléma z Pernštejna a Ctibora Tovačovského z Cimburka¹⁷⁵, v krátké době navrátili zpět na Moravu.

Zemské sněmy v Čechách sice v letech 1484 a 1487 horlily proti pikartům, ale skutečná perzekuce nastala až po vydání Vladislavova mandátu v červenci roku 1503. Ten vyšel z budínské kanceláře v době, kdy už kancléřem nebyl bratrský příznivec Jan ze Šelmberka. Na začátku roku 1503 se mezi zemskými úředníky objevili dva bojovně naladěni katoličtí páni: kancléřem se stal syn někdejšího administrátora horní konzistoře Albrecht Libštejnský z Kolovrat a nejvyšším purkrabím Jindřich z Hradce. Jejich mocenský vzestup doprovázely intriky proti katolickým obráncům „pikartů“ Vilémovi z Pernštejna a Janovi ze Šelmberka.¹⁷⁶

Od roku 1502 se navíc opět intenzivně jednalo o smír krále a kališníků s Římem a Vladislav se tak ocitl pod tlakem papežské kurie, uherských prelátů a českého katolického panstva.¹⁷⁷ I tak se pronásledování jednoty bratrské počalo rozbíhat jen velmi ztuhla. Král se se svým mandátem neobrátil na stavovskou obec, jejíž členové by jen sotva projevíli v této věci příliš velký entuziasmus, ale jen ke své komoře a královským městům. I tak musel slabý král již o dva měsíce později vysvětlovat podkomořímu Albrechtovi z Leskovce, že tento mandát neměl nikterak uškodit

---

¹⁷⁵ O přímlově Viléma z Pernštejna a Ctibora Tovačovského z Cimburka u krále Matyáše píše Tůma Přeloučský ve svém listě Vilémovi: „...jsa naveden kněžími, byl nás vypověděl (král Matyáš) z království svého, a svobodnou cestu do jiných zemí vystěhovati se dal, avšak když ste JMt zpravili s nebožtíkem panem hejtmánem, kteráká by se škoda zemi stala, však se ohnul a nám místo dal s naším náboženstvím, a potom tím nehnul až do smrti své“ (viz AČ, sv. XVI, s. 38).

¹⁷⁶ Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 325.

¹⁷⁷ Josef Macek si správně všiml, že léta výbuchu protibratrské perzekuce se vždy kryly s obdobím intenzivního vyjednávání Čech s Římem. Zákroky proti „pikartům“ pak měly naklonit misky vah u papežské kurie ve prospěch českého království. Tento motiv, jak jsme se přesvědčili již dříve, figuroval i při pronásledování bratří za Jiřího z Poděbrad (Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 323).

kališnické straně. V listu podkomořímu, datovanému k počátku září, píše: „*Také aby věděl, že jest nás došlo, žeby někteří lidé zlí, chtějíc tudy pikhartuom obranu spuůsobiti, v města naše v Prahu i v jiná lství, nepravě a sobě smýšlené řeči vnášejí a vypouštějí, i také v některé pány a rytířstvo s strany vaší, kterak bychom my toto proti pikhartuom předsevzetí v městech našich pod nějakú lstí a kzkáze strany kališné, kteříž přijímají tělo boží a krev boží pod obojí spuůsobou, pod tím hleděli a před se brali, a zkazíce pikharty, tu stranu že bychme též zkaziti a od víry utisknutí chtěli. V kteréžto věci pravíme takto, že se nám veliká křivda děje, a divíme se těm lidem, kteří takové věci o nás pouštějí, že sú se o takovú nešlechtnost pokusili a takové lství a nepravé řeči proti nám pánu svému před se vzíti a nad svú pověstí se zapomenuvše křivě o nás smysliti směli.*“¹⁷⁸ Leskovec má na blízkém zemském sněmu oznámit zástupcům královských měst, i kališnickým pánům a rytířům, aby nevěřili pomluvám o tom, že plánuje zakročit proti utrakvistům. Ve skutečnosti je to právě naopak, jak král píše: „*Ale vždycky jsme o nich péči měli a podnes máme při otci svatém, abychom je v slušné srovnání s stolicí apoštolskú s kostelem římským uvéstí mohli, tak aby biskupa majíce, který by podlé kompaktát oboje kněžstvo světíl tak, aby tudy pro nedostatek kněží bludové pikharští se nerozmáhali, jakož pak o to poselství naše v Římě u papeže Jeho Svatosti máme*“.¹⁷⁹

Jak král správně tušil, zemský sněm nad vyhlášenou perzekucí „pikartů“ vpravdě nejásal. Katolická i kališnická strana jednala o otázce pikartů odděleně, mezi první jmenovanou nebyli přizváni významní katoličtí páni Vilém z Pernštejna a Jan z Šelmberka, vnímání svou stranou jako „zakuklení pikarti“. Důvěru jim naopak poskytli utrakvisté, jednající na Staroměstské radnici. Ti s uspokojením vyslechli z úst podkomořího královo ujištění, že jeho mandát není začátkem honu na vyznavače kalicha. Ve věci „bludných lotrů“ se kališníci prozatím dohodli na uzavření bratrských sborů a mluvčí jednoty předvolali na Nový rok 1504 k výslechu a nápravě do hlavního města. Kola perzekuce ochotně pomohli roztočit katoličtí páni, kteří se králi pohotově nabídli do služeb ve věci obrany pravé víry. Katolické stavy v Plzni projeví větší zaujetí pro věc „pikartů“ než umírnění Pražané. Členy

¹⁷⁸ AČ, sv. VI, s. 282.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 282-283. Také tento list ukazuje, jak zjednodušující by bylo ztotožňovat perzekuci, která se na počátku 16. věku zvedla proti jednotě bratrské s osobou katolického krále Vladislava, který jen opatrně našlapoval na cestě lavírování mezi stavy, kteří jednoznačně ovládali politickou scénu v Čechách a na Moravě.

jednoty bratrské doporučují vyplenit, jako zlé, bludné lidi, které již nelze počítat mezi křesťany.

Vyvrcholením perzekuce roku 1503 a zároveň nejkrutějším zásahem proti bratřím celého jagellonského věku se stalo upálení šesti bratří v Boru u Tachova. Kacířskou hranici zde nechal zapálit majitel panství a katolík Kryštof ze Švamberka. Život v jejich plamenech ztratili prostí venkované ze vsi Újezdu u Domažlic. Josef Macek¹⁸⁰ vyslovil domněnku, zda se nejednalo o stoupence Malé stránky, vytrvalé hlasatele odporu ke světské moci. Pak by podle Macka byl tento tvrdý postup důsledkem skutečnosti, že mocenští činitelé právě v těchto postojích drobných sekt spatřovali důkaz o revoltě a rebelii. Domnělí rebelové byli pak snadno odsouzeni na smrt, podobně jako o dvě desetiletí později novokřtěnci v italských Benátkách.¹⁸¹

Ať už byly příčiny nešťastného konce šesti bratrských sedláků a řemeslníků jakékoliv, další události ukázaly, že ze strany kališníků není vůle k podobně radikálnímu interpretování a naplňování královského mandátu. Tato skutečnost se dá dobře demonstrovat na průběhu plánovaného výslechu bratří, který se měl uskutečnit na počátku roku 1504. Do Prahy se k naplnění sněmovního usnesení dostavilo osm bratří, mezi nimi Lukáš, Vavřinec Krasnický a mydlář Filip. Ti se na výslech pečlivě připravovali stejně jako na možnou smrt. Znepokojivé zprávy o událostech v Boru byly ještě čerstvé a mnoho klidného spánku bratřím nepřinesly. Jejich obavy však byly zbytečné. Disputace ani výslech se nakonec nekonaly, ač se na jednání s bratry velmi dobře připravili také mistři.¹⁸² Přítomnost bratří natolik vyprovokovala zvědavost a hysterii shromážděného davu, že jejich další pobyt v Praze byl neúnosný. Navíc pouhý den cesty odsud se nalézal Mikuláš Trčka z Lípy a na Lichtenburku, vezoucí královské listy. I to bylo znepokojivé. Bratři byli

¹⁸⁰ Macek J., *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 327-328.

¹⁸¹ Smrt bratrských mučedníků z Újezdu dává do spojitosti s Malou stránkou také Lukáš Pražský ve „*Spise o moci světa*“. Příslušníci Malé stránky podle Lukášových slov obviňují bratry z toho, že mezi sebe pustili „*moc světskou*“ a „*meč krvavý*“. Ve skutečnosti však „...z jich tehdy příčin“, píše Lukáš, „na nás veliké pokušení přišlo, takže ten meč krvavý zbudili proti nám, až z toho od pana Švamberka šest bratruov upáleno v Boru“ (KNM Praha, sign. 25 D 19, fol. H1b). O příčinách brutálního postupu proti prostým bratřím nejednoznačně mlží také *Historia Fratrum*. Stojí zde: „*Kdo pak jest příčina smrti jejich bližší neb další bude časem svým známo, a mohou býti nejedním obyčejem příčinou jich smrti a nejedni nápodobně jako smrti Kristovy, jedni z závisti a ze zlosti, jako biskupové s kněžími a s nábožnými zákoníky, druzí z bázně ztracení ouřadův od císaře a ztracení přízně od lidu, židův i kněžů, jakož byl Pilátus Herodesa učiněn přítel, z jehož posměchu a pohrdání, jiní z lakomé žádosti, jako Jidáš, jiní z návodu a ponuknutí starších svých, jako lid obecný ... Tak i při těchto mučednicích Kristových, jako kteří jsou příčina smrti jejich, toť bude časem svým konečně známo a zvědíno.*“ (HF, část I, fol. 135).

¹⁸² O důkladnosti zamýšleného napravení bratří pražskými mistry nám podává zprávu dlouhý soupis článků, které byly zřejmě před plánovaným výslechem předány Lukášovi a ten ke každému z nich připsal odpověď. Tento soupis se nalézá v šestém svazku Aktů (A VI, fol. 48a-69a).

proto raději vyzváni, aby co nejrychleji hlavní město opustili. Josef Müller vyslovil domněnku, že bratry ve skutečnosti zachránil strach jejich protivníků z mocných bratrských ochránců. Městská rada i rytíři, poslaní Pernštejnem, Šelmberkem a Kostkou k ochraně bratří, se zaručili za jejich bezpečnost a proto raději svým svěřencům umožnili útěk, než aby riskovali jejich smrt.¹⁸³

Kola perzekuce se znovu roztočila na podzim roku 1507, a to opět z iniciativy katolického pána, tentokrát kancléře Albrechta z Kolovrat. Katoličtí páni už pomalu ztráceli trpělivost s liknavostí krále. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic si na začátku roku stěžuje v dopise příteli, že co kacířský král Jiří mařil vší silou, nad tím katolický král Vladislav dřímá. A tato umělá mírnost, která se v království usadila, podle jeho slov povede ke zkáze země i náboženství.¹⁸⁴ A podobně o měsíc později Geilerovi z Kaisersberka: „...*tot haereses quotidie pullulant, ut tempora illa Joannis Hus et Wiclefī, quae avi nostri tantopere detestati sunt, nostris comparata aurea fuisse videantur.*“¹⁸⁵

Kancléř Kolovrat vydal královým jménem nový mandát proti jednotě bratrské. Ačkoliv se nedochovalo jeho znění, víme z dobových ohlasů, že ve své radikálnosti značně překonal předchozí výnos. Bratří jsou v něm bez skrupulí nazýváni kacíři, lotry a šířiteli bludů proti křesťanské víře a jejich vrchnostem je důrazně přikázáno, aby poslali bratry k novému napravení do hlavního města. Mandát se tedy již neobrací pouze na královská města, ale na všechny bratrské vrchnosti včetně rytířů a pánů. Toto nerespektování stavovských práv pochopitelně šlechtice popudilo a jménem celé stavovské obce zaslal králi nejmenovaný pán (snad Vilém z Pernštejna) obdobně příkrou odpověď. Vlivný stavovský předák vyčítá králi, že nikdo z předchůdců Vladislava z řad císařů a českých králů ještě neposlal stavům tak přísné psaní plné výhrůžek. Král by se měl rozpomenout na svobody, které páni a rytíři této země odnepaměti mají. A na závěr si neodpustí výčitku: „*Neb mně se jistě zdá, by VMt při nás v tom královstvie bytem býti ráčili, že by takových věcí v tom královstvie nenastávalo, kteréž nyní jsú.*“¹⁸⁶

Na základě mandátu se v prosinci téhož roku měli bratři dostavit k nové nápravě před pražské mistry. Ta se však, jak vypráví Starý letopisec, díky rezistentnímu postoji stavovské obce opět proměnila v pouhou frašku. V ustanovený den se do

¹⁸³ Müller-Bartoš, c.d., s. 212-231, Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 328-329.

¹⁸⁴ Lístář Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, ed. Truhlář J., , Praha 1893, s. 165.

¹⁸⁵ Tamtéž, s.167.

¹⁸⁶ AČ, sv. VI, s. 354.

Prahy dostavili jen tři prostí bratři, které loajálně vyslal nový nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu. Prostí bratři, kteří pochopitelně jen těžko mohli disputovat s universitními mistry, předali svým „nápravcům“ jakýsi spis kritizující kněžství a opustili město. Marně je druhý den čekali na radnici preláti a mistři. Opět se žádné hádání ani napravování bratří nekonalo. Tím dali urození předáci země králi (či neoblíbenému kancléři) jasně najevo, jakou cenu příkládají svým prastarým právům.

Bezzubost královských nařízení, která díky pasivitě bratrských vrchností zůstávala jen kusem papíru, měl změnit tzv. Svatojakubský mandát proti pikartům. Schválil ho na naléhání z Budína a pod vlivem vidiny smíru s Římem v červenci 1508 zemský sněm a zápisem do desk zemských se mandát stal zákonem, který byl v platnosti až do roku 1609. Činnost bratrských sborů měla být podle slov mandátu zastavena, všemi prostředky se musí bránit šíření „pikartských bludů“, veškeré bratrské spisy musí neodkladně skončit na hranici, nikdo je nesmí opisovat, tisknout ani šířit. Veškeré bratrské svátosti pozbývají platnosti a jejich vysluhování je zakázáno. Učitelé, správci a kazatelé bludů se musí přidat ke katolické či kališnické straně. Kdo by tak neučinil a také každý, u koho se naleznou bratrské traktáty, nebo by „pikarty“ chránil, bude postaven před zemský soud. Bratrské vrchnosti všech tří stavů mají bratry nejpozději do Vánoc poslat před pražské mistry k nápravě. Kdokoliv z těchto stavů by naplnění mandátu viditelně zanedbal, bude potrestán.¹⁸⁷

Příznačné je, že ani mandát s platností zákona na stávající situaci nic zásadního nezměnil. Jeho jalovost mohl zakusit král Vladislav osobně při svém pražském pobytu na konci téhož roku. Tehdy se podle mandátu měli bratři opět dostavit k napravení. Před administrátorem se objevilo všeho všudy jedenáct bratrských sedláků a řemeslníků. Ti odevzdali protestní list, v němž předáci jednoty odmítli přijít do hlavního města k napravení, ale přislíbili, že se ochotně kdykoliv dostaví na svobodné hádání.¹⁸⁸

Samotný výslech prostých bratří se znovu nesl v tragikomickém duchu, jak o tom vydal svědectví očitý svědek.¹⁸⁹ Když bratři vešli k nejvyššímu purkrabímu, upoutal pozornost přítomných mlynář Jiřík ze Železnice, byl totiž pro svou vysokou beranici považován za bratrského velekněze. Jiřík se nařčení bránil, přiznal sice, že umí číst, ale to se naučil doma ve mlýně a především vlastní pílí. Záhy došla Lvu

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 391-393.

¹⁸⁸ NA Praha, AUF, kn. VI, fol. 40a.

¹⁸⁹ Zpráva jednoho z předvolaných bratří se zachovala v Aktech (NA Praha, AUF, kn. VI, fol. 73a-75a).

z Rožmitálu s bratrskými prostřáčky trpělivost, zapsal si jejich jména a poslal je domů. „ *I brali sou se všickni spolu, potěšeni jsouc, a šli jakošto tovaryši a bratří věrní, ačkoli sprostní, však upřímní a dověrní*“.¹⁹⁰ Je snad potřeba snášet další argumenty pro nemohoucnost jagellonského krále?

Léta 1503-1517 byla pro jednotu bratrskou obdobím reálného nebezpečí. Perzekuce bratří však zdaleka nenabyla těch podob, o kterých mluvily periodicky vydávané královské mandáty. Ani nejzávažnější z nich, potvrzený na den sv. Jakuba i zemským sněmem, nevyvolal důsledný hon na kacíře. Opakované pokusy pražských mistrů o napravení „pikartů“ musely již u současníků vzbudit spíše úsměv na rtech, než jim nahnat strach. Není účelem této práce vyjmenovat všechny konkrétní příklady protibratrské perzekuce, které se v těchto letech udály. Pro nestranný pohled zmiňme ještě dva nejkřiklavější příběhy z bratrské martyrologie.

Nejznámějším z nich je nešťastná smrt kutnohorského měšťana Ondřeje Polívky v květnu roku 1511. Jediným pramenem, v kterém se zachovalo vyprávění o Ondřejově smrti, je údajný spis Vavřince Krasnického, opsaný do Historie Fratrum.¹⁹¹ Z něho ovšem jednoznačně nevyplývá zda byl Ondřej bratr (jak nekriticky přejímá starší literatura zabývající se dějinami jednoty bratrské)¹⁹², kališník (jak uvádí Josef Macek)¹⁹³ či pikart (jak je nejčastěji zván v Historii Fratrum). Co však z obsáhlého spisu, který místy dokonale kopíruje legendistický žánr, vyplývá, je skutečnost, že příčinami Ondřejova neštěstí byly jednak jeho spory s manželkou, která z obavy o mužův rozum, když „*každou noc aneb často modlival se, vzdychaje, až se zaň bála*“¹⁹⁴, oznámila kališnickým kněžím, že se stal pikartem. Tou druhou pak jeho neopatrnost, když se po jedné nedělní mši nemohl již déle ovládnout při pohledu na sousedy, modlící se a klekající před svátostí oltářní. Tehdy „*Ondřej Polívka proti kazatedlnici stoje počal mluvit: Počkejž kněze Jakube, dostis mluvil, má hodina přišla, já také mluvit budu. Milí lidé! abyste věděli, čemu se klaníte a před kým klekáte a padáte, že před modlami chlebennými. Máte se klaněti Bohu živému, nebeskému, požehnanému na věky. A v té míře kněz z kazatedlnice na něj volal, aby mlčel a lidem rozkazoval, aby jemu nedali mluvit, ale on pro to vždy mluvil jest, a kněz jemu lotry pikardy dával, a na rychtáře volal, aby ho vzal, a na*

¹⁹⁰ Tamtéž, fol. 75a.

¹⁹¹ HF, I, fol. 300-330.

¹⁹² Srv. Müller – Bartoš, c.d., s. 239-241.

¹⁹³ Srv. Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 333.

¹⁹⁴ HF, I, fol. 315.

lid, aby ho chytili, pravě, že to prvé tak se přihodilo, aby pověděl, kdo jej na to navedl.“¹⁹⁵

Nechybělo málo a tentokrát již přímou obětí Svatojakubského mandátu se stal bratrský kněz Jiřík z Volyně.¹⁹⁶ V červenci ho povolal generální převor maltézského řádu Jan z Rožmberka na svůj zámek do Strakonice a řekl mu: „*Udělal sem tě kostelníkem proto žes pikhart, abych tě naučil do kostela choditi, a teď aby věděl, že sem napomenut od kapitoly pražské i od svých přátel, abych vás trestal, a protože přistup ze dvou stran k kteréž chceš, k římské nebo k táborské t. k české, aneb v vězení hladem umři.*“¹⁹⁷ Převor, který měl Jiříka odvrátit od jeho bludů, však svého pána varoval před nucením k víře násilím. Ale přítomní páni Rožmberka povzbuzovali, ať s trestem neváhá. Tak bratrský kněz na převorovu přímluvu alespoň získal čtrnáctidenní lhůtu na sepsání závěti a uspořádání svých věcí. Ten se další den, na radu přítele, vypravil do Krumlova za Janovým strýcem Petrem z Rožmberka, aby ho poprosil o přímluvu. Ještě téhož dne byl přijat a pronesl svou prosbu. Petr se se zájmem vyptával na bratrské bohoslužebné úkony, počty pánů a zemanů mezi nimi a zmínil se také o mnohých pověrách, kolujících o jednotě mezi lidmi, které mu Jiřík trpělivě a uctivě vymlouval. Sám pán Krumlova vypravoval, jak byl jednou mezi bratry ve sboru v Brandýse nad Labem: „*...pěkně svou věc vedou, písničky zpívají a potom káží. A když se měli modliti, šel sem ven, viděl sem je muže poctivé, škoda, že k těm skutkuom víry nemají.*“¹⁹⁸ Ale on bratry na svém panství trpět nemínil, protože kdyby svým poddaným nebránil, všichni by se nakonec stali bratry. S tím ale Jiřík nesouhlasil: „*Byšte všichni páni vuoli jim dali, máloť by jich s námi bylo, neb komu se chce z svobody do ouzkosti, jako ptáku létajícímu do klece?*“¹⁹⁹ Vždyť také mnozí již od bratří odstoupili pro jejich morální přísnost. Nechtěli se vzdát toho, co se Bohu nelíbí, jako jsou neslušná řemesla, požívačnost v jídle a pití a pýcha v oblékání. Podle všeho se Petrovi upřímná slova bratrského kněze zalíbila a slíbil mu zastání u strakonického pána.

¹⁹⁵ Tamtéž, fol. 303-304.

¹⁹⁶ Další vyprávění se opírá o Jiříkův spis zachovaný v Aktech: *Historia sepsaná od nějakého Jiříka Volyňského o tom, jaké jest pokušení a trápení na něho přišlo pro vieru ode pána jeho Jana Strakonického z Rožmberka* (NA Praha, AUF, kn. VI, fol. 81a-85a).

¹⁹⁷ Tamtéž, fol. 81a.

¹⁹⁸ Tamtéž, fol. 83a.

¹⁹⁹ Tamtéž, fol. 83b.

Přesto byl po uplynutí stanovené lhůty Jiřík z Volyně vhozen do hladomorny, kde „...*bíše smrad veliký a maličko sena a zima veliká, neb bylo u samé vody.*“²⁰⁰ Jiřík však nepodlehł přemlouvání, ani výhrůžkám, že spolu s ním bude zavřena i jeho žena v šestinedělí. Věřil Bohu, že je mocen ho ze žaláře vysvobodit. Pátý den Jiříkova věznění však už déle nevydržel sám Jan z Rožmberka a nechal bezvládné Jiříkovo tělo odnést na zámek. Když ho spatřil, rozplakal se nad jeho zbědovaným stavem, přikázal služebnictvu, aby ho po lžičkách krmili chutnými polévkami, a slíboval: „*Sem radše, než by mi 20 kop dal, že jest živ, a chci naň laskav býti.*“²⁰¹ Ačkoliv bratrský kněz z Volyně nic ze svých „bludů“ neodvolal a po svém uzdravení na zámku opět vyznal svému pánu, že v bratrské víře chce stát až do své smrti, mohl bez dalších obtíží odejít domů a o svém martyriu sepsat podrobnou zprávu.

V letech perzekuce, která se, jak jsme si ukázali, projevovala více v omezování aktivit bratrských sborů než v přímém pronásledování jednotlivých členů bratrské církve, se stal veřejně činným Tůma Přeloučský, který jako oficiální hlava jednoty musel pochopitelně na tyto ústrky reagovat.

9. POMĚRY NA MORAVĚ A TŮMOVA POLEMICKÁ ČINNOST

Situace na Moravě, kde Tomáš podle všeho i nadále působil, byla mírnější obdobou poměrů v Čechách. Zde se edikt proti jednotě bratrské neproměnil v zemský zákon a moravské sbory již roku 1509 obnovily svou činnost, ačkoliv v Čechách zákazy trvaly. Na druhou stranu byla v moravské části království katolická církev méně zdecimována husitstvím a v čele s mladým olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem postupovala proti „pikartům“ důrazněji.

Na přelomu 15. a 16. věku byl bulou papeže Alexandra VI. na Moravu vyslán věhlasný nepřítel kacírů, inkvizitor Jindřich Institoris. Jeho úkolem bylo pátrat po heretických knihách²⁰² a nepochybně také bojovat proti „pikartské sektě“, jejíž učení se šířilo v Čechách a na Moravě jako mor. Vzdělaný a na svou činnost výtečně

²⁰⁰ Tamtéž, fol. 84a.

²⁰¹ Tamtéž, fol. 85a.

²⁰² Papežské breve vzpomíná především knihy zvané *Kopytorum*. Pod tímto názvem se skrývá Chelčického traktát zvaný: *O šelmě a obrazu jejím*.

připravený dominikán započal své dílo nad očekávání vstřícně.²⁰³ Aby poznal své protivníky, opakovaně zval na vlastní útraty bratry do Kroměříže k přátelskému rozhovoru. Bratři této výzvě nevyhověli, s inkvizitorem se však nakonec přece jen setkali. Stalo se tak prostřednictvím některých šlechticů, které požádal Jindřich o zprostředkování rozhovoru, když předstíral, že se chce stát bratrem.²⁰⁴

Hádání Jindřicha Institorise s bratry se odehrálo v dominikánském klášteře sv. Michala v Olomouci někdy v druhé polovině roku 1500. Z řad jednoty na ně byli vysláni Tůma Přeloučský, který se ve stejné době stal biskupem jednoty a Vavřinec Krasnický, správce sboru v Litomyšli. K naší škodě se však inkvizitor o Tůmově účasti na hádání v pozdější zprávě vůbec nezmiňuje²⁰⁵, naopak velmi kladně na něho zapůsobil bakalář Vavřinec, kterého nazval „mužem uhlazeným a důkladně vzdělaným.“²⁰⁶ Až na krátké zmínky ve spisech obou bratrských účastníků, se o pravděpodobném obsahu disputace dovídáme pouze z Jindřichovy apologie, vydané počátkem roku 1501 k obraně římské církve proti valdenským a pikartským bludům.²⁰⁷

Disputace²⁰⁸ se nejprve týkala katolických dogmat, Krasnický, jako již mnohokrát, vyprávěl Jindřichovi, co ho vedlo k tomu, že přestoupil od utrakvistů

²⁰³ Jindřich Institoris proslul jako houževnatý bojovník proti kacířům. Již v době přípravy křížácké výpravy proti Jiřímu z Poděbrad to byl právě on, kdo se stal pomocníkem legáta Rudolfa z Rudesheimu při shánění peněz pro potřebu křížáků a kazatelské činnosti proti českým „heretikům“ v Sasku a Lužici. V lednu 1470 usiloval upálit „české kacíře“ a jejich pomocníky v Lipsku. Kromě kacířů pronásledoval Institoris také čarodějnice a chlubil se tím, že za pouhých pět let v kostnické diecézi jich 48 odevzdal ohni. V roce 1484 v Tyrolsku jen zákrok knížete a brixenského biskupa zachránil sedm údajných čarodějnic před hranicí agilního inkvizitora. Jindřich navíc neskryval přesvědčení, že za kacíře je třeba považovat i příznivce konciliarismu (Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 259).

²⁰⁴ Nepěkné svědectví o něm vydal Lukáš v Odpovědi na listy doktora Augustina: „...Jindřich doktor, vyhledavač kacířů, poslaný s listem od papeže do Čech a do Moravy, kterýmžto žádal skrze pána jednoho i skrze jiné, aby mohl mluvit s námi, jakoby chtěl naším bratrem býti. A když někteří s ním mluvili v Olomouci v konventu etc., tu se s námi objímal a vuodci děkoval, že tak dobré lidi přivedl, bratřími je nejmilejšími nazýváje, i nápojem ctil a přátelsky rozžehnal. Hle, zdálo se čisto a svato, ano pak všecko ve lsti a neupřímnosti bylo“ (KNM Praha, sign. 25 F 6, fol. A6b).

²⁰⁵ Víme o ní pouze z Tůmovy zmínky v listu Albrechtovi ze Šternberka (O původu a chudých lidech, s. 67-68).

²⁰⁶ Sokol V., Vavřinec Krasnický, Acta reformationem bohemicam illustrantia III/1984, s. 64.

²⁰⁷ Celý název obou částí spisu viz pozn. 37. Apologie vyšla v tiskárně Konráda Baumgartena v Olomouci, v roce 1501 a znovu 1502. Druhé vydání Clypea je vůbec nejrozšířenějším olomouckým tiskem, zachovaným v desítkách exemplářů v domácích i zahraničních knihovnách (srv. Vobr J., Příspěvek k činnosti Konráda Baumgartena v Olomouci 1501 – 1502, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska, Brno 1996, s. 10-15), což svědčí o jeho vysokém nákladu. Inkvizitor Jindřich ostatně nic neponechal náhodě a vydání apologie doprovodil reklamní kampaní ve formě letáku, který na rubu odpustkového listu Petra Isvaliesia oznamoval, že na obranu katolické víry a svaté římské církve proti pikartům a valdenským vyšel z papežského zmocnění spis, který je levně k dostání v hostinci neuvedené adresy, která se dopisovala ručně. Jako ozdoba letáku se pod textem nacházel malý dřevoryt sv. Václava (viz tamtéž).

²⁰⁸ Další vyprávění se opírá o Clypeus T 4a2.

k bratřím. Inkvizitor byl šokován zjištěním, že i kališníci nazývají římskou církev pro velké množství jejích hříchů nevěstkou z Apokalypsy. Vavřinec s Institorisem dále disputovali o tom, co může člověka zbavit víry, podle Jindřicha je to jen její opak, tedy nevěra. I hříšník může mít pravou víru, i když ne žijou, protože pýcha, lakomství a další poklesky ji neruší. Z toho se rozvinula debata o tom, zda správně věří římané, či bratři. Institoris na Krasnickém žádal, aby dokázal, že římská církev bloudí ve víře a je Kristem zavržena. Bakalář Vavřinec na oplátku prohlásil, že pokud mu inkvizitor dokáže, že katolická církev je svatá, sám do ní vstoupí. Ale vzápětí zapochyboval o tom, že by se to jeho protivníkovi mohlo podařit.

Z Jindřichova vyprávění nevysvítá, jakým způsobem do hádání zasáhl Tůma Přeloučský. Podle Tůmovy zmínky v listu Albrechtovi ze Šternberka, který napsal o dva roky později, se zdá, že při disputaci popíral zázraky v římské církvi, kterými inkvizitor dovozoval její svatost. Když dává katolickému pánu ironicky míněnou radu, jak by bylo možné porazit Turky, píše: „*A nad to mají ve Vlaších a jinde svatosvaté lidi obojího pohlaví, mužského i ženského. O jednom sem slyšel, že jest v Krakově a že jest předivné svatosti a o druhém Vaše Milost pravili ste mi, že jest také předivné svatosti a že stává v moři do pasu ve vodě. Pan doctor, starý vyhledavač kacířů, pravil mi v Holomouci, když sem byl u něho s tovaryšem svým, že jich jest několik takové předivné svatosti ve Vlaších. Pravil mi také i o ženském pohlaví, že sou ve Vlaších některaké sestry po klášteřích životů svatých a přesvatých, nikdy od začátku světa takových neslýchaných, ani před Zákonem ani v Zákoně starém ani v Zákoně novém až do těchto časův, proti nimž nic nebyli ve svatosti Abraham, Mojžíš, Aron, Eliáš, Daniel, Ezechiel ani jiní proroci, ano ani sv. Jan Křtitel, ... ani Panna Marie ani pán Ježíš, syn její, ani který z apoštolů, že žádný již z těch pověděných nebyl takové svatosti, aby nejedl a nepil šest let neb osm a živ byl a neumřel, toliko přijímaje tělo boží, jako jedna z těch sestr, ani který z svatých napřed pověděných měl jízvy na těle svém jako druhá sestra, krom Františka mnicha, od umučení Syna božího, ješto se vždycky obnovují na jejím svatém těle každý pátek, až z nich krev teče.*“²⁰⁹

Druhý z účastníků, Vavřinec Krasnický, vzpomíná na disputaci s doktorem Jindřichem také jedenkrát, a to ve *Vyznání o těle a krve Páně*. Když vyvrací katolické učení o transsubstanciaci, píše: „...a co nad to horšího, k důvodu svého

²⁰⁹ O původu a chudých lidech, s. 67-68.

*bludu lidu obecnému příklad dávají na těle člověka živého řkúce: Uřež se, uzříš, žeť hned poteče krev, tak tuto že jest celý Kristus se krví etc. Bud' tak! Ukažtež to, uřežtež neb zabodněte toho svého živého Krista, a vy ho lámete na několiko kusuo (ať váš příklad pravý jest), bude-li jaká krůpě tu krve, jakož i tak nepravú a lživú řečí vymyšlenú pravíte na židy a na pikharty, že tělo boží bodli na několiko místech a krev se ukazovala. A to nám doktor Jindřich enquisitor heretice pravitatis v Holomúci pod přísahú jistil a pravil na pikharty.*²¹⁰ Tato Vavřincova poznámka poukazuje na skutečnost, že inkvizitor neváhal použít proti bratřím i pomluvy a pověsti kolující mezi prostým lidem a šířené jejich nepřáteli.

Podstatně sofistikovanějším Institorisovým počinem bylo vydání již zmíněné rozsáhlé apologie. První část, Clypeus, rozděлил autor na čtyři části. V první z nich dokazuje svatost a výlučnost římské církve. Ona jediná je založena Kristem, vykonává se v ní „moc klíčů“, vždy bojovala proti bludařům a v ní se doposud dějí mocné zázraky. V katolické církvi se zachovává jediná pravá víra, bez níž není možné dosáhnout spasení. Ve druhé části jmenuje pět důvodů, kvůli kterým bludaři odmítají poslušnost papeži, a zároveň na ně inkvizitor obširně odpovídá. Špatný kněz ani špatný papež nepozbývá svým zlým životem duchovní moc, která je mu propůjčena od Boha. Papežovu nehodnost je třeba řešit napomenutím a vroucí modlitbou a ne vzpourou proti jeho autoritě. Nejvyšší dokonalostí v církvi vynikali pouze bibličtí apoštolové, nikoliv jejich nástupci a ostatní věřící.²¹¹ Třetí část Jindřichova „štitu“ míří proti pěti základním bludům jednoty, které zpochybňují výlučnost římské církve a primát papeže. Papežství podle nich také není božského, ale lidského původu, založené skrze císaře Konstantina. Učení evangelií má přednost před všemi lidskými dodatky, a proto není třeba poslouchat nařízení římské církve. Apokalyptickou nevěstkou ve Zjevení je třeba chápat římskou církev. Na patero heretických článků Institoris zdlouhavě odpovídá v jedenácti řečích, které často opakují argumenty uvedené již v úvodu apologie. Na závěr třetí části se inkvizitor zamýšlí nad otázkou výkladu často nejasné Bible, kterým by se měli zabývat pouze muži ve víře dokonalí a velmi dobře vzdělaní v kánonu církve. A zde

²¹⁰ KNM Praha, sign. V F 41, fol. 137b.

²¹¹ Podobným názorům se brání Tůma v Cedullch: „Již tuto ořech rozlúpíme a jádra se doluštíme, aby chom poznali, kdo jest v cierkvi Kristově a kto v Antikristově. Pán Buoh všemohúci a Ježíš Kristus ukřižovaný dopustil na tě duch závrativý, aby vypravoval o dvú cierkvi Kristových, a on vypravoval jedinú choť svú očišťenú býti, kteráž také svú krev vylévala i dnes vylévá pro svědectvie jeho ... A ty tuto dvoji cierkev oznamuješ, jednu dokonalejší v svatosti života a druhú hriešnejší nedokonalu, a že jest dvoje učenie.“ (Cedule, fol. K1b-K2b).

lze také nalézt hlavní příčiny tak velkého množství bludů, které bratři hlásají. Těmi jsou absence univerzitního vzdělání a neposlušnost vůči papežskému stolci. Spis navíc obsahuje rejstřík dalších čtyřiceti bludných bratrských názorů, o kterých se Jindřich doslechl, nebo o nich přímo hovořil s Tůmou a Krasonickým. Články se týkají tradičních bratrských témat a je z nich patrné, že starý inkvizitor byl o učení jednoty velmi dobře informován. Druhou část apologie, *Adversus pikardorum Waldensium...horrendam blasphemiam*, která se na mnoha místech shoduje s předchozí, sepsal Jindřich pro poučení všech věřících v boji proti jednotě bratrské. Pokračování jeho spisu je však opět především obhajobou existence a neomylnosti pravé římské církve, která je jedinou legitimní nevěstou Kristovou. Jediná katolická církev má právo nejen vykládat Písmo svaté (a to doslovně i duchovně), ale též ho rozšiřovat. Bible není totiž jednou provždy uzavřený a neživý kánon, ale učení Kristovo je dále doplňováno jeho církví. Závěr spisu ukazuje, jak pošetile jednájí bludaři, když vykládají Písmo doslovně, lpí tak na pouhé liteře, a nechtějí znát ducha.²¹²

Do spisu navíc inkvizitor vložil obsáhlý list adresovaný Vavřinci Krasonickému²¹³, ve kterém ho nazývá bratrem, obšírně dokazuje jeho bludy a vyzývá ho, aby dodržel svůj slib a přistoupil k římské církvi. Krasonický na tuto výzvu reagoval, z odpovědi se žel dochovalo jen několik úvodních vět.²¹⁴ Jindřichovy argumenty ho nepřesvědčily, římská církev mu zůstala apokalyptickou nevěstkou. Podobně jako ostatní bratři kladl až přehnaný důraz na otázky praktického křesťanského života, který měl být upjatě dokonalý a prostý vši lidskosti a tělesnosti. A takové křesťany bakalář Vavřinec v římské církvi nenalezl. Zůstal tak až do konce svého života věren církvi, která se nejvíc blížila ideálu neposkvrněné nevěsty Kristovy.

Mise inkvizitora Institorise na Moravu s účelem vymýtit zdejší kacíře nebyla úspěšná. Doktor Jindřich prohrál zápas s neučenými, leč houževnatými „pikarty“ na plné čáře. Krátce po vyličených událostech se s bratry utkal ještě jednou a jeho protivníkem byl tentokrát písař Václav z Rychnova. A jak škodolibě zaznamenal Vavřinec Krasonický, „...ten doktora, vyhledavače kacířské nepravosti, poslaného

²¹² Kubíček A., Jindřich Institoris, papežský inkvizitor v Čechách a na Moravě, Časopis katolického duchovenstva 43/1902, s. 20-26, 115-121, 222-226, 320-325, 372-378, 491-500, 521-525 (zde jsou vydány části obou Jindřichových spisů proti pikartům, především články zabývající se bratrským učením).

²¹³ Clypeus, A 6b2-B 6b2.

²¹⁴ Sokol V., Krasonický, c.d., s. 65.

na Moravu, když spolu se sešli v jedné světnici, uhádal a přemohl až do mlčení; když mu doktor neuměl odpovídati, hněvaje se haněl Václava, až mu řekl: Tys horší než čert.“²¹⁵ Na to mu rychnovský písař odpověděl Husovými slovy: „*Ďábel hřeší od počátku světa, ale já od padesáti let; protož neprávě smíš křivdu svědčiti, že bych byl horší než čert.*“²¹⁶

Pravděpodobně ve stejné době, kdy inkvizitor Jindřich opakovaně vydal svůj „štit“ k obraně římské církve proti pikartům a masivní reklamní kampaní vyzýval Moravany k jeho četbě, zapojil se Tůma z Přelouče do další polemiky. Jeho protivníkem byl tentokrát katolický farář v nedalekém Holešově. O tomto faráři neznámého jména nám prameny nezachovaly nejpříznivější svědectví. Jakoby se na holešovské faře zastavil čas a místní služebník boží nezaslechl nic z kázání Jana Husa a jeho následovníků. Sám Tůma píše Albrechtovi ze Šternberka, pánu Holešova, o nehodném faráři takto: „*A má-liť kněz pravdu toho míti na sobě, co ten kříž znamenává, musíť mnoho nedostatkův potrpěti. A má-liť nedostatky pro odplatu věčnou trpěti, musíť s lidmi pěkně nakládati a z desátků lidí tvrdě neupomínati a svátostí neprodávati. Ale farář Vaší Milosti odporně tomu dělá a netoliko lidi hrubě tvrdě napomíná z spravedlivých desátků, ale i nespravedlivé chce míti z pustých dědin, jimž žádné služby nečiní; a desátkovéť sou za službu. A též, co má peněžitého platu na domích neb kde jinde, přičiní jich a chce míti jako jiní světští páni a o to se s lidmi vadí. Jiným slavně káže, aby se světu nepřirovnávali, a sám svého doma nevidí.*“²¹⁷

Jak dokazuje Vavřinec Krasonický ve *Vyznání o těle a krvi Páně*, svými kázáními popouzel holešovský farář i vlastní věřící, když přehnaně vyvyšoval postavení kněze. „*Spalte ty knihy vaše Stella clericorum, Hvězda kněžská*“, hřímá Krasonický, „*v nichž zapsáno o důstojenství kněžském takto: Poněvadž kněz jest stvořitel svého Stvořitele, nepodobné jest jemu zatracen býti, neb syn otce neztratí. To tu. A to jest kázal biskup vratislavský o nové mši na Malé Straně v Praze u mostu v klášteře: Raduj se, matko, že máš kněze syna, máš pána Krista vnuka, jenž jest důstojnější úřadem nad Pannu Mariji i nad anděly, neb Panna Maria jednu ho porodila, ale kněz kolikrát svatú mši slouží, tolikrát ho znovu stvořuje a nikda andělóm není povědino: To číňte na mé spolupamatování. A to obecně někteří káží o*

²¹⁵ O učených, s. 85.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ O původu a chudých lidech, s. 65.

nové mši, jakož v Holešově mluvili někteří panu Albrechtovi v kostele, aby nedal toho knězi kázati, těžko jim bylo slyšeti.²¹⁸

O polemice Tomáše Přeloučského s dotyčným služebníkem římské církve v Holešově nám není známo nic bližšího, kromě tématu jejich pře. Podle Krasonického na základě studia Lyrovy *Postilly moralis* Tůma „...přehádal holešovského faráře před panem Albrechtem Holešovským co se přijímání dotýče pod obojí způsobou...“²¹⁹ Díky sporům s kontroverzním farářem se Tomáš dostal do polemik také s majitelem holešovského panství, katolickým pánem Albrechtem ze Šternberka.²²⁰ Hovory bratrského biskupa a katolického pána se točily kolem tradičních témat, legitimacy římského kněžství a svatosti římské církve, jak to připomíná Tůma: „A jakož Vaše Milost pravíte, že by úředná moc římským kněžím šla jako po provázku od sv. Petra až do tohoto papeže, často sem pravíval Vaši Milosti, že jest se již ten provázek dávno strhal, a to tehdy, když sou počali papežové biskupství prodávati a biskupové kupovati ouřadův, biskupové kněžím kněžství a kněží lidem svátosti. Tehdy ten čas minulo svěcení a nastalo prokletí a zlořečenství v prodávání a v kupování a to zůstává až do dnešního dne.“²²¹ Na již zmíněném místě zase Tůma vzpomíná na Albrechtovo vyprávění o katolickém světci „předivné svatosti“, který stojí v moři po pás ve vodě.²²²

Otázka kontinuity římského svěcení a přetržení onoho pomyslného „provázku“ se dotýkala základů samostatné existence jednoty a jejích kněží, kteří si zvolili vlastní svěcení a podle svého názoru autentičtější napojení na prvotní církev, o které vyprávějí knihy Nového zákona a která ještě neměla podíl na zkorumpované světské moci. Aby obhájil a vysvětlil holešovskému pánu legitimitu existence vlastní církve i svého biskupského úřadu, věnoval mu roku 1502 obsáhlý spis, známý pod názvem „*O původu jednoty bratrské a o chudých lidech*“, jehož argumentace ještě mnohokrát využili autoři pozdějších bratrských apologií.²²³

O pět let později se Tůma z Přelouče zapojil do dalšího sporu, který se rozhořel nedaleko jeho přerovského působiště, tentokrát v Hranicích. Byl asi přímým důsledkem perzekuce, která už i na Moravě nabyla na intenzitě, poté, co brněnský

²¹⁸ KNM Praha, sign. V F 41, fol. 139b.

²¹⁹ O učených, s. 83. Totéž uvádí Blahoslav ve spise o původu jednoty (ed. Odložilík, s. 66), ale tento údaj, podobně jako většinu obsahu spisu, jak již bylo uvedeno výše, převzal z Krasonického.

²²⁰ K jeho osobě viz v poznámce 242.

²²¹ O původu a chudých lidech, s. 80.

²²² Tamtéž, s. 67.

²²³ Obsah všech pěti Tůmových spisů a listů bude podrobně rozebrán v samostatných kapitolách.

sněm v červenci roku 1505 vydal usnesení proti pikartům. Podle jeho listy měla být v celé zemi důsledně uctívána svátost oltářní pokleknutím a toho, kdo by tak nečinil čekal trest podle zemského práva.²²⁴ Protivníkem bratří ve zmíněném sporu nebyl tentokrát říman, ale kališnický kněz Tomáš. Celý spor započal, když se do města přistěhoval nový bratr, soukeník ze Šternberka. Soukenický cech ho odmítl přijmout do svých řad s odůvodněním, že žije se svou ženou v hříšném svazku, protože jeho sňatek, uzavřený před bratrským knězem, je neplatný. Hranický farář Tomáš navíc odmítal bratry oddávat a křtít jejich děti. Bratrský kněz Šimon se v této věci obrátil listem na městskou radu, kde dokazoval, že jeho kněžství má svůj původ v pravém křesťanském řádu, když byl zvolen od lidu a kněžích a ne „obyčejem svatokupeckým“, tak jako kališníci. Prosil konšely o domluvu knězi Tomášovi, aby už dále nebránil fungování bratrského sboru.²²⁵ List bratra Šimona, zaslaný městské radě, získal lipnický farář Jindřich, známý odpůrce jednoty, a při první příležitosti z něho předčítal svým ovečkám v kostele, aby na jeho slovech demonstroval bratrské bludy.²²⁶

Na základě těchto událostí se mezi jejich aktéry, kališnickým farářem Tomášem a bratrským knězem Šimonem rozproudila živá, místy poměrně vyhrocená diskuse, zaznamenaná ve vzájemné korespondenci. Ani jeden z holešovských božích služebníků se však nemohl chlubit příliš vysokými intelektuálními kvalitami, natož pak vzděláním, a tak od počátku vedli pod jejich jmény vzájemnou polemiku jejich učenější zástupci.²²⁷ Na místě neduchaplného faráře Tomáše polemizoval již zmíněný Jindřich z Lipníku, ústy prostého sedláka Šimona promlouval Tůma Přeloučský. Jejich vzájemná korespondence vyšla v litomyšlské tiskárně Pavla

²²⁴ AČ, sv. X, s. 331.

²²⁵ KNM Praha, sign. 25 F 6, fol. A1a-A1b.

²²⁶ Na to reagoval bratr Šimon v listě faráři Tomášovi takto: „Kněže Tomáši, zpraven jsem, že dnes kazatel četl ceduli můj, ač ne všecku, než což sobě vzal k útržce mé, že sem volen od lidí. I mám zato, kněže Tomáši, že řeč apoštola pravá jest, v kteréž naučení dává, píše k Timoteovi a k Titovi, jaké mají voliti tu s zboru přítomného, aby sami neběželi, ani svatokupčili, ani sobě cti přijímali, ale povolání byli etc“ (tamtéž, fol. A2a-A2b).

²²⁷ O Tomášově intelektu se v polemice vyjádřil Tůma Přeloučský takto: „Ale toběť nemám tak za zlé, neb toho z své hlavy nemáš, neb rozumem odkud hus pi[j]je. Než ten skladač at' se více boji“ (tamtéž, fol. L7b). Zde Tůma také dovozuje, že na místě prostého Tomáše vedl vzájemnou polemiku jeho vzdělanější zástupce. Tůma na jiném místě v zastoupení bratra Šimona dokládá jeho prostý původ: „A jdeš proti mně jako proti sedláku, ješto' nevedu hlubokých písem mnoho, než více pěšimi duovody proti tobě jako neoděný David proti oděnému Goliášovi, tak já ve jménu Páně proti tvému rúhání...“ (tamtéž, N3b).

Olivetského ještě v roce 1507, jako čtvrtý nejstarší bratrský tisk, v literatuře uváděný pod názvem *Cedule bratra Šimona*.²²⁸

Zatímco o autorství lipnického faráře Jindřicha, už kvůli samotnému obsahu Cedulí, nemůže být pochyb, za možné autory bratrské části byli dlouho považováni Lukáš Pražský nebo Vavřinec Krasonický. Druhý jmenovaný však ve svém polemice s třebičským farářem Janem jednoznačně autorství Cedulí objasňuje: „*Také, milý kněže Jene, omyluješ se při Lukášovi zvlášť tu, že by on proti Tomášovi Hranickému za Šimona psal, jinakť jest, jednoho tu slova jeho není, tak jest v pravdě, než jakž Tomáš farář měl vartěře lipanského faráře Jindřicha, tak Šimon měl Přeloučského.*“²²⁹ Také sám Lukáš se Janovu nařčení z autorství Cedulí brání v listu Krasonickému: „*...kdež mi zjevnou křivdu činí a křivé svědectví mluví, bych já místo Šimona Hranického psal, ač on Lipnického jmenuje, proti faráři hranickému. Měl by se za to stydět, domnělou neb slyšenou věc nepochybně tvrditi a hanlivě dotýkati.*“²³⁰ V neposlední řadě svědčí pro Tůmovo autorství skutečnost, že některá místa Cedulí se doslovně shodují s obsahem ostatních známých Tůmových spisů.

Přímou reakcí na Svatojakubský mandát a vlnu perzekuce, která jak jsme si již ukázali, spočívala především v zákazu bratrských shromáždění, byly Tůmovy listy šlechticům, na jejichž panství prosperovaly nejvýznamnější bratrské sbory. V lednu a v únoru roku 1509 píše více než sedmdesátiletý biskup jednoty dva listy Janovi Kostkovi z Postupic, který zastavil činnost bratrských sborů na svých panstvích a žádá ho, aby umožnil aspoň tajné scházení bratří v tradičně bratrské Litomyšli. Apeluje na skutečnost, že Janovi předkové byli významní příznivci bratří a žádá Kostku, ležícího na smrtelné posteli, aby se rozhodl pro tu správnou stranu, protože

²²⁸ Bohatcová Mirjam, *Knihotiskařská linie Olivetských*, ČČM 151/1982, s. 150. Nejstarší bratrský tisk opustil lis v roce 1504. Byla to *Dvoje psaní bratří králi Vladislavovi leta 1503 a 1504 učiněné – počet z víry a o moci světské*. Dříve než zmíněné Cedule vytiskli bratři už jen *Spis o nemocech morniech* Jana Černého a *Kniežky ... o boji duchovnieho Jeruzaléma s Babilonskými sv. Bernarda* (zde se ale nemuselo jednat o bratrský tisk, podle novějších výzkumů totiž tiskárna Pavla Olivetského nebyla bratrským podnikem, ale tiskla pro jednotu na zakázku).

²²⁹ *Historie sepsaná od bratra Vavřince Krasonického ku paměti budoucím, co se dalo mezi bratřími sboru třebeckého a knězem Janem, farářem též tu v Třebíči, kdo toho všeho původem a první příčinou byl a co z toho potom pošlo*, KNM Praha, sign. V F 41, fol. 249a.

²³⁰ *Psaní bratra Lukášovo bratru Vavřinci Krasonickému*, KNM Praha, sign. V F 41, fol. 307a. Podobně jednoznačně Krasonický určuje autory Cedulí ve svém mladším spise *O učených* (citace viz. s. 5).

Ježíš nepřinesl na zem pokoj, ale nepokoj a meč rozdělení. Nelze proto sedět na dvou židlich, poslouchat krále a zároveň se líbit Bohu.²³¹

Druhým pánem, kterého ve stejné době Tomáš z Přelouče oslovil, byl katolický magnát Vilém z Pernštejna, který již od 80. let 15. století vlastnil rozsáhlé moravské statky kolem řeky Bečvy s centry v Lipníku, Hranicích a v Přerově, tedy všude tam, kde se Tůma v poslední době potýkal se žalobami na bratry od kněžích obojího vyznání. Ačkoliv Vilém přestoupil z politických důvodů v 90. letech 15. století ke katolictví, dobové veřejné mínění ho vždy vnímalo jako zastánce „pikartské sekty“, kterou všemožně podporoval na svých rozlehlých panstvích. Ta se i v české části království na přelomu století rozrostla do velikosti, které nemohl konkurovat žádný jiný šlechtický rod v zemi. Naprosto mimořádné byly také Vilémovy kontakty s královským dvorem, Vladislav Jagellonský mu poté, kdy byl korunován uherským králem, doživotně propůjčil úřad nejvyššího hofmistra. Právě kvůli Pernštejnovu mimořádnému vlivu se na něj zmíněným listem obrací Tůma Přeloučský a prosí ho o přímluvu u panovníka. Tůmovo sebevědomí je vysoké, je si jistý pravdou boží, která stojí na jeho straně. Proto se nerozpakuje na pomoc své církvi užít v korespondenci s nejmocnějším mužem království slibů ani výhrůžek.²³²

10. ZÁVĚR TŮMOVA ŽIVOTA

List Vilémovi z Pernštejna z počátku roku 1509 je poslední stopou, kterou nám po sobě Tomáš z Přelouče zanechal. Dalších devět let sloužil církvi, které věnoval celý život jako kněz a biskup. V posledním období života se však, ač podle jména byl stále hlavou jednoty, dostal zřejmě ve svém moravském působišti do izolace. Tu způsobil jeho spor s dalším předákem jednoty, o pětadvacet let mladším a univerzitně vzdělaným Lukášem.

Tento pražský rodák a bakalář svobodných umění již pár let po vstupu do jednoty nabyt mezi bratry takového vlivu, že celých třicet let její další existence dostalo označení „doba Lukášova“. Jak již bylo vylíčeno v sedmé kapitole, dostali

²³¹ Oba Tůmovy listy Janovi Kostkovi a Janovu odpověď na první z nich vydal: Sokol V., *Listy Tůmy Přeloučského panu Janovi Kostkovi z Postupic*, Výroční zpráva reálky v Praze VII., 1931/1932, s. 3-18.

²³² *Psaní bratra Tůmy přímím Přeloučského, kteréž učinil urozenému pánu panu Vilémovi z Pernštejna etc z příčiny pokušení toho času na jednotu příšlého, zastavení zborův a služeb Páně etc. léta Páně 1509*, AČ, sv. XVI., s. 36-41, dále jen: *Psaní Vilémovi z Pernštejna*.

se Lukáš i Tůma na přelomu 15. a 16. věku na opačné strany barikády ve sporu o nové směřování jednoty. Pamětník a milovník starých pořádků Tomáš se odmítl podílet na odsouzení učení Petra Chelčického a zakladatele jednoty Řehoře. Ačkoliv se spor podařilo vyřešit a Tůma nakonec, aby nebyl příčinou ještě většího rozdělení, podepsal rychnovské prohlášení, které Řehořovy spisy zařadilo „inter apocrypha“, ve skutečnosti se zřejmě s nově nastoupenou cestou nikdy neztotožnil.

Lukáš sjednotil řád bratrské bohoslužby, zavedl pravidelné čtení starých církevních perikop, tradiční dodržování postní doby a kostelní zpěv podle liturgického roku. Tento návrat ke katolické okázalosti při bohoslužbách se mnohým jeho spolubratřím nelíbil, Lukáš však neváhal, nutit je k těmto „novotám“ kázeňskými prostředky. Snad právě proto si vysloužil přezdívku bratrského papeže.²³³ V tomto odklonu od bratrské jednoduchosti při shromážděních neviděl boleslavský kněz návrat k „římanství“, protože jak napsal jednomu z nespokojenců, Mistru Havlovi do Ústí nad Orlicí: „...oddělení naše je od zlého a ne od toho, což se můž dobře požívati v úmysle i smysle přímém.“²³⁴ Vnější projevy bratrské zbožnosti nebyly pro Lukáše tím podstatným, na čem se měla demonstrovat výlučnost jednoty. Bratrům staré generace byly však znovuzaváděné katolické prvky při službě Bohu trnem v oku, návratem psa k vlastnímu vývratku a umyté svině zpět do bahniště.

Nejinak nahlížel na návrat k římanství i více než osmdesátiletý stařec Tůma Přeloučský. „Prostnosti byl milovník a B. Lukáš velebil služby, že z pěkných nádobek sloužil, ubrusův, svěc atd.“²³⁵ „S bratrem Lukášem nevelmi dobře byli k posledku. Mládenec za ním klečívaje slejchával jej modliti se: Pane překážel-li bych tvému dílu, vezmi mne.“²³⁶ A tak se také brzy, na Vigílii sv. Matěje roku 1518, stalo²³⁷. Nazítří byl Tůma pochován v Přerově, na místě, které pro poslední odpočinek bratrských služebníků zakoupili páni Šiškové ze Slavkova. „Pracoval v kněžství 51 let.“²³⁸

²³³ Molnár A., Boleslavští bratři, Praha 1952, s. 56.

²³⁴ NA Praha, AUF, kn. V, f. 354.

²³⁵ Kniha úmrtí, s. 223.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tzn. 23. února 1518. Tento údaj tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

11. O PŮVODU JEDNOTY A O CHUDÝCH LIDECH

Když se Tomáš z Přelouče rozhodl v roce 1502 napsat další list Albrechtovi ze Šternberka,²³⁹ učinil tak především ze dvou důvodů. Jednak chtěl před katolickým pánem ze Šternberka,²⁴⁰ který byl vrchností na nedalekém Holešově, obhájit legitimitu existence vlastní církve, jenž není výsledkem lidského rozhodnutí, ale božího vyvolení. Druhý důvod částečně souvisel s prvním, Tůma se chtěl zastat holešovských poddaných, kteří mimo další neúnosné dávky a povinnosti, byli navíc odírání zdejší římským farářem, jenž se více věnoval rozmnožování vlastního majetku a růstu své prestiže, než službě Bohu. Neutěšená situace holešovských sedláků se mu zároveň stala záminkou, aby si posteskl nad situací chudých poddaných, kteří nenalézají u nikoho zastání a jsou svým světským vrchnostem i duchovním pastýřům zcela vydáni na milost a nemilost.

Tendence, které lze vysledovat ve *spise bratra Tůmy příjmím Přeloučského urozenému pánu, panu Albrechtovi z Šternberka a na Lukově*,²⁴¹ se objevují ve všech Tomášových dochovaných spisech a listech. Bylo již vícekrát v minulosti napsáno,²⁴² že Tůma Přeloučský při své argumentaci jen minimálně využívá biblických citací. Ve skutečnosti demonstruje bratrský biskup svou vynikající znalost Písma poměrně často. Zaráží však skutečnost, že se naprostá většina jeho biblických citací opírá o Starý zákon, kterému bratři po vzoru Petra Chelčického vždy nadřazovali zákon Nový. Postoj některých členů staré jednoty ke starozákonním knihám trefně demonstruje nemilá příhoda, která se přihodila Vavřinci Krasnickému, když o Velikonocích roku 1488 kázal v Lanškrouně. Ve chvíli, kdy začal předčítat text z některého starozákonního proroka, zvedl se Matouš

²³⁹ Hned z úvodní věty listu je patrné, že Tůma nepíše Albrechtovi poprvé. V předchozí „ceduli“ slíbil, že holešovskému pánu napíše „o původu bratrském, že jest z Boha a ne z lidí“ a to tímto psaním činí (O původu a chudých lidech, s. 45).

²⁴⁰ Albrecht st. ze Šternberka byl v této době jediným představitelem rodu Šternberků na Moravě. Byl zdatným hospodářem, který nahromadil do svých rukou několik panství a statků a stal se tak obnovitelem šternberského majetku na Moravě, který byl od poloviny 15. století téměř úplně rozvrácen (viz Pokluda Z., Holešovské panství za Šternberků, in: Studie Muzea Kroměřížska 1990, s. 50 a Pokluda Z., Rod Šternberků na Moravě, in: Zlínsko od minulosti k současnosti 1991, s. 140).

²⁴¹ Spis bývá nejčastěji zmiňován pod názvem: O původu jednoty bratrské a o chudých lidech. Pro zjednodušení se tohoto zažitého názvu přidržíme.

²⁴² Srv. Peschke E., Die religiös-sozialen Ideen des Bruders Thomas Přeloučský, in: Kirche und Welt in der Theologie der Böhmischen Brüder. Vom Mittelalter zur Reformation, Berlin 1981, s. 102 a Halama J., Sociální učení českých bratří 1464 – 1618, Brno 2003, s. 48.

Tkadlec s dalšími bratry a okřikl Vavřince: „*I co smíš mluvit? I co nám do Židů? Však my máme Nový zákon, a ne Starý! A s tím hned šel přeč.*“²⁴³

Pokud bratři využívali starozákonní knihy, jednalo se zpravidla o Žalmy nebo knihu Přísloví. Tůmova záliba v krvavých příbězích Starého zákona není mezi bratry první generace běžná a pravděpodobně ji lze dát do souvislosti s jeho kladným hodnocením táborů. To poukazuje na skutečnost, že valdenské učení o boji duchovním, který měl nahradit nepřipustnou „moc mečovou“, předané jednotě skrze Petra Chelčického, bylo sice u prvních bratří většinové, ale ne jediné. Spisy Tůmy Přeloučského nám podávají výmluvné svědectví o tom, že i tábořské myšlenky našly v rané jednotě svou odezvu.

V díle Tomáše z Přelouče, které má vždy polemicko-apologetický charakter, se také projevuje autorova záliba v historii, či spíše v teologii dějin. Zajímavý je Tůmův fatalismus, s kterým nazírá na dějinný pohyb. Bůh pro něho není spolutvůrcem dějin, ale jediným hybatelem, rozehrávající na šachovnici světa až primitivně jednoduchou partii. S důslednou pravidelností jsou odměňováni věrní a trestáni nevěrní. Příklady tohoto božího jednání, či spíše automatismu, jsou nalézány jak v časech starozákonních, tak v době nedávné i současné.

Posledním rysem Tomášovy teologie je přesvědčení o vyvolenosti a výlučnosti vlastní církve, které je však v tomto případě tendenční a pro první bratry příznačné. I pro něj bychom však snadno našli starozákonní paralelu. Bůh si povolal vyvolený lid, který nebyl ničím výjimečný, snad jen svou nepatrností. A právě na malém a slabém stádečku demonstruje Hospodin svou velikost a sílu.

Po jazykové stránce mají česky psané Tůmovy spisy velmi dobrou úroveň a odpovídají soudobé normě. Sloh je jednoduchý a nezatížený scholastickými vlivy. O vztahu k běžnému mluvenému a lidovému jazyku vypovídá velký výskyt rčení, přísloví a pořekadel, která text oživují. Pisatel jich často používá pro větší názornost, některá pochází z Bible, ale většinou mají lidový původ, odrážející praktickou životní zkušenost a jejich výskyt můžeme zaznamenat ještě v současném jazyku. Z literárního hlediska nás zaujme Tůmův smysl pro jemný humor, ironii a sarkasmus, který je v příkrém protikladu se strohostí a rigiditou většiny bratrských

²⁴³ Tak vypráví sám Vavřinec Krasonický ve spise: *Psaní proti Kalencovi o původu odtrženců* (KNM Praha, sign. V F 41, fol. 358a).

spisů této doby. V tomto ohledu má Tůma mezi bratry první generace rovnocenného partnera pouze v o mnoho let mladším Vavřinci Krasonickém.²⁴⁴

Samotný text spisu můžeme rozdělit na čtyři tématické části. První z nich, ve které Tůma dovozuje božský původ jednoty, můžeme nazvat částí historickou a z pochopitelných důvodů jí budeme věnovat největší pozornost.

Hned v úvodu první části listu, oznamuje Tůma panu Albrechtovi, že s ním nehodlá vést teologickou disputaci, ale jeho argumentace bude čistě racionální. Světský pán je uvyklý zabývat se světskými věcmi, a tak se bratrský biskup ochotně snižuje na jeho úroveň. Navíc Písma svatá „...jsou jako voskový nos, jesto je přilepi kdo a k čemu chce...“²⁴⁵ a lze jimi dokázat stejně dobře pravdu i blud.

Touto racionální argumentací se rozumí Tůmovo pojetí teologie dějin. Člověk nemusí znát Písma svatá, aby nahlédl do neúprosné logiky běhu světa. Podobně jako kdysi Jan Křtitel připravoval cestu Mesiáši, vzbudil v době nynější Bůh Jana Viklefa, Matěje z Janova a Jana Husa, aby oznamovali hříchy a pokrytectví římských kněží, kteří připravovali prosté lidi nejen o majetek, ale i o duše, když je udržovali v mylné naději, že spásu si lze koupit ve formě odpustků. Ani dvojí smrt českých proroků v Kostnici nemohla zabránit tomu, co si Bůh předsevzal, neboť „...sou marná a daremná lidská myšlení i jich jednání, ale rada boží pevná a stálá.“²⁴⁶ Jak Tůma demonstuje na mnoha starozákonních příbězích, marná je lidská snaha cokoli změnit, co Bůh jednou uvedl do pohybu, žádný pozemšťan již nemůže zastavit. Po Husovi a dalších kazatelích v Čechách a na Moravě vzbudil Bůh další služebníky, kteří měli již více světla, ty však „...u Tábora ve vsi Klokotech spálili, protože proti bojům mluvili, jichžto potom následovníci byli kněží táborští, po místech světlejí pravdu pána Krista a v něm spasení lidem oznamující...“²⁴⁷

²⁴⁴ Srv. Měrka V., Tomáš Přeloučský. Jeho literární práce a jazyk, in: Časopis pro moderní filologii 3, 1913/1914, s. 303-306, Michálek E., Příspěvek ke studiu slovní zásoby nejstarších památek Jednoty bratrské, Listy filologické 99/1976, s. 387-393.

²⁴⁵ O původu a chudých lidech, s. 45.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 46.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 47. Je zjevné, že v tomto případě Tůma, buď z neznalosti nebo záměrně, překrucuje historickou skutečnost. Zajímavé jsou samotné Tůmovy sympatie k radikálním příslušníkům tábořské obce, které i Žižka vnímal jako ohrožení jednomyslnosti pospolitosti a tvrdě proti nim zakročil v nedalekých Klokotech. Zmínky o „lidech na Ostrově“ jsou totiž poměrně časté v bratrských spisech z počátku 70. let 15. století a jsou ve všech případech jednoznačně negativní. Např. Řehoř píše v *Traktátu bratří starých o církvi svaté* z roku 1470: „Opět byli nějací lidé na Ostrově smysluov u víře zkažených, kteréž sú táboři zhubili, a pakliť sú ještě kde kteří, myť o nich nevíme, byť pak i kde byli, chtěli bychom se jich pilně vystříehati i toho všeho zlého, což se dalo ta všeka léta i ještě se děje mezi stranami sobě odporými“ (Bidlo, c.d. I, s. 296). Je pravděpodobné, že bratři se takto bránili nařčením z pikartství, adamitství a táborství, které jim přinášelo neustálou latentní hrozbu pronásledování. Tůma zde tedy opět vybočuje z tradiční bratrských názorů své doby.

Král Zikmund, který po smrti svého bratra chtěl uklidnit poměry v zemi a kněží i lid navrátit do poslušnosti římské církve, přitáhl s obrovskou vojenskou mocí do Čech. Na své straně měl navíc vévodu rakouského, knížete míšenského, biskupa vratislavského, všechna slezská knížata, moravské i české pány a v rukou dva pražské hrady. Leč všechno bylo marné. Bůh proti obrovské přesile křižáků vzbudil „...lid chatrný v Praze a neoděný a postavil jim Žižku, hejtmana jednookého a potom slepého, aby ten všechny boje i věci bojovné řídil a porážku činil. A tak Pán Bůh způsobil, aby beze všeho podezření bylo známo, že jest jeho dílo...“²⁴⁸ Goliášovský kontrast funguje v Tůmově uvažování jako stále aktuální precedens. Proti statisícovému vojsku stojí jednooký a brzy i slepý vojevůdce. Sotva lze lépe demonstrovat lidskou nemohoucnost. Tůmovi málo záleží na skutečnosti, že Bůh v jeho teologickém pojetí bojuje „mocí mečovou“, resp. Žižkovou sudlicí. Neodvrací se od světa, který, viděn Řehořovou optikou, je od základu zkažený, svět je mu velkým jevištěm, na kterém Bůh demonstruje svou moc. Podle stále stejného vzoru si vybírá nepatrné, slabé a postižené služebníky, aby rozdrtil sebevědomí silných a sebejistotu mocných. A tak „ten lid chatrný i s svým hejtmanem slepým krále Zikmunda z Čech vyhnali a král před nimi s vojskem svým s hanbou i se škodou z země ven utekl...“²⁴⁹ A nevrátil se dříve, dokud ho Češi dobrovolně nepřijali. Nepomohly klatby, výhrůžky ani nová vojska. Slepého hejtmana nikdo nemohl porazit. Češi byli poraženi až po Žižkově smrti a to ne silou, ale chytrostí a lstí.

Zikmund nesplnil nic z toho, co slíbil, naopak, aby se zalíbil papeži, začal hubit kališnické pány, mezi nimi i Jana Roháče z Dubé, kterého nechal se všemi druhy včetně kněze pověsit na šibenici. „A že tomu podvedení římskému Pán Bůh nechtěl, i ukázal to zřetelně, že krále Zigmunda pekelný oheň zapálil a skrze to v pomstě boží sšel.“²⁵⁰

Bůh tak, jak ho vidí Tůma Přeloučský, pragmaticky odklízí další figurky ze šachovnice. Zikmundův zeť Albrecht vládl pouhý rok. Po dlouhé době bezvládní dosedl na trůn Ladislav Pohrobek a „...tu se divně radovalo římské kněžstvo ... A

²⁴⁸ Tamtéž, s. 48.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 49-50. Podle vyprávění Starých letopisů se jeho nemoc objevila v den Roháčovy popravy. Stojí zde: „Roháč [visel na šibenici] najvýše a tito tři pod ním na jiné šibenici a pak jiní tepruov na obecní šibenici. A císař s hradu díval se s radostí. A když bylo po mši, z dopuštění božieho oheň pekelní zapálil jemu nohu, a tak od té nemoci žádný jemu pomoci nemohl.“ (Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, ed. František Šimek, Praha 1937, s. 78)

když svatba měla býti v Praze, tu sou teprv kněží římsí radostí plesali a kněží čeští strachy se třásli, bojíce se svého nebezpečství. Ale čemuž Pán Bůh nechce, tudyž to a rychle změni. Neb, když nevěstu počali nésti do Čech do Prahy králi Ladislavovi a ženich božím dopuštěním skrze smrt konec vzal, i přišel z toho římským kněžím zámutek veliký a českým obveselení, nebo bývá po jasnu mračno a po mračnu jasno. ²⁵¹

Mračna se rozplynula, když dal Bůh Čechům krále z jejich vlastních řad. Jiří z Poděbrad se usadil na český trůn „...Čechům k veliké radosti sprvu a římanům k veliké žalosti a potom Čechům k velikému zármutku a římanům k velikému utěšení.“²⁵² Neboť Češi zapomněli na přísloví: „*nechval dne, když slunce vzhodí, ani chval kvasu, když na hody jedeš...*“²⁵³, někdy totiž bývá „*počátek sladký, ale konec hořký, jakož se to Čechům s králem přihodilo.*“²⁵⁴ Sotva někdo tuší, jak se to vlastně stalo, že „...*král Jiří z níзка na vysoko sedl, z stolice panské na království.*“²⁵⁵ Ale skutečný důvod byl podle Tůmy nabíledni. Bůh totiž nikdy nedopouští, aby mu někdo sloužil bez odměny. Jiříkův otec Viktorín nezištně bojoval na straně chatrného lidu a slepého hejtmána. Nejen, že tím nic nezískal, ale ještě část svého majetku ztratil. Za odměnu dal Bůh jeho synovi království. Král Jiří však opustil Boha, „...*dal se na opatrnost svou, a odšed po své moudrosti i počal běh svůj královský velmi vysoce vésti, takže žádný král před ním ani po něm, ani císař Zigmund ani císař Karel, žádný z nich nevedl tak slavného dvoru jako on. A nemoha tomu dosti činiti a nemaje odkud na pýchu dvora svého nakládati i počal divně a rozličně peněz dobývati a zvláště činěním křivd vdovám a sirotkům.*“²⁵⁶ A

²⁵¹ Tamtéž, s. 50.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 50-51.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 51.

²⁵⁶ Tamtéž. Za starozákonní formulaci o „činění křivd vdovám a sirotkům“ se mohou skrývat dva Jiříkovy kroky, které se z Tůmova pohledu musely jevit jako ožebračování prostého lidu. Prvním z nich byla Jiříkova měnová reforma, dokonaná roku 1469. Král Jiří se již od počátku padesátých let snažil stabilizovat drobné oběživo v Čechách. Později, ještě jako zemský správce, pod hrozbou přísných trestů, zamezil pronikání rozmáhajících se inflačních bavorských a rakouských mincí přes české hranice. Sám byl však nedlouho poté nucen vlastní zákazy porušit. Při vojenské pomoci císaři Fridrichovi III. v létě roku 1458, mu vzniklé náklady ve výši 16 tisíc zlatých, habsburský panovník neuhradil ve zlatě, ale právě v znehodnocené rakouské měně. Na legalizaci oběhu znehodnocených mincí v Čechách okamžitě reagovaly mincovny v okolních zemích a začaly dodávat tato platidla na český trh ve velkém. V příštím roce došlo k úplnému zhroucení peněžního oběhu v rozsáhlém středoevropském prostoru, všude tam, kam zasáhla „šinderlinková“ inflace. Nepomohly nové královské zákazy, jejichž porušení mohlo hříšníka stát i život. Další problém nastal při pravidelném placení poddanských dávek, kdy vrchnosti odmítli přijímat platby v bezcenné inflační minci. Tu ale, rozšířenou mezi obyvateli v obrovském množství, žel nebylo čím nahradit. Konečné řešení bolavé inflace přineslo až objevení nových zdrojů stříbra v kutnohorských dolech, které králi umožnilo

proto postavil Bůh proti králi nejprve pana Zdeňka Konopištského a protože jeho síly nestačily, tak navíc „...*pozdvihl proti němu zetě jeho, krále Matyáše Uherského, v němž prvé velikou naději zakládal veliké pomoci v potřebě své.*“²⁵⁷ A tak na něm Bůh demonstroval starozákonní pravdu, že se stane prokletým každý, kdo doufá v člověka a opírá se o pouhé tělo.²⁵⁸

Ještě překvapivějšími božími nástroji než husitský válečník se v Tůmově pojetí teologie dějin stávají katolický pán Zdeněk ze Šternberka, předák Zelenohorské jednoty, a uherský král Matyáš Korvín. Matyáš byl nejen katolíkem, ale zachoval se k svému zeti, králi Jiřimi, přinejmenším podle. Jiřík mu po Pohrobkově smrti v listopadu roku 1457, zachránil život, když ho propustil z vězení a podporoval jeho kandidaturu na uherský trůn. Na utvrzení vzájemného přátelství pojal Matyáš za manželku Poděbradovu dceru Kateřinu. Ctižádostivý povýšenec Korvín však ochotně uposlechl výzvy pana Zdeňka Konopištského, olomouckého biskupa Tase z Boskovic a především papeže Pavla II., aby zasáhl do českých poměrů, coby

---

provést zásadní reformu domácí měny. Tou se stalo znovuzavedení masové ražby pražských grošů roku 1469, jež doprovázela oficiální padesátiprocentní devalvace staršího oběživa. Tento krok sice vedl k nutné stabilizaci měny v českém království, obyvatelům však přes noc klesl reálný obsah měšce na polovinu. A co víc, zavedením plnohodnotného groše a devalvací předchozích drobných ražeb vznikly spory o placení dluhů a poddanských platů vrchnostem. Pokud někdo požadoval úhradu nominální částky, stanovené před reformou, v nových peněžích, reálně žádal celý dvojnásobek původního platu (viz Vorel P., *Od pražského groše ke koruně české 1300-2000. Průvodce dějinami peněz v českých zemích*, Praha 2000, s. 78-83).

Druhou „nespravedlností“, dopadající za Jiříkovy vlády na prostý lid a v tomto případě i doslovně na „vdovy a sirotky“, mohlo být pro Tůmu královo obnovení odúmrtního práva. O totéž se po dlouhé přestávce v době husitských válek, kdy „práva nešla“, pokusil Zikmund Lucemburský, ale snaha lucemburského krále, díky jeho brzké smrti, vyzněla do ztracena. Po dalších letech právního chaosu, se ke stejnému kroku při příležitosti Ladislavovi pražské korunovace roku 1453 odhodlal zemský správce Jiří z Poděbrad. Všichni obyvatelé království, kteří získali majetek, který nebyl zapsán v deskách zemských se měli dostavit do Prahy a písemně či na základě svědectví prokázat svůj právní nárok. Majetek, jehož legitimitu nový majitel doložit nedokázal, propadl na základě odúmrtního práva králi. Král takto získal přibližně 150 vesnic, patřícím drobným majitelům, kteří se na rozdíl od majitelů velkých panství nedokázali tomuto postupu úspěšně bránit (viz AČ, sv. XXXVII., ed. G. Friedrich, předmluva, s. 5-7, Praha 1941).

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Zde Tůma využívá topos starozákonních příběhů. Příběh zbožného otce, jehož syn se odvrátil od Boha a přišel tak o královskou korunu a zpravidla i o život, se v knihách Královských a Paralipomenon opakuje v mnoha obměnách. Tůma své líčení počátků jednoty, ve kterém oproti očekávání nehledá žádné spekulativní kombinace teologických argumentů pro své tvrzení, že její původ je z Boha (srv. úvodní tezi na s. 45), zasazuje do širšího rámce. Jeho ústřední myšlenka je inspirována příběhem Davidova královského domu Izraele, jak ji zaznamenává především První kniha královská a srozumitelně jej vystihuje následující schéma: zachování Hospodinových příkázání a ochrana jeho věrných vládce (králem) země = dlouhá doba jeho života a pokojné kralování. Tůma bez zastírání ztotožňuje jednotu s Izraelem a naproti tomu kněží obou stran s jeho protivníky, což v kontextu se starozákonními příběhy působí velmi exkluzivně. Vlastní východisko Tůmových úvah stojí ve verši 1 Kr 3,14. Líčení vlády Viktorina a Jiřika (na s. 51) a poté i Vladislava (na s. 56) tak tvoří myšlenkově jednotnou linii.

ochránce v zemi utlačovaných katolíků a vykonavatel křížové výpravy proti údajným heretikům.

Tůmův všemohoucí Bůh ve svých plánech nikomu nestrání. Jeho nástrojem se může stát každý, kdo je zrovna po ruce. Nezáleží na jeho konfesi, úmyslech a dokonce ani prostředcích. Úmysly boží nejsou totiž úmysly lidskými, a to platí i naopak. Tomáše Přeloučského mohli vést k těmto závěrům dva důvody. Buď zde Tůma projevuje na svou dobu až překvapivou náboženskou snášenlivost, anebo naopak nekritickou ochotu podřídit veškerou argumentaci jedinému cíli. Pomocí dějinných příkladů prezentovat své vlastní vidění světa jako boží plán a své sympatie či antipatie pocítované ke konkrétním lidem jako boží vyvolení a nebo zatracení.

Neobvyklé je také Tůmovo nepříznivé hodnocení krále Jiřího, které znovu promlouvá o pár řádků níže. Jiřík je zde vyličen jako zarytý nepřítel a pronásledovatel bratří, které „...nad míru trápil, neb za něho vždycky byli u vězení, jedni seděli čtvrt léta, jiní rok, až jeden seděl deset let v Praze na rathouze. A vida Pán Bůh jich trápení nesnesitedlné, aby nebyli přemoženi, i vysvobodil je, učiniv králi Jiřímu konec skrze smrt, neb za jeho kralování nikdy z vězení nevyšli.“²⁵⁹ Stejně nepříznivě, jako Tomáš, o králi Jiříkovi smýšleli až mnohem mladší bratrští dějepisci, a ti byli zřejmě inspirováni právě jeho dílem. Pokud shrneme zmínky o králi v bratrských spisech z doby Jiříkova života, vyjde nám poměrně příznivý obraz. Jiří z Poděbrad je pro první bratry silným králem, jemuž Bůh učinil natolik zmužilé srdce, že se ku prospěchu země vzepřel kněžím podobojí a nenechal se jimi ovládat.²⁶⁰ Na bratry dlouho nepřijímal žádné z četných žalob, které mu byly adresovány, naopak měl k bratřím milost, v mnohém se s nimi ztotožňoval a dokonce je přijal na svém panství. Nemohl si však věčně před nenávisťnými žalobami zacpávat uši, také královna a zlí kněží ho proti bratřím neustále popichovali. A z těchto příčin nakonec král přikázal bratry pronásledovat a věznit.²⁶¹

²⁵⁹ Tamtéž, s. 55-56.

²⁶⁰ „...v Čechách pro hříechy kněžské a lidské nebeský král přepustil rozličné války, skrze něž jedni druhé zkazili. A co by na kněžích bylo, ještě by se kazili, když by milostivý pán Bůh pro některé své chudé králova srdce tak zmužilého neučinil, aby se kněžím obojím opřel a vládnouti sebou nedal, neb jinak by byl této země neupokojil...“ (Psaní panu podkomořímu království českého, Bidlo, c.d. I, s. 544).

²⁶¹ „...Královské Milosti Jiříemu, slavné paměti, žaloby byly ústné i skrze psanie a kmistru Rokecanovi mnohé řeči na nás šly. Ale nepřijímal žalob dlúho na nás, neb nás ve všem svědom byl a také k nám milost měl těch časuov, ale že takových svědectvie Královská Milost nemohl zavrci, neb znamenití knězie mluvili a také královu na tom postavili, aby těm věcem věřila na nás, kteréž před

Protikladný pohled Tůmy Přeloučského na osobu kališnického krále má svou příčinu opět v jeho slabosti pro táborské radikály. Tím se ostatně sám Tomáš ani netají, když vysvětluje, proč proti králi povstali Zdeněk ze Šternberka se svými spojenci a uherský král Matyáš Korvín. „*A prvotně na něho to Pán Bůh dopustil, že se protivil kněžím tábořským, kteří světlejší pravdu boží zvěstovali nežli kněží Rokycanovi i svátostmi posluhovali obyčejem první církve ... A on je pak k vůli mistru Rokycanovi i jiným kněžím u Hory na sněmu potupil za kacíře ... A potom je z Tábora pobral a do Prahy na rathouz do vězení dal. A když král Ladislav měl přinesen býti do Prahy k korunování, aby nebyli propuštěni, kázal je z Prahy s rathouzu svést na svůj zámek Poděbrady a tu je skrze pana Hrůzu zmořil i jiné, kteříž opravdu chtěli se Pánu Bohu líbiti, aby to došlo: Kdož jiné zarmucuje, sám zarmoucen bude.*“²⁶²

Všechny nitky Tůmových dějin směřují ke svému vrcholu. Když byla definitivně rozdracena moc Tábora a naplnila se slova proroka Izaiáše: „*přikryjí tmy zemi a mrákota lidí*“, vzbudil si Bůh nový „*lid chatrný*“. Bratři byli vyvoleni, aby „*...jako potuchlou věc vzhůru vyzdvihli a jako umrlou vzkřísili a zvláště to, což Čechové, provedše v Bazilii čtyři kusy, i opustili.*“²⁶³ Tomáš vidí bratry jako následovníky táboritů, jejichž hlavním úkolem je vzkřísit to, co kališníci již dávno opustili. Jiskru, kterou Bůh v bratřích zažehl, snažili se biskupové a především mistr Rokycana uhasit, aby se oheň nerozhořel po celém království.²⁶⁴ Také královna Johana po Jiříkově smrti vyzývala své poddané, aby „*...pikharty neb spálili neb z království vyhnali. I vyhnal ji Pán Bůh skrze smrt z království Českého prvé nežli bratři.*“²⁶⁵

Další osud všech lidí v království, slavných i neznámých, králů i chudáků, bude napříště záviset na tom, jaký postoj zaujmou k Bohem vyvoleným bratřím, jejichž počet však nezávisle na protivenstvích a úkladech stále poroste. Jejich pronásledování je totiž jen druhou stranou stejné mince. Kdo je Bohem vyvolen, musí být také připraven přijmout mučednickou korunu.

---

pánem Bohem křivé byly, a z těch příčin král kázal nás jímati a vězněním trápati.“ (Kterak se lidé mají míti k církvi římské, Bidlo, c.d. I, s. 323–324).

²⁶² O původu a chudých lidech, s. 52.

²⁶³ Tamtéž, s. 53.

²⁶⁴ V pohledu na Jana Rokycanu je Tůma tendenční a vidí v řehořovském duchu v kališnickém arcibiskupovi hlavního štváče proti bratřím. „*Biskupové i mistr Rokycan s kněžimi vzbuzovali krále Jiřího i knížata i pány, aby bratři trápili, jiskru hasili a nedali se ohni rozmnožiti*“ (tamtéž).

²⁶⁵ Tamtéž, s. 55. Pohled na královnu, jakožto zlomyslnou našeptávačku, popichující svého královského manžela ke zlému, patří mezi nejčastější bratrské topoi a setkáme se s ním ještě několikrát. Nejvíce negativních charakteristik si od bratří vysloužila třetí manželka Vladislava Jagellonského Anna de Foix.

Z řady Bohem zatracených českých králů a královen vybočuje v Tůmových očích pouze jediný, bigotní katolík Vladislav Jagellonský. Boží přízeň si zasloužil amnestií, kterou udělil v den své pražské korunovace. „...*Tehdy všickni vězňové, kteříž v Praze byli netoliko z zločinců, ale i Bratří, kteřížkoli v Praze i jinde byli, všickni propuštění sou ... A protož Jeho Milosti Pán Bůh dal za to šťastné a pokojné i dlouhé kralování a sám ho obraňuje proti nepřátelům, jakož se to ukázalo na králi Matyášovi, kterýž proti Jeho Milosti činil chytré a lestné úklady, ješto lidskému rozumu není podobné podlé jeho spůsobení, aby byl ssazen z stolice království Českého.*“²⁶⁶ Tůma zde, pro samé nadšení z božího jednání v lidských dějinách, zcela přehlédl skutečnost, že se Matyáš Korvín zachoval podobně lstivě, když se snažil připravit o trůn jiného českého krále. V případě Jiřího z Poděbrad však Tůmovi nad tímto jednáním nezůstával „rozum stát“, ale jednoduše v něm rozpoznal nástroj boží odplaty. Zkrátka, když se dvěma děje totéž, není to totéž. Záleží na jaké straně šachovnice dotyčný stojí a jakým způsobem je použit ve velkolepé dějinné partii.

Král Vladislav prozatím figuruje v božích službách. „*A bude-li Jeho Milost to uměti zachovávat i nepůjde po radě těch kněží, kteříž nic jiného nehledají než chvály své a zboží a rozkošného bydla ... a nebude-li vzbuzovati nátlaku bratřím a jich puditi z království svého, ... můžeť Jeho Milosti Pán Bůh života prodliti i pokojné kralování za dlouhý čas dáti etc. Pak-liť půjde po radě kněžské a po jich návodu, strach, by Jeho Milosti nepřivedli na to, jako předkův Jeho Milosti, krále Zigmunda Uherského a krále Ladislava, strejce Jeho Milosti, aby nebyli ukráceni dnové Jeho Milosti jako jich.*“²⁶⁷ Zde je již Tůmovo jednoduché pojetí dějin načrtnuto přímo v krystalické podobě. Kladný či záporný postoj krále k bratřím rozhoduje o jeho životě či smrti. Královská koruna zároveň každého panovníka automaticky zatěžuje nebezpečným sklonem protivit se Bohu, v případě Vladislava se navíc přidávají i dědičné sklony, získané po pradědu Zikmundovi a strýci Ladislavovi.

Závěr první části spisu dedikovaného Albrechtovi ze Šternberka, ve kterém chtěl Tůma obhájit tezi o bratrském původu, „*že z Boha jest a ne z lidí*“,²⁶⁸ tvoří působivý

²⁶⁶ Tamtéž, s. 56. Na základě Tůmova kladného hodnocení jagellonského krále, se lze oprávněně domnívat, že do roku 1503 nepociťovali bratři na Moravě žádné vážné známky perzekuce, která by byla důsledkem pravidelně vydávaných královských mandátů.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 56-57.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 58.

apel na samotného adresáta. Tomáš by urozenému pánu ze srdce přál, aby mu Bůh milostivě otevřel oči a obdařil ho schopností rozeznat mezi užitečnou a dobrou radou a radou neužitečnou a nepokojnou. Pokud by se však tak nestalo, taky dobře, „...kam by se písmo děla pána Krista? Musí se na někom plniti, kteráž jest předpověděl, že budou se vám protiviti a z měst do měst hnáti, jakož se pak to na bratřích v skutku shledává, by kdo uměl na to hleděti.“²⁶⁹

Touha po mučednické koruně, která byla vždy trvale přítomna v teologii prvních bratří jako důkaz jejich vyvolenosti Bohem, se nevyhýbá ani Tůmovi. Jednota bratrská byla typickým příkladem malého společenství, které přesně podle slov jejich protivníků,²⁷⁰ každým pronásledováním jen rostlo. Období poděbradské a jagellonské perzekuce bratří bylo zároveň dobou největšího početního růstu. Když se bratřím na konci 16. století konečně podařilo rovnocenně začlenit do náboženského prostředí předbělohorských Čech, zažívala ve skutečnosti jejich církev období hlubokého úpadku. Jen nové pronásledování způsobené událostmi po prohrané bitvě na Bílé hoře dalo skomírající jednotě nový životodárný impuls.²⁷¹

V druhé části spisu rozvíjí Tůma své sociální myšlenky, v kterých lze rozpoznat ohlas Chelčického kritiky „trojího lidu“.²⁷² Tomáš však hierarchizované rozdělení společnosti nevidí apriori negativně, nevyslovuje požadavek sociální rovnosti. Problém podle něho netkví v samotné teorii rozdělení společnosti na tři skupiny, ale v její špatné aplikaci. Zaběhnuté rozvrstvení společnosti nepovažuje Tomáš, na rozdíl od Chelčického, za nekřesťanské, ale jeho nedostatek je v tom, že funguje ne na biblických, ale čistě světských principech. Každý ze tří stavů má od Boha vyčleněn svůj úkol a pokud ho plní podle biblických principů, může si být jist jeho

²⁶⁹ Tamtéž, s. 59.

²⁷⁰ O tom Tůma píše: „Kněz Jošt, biskup vratslavský, ten vydal radu králi se pány, aby jich (bratry) nikoli nepálili ani jim smrt činili, neb jestliže jim budou smrti činiti a oni budou na tom trpěti, lidé je za mučedníky budou mít, a víte, že mučednictvo jest pečenka neobhořelá ... A nahodilo se potom, když se v Slezště zjevil jeden bratr, i řekli lidé knězi, aby jej dal, totiž kázal upáliti, a kněz jim odpověděl: I zachovej milý Pán Bůh, ano biskup když jednoho kázal u Vyškova upáliti, jesto jich prvé nebylo čili krom toho, a potom se plodili co kuřata.“ (Tamtéž, s. 53-54).

²⁷¹ Na počátku své existence přitahovala jednota bratrská nové členy radikálností myšlenek a svou výlučností, ve které byli bratři neustále utvrzováni také perzekucí okolí. V době, kdy tradiční bratrské rodiny získaly podíl na politické moci v zemi a došlo k určitému rozředění a vyprázdňení stěžejních bratrských myšlenek a pochopitelně i k opuštění sektářské výlučnosti a radikalismu, projevila se tato situace i na počtu nově přichozících bratřů. Tuto tezi by bylo třeba ještě doložit na konkrétních číslech, vypovídajících o vývoji počtu členů jednotlivých bratrských sborů, pro něž však donedávna neexistoval dostatek pramenů. Čerstvý nález archivu bratrského biskupa Matouše Konečného († 1622) v bývalém bratrském areálu na Karmeli v Mladé Boleslavi, obsahující více než třicet rejstříků členů jednoty z počátku 17. století, však tuto situaci zásadně změnil. Nezbyvá než doufat, že bude brzy zpřístupněn odborné veřejnosti.

²⁷² Halama J., c.d., s. 50.

požehnáním. V Tůmově době se tak neděje, vrchnosti a duchovenstvo se řídí výhradně ekonomickými principy a chudý lid je neúnosně odírán, i za svou spásu musí draze platit.

Král jakožto světská hlava by se neměl zabývat věcmi božskými a duchovními, které jsou obtížné k chápání, ale měl by svou pozornost obrátit k věcem nižším, světským, které jsou mnohem snadnější. Tak, jak je mu od Boha uloženo, měl by se porozhlédnout, jakým způsobem knížata, páni, rytíři i zemaní jednají s prostým lidem. „*Nalezl by Jeho Milost, an je obtěžují mnohými robotami nespravedlivými a platy divnými, znovu vymyšlovanými nad spravedlnost starodávní, i povyšování mýt, ješto již lidem pro takové věci jezdití a pěškami chodití nesnadno jest. A ty věci vždycky den ode dne rostou a přibývá jich jako po dešti vody do řeky.*“²⁷³ A děje se tak přesně podle úsloví: „*král daleko a Pán Bůh vysoko.*“²⁷⁴ Kdo by pak ze své nouze hledal pomoc u krále, bude nazván zrádcem a žalobníkem a bude mu ještě dvakrát hůře než prve.

Totéž dělají i biskupové, opati, kanovníci, mniši a kněží, a někteří z nich světské vrchnosti svou krutostí ještě převyšují. I církev funguje na ekonomických principech. Po bohoslužbách kněží „*...s registry vystupující, klatby vydávají na ty, kterýž by neplatili chleba, vína, koření a jiných věcí, ješto to příleži světským ouředníkům ... A v Římě na to tabule na domích věšejí s listy, zjednávající klátby od papeže aneb kardinálův, kdož by koli co dlužen byl a nezaplatil.*“²⁷⁵ I žebraví mniši, kteří se vzdali majetku a zvolili chudobu, aby každému bez zisťnosti mohli říci pravdu do očí, dávno se o ní přestali starat, ale jen běhají „*...po žebrotě jako štěně za člověkem...*“²⁷⁶

Také římské církvi dávno zrezivěly Petrovy klíče, když prodává vstupenky do nebeského království za kus chleba a hrst ječmene. Je marná kněžská naděje, když lživě říkají, že nezáleží na skutcích člověka, ale jediné na tom, „*...aby měli co do klášterův v pytlech na plecech nositi, na oslech i na karách a na vozích voziti...*“²⁷⁷ Kdo naplní jejich spížírny, tomu zaručí spasení. „*...A když zemrou, slavný jim pohřeb činí, některé pod oltářem aneb v kaplách v kápích a aparátích mnišských*

²⁷³ O původu a chudých lidech, s. 60.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 61-62.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 62.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 63.

kladou. *Není kápě a mnišský aparát království boží, něctot' musí jistšího míti, kdož má v něm býti.* ²⁷⁸

Od obecného úvodu se Tůma konečně dostává k tomu podstatnému. Na srdci mu leží těžký úděl holešovských chudáků, které často slyšel naříkat a snad ještě více nedostatečné morální kvality zdejšího božího služebníka. Světská vrchnost má od Boha uloženo, pečovat o své poddané, a tak by měl pan Albrecht neutěšenou situaci na svém panství co nejdříve napravit. „*A bylo by dobře opravovati*“, píše Tůma pánu ze Šternberka, „*dokudž čas jest, a čas jest, dokudž ste živi, neb po smrti času nebude, neb žádný milosti boží zasloužiti ani prodloužiti nebude moci. A farář váš měl by Vaší Milosti k tomu pomáhati i sloužiti, ale budet' z vlka oráč?*“ ²⁷⁹ Jedinou starostí holešovského faráře je péče o to, jak ještě více naplnit beztak již praskající měšec. Chudáky drsně upomíná o desátky, ty chce vybírat i z pustých vsí, kde ale nevykonává žádnou službu. Chce žít stejně nákladně jako světští páni a ostatní napomíná, aby se nesnažili podobat tomuto světu. Druhým káže vodu a sám pije víno.

Třetí část Tůmova listu se zabývá aktuální hrozbou, vznášející se nad Evropou, kterou jsou vojenské úspěchy turecké armády v Uhrách. Doslechl se totiž, že král navštívil Čechy a Moravu, aby se dožadoval dalších peněz na vojenské náklady, spojené s ochranou křesťanů před Turky. Tomáš nesouhlasí s tím, aby tyto náklady nesli na svých bedrech chudí lidé, kteří už tak klesají pod spravedlivými i nespravedlivými platbami svým pánům a další berně jen těžko unesou. Není podle něho žádný důvod vymáhat z lidu peníze pro žoldáky, když od pradávna jsou k tomuto účelu určeni řádiví rytíři. A také proto mají „*veliká nadání velikých zboží, země, krajiny, města, hrady po vši římské církvi, aby netoliko sami měli čím živi býti, ale i o čem bojovati, jakož mistr prusský s svými tovaryši byl nachoval na Margburce věži zlatých a sv. Barboru stříbrnou slil, a co jiných mnohých klénotův a rozličných, zlatých i stříbrných.*“ ²⁸⁰ A kromě velkého majetku, má římská církev k dispozici také obrovské množství mnichů a mnišek, kteří se dnem i nocí modlí, aby Bůh potřel nepřátele církve.

Tůma navíc slyšel o mnohých světcích a sveticích, kteří se objevili v Itálii a dalších zemích a s nimiž nesnese srovnání žádný jiný člověk, který žil kdy na zemi.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 64.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 67.

S jejich svatostí se prý nemohou měřit ani bibličtí patriarchové, proroci a dokonce ani Kristus a Panna Marie. Se zjevnou ironií doporučuje proto postavit tyto výjimečné světce do čela křížáckého vojska. Především tu pannu, „...*kteřá má na svém těle jizvy pána našeho Krista, kdyžby je jediné poodkryjíc ukázala nepřátelům...*“²⁸¹, ti by se rozutekli, dřív než by došlo k boji.²⁸²

Tak by alespoň tito podivní světci prokázali svou užitečnost. Bůh totiž, jak Tůma dokládá na mnoha starozákonních příkladech, nedělá nikdy zázraky samoučelně. A pokud jsou tito znamenití světci posláni skutečně od Boha, tak buď k pravdivému kázání božího slova, které je v těchto časech umlčováno, nebo aby zbloudilé volali k pokání a římské kněžstvo obviňovali z nízkého svatokupectví a nebo jsou posláni, aby se modlili za vítězství křesťanů nad nemilosrdnými Turky. Ale pokud nenaplnují žádná z těchto posláních, je podle Tůmy jejich svatost marná a zbytečná. A celý ten humbuk kolem nich slouží jen k chlubení a zviditelnění římské církve. A „...*toliko ti svatí a světice sou podobni k svatým a k světicem krásně namalovaným na stěně, ješto stojí beze všeho užitku spasitedlného, leč jediné, aby přijdouce hloupí lidé, aby se jim poklonili a nětco od nich požádali, ješto jim nic nedadí, neb sami nic nemají aniž čím vládnou...*“²⁸³

Všichni tito pouťovní svatí jen balamutí prostý lid. Opravdové boží služebníky sama církev umlčí, jako se to stalo dominikánskému kazateli Savonarolovi, který si za svá kritická slova určená římské církvi, vysloužil potupnou smrt. Poslední část Tůmova spisu se tak stává tradiční obžalobou římské církve. I zde však promlouvá Tůmův starozákonní fatalismus: „*Písma svatá plniti se musejí, neb Pán Bůh, kterýž vydal Starý i Nový zákon, pověděl obojím, židům i křesťanům, že obojí blouditi budou. Židům skrze Mojžiše pověděl, že brzo z cesty sejdou, kterouž jim ukázal, a*

²⁸¹ Tamtéž, s. 68.

²⁸² Názor, že náklady na boj proti Turkům by na svých bedrech měla nést církev a ne prostý lid, nebyl ve své době ojedinělý. Bratrský tiskař Mikuláš Klaudián vydal jako první boleslavský tisk v květnu roku 1518 krátký spisek přeložený z němčiny a nesoucí název: *Předmluva z spisu latinského vyložená, co nyní v městě Římě o Turcích na obecním sněmu jednáno bylo*. Skutečným obsahem spisu byl zajímavý návrh, vzešlý údajně z prostředí františkánského řádu, jakým způsobem opatřit potřebné finanční prostředky na křížovou výpravu proti Turkům. Bratři bosáci podle slov autora tisku navrhli papeži Lvu X. jak jednoduše postavit mocné křížácké vojsko. Kdyby šel do boje z každého františkánského kláštera, kterých je čtyřicet tisíc, jeden mnich a stejně tak z klášterů dominikánských, augustiniánských, karmelitských a dalších, vzniklo by vojsko o 140 000 mužích. Pokud by navíc také každá fara vyslala po jednom muži, mohli by křesťané postavit proti jinověrcům půlmilionové vojsko. Potřebný zold pro vydržování tak velkého vojska by opět obstaraly bohaté kláštery, šlechta a Židé. Pro usnadnění peněžních převodů navrhoval pisatel zavést pro celou křesťanskou říši jednotnou měnu, podobně jako společný politický i hospodářský postup proti Turkům. V návrhu „bratří bosáků“ nelze nevidět obdobný sarkasmus, s nímž kritizoval kněžskou a mnišskou hrabivost Tůma Přeloučský (viz Molnár A., *Boleslavští Bratři*, Praha 1952, s. 85-87).

²⁸³ O původu a chudých lidech, s. 73.

křesťanům skrze Syna svého, že jich množství zabloudí a zablouzení mnohé svedou“²⁸⁴

Bratří neodstoupili od římské církve „z pychu ani z pohrdání“²⁸⁵, jak je jim často vytýkáno protivníky, ale protože se nemohli podílet na jejich svatokupeckých praktikách. Římští kněží propadli lásce k mamonu, každý na nich může spatřit nevěstčí okrasu: „...oděv kejklířský, aparát královský, pak zlato na uzdách, více jich ostruhy než oltářové stkvějí se, stolové stkvostní, pokrmy a koflíky ozdobní, a z toho hodování, opilství a při tom húsle a pišťalky i jiní hudební nástrojové, lisice oplývající, špižírny jich plné, oplývající z jedné do druhé, měšcové plní.“²⁸⁶ Mravní úpadek církve je patrný na každém kroku. „Truhla milosti otevřina“²⁸⁷ je každému, kdo zaplatí. Koupit si lze odpuštění i nejtěžších hříchů a to nejen těch již spáchaných, ale lze si předplatit i odpuštění nepravostí, které budou teprve vykonány.

Římská církev propadla pěti zjevným bludům. Zaprvé zbloudila „... od chudoby pána Krista v bohatství tohoto světa, druhé od pokory v pýchu, třetí od ctnosti do hříchův, a zvláště od čistoty do smilství, čtvrté od milosti úředné moci darmo dávané v mrzské a hanebné svatokupecké kacírství, ješto v obojím zákoně je ohyzdně mštno, páté od pocty božské pravé v přenesení na svaté a svěťice, a netoliko na ně, ale na jich obrazy, jichžto plno po kostelích i po klášteřích, rytých, malovaných, na oltářích, v archách, na tabulích i po stěnách po vši římské církvi...“²⁸⁸

Nejvýše na Tůmově pomyslné pyramidě zla stojí kněží. Zřídka kdy je jim propůjčen jiný přívlastek, než „zlí“. Jsou nejčastěji původci bezbožných činů mocných a našeptávači nemoudrých králů. Čím výše stojí boží služebníci v církevní hierarchii, tím hůře. „...Když král Zigmund Uherský mistru Janovi Husovi plný klejt dal, aby přijel svobodně do Konstancí na sněm a zase odjel s pokojem, a když přijel, tehdy biskupové navedli krále, aby jemu nezdržel klejtu, pravíce, že kacírům nemá býti držán. A on tak učinil a kázal jej upáliti.“²⁸⁹ A „opět jiná nemoudrost jich, [římských kněží] když compactata s Čechy učinili a zápisy v Jihlavě dokonali, tehdy

²⁸⁴ Tamtéž, s. 75.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 77.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 81.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 83.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 87.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 89.

potom kněžským návodem té smlouvy král nezdržel a potom naň pomsta od Pána Boha přišla, že jej pekelný oheň zapálil...²⁹⁰

Stejnou šablonu Tůma uplatňuje i v případě válek s Turky. „...Když král Ladislav slavné paměti, strejc tohoto krále Jeho Milosti, učinil smlouvu a příměří s Turky pod přísahou, a papež s kardinály navedl jej na to, aby zrušil smlouvu s příměřím, pravíce, že žádná smlouva ani příměří nemá držáno býti pohanům. I vypravil krále na Turky s vojskem a poslal s ním Juliana kardinála s křížem, aby žehnal proklet Turky. I přišla proto pomsta boží na ně, že král i s vojskem i s kardinálem zahynuli v Turcích...“²⁹¹ Také polského krále Alexandra I. navedli kněží, aby porušil svatební smlouvu, ve které se zavázal, že svou pravoslavnou manželku nebude nutit ke konverzi. A pro neústupnost těchto božích služebníků je nyní zbytečně proléváno mnoho nevinné krve. „...Ješto kdyby měli pravou moudrost boží, měli by přikázati, aby král polský Jeho Milost držal smlouvu, kterouž učinil s velikým knězem moskevským, když sou jemu prvé biskupové nezastavili, aby jí tak nedělal, poněvadž jest Pán Bůh chtěl tomu od začátku, aby sobě lidé smlouvy drželi, zvláště, kteréž sou pod přísahou činili...“²⁹²

Kněží také rozhřešili krále Matyáše, když „...smlouvy nezdržel králi Jiřímu, kterouž učinil s ním u Vilémova ... a netoliko z toho, ale i kteréž panny poškrvnil v Holomouci a v Brně, že papež svou mocí navrátil jim pannenství skrze žehnání kněžské“²⁹³

Kněží, mniši, biskupové i papež jsou v Tůmově hierarchie služebníků zla pomyslnou špičkou pyramidy. Jak bylo předpověděno ve Zjevení, posadili se na trůn, který náležel samému Bohu, všechno svaté pošpinili svým svatokupčením a okrádáním prostých lidí. Namísto pokoje působí války a prolévání krve nevinných chudáků. Hned po nich se v této hierarchii, zcela v duchu Petra Chelčického, nalézají představitelé světské moci. Králové jsou o něco níže než královny, které společně s božími služebníky tradičně našeptávají svým královským manželům ty nejpodlejší rady. Korunovaní vládci podléhají zlým radám manželek a kněžích, navíc ožebračují chudé poddané novými a novými berněmi.

Také na představitelé urozeného stavu hledí Tůma s nedůvěrou. I páni a zemané shromažďují majetek na úkor těch nejubožejších vrstev a jejich moc je založena na

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Tamtéž, s. 89-90.

²⁹² Tamtéž, s. 91.

²⁹³ Tamtéž, s. 92.

násilí. Tak jako pro ostatní bratry první generace, je pro Tomáše šlechtic „*slouha s mečem*“²⁹⁴, který se stará o „*věci tělesné a časné*“²⁹⁵, tedy o věci nedůležité a pomíjivé. A za jeho světskou službu mu také náleží světská odměna – „*daně neb platy a čest světa*“²⁹⁶. Skuteční křesťané však „*chvály, cti, duostojenství a zboží nežádají ... Neb nemají zření k těm věcem, kteréž se vidie, ale k těm, kteréž se nevidí. Neb které se vidí, časné sú, ale které se nevidí, věčné sú.*“²⁹⁷ Ne náhodou se první urození příznivci jednoty bratrské museli vzdát svého majetku a vrchnostenských práv, aby je bratři přijali mezi sebe.

Jak již bylo výše zmíněno, stará jednota hleděla negativně na městský život a tak i příslušníky tohoto stavu lze zařadit mezi služebníky zla, ačkoliv zmínky o nich nejsou v Tůmově díle zdaleka tak frekventované jako v případě kněžích, králů a šlechticů. Města, zažívající v době husitství velký mocenský vzestup, byla již tehdy trnem v oku reformním kazatelům, pro svá porušování křesťanské morálky. Ze samé podstaty života ve městě a způsobu obživy jeho obyvatel vyplývalo, že zde „...vše zlé má svobodu zjevně vsady.“²⁹⁸ Kritiku městského života dovedl do extrémní podoby Petr Chelčický, jemuž se město stalo synonymem pro svět a jeho zkaženost.²⁹⁹ Město je mu pomíjivým výdobytkem vezdejšího zřízení a nutným zlem, plynoucím z nekřesťanských principů soudobé společnosti. Chelčický přebírá Viklefovu³⁰⁰ tezi o tom, že praotcem všech měšťanů byl Kain, který „...*pro vraždu bratra svého udělal jest město.*“³⁰¹ Loupeží a násilím shromáždil majetek, jako první určil hranice země, a vystavěl i další města, která osadil lupičským lidem, „...*aby mohl se brániti těm, které jest násilím zlúpil.*“³⁰² Počátek měst je podmíněn hříchem, proto je město u Chelčického také vždy spjato s hříchem a nemorálním životem. „*Město jest nádoba jedu mnohotvárného, aby trávilo mnohotvárnú tráveninú své přebývatele i jiné všecky okolo sebe, aby v smrt uběhli.*“³⁰³ Chelčický klade do příkrého kontrastu život ve městě, kde „*všecka přikázání musí přestoupena*

²⁹⁴ Bidlo, c.d. I, s. 517.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 25.

²⁹⁸ Postilla Jana Rokycany II., s. 191.

²⁹⁹ V Psaní Petra Chelčického dvěma kněžím mluví na adresu špatných kněží tato slova: „*a sami sou také strávení v městě, to jest v světě, a každý v svém městě a svém těle hledajíce sobě pastvy a užitkův tělesných skrze svou služebnost...*“ (Bidlo, c.d. II, s. 269).

³⁰⁰ Srv. Šmahel F., Antiideál města v díle Petra Chelčického, ČČH 20/1972, s. 72-76.

³⁰¹ Petr Chelčický. *Síť víry*. Ed. E. Smetánka, Praha 1929, s. 286 (dále jen: Síť víry).

³⁰² Tamtéž.

³⁰³ Tamtéž, s. 292.

býti³⁰⁴, kazatelé káží volnější morálku, aby se zalíbili bohatým měšťanům a nejsou trpěni ti, „kteříž by se upříemo viery chytili, chcecie jie následovati v skutku...“³⁰⁵ a zbožný život pravých Kristových následovníků. Dobrý křesťanský život se, viděno očima Petra Chelčického a příslušníků první generace jednoty bratrské, v žádném případě nemůže realizovat ve městě. Kdo chce následovat Krista, musí městské hradby bezpodmínečně opustit.

A tak zbývá poslední složka společnosti, prostý a chudý lid, žijící na venkově. Právě v sedlácích viděl Petr Chelčický obdobu pokorného a chudého Krista. Jedině selský stav nezahrnul jihočeský moralista mezi své „šibalské rotý“ a není proto samou svou existencí už předem odsouzen. Venkovský lid, na němž se „...páni i kněžíe vozi jakž sami chtě.“³⁰⁶ má díky svému utrpení, chudobě a poniženosti největší předpoklady, aby ve svém duchovním boji zvítězil nad Antikristem. Podobnou optikou hledí na prostý lid i Tůma Přeloučský. Právě on se ocitá na nejnižším stupni společenského žebříčku, kde musí snášet zvůli kněží, králů a urozených pánů a proto se zároveň stává oním blahoslaveným lidem, který obdrží mnohonásobnou odměnu v božím království.

12. CEDULE BRATRA ŠIMONA

Tisk, vydaný v roce 1507 tiskárnou Pavla Olivetského, který se zachoval v jediném exempláři, obsahuje celkem šest dopisů.³⁰⁷ Jak již bylo uvedeno výše, oficiálně mezi sebou vedli polemiku dva holešovští duchovní pastýři - kališnický farář Tomáš a bratrský kněz Šimon. Ve skutečnosti se však pře záhy ujali, v podobných polemikách mnohem zkušenější protivníci, kališnický kněz z Lipníku jménem Jindřich a bratrský biskup Tůma z Přelouče.³⁰⁸

Původcem prvních dvou krátkých listů byl pravděpodobně ještě prostý bratr Šimon. V první ceduli adresované hranické městské radě si Šimon stěžuje na zdejšího utrakvistického faráře Tomáše. Ten odmítal oddávat snoubence z řad

³⁰⁴ Tamtéž, s. 288.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 281.

³⁰⁶ Petr Chelčický, *O trojím lidu*, ed. E. Petrů, in: P. Chelčický, *Drobné spisy*, Praha 1966, s. 123.

³⁰⁷ Jedná se o dobově módní žánr listů, které byly zároveň náboženskými traktáty a nezřídka proto vycházely tiskem, aby se s nimi mohl seznámit širší okruh čtenářů.

³⁰⁸ Argumenty hovořící ve prospěch lipnického faráře Jindřicha a Tůmy Přeloučského jako skutečných původců polemiky, byly uvedeny v 10. kapitole.

jednoty a také křtít jejich děti. Samotného Šimona nepovažoval za skutečného kněze a jeho posluhování svátostmi nemělo v jeho očích žádnou platnost. Na obdobné postoje kališnického kněze doplatil také soukeník, který se do města přistěhoval ze Šternberka a kterého měšťané odmítli přijmout do zdejšího cechu, protože jeho sňatek uzavřený před bratrským knězem považovali za neplatný a jeho soužití s manželkou za konkubinát. Šimon se, příznačně pro sekularizované České království počátku 16. století, obrátil na konšely s žádostí, aby do sporu zasáhli a přiměli kališnického kněze ke změně svého postoje.

Druhou ceduli už Šimon adresuje přímo hranickému knězi Tomáši. Dozvěděl se od svých spolubratří, že lipnický kněz Jindřich četl část jeho listu určeného konšelům při kázání v kostele, ta však byla vytržena z kontextu a měla zlehčit Šimonovo kněžství. Bratrský kněz si je ale podle svých slov jistý legitimitou svého svěcení, jež na rozdíl od kališníků nezískal „obyčejem svatokupeckým“³⁰⁹, ale které „od samého Boha pochází.“³¹⁰

Odpovědi na kratičkou Šimonovu obhajobu vlastního kněžství se pod Tomášovým jménem zřejmě od počátku ujal právě lipnický utrakvistický kněz Jindřich.³¹¹ Způsob svěcení kněží, praktikovaný v jednotě, nepovažuje kališnický kněz za biblický, jak tvrdí Šimon. Také Ježíš „...byl knězem ne z nějakého bratrství pokutného, ale podle řádu Melchisedechova...“³¹² Podle Jindřichových slov povolal Bůh Šimona „k pluhu a k votce“³¹³, a tak by nejvíc prospěl vlastní duši, kdyby se navrátil zpět ke svému poli a Adamovu řemeslu. Lipnický kněz, na rozdíl od Šimona, nepovažuje za následování prvotní církve, když „...někto, odtrhna se od kněžstva jednu zřízeného, mohl nějaké jiné nové začieti...“³¹⁴ Sv. Cyprián, podle jeho slov, nenazývá takový kněžský původ apoštolským, ale kacířským. Ve svých

³⁰⁹ Cedule, fol. A1b.

³¹⁰ Tamtéž, fol. A3a.

³¹¹ O Jindřichovi, kališnickém knězi v Lipníku, se nedochovaly jiné než bratrské zprávy a ty nejsou příliš lichotivé. Vavřinec Krasonický charakterizuje lipnického faráře jako člověka „chytrého a učeného“ (O učených, s. 83), Jan Blahoslav sice použil obdobná slova, ale posunul jejich význam, když Jindřicha hodnotil jako „člověka zchtralého, nepřítel Šimonova“ (ed. Odložilík, s. 67). Nejvíce zpráv o Jindřichovi však uchovaly Tůmovy Cedule. Lipnický duchovní správce prý prohlašuje za zatracené ty, kteří od něho před smrtí nepřijali svátost oltářní a odmítá je řádně pohřbit (Cedule, fol. J1a). Nechává vsadit do vězení ty, jež „...bojice se Pána Boha ..., aby modloslužby nečinili, neklekli k jeho vymyšlené oběti“ (tamtéž, fol. L3a) a dokonce zbil s jakýmsi pomocníkem bratrského kněze, který však podle Tůmových slov „...kdyby se Pána Boha nebál a příkladu Pána Krista i apoštolského na péči neměl, že by byl oba upral, jakžkoli jest starý“ (tamtéž, J3b). Z posledních slov lze tušit, že oním zbitým bratrským knězem byl možná Tůma Přeloučský.

³¹² Cedule, fol. A3b.

³¹³ Tamtéž, fol. A4b.

³¹⁴ Tamtéž, fol. A5a.

epištolách píše „...o nějakém nováku biskupu,³¹⁵ kterýž se odtrhl od jiných biskupuov a kněží a novú sobě rotu sebrav, od nie za biskupa přijal a křesťany svedené k sobě znovu křtil.“³¹⁶ Proti nim, jak píše Jindřich, „...svatý Cyprián zuořivě činí důvody, pravě, že nenie knězem, aniž křtí, ani těla božieho rozdává, ani oleje svatého. Připodobí k němu svú rotu i své kněžstvie, zdá mi se, žeť se dobře trefí jako kukla na sedláka.“³¹⁷

Skutečnost, že zdaleka ne všichni kněží žijí příkladným životem, nepovažuje kališnický kněz za dostatečný důvod k odtržení od církve, protože „jako i u pánuov světských někteří úředníci s milostí a s láskou pánóm slúží a ti jsú řiedcí, ale viec jich, ješto pro samej závazek k úřadu a s zisku to činie.“³¹⁸

Domnělá bratrská svatost a dokonalost je podle lipnického kališníka mylná. Bratřští kněží se proměňují v Kristovy apoštoly, jako se satan proměňuje v anděla světlosti, „...chodíce nadarmo naduti smyslem a nedržíce se hlavy Krista Ježíše v jednotě církve křesťanské, kdež jest jedna víra, jeden křest.“³¹⁹ Ti, kteří se oddělují, nejsou ve skutečnosti lepšími křesťany, jak se domnívají, ale naopak „...lidé na víře porušení, sami se sobě líbice, sekt uvozovati se nebojí...“³²⁰ Rádi by se ukryli mezi utrakvisty jako lišky v doupatech. „Ale my vás v těch doupatech najdeme“, hřímá na závěr listu lipnický kněz, „a s světlem zákona božieho vyhledámy!“³²¹

Třetí cedule bratra Šimona již nese známky jiného rukopisu, její argumentace je na první pohled sofistikovanější než v případě prvních dvou Šimonových listů. Její autor se navíc může pochlubit dobrou znalostí Písma i patristiky. Jak již víme, „učeným“ oponentem faráře z Lipníku, který nahradil prostého bratrského kněze Šimona, se stal Tůma Přeloučský.

Obě Šimonovy cedule, jejichž nezpochybnitelným autorem je již přerovský biskup, se výrazně liší od všech ostatních dochovaných písemností z pera Tůmy Přeloučského. To je způsobeno povahou adresáta, kterým tentokrát není světský

³¹⁵ Zde je řeč o hnutí tzv. novatiánů, respektive jeho původci, římském biskupovi Novatianovi, který byl v roce 251 zvolen stranou rigoristů vedle řádného biskupa Kornelia. Novatian chtěl oproti mírnějšímu stanovisku biskupa Kornelia zamezit návratu do lůna církve těm, kteří v době pronásledování zapřeli svou víru a z církve byli proto automaticky vyloučeni. Novatian byl se souhlasem Cypriána římskou synodou z církevního společenství vyobcován.

³¹⁶ Cedule, fol. A5b.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Tamtéž, A7b.

³¹⁹ Tamtéž, fol. A8a.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ Tamtéž, fol. A8b.

pán, ale kališnický kněz. Polemika je proto vedena v mnohem ostřejším duchu a argumentace se pochopitelně pohybuje hlavně v teologické rovině.³²² Tomáš z Přelouče zde hojně využívá, především v souvislosti s otázkou „dobrých a zlých kněží“ a autority katolických biskupů, řadu patristických autorit. Jsou to: milánský biskup a Augustinův učitel Ambrož († 397), hipponský biskup Aurelius Augustin († 430), tvůrce vulgátního překladu Jeroným († 420), cařihradský patriarcha a vynikající kazatel Jan Zlatoústý († 407), římský biskup Řehoř Veliký († 604), vlivný teolog z konce pátého století (Pseudo)Dionýsius Areopagita a především kartaginský biskup Caecilius Cyprianus († 258).

Ambrož, Augustin, Jan Zlatoústý a Řehoř byli považováni za čtyři základní autority katolické církve a čerpala z nich celá středověká teologie. Zajímavé je, že ani bratrský biskup, který byl svými názory hluboce zakořeněn v teologii první a nejradikálnější bratrské generace, z které sám pocházel, se nerozpakoval podložit své argumenty autoritou církevních otců. Tůmovým nejoblíbenějším a nejcitovanějším autorem byl však sv. Cyprián. Inspiroval se především jeho epištolami, v kterých kartaginský biskup vyložil řadu svých postojů k otázkám autority a pravomoci biskupského úřadu. Odmítl svrchované postavení římského biskupa (pozdějšího papeže) jakožto nástupce apoštola Petra, jemuž Kristus svěřil moc klíčů. Všichni biskupové si jsou podle Cypriána rovni, neboť Kristus tuto moc odevzdal všem apoštolům, a ti jsou proto bez výjimky Petrovými nástupci. Proto byl tento církevní otec značně oblíbený po celý středověk a to především v řadách zastánců práv biskupů a konciliaristů oproti zastáncům svrchovaných práv papeže.

Stejným množstvím citací jako v případě sv. Cypriána, obdařil Tůma ve svých cedulích pouze neoficiálního kališnického arcibiskupa, mistra Rokycanu. Týnský kněz byl v Tůmových očích, stejně jako v očích celé první bratrské generace, postavou značně kontroverzní. První příslušníci budoucí jednoty bratrské se sice rekrutovali z řad Rokycanových posluchačů, ten ovšem představy bývalých žáků, kteří v radikálnosti záhy předčili svého mistra, v mnohém zklamal. Starý bratrský biskup však ještě po padesáti letech choval v paměti mocná slova Rokycanových kázání a neváhal je připomenout jeho následovníkovi, který, jak se Tůmovi zdálo, hleděl více k Římu než ke slovům dávno zemřelého mistra.

³²² Zároveň je však patrné, že východiska kališnického i bratrského kněze mají mnoho společného. Oba protivníci důsledně využívají biblické argumentace, odvolávají se na stejné patristické autority (Cypriána, Augustina, Ambrože, Dionýsia, Jeronýma, Řehoře a Jana Zlatoústého) a vzhlížejí k prvotní církvi jako ideálu pro křesťanskou praxi.

Obsah první Tůmovy cedule se znovu točí kolem známých témat, kterými jsou bratrské kněžství, pravá církev a mravný život. Zcela v Řehořově duchu zde Tůma vysvětluje, že se bratři neoddělili od církve svaté a nezaložili novou sektu, ale naopak se jako jediní rozhodli aplikovat biblické zásady, které jsou pro tuto církev charakteristické. A pokud se snad skutečně od někoho oddělili, tak nikoliv od věrných křesťanů, „...ale od těch, kteříž odporně proti viere spasitedlné smýšlé, mluví i činie a viery, pravdy v čistotě, požievati nedadie, ale k svým věcem, odporným viere, nutí mocí světa.“³²³ Pravý křesťan podle Tůmy „...nenie ode křtu prvotně, ale od účastnosti Kristovy. A k téť nemuož člověk přijiti, než od Pána Boha skrze dar Duchu svatého a vieru živú.“³²⁴ Bratrský biskup tak zcela jednoznačně nadřazuje vnitřní duchovní život jednotlivce vnějším symbolickým úkonům, praktikovaným v církvi, a tím se jasně hlásí k reformačnímu proudu 15. a 16. století.

Tůma dále poukazuje na skutečnost, že pokud Jindřich neuznává bratrské kněžství, neboť nezachovává apoštolskou sukcesi, není na tom s vlastním kněžským úřadem o mnoho lépe. „...Zdali nevieš“, ptá se Tůma, „že před mnohými léty cierkev římská předky vaše i vás odsoudila křesťanstvie i kněžstvie a téměř všeho dobrého, že nic nemáte spasitedlného a podnes tak o vás drží?“³²⁵ Z pohledu římské církve není totiž Jindřich skutečným knězem a také jeho posluhování svátostmi je neplatné. Pochybná je pro Tůmu též kališnická praxe svěcení nových kněží, kteří, díky absenci vlastních biskupů, musí složitě hledat pomoc u svých katolických protivníků. „Protož milý kněže“, píše Tůma, „nemáš se čím chlubiti, zes syn nevěstky, od niezs knězem učiněn a jejími smysly otráven. Však muožeš rozuměti, že v vlčiem hniezdě nerodí se beránkové než vlčata a vše šerá.“³²⁶ Starý bratrský kněz si ještě dobře vzpomíná na Rokycanova týnská kázání, v kterých nazýval římskou církev apokalyptickou nevěstkou a papeže Antikristem. „...A to jest proti rozumu lidskému i Písmu svatému, aby Antikrist, syn d'áblů, a falešní proroci měli světiti kněží Kristovy církve svaté anebo lidu věrnému. Podobněť jest k tomu, jako by zrádce měl pánu věrné ouředníky ustanovovati.“³²⁷

Tomáš nezůstává u pouhé obrany bratrského pojetí víry a kněžství, ale sebevědomě přechází do protiútoků. Kališnický kněz nemá podle něho žádný důvod

---

³²³ Tamtéž, fol. B3a.

³²⁴ Tamtéž, fol. B5a.

³²⁵ Tamtéž, fol. B5b.

³²⁶ Tamtéž, fol. C1a.

³²⁷ Tamtéž, fol. B8b.

k chlubení. Jeho předchůdce, mistr Rokycana, jehož slovu Jindřich věří jako Písmu svatému, mluvil o takových, jako je on, těmito slovy: „*Abych já řekl, že jsou toto křesťané, ano podobníť sú pravým křesťanům jako onen malovaný Petr na stěně tomu, kterýž je v nebi.*“³²⁸ A v jiném podobenství pravil, že v posledních časech, které právě nastaly, bude stejně těžké nalézt pravého křesťana jako jelena se zlatými parohy. Podobně mluvili také Martin Lupáč a Jan z Opočna i jiní znamenití a slavní kazatelé. „*Protož slyše taková svědectví předkův svých o svém křesťanství*“, píše Tůma, „*nemáš se čím chlubiti a neměl by tak slavně vejskati a jiných potupovati, ale Pána Boha se báti a ocas pod se podtuliti, nevěda na čem stojíš.*“³²⁹ A tak, píše Tůma na závěr svého listu, „*...odvolávám se s tebou k pravému soudci, kterýž by tví i mů při rozeznal, ku Pánu Kristu, kterýž právě bez osob přijímání rozsoudí, kdo jest byl pravým a řádným knězem a pravým křesťanem.*“³³⁰

Obsáhlá odpověď kněze Jindřicha se znovu vrací k otázce bratrského kněžství, ale především snáší mnoho argumentů, inspirovaných Biblií i patristikou, aby vyvrátila přesvědčení bratří, že právě oni jsou pravými křesťany. Kališnický kněz nepovažuje za pravou a svatou církev tu, „*...kteráž knězie jednu svěcené znovu světi, křesťany podruhé křtí, svátost těla Kristova za najhorší modlu má, kosteluo v se odpovídá, všecky tupiec, sama se velebí ... Snad spieše taková cierkev bude položena podle zákona Kristova za zbor satanášuov, za sektu a za šibalstvo.*“³³¹

Sektářská mentalita jednoty se neprojevuje pouze tím, že bratří považují sami sebe za Bohem vyvolené, ale také snižováním a často i odsuzováním ostatních křesťanů. Jindřich dokonce vyčítá bratřím, že by byli spíš ochotni přiznat možnost spasení Židům a muslimům než svým spoluvěrcům, když píše: „*...mnohým se posmíváte a porúháte, k které ste tehdy cierkvi pristúpili, okažte nám ji. Snad k turecké a k saracénské, čili k židovské, o nichž říkáte, i od tebe sem to slyšal, že Židé i Turci, budou-li dobře činiti, že spaseni budou. A o nás pak křesťanech, bychom pak ktere i dobře živi byli, nedržíte, než že smy svět, modláři a zatracenci.*“³³² Pokud kdysi někteří kazatelé v Čechách prohlásili římskou církev za

³²⁸ Tamtéž, fol. B5b-B6a.

³²⁹ Tamtéž, fol. B6a-B6b.

³³⁰ Tamtéž, fol. C5a.

³³¹ Tamtéž, fol. C6b.

³³² Tamtéž, fol. D1a.

nevěstku, tak bratři o to víc. Neboť, píše kališnický kněz, „...což oni na pied odměřili, to vy na Žižkovu sudlici měříte štědře a široce.“³³³

Jindřich navíc kritizuje způsob, jakým bratrství kněží používají Bibli a Dekrety. Vytrhují totiž jednotlivé části z kontextu a odmítají vidět širší souvislosti. Proto ostatní křesťany nazývají zmařenou solí, lotry, zloději a vlky. Ve skutečnosti jsou podle Jindřicha sami bratři tou solí, která zcela ztratila cenu, protože zavrhli jednotu víry a pravdy. Ačkoliv sami o sobě tvrdí, že následují první křesťany a svaté, jsou jim podobní jako „...opice k člověku, jenž majíc údy všechny k člověku podobné, proto člověk nenie.“³³⁴

Kdekoliv se bratři usadí, přinášejí podle Jindřichových slov zmatek, nepokoj, nelásku, nevěru a rozdělení. Naopak, na místech, kde se jejich „bratrstvo izmahelitské“ neusídí, vždy spíš „...některaké znamenie lásky, pokoje, viery i náboženstvie se nalézá“³³⁵ Lidská ustanovení nemohou znehodnotit pravou křesťanskou víru, ani ji zbavit moci, stejně jako mraky nemohou zabránit slunci, aby učinilo den. Také měnicí se královské roucho nemůže změnit královu podstatu. I kdyby se několikrát za den převlékl, i v roucho „šeré a vlčaté“, nepřestane být králem. Stejně tak lidské myšlenky a dodatky nemohou vyprázdnit podstatu víry. Avšak zmatky, které přinášejí bratři, ty podle Jindřicha „...až z gruntu křesťany neuzdravitelně vykořeňují.“³³⁶

Poslední, čtvrtá cedule bratra Šimona je Tůmovým nejobsáhlejším dochovaným spisem. Skoro se zdá, že se v ní bratrský biskup rozhodl přemoci svého protivníka spíš množstvím slov než přesvědčivostí argumentů. Nebudeme se proto pouštět do podrobnějšího výčtu všech Tůmových myšlenek, které tato cedule obsahuje, k tomu ostatně slouží edice spisu, uvedená v příloze. Zaměříme se především na historickou látku, která zde však oproti ostatním Tomášovým spisům, neobvykle ustupuje látce teologické. Většina stran obsáhlého spisu je naplněna tradiční obhajobou bratrského kněžství a kritikou katolické i kališnické církve, z nichž ani jednu Tůma, podobně jako ostatní bratři, nepovažuje za církev Kristovu. Skutečnou Kristovou nevěstou je mu neviditelná církev, tedy „...zbor všech vyvolených, kteříž sú byli od počátku

---

³³³ Tamtéž, fol. D2b.

³³⁴ Tamtéž, fol. D8a.

³³⁵ Tamtéž, fol. E7a.

³³⁶ Tamtéž, fol. E7b.

světa, jsú nynie a budú do skonánie, jichžto sám Buoh počet vie i jména zná ... Ktož v učastenstvie její nebude, spasen býti nemuož. ³³⁷

Prohnilost římské církve lze již tradičně dobře demonstrovat na nemorálním životě jejích služebníků, kteří „...sluhy Kristovy jsúc, Antikristovi slúžie.“³³⁸ Výmluvný je Tůmův popis „zlého kněze“, na němž „...nevěstčie okrasa ... vidie se, oděv kajglérský, aparát královský, pak zlato na uzdách, na sedlách, na ostrohách. Viece jich ostrohy než oltářové stkvějí se, stolové stkvostní, pokrmy a koflíky ozdobní. A z toho hodovanie a opilstvie a přitom húsle a pišťalky i jiní hudební nástrojové. Lysice oplývající, spižierny jich plné, oplývající z jedné v druhú, měšcové plní. A pro takové věci chtie býti vladaři far bohatých, děkanové, biskupové i arcibiskupové.“³³⁹ Kritika služebníků katolické církve nemá svůj původ v bratrských řadách. Proto „pohlediž pilně, kdož tyto řeči psal“, píše Tůma kališnickému knězi, „že ne bratří, ale vaši předkové. A toť nenie na pied' měřiti, ale na Žižkovu sudlici i na jeho hejtmana Bzdínovu palici.“³⁴⁰ Kališníci byli kdysi mnohem radikálnějšími kritiky římské církve, zastavili se však v půli cesty. Oddělili se sice od katolíků, jejichž křesťanskou praxi prohlásili za nebiblickou, ale ve skutečnosti zůstali na římanech ve všem závislí. Pokud by vrátili papežovi to, co je jeho, Kristovo by jim nezůstalo nic. Podobné je to také s jejich „splácaným“ kněžstvím. Kališníci se domnívají, že jejich kněžství pochází od Krista, a chlubí se jakoby „...v krásném a velmi poctivém plášti chodili...“, osvícení lidé však podle Tůmy vidí na nich „...jako chodcovský plášť splácaný z rozličných flečkuov barevných i nebarevných, černých, bielych i šerých, i rozličných barev.“³⁴¹

Utrakvisté odvozují spasení od kalicha, protože jak píše Tůma, jsou přesvědčeni o tom, že „...ktož nebude píti z kalicha krve Kristovy, žádný spasen nebude.“³⁴² I kališníka, který na smrtelné posteli nepřijme kalich z rukou svého kněze, považují za kacíře a odmítají rádně pohřbít, jak se prý děje v Lipníku. Římané naopak nepřiznají spasení žádnému kališníkovi, i kdyby žil tím nejsvatějším životem, „...když od nich nepřijímá pod jednu zpuosobou. A když umře, též nedadie ho schovati na kerchově...“³⁴³ Rozdělení země je podle bratrského biskupa tak hluboké,

³³⁷ Tamtéž, fol. F5b.

³³⁸ Tamtéž, fol. F8b.

³³⁹ Tamtéž, fol. F8b-G1a.

³⁴⁰ Tamtéž, fol. G1b.

³⁴¹ Tamtéž, fol. G2b-G3a.

³⁴² Tamtéž, fol. H8b.

³⁴³ Tamtéž.

že naděje na smíření je jen mizivá. „*Co pak lidí s obů stranu z mordováno a mnohé záhuby dály se, ješto dosti nesnadné je k srovnání. Bylo by třeba múdrych ubrmanuov k srovnání takové pře. Ano, kdyby měřici hrachu rozsypal, nesnadně by ho sebral*“³⁴⁴ A je tu ještě mnohem složitější problém. Jak ty, které obě strany „...do pekla poslaly, kterak jich odtud dobyti a do nebe vpraviti? Římané *Mistra Jana Husa s Mistrem Jeronýmem, Žižkú a těch, kteréž u Hory Němci do šachet vmetali, Mistra Rokycány a jiných mnoho*.“³⁴⁵ Kališníci zase opata benediktinského kláštera v Podlažicích, kterého Táboři upálili u Rychmburka, a mnoho dalších „...*knězie a mnichuov, kteříž v té rozmiešce zbiti a spáleni...*“³⁴⁶ Ty všechny bude nutné, píše Tůma kališnickému knězi, „...*abyšte z obů stran z pekla jich dobudúce i postavili je v nebi, aby celý a dokonalý mír byl. Jinak dělajte, jak dělajte, celý pokoj nebude*.“³⁴⁷ Tomáš z Přelouče se zde staví skepticky k možnosti „náboženské tolerance“ v rozděleném Českém království. Stejně těžké jako posbírat rozsyanou měřici hrachu je napravit křivdy nahromaděné léty válčení, vraždění a drancování. Co se stalo, již nelze vzít zpět. Už nikdo neobživí mrtvé a neospravedlní prokleté. Jak lépe a působivěji vyjádřit nesmyslnost válek pro víru a obhájit bratrský pacifismus, než učinil Tůma na těchto řádcích? A jak lépe vystihnout napjatou atmosféru jagellonských Čech, jejichž obyvatelé tolik toužili po míru a zároveň stále ještě nedokázali zapomenout na prožité křivdy?

Bratrský biskup opět používá svou osvědčenou metodu kontrastu, když proti sobě staví kališníky, jejichž „...*oddělenie od říman stalo se mordem a velikým krveproléváním a mnohými záhubami lidskými...*“ a bratry, jejichž „...*štíepenie vyvstalo pravú trpělivostí, příkladem Pána Krista i apoštoluov i prvnie cierkve*.“³⁴⁸ Příslušníci jednoty bratrské své oddělení „*zalévati krví svú vlastní*“³⁴⁹, zatímco kališníci krví cizí. Jak již víme z předchozích Tůmových spisů, žádné násilí ani moc zbraní nemůže přemoci bratrskou církev, kterou Bůh ochraňuje. „*Však by mohl věděti*“, domnívá se bratrský biskup, „*že Pán Buoh svú ruku nad námi drží, poněvadž nemámy krále, ani kniežete, ani pána, ani kterých měst, aby nás chtěli brániti jako vás, než sám Pán Buoh nás brání a úfámy jeho milosti, že brániti*

³⁴⁴ Tamtéž, fol. J1b-J2a.

³⁴⁵ Tamtéž, fol. J2a.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ Tamtéž, fol. J2b.

³⁴⁹ Tamtéž.

bude.³⁵⁰ Všechny ústrky, které se bratřím dějí, jsou v konečném důsledku pro jejich dobro. „*Církev svatá*“, s kterou se bratři zcela ztotožňují, „*když protivienstvie trpi, tehdy ktve, když se utiská, tehdy roste, když bita bývá, tehdy přemáhá, když ji tupí, prospievá, když trestána bývá, srozumievá, když se zdá přemožena býti, tehdy stojí.*“³⁵¹ Slova sv. Cypriána se musela zdát bratrskému biskupovi nesmírně trefná. Celých padesát let svého života, které strávil v jednotě bratrské, mohl pozorovat její rozkvět. Každé pronásledování bratří přidalo do jejich řad nové Kristovy následovníky. Naděje na obdržení mučednické koruny jakoby byla pro jednotu tím nejúčinnějším prostředkem pro získávání nových přívrženců. Čas dal ostatně Cypriánovi za pravdu i v opačném směru. Klidné doby, které nastaly jednotě na počátku 17. století se, jak vnímali již současníci, zároveň staly obdobím jejího největšího rozkladu.

Druhým důrazem, kterým se jednota bratrská vědomě vydělovala z řad katolíků i kališníků a zároveň utvrzovala ve správnosti zvolené cesty, byl po zmíněné touze po mučednické koruně důraz na přísnost mravů. Tůma Přeloučský proto dovozuje na řadě konkrétních příkladů, které asi dobře znal ze svého okolí, že nejen katoličtí, ale také kališničtí duchovní správci za bratrskými morálními normami značně pokulhávají. Utrakvistický kněz ve Strážnici Jan Mentík „...*znamenity krádež udělal...*“³⁵² a dále zastává svůj úřad. Přerovský farář je zase zjevný cizoložník, který žije s cizí manželkou a přesto slouží mše, ačkoliv by nebyl trpěn ani v cechu. A tyto excesy nejsou podle Tůmových slov mezi utrakvisty nikterak ojedinělé. V ostrém protikladu proto vyznívá Tůmova charakteristika vlastní kněžské služby, když píše: „...*dělám, což mi poručeno. Lidi ctnostem učím, od hřiechuov vystřiehám a ktož by se jich dopouštíel, treskci. A ktož opraví, čině pokánie, tomu svátostí slúžím.*“³⁵³

Alespoň na samý závěr Cedulí Tůma neopomněl prezentovat své tradiční pojetí teologie dějin, inspirované Starým zákonem, v němž na straně dobra stojí jednota bratrská, vyvolená Bohem, a na straně zla představitelé světské či duchovní moci, kteří vždy krutě doplatí na své pronásledování božích služebníků. To se přihodilo dvěma mistrům pražské univerzity, kteří napsali traktát, vyvracející některé bratrské

³⁵⁰ Tamtéž, fol. J4a.

³⁵¹ Tamtéž, fol. J4b-J5a.

³⁵² Tamtéž, fol. J6a.

³⁵³ Tamtéž, fol. M4b.

články, Duchkovi z Mělníka a Václavu Třebskému z Třebska.³⁵⁴ Traktát začal psát M. Duchek z Mělníka a „...než jej dokonal, že jemu bekyně dietě urodila. A mistr Miza jej na kázání provolal a on hanbů z Prahy utekl.“³⁵⁵ Ještě hůř dopadl mistr Třebský, který traktát dokončil. „...Potom, jsa v Klatovách farářem, když mluvil na nás na kázání křivé věci, potvrdil toho řka: Jestliže křivdu mluvím, abych s této stolice ve zdraví nezšel. A hned jej Pán Bůh ranil nemocí i vezl se do Prahy na lékařství i umřel.“³⁵⁶

Všichni tři jmenovaní mistři, Václav Třebský, Duchek z Mělníka i Jakub ze Stříbra (zvaný Miza), patřili mezi radikální křídlo pražských kališníků. V roce 1483 jednali konšelé Starého a Nového města pražského o vyhnání čtyř nejradikálnějších kališnických kněží z hlavního města, jimiž byli: farář od sv. Michala (M. Třebský), sv. Jiljí (M. Duchek), sv. Petra na Poříčí (Jan z Opočna) a nám neznámý farář od sv. Jindřicha.³⁵⁷ V této době pobýval v kostele u sv. Michala jako kaplan Václava Třebského Vavřinec Krasnický, který byl jen krátce předtím vysvěcen na kněze. Právě kontakty se zmíněnými kališníky přivedli Krasnického do řad jednoty bratrské, jak o tom sám vypráví v polemice s třebským farářem.³⁵⁸ Mistr Třebský prý Krasnickému říkával: „Darmo jest v této Praze, půjdeme někam ad partes, totiž do jiného města. A mou příčinou a mým pobízením“, vypráví Krasnický, „pustiv tu faru, přestěhoval se k mistru Pavlovi do Betléma a já s ním, že by se někde nahodila fara kromě Prahy. A tu, byv v Betlémě s ním, docházel sem zprávy

³⁵⁴ S největší pravděpodobností se jedná o tzv. *Obranu viery proti pikartóm*, významnou protibratrskou polemiku z 80. let 15. století (vydanou J. Dundrem, in: *Časopis katolického duchovenstva* 1864, od. s. 46), pocházející z prostředí pražské univerzity. Někteří autoři polemiku, zvanou také *Knihou na deset artikulův* (podle Blahoslavovi *Historie*) připisovali M. Václavu Korandovi ml. (např. Goll, c.d., s. 54). Korandovo autorství naopak vyvracel K. Krofta (viz. Krofta K., *O spisech Václava Korandy ml. z Nové Plzně*, *Listy filologické* 39/1912, s. 124). F. M. Bartoš (viz. *ČČM* 96/1922, s. 192-193) přišel na základě slov Vavřince Krasnického, který v pozdější polemice proti pražským mistrům píše: „Což dále o těle božím lapají, tlampají etc., čti sobě ten spis proti napsání lipenského faráře, neb podobně tyto některé kusy tam píše. A jsou z traktátu mistrovského, mistra Třebského a mistra Duchka a všichni jej oblíbili; a na ten je dostatečná odpověď jinde“ (KNM Praha, sign. V F 41, fol. 284b-285a) s teorií, že autory obrany jsou právě mistři Duchek a Třebský. Jeho přesvědčení o autorství zmíněných mistrů by potvrzovalo i citované místo *Tůmových Cedulí*.

³⁵⁵ *Cedule*, fol. L7a. Informaci o tom, že M. Duchkovi porodila dítě bekyně, nelze ověřit z jiných pramenů. Na počátku 16. století však na Starém Městě pražském patřilo bekyním mnoho domů, především v okolí Betlémské kaple, v Jeruzalémě a v dnešní Konviktské ulici. Tyto „zbožné ženy“ žily z milodarů, životem podobným jako v klášteře. Označení „bekyně“ se v té době užívalo také pro ženy šlechtického a měšťanského původu, které však nepotřebovaly ke své obživě dobročinné dary, tu jim zajišťoval vlastní majetek, z kterého zpravidla zakoupily společné domy, v kterých žily po způsobu bekyní (viz. Tomek V. V., *Dějepis města Prahy*, díl IX., Praha 1893, s. 163-166).

³⁵⁶ Tamtéž, fol. L7a-L7b.

³⁵⁷ *Starší letopisové čeští*, ed. Fr. Palacký, s. 511-512.

³⁵⁸ KNM Praha, sign. V F 41, fol. 337b.

*od bakaláře Matouše Notaria a mistra Jakuba Stříbrského, kteříž mne zpravovali o zavedení. A zvláště Matouš knih mi dodával Petra Chelčického a chválil mi bratři, ... až se mistr Jakub chystal do Litomyšle na pstruhy, mne pobízeje také. A já, když jsem se připravil, tehdy on se zrazil.*³⁵⁹

Nejzajímavější a zároveň nejvíc rozporuplnou osobností z trojice pražských mistrů, o kterých se zmiňuje Tůma, je právě Jakub ze Stříbra. Podle svědectví Vavřince Krasnického mistr Miza na počátku 80. let 15. století vážně uvažoval o svém odchodu do bratrského sboru v Litomyšli. O deset let později se stal rektorem univerzity a v roce 1497 na přímou intervenci Vladislava Jagellonského administrátorem dolní konzistoře, kde nahradil staříckého Václava Korandu ml. Jakub ze Stříbra byl dosazen králem do čela kališnické církve jako představitel konzervativního křídla a musel proto za deset let svého života projít značným myšlenkovým vývojem. Jiné vysvětlení nám nabízí Starý letopisec, který komentuje mistrovo zvolení do úřadu administrátora těmito nelichotivými slovy: „...ustanovil [král] nad nimi administrátora M. Jakuba z Stříbra, který se mnohým Čechům nelíbil, a to, jakož oni pravili, pro svou neupřímnost a svévolnost; ... také pravili, že by náchylný byl k pikartům, a po jeho smrti nalezen byl list rukou jeho psaný, v němž by něco rouhavého bylo, jakž oni soudili, proti svátosti těla a krve Kristovy psáno býti mělo; a že v nemoci nepřijímal, jsa náhlou smrtí zachvácen.“³⁶⁰ Opis „listu rúhavého“, který údajně poslal mistr Miza svým přátelům z řad jednoty Lukášovi Pražskému, Vavřinci Krasnickému a Janu Táborskému v červenci 1498, se dochoval v tzv. křížovnickém rukopisu Starých letopisů. Pokud budeme důvěřovat autenticitě listu, je z jeho obsahu patrné, že nový administrátor rozhodně nepatřil mezi kališnické konzervativce. Otevřeně v něm útočí proti katolíkům, papeže nazývá Antikristem a odsuzuje „modlářský“ kult svátosti oltářní. Výslovně se hlásí mezi stoupence jednoty bratrské a projevuje radost z jejího početního růstu.³⁶¹ Do třetice napsal o Jakobovi ze Stříbra třicet let po jeho smrti dávný přítel Vavřinec Krasnický tato slova: „...mistr Jakub Stříbrský, u veliké koleji toho času byl za staršího, učil se i jiné pohanské umění, t. o přirození všech věcí, skrze něž mnozí bez víry dobrali se až k Bohu ... a byl dokonalý přítel bratrský, jakož sme s Janem Táborským mluvili s ním na Jestřebí a na Boleslavi a oznámil nám, že mu

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Starí letopisové čeští, ed. Fr. Palacký, s. 254.

³⁶¹ Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, ed. František Šimek, Miloslav Kaňák, Praha 1959, s. 312, Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 108.

všecko množství kněží a kolleatů svěřili knih udělaných na odsudek bratrský o desíti artikulích, i žádali sme ho, aby dal je nám přepsati aneb půjčil, a tak učinil v Praze; kterého po smrti ohlásili za pikarta.“³⁶² Zdá se tedy, že mistr Miza neprodělal za posledních deset let svého života ideový kotrmelec, zůstal radikálem i příznivcem bratří do konce svých dnů. Na rozdíl od svého přítele Vavřince Krasonického však nikdy neučinil rozhodný krok a nepřiznal se k „pikartské sektě“ veřejně. Většinu svých skutečných postojů skrýval pražský učenec hluboko ve svém nitru, ne však natolik důkladně, aby se ubránil kritice Starého letopisce pro svou „neupřímnost“.

13. LISTY JANOVI KOSTKOVI Z POSTUPIC

Na počátku roku 1509 si Tůma Přeloučský vyměnil několik listů s Janem Kostkou z Postupic, pánem na Litomyšli. Důvodem této korespondence byla situace bratří v Čechách po vydání Svatojakubského mandátu, který před několika měsíci vstoupil v platnost. Jan Kostka z Postupic, zvaný Tučný získal Litomyšl po smrti svého bratra a velkého příznivce jednoty bratrské Bohuše roku 1505.³⁶³ Město Litomyšl bylo v době Bohuše a jeho otce Jana významným bratrským střediskem a příslušníci jednoty zde mohli užívat nejen naprosté náboženské svobody, ale i četných výsad. Tyto příznivé časy skončily Bohušovou smrtí a vydáním protibratrského mandátu. Jan Tučný již nebyl tak nadšeným zastáncem bratří, aby se rozhodl neuposlechnout mandát zapsaný v deskách zemských a riskoval tak králův hněv. Jak vysvětluje v odpovědi na první Tůmův list, nepovažoval bratry za lepší křesťany než jsou „Češi“ či „římané“, naopak se mu bratrská pýcha a výlučnost jevila jako důkaz jejich sektářských sklonů.

Argumentace Tůmových dvou listů, pocházejících z ledna a února 1509, je obdobná jako v případě listů adresovaných Albrechtovi ze Šternberka a Vilémovi z Pernštejna. Na rozdíl od nich se však zachovala i Janova odpověď na první Tůmův list, a proto můžeme v tomto případě dopřát sluchu také argumentaci druhé strany.

V prvním listě se bratrský biskup obrací na pána Litomyšle poté, co se dozvěděl že přikázal zavřít bratrské sbory na svém panství. To se stalo tak důsledným způsobem, že byla bratrům zapovězena i tajná shromáždění, což podle Tůmy

³⁶² O učení, s. 86.

³⁶³ Sedláček A., c.d., sv. I., s. 8.

neučinili ani katoličtí páni. „*I divno mi jest to*“, píše Tůma, „*kerak ste se zapomněli nad dobré a slavné paměti panem otcem svým i paní matkou svou i panem bratrem svým i jiných přátel, že jich v tom nenásledujete, kteříž všickni životy své skonali sou v naději boží na víře bratrské etc. a že VMt smíte to činiti ku potupě jich i bratřím a k zemdení strany české i těm, kteříž se podlé ní zasazují.*“³⁶⁴ Podle Tomáše tak Jan činí ze strachu z krále. Je však velmi nerozumné bát se „*člověka smrteelného*“³⁶⁵ namísto svého Stvořitele. Sám Ježíš řekl: „*Nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo, ale víc už vám udělat nemohou ... Bojte se toho, který má moc vás zabít a ještě uvrhnout do pekla.*“³⁶⁶ A co hůř, Tůma se také doslechl, že litomyšlský pán se přátelí „*s římany, úhlavními nepřáteli božími*“³⁶⁷ i bratrskými. Snad zapomněl na boží řeč k judskému králi Jóšafatovi o tom, že když bude pomáhat svévolníkům a milovat ty, které Hospodin nenávidí, uvrhne na sebe boží hněv.³⁶⁸

Tůma opět podle starého osvědčeného vzoru promítá starozákonní příběhy do života bratrských odpůrců. Nové je snad jen to, že zde bratrský biskup zcela otevřeně a bez skrupulí nazývá katolíky božími nepřáteli. Na osobu Jana Kostky aplikuje stejně jako v případě krále Jiřího starozákonní topos o zbožném otci a neposlušném synu. Konkrétně připomíná krále Menašeho, „*syna dobrého a svatého muže Ezechiáše (Chizkiáše), krále judského, kterýž nenásledoval otce svého v dobrém, než jiných modlářův, odpůrců a protivníkův a potupníkův božích následoval ve zlém, co naň přišlo zlého z pomsty boží, že přenesen z Jeruzaléma do Babilona a tam teprv v okovách našel kolena, aby milosti žádal od Boha, aby zase navrácen byl do Jeruzaléma etc.*“³⁶⁹ A tak se Tůma ptá, co bude muset Bůh ještě

³⁶⁴ Listy Tůmy Přeloučského panu Janovi Kostkovi z Postupic, ed. Vojtěch Sokol, in: Výroční zpráva reálky v Praze VII 1931/32, s. 5 (dále jen: Listy Janovi Kostkovi).

Otec Jana Tlustého, Jan Kostka z Postupic byl pánem na Litomyšli od roku 1468 a hejtmanem Chrudimského kraje. Příslušníkům jednoty bratrské byl příznivě nakloněn a umožňoval jim, aby se usazovali na jeho statcích. Zastal se jich také na Svatovavřineckém sněmu konaném v roce 1478, kde jim spolu s Janem Tovačovským z Cimburka vymohl veřejné slyšení před pražskými mistry. Jan Kostka na slyšení vyslal ze svých poddaných Michala ze Žamberka, Jana Chelčického a Prokopa z Jindřichova Hradce, které vybavil doporučujícím listem. Mistr Václav Koranda mu poté poslal úřední zprávu o průběhu slyšení, ve které ho nabádal, aby dohlédl na to, aby se bratři poddali utrakvistické církvi, dokud je ještě čas a neměl zalíbení v jejich „*pošmurných skutcích*“ a „*mluvení pokniřilém*“ (Manuálník Václava Korandy, s. 37, Müller-Bartoš, c.d., s. 108-111).

Bratr Jana Tlustého, Bohuše II., byl po otci hejtmanem Chrudimského kraje a v letech 1499-1505 nejvyšším mincmistrem. Jednota bratrská v něm měla horlivého příznivce, financoval výpravu Lukáše a jeho druhů na východ, kterou podnikli v roce 1491 a v Litomyšli založil novou městskou část, jejíž výsady vycházely vstříc bratrským obyvatelům.

³⁶⁵ Tamtéž.

³⁶⁶ L 12, 4-5 (všechny biblické verše jsou citovány podle ekumenického vydání z roku 1985).

³⁶⁷ Listy Janovi Kostkovi, s. 5.

³⁶⁸ 2 Pa 19, 2.

³⁶⁹ Listy Janovi Kostkovi, s. 5, 2 Pa 33, 1-20.

dopustit na pana Kostku, aby ho také srazil na kolena. Nejen, že bratřím neumožňuje konat bohoslužby, ale navíc se k Tůmovým uším doneslo, že dopustil, aby litomyšlský farář bránil bratrským nebožtíkům v řádném pohřbu. A protože bratry zatím ze svého panství nevyprověděl, měl by stejně jako živým, dát místa také mrtvým. Pokud to neučiní, mohl by si urozený pán vysloužit, že i kosti jeho předků římané vymetají z hrobů.³⁷⁰

Také závěr krátkého Tůmova listu vyznívá jako důrazné varování. „*Jestliže neopravíte*“, vyhrožuje staříčkový biskup panu Kostkovi, ležícímu právě na smrtelné posteli³⁷¹, „*budeť vám to na svědectví před Pánem Bohem i před lidmi dobrými, a nerad bych VMti toho přál, by vám měl pán Ježíš říci: Slouho zlý etc.*“³⁷²

Jan Kostka odpověděl starému biskupovi obratem, datace jeho listu je o pouhé tři dny mladší, než ta, kterou nese Tůmův první list. Odpověď Tůmovi doručil Janův osobní posel a podle její prudkosti se zdá, že napomenutí přerovského biskupa nemocného šlechtice silně rozrušilo. Jak sám píše, překvapila ho ukvapenost a smělost Tůmových slov a rozladily iracionální a nedostatečné argumenty, na které by mohl odpovědět krátce a bez mnohého vysvětlování. Avšak protože má lítost nad Tůmovou „*starostí a šedinami*“³⁷³, zavrhl tento úmysl a rozhodl se na všechny části jeho listu odpovědět podrobněji.

Janovi se zdá, že by bylo mnohem užitečnější, kdyby se bratrský biskup staral více o to, co a proč říkají lidé o něm samotném, než aby shromažďoval pomluvy o druhých lidech. „*A to jest povaha muže moudrého*“, píše Jan, „*a tvého povolání také by měla býti. A přísloví aspoň obecného uživu, kteréž také mezi lidmi běží: I co tebe znepokojují cizí věci, své vlastní spraviti hled!*“³⁷⁴

³⁷⁰ Tento potupný způsob božího trestu je ve Starém zákoně poměrně frekventovaný. Tak se stalo například královně Jezábel, jejíž tělo, dříve než mohlo být řádně pohřbeno, sežrali psi a tak se potvrdilo slovo proroka, že skončí jako hnůj na poli (2 Kr 10).

³⁷¹ V listu Vilémovi z Pernštejna, kterému Tůma psal ve stejné době jako Janovi, stojí: „*A já také psal urozenému panu Janu Kostkovi na Litomyšl o tu věc, divě se tomu, že tak ukrutně zapověděl, ješto by mohl nezapovídati, poněvadž k tomu nesvoloval. A zase nedivím se jemu nemocnému, neb již několik let jako na smrtedlné posteli leží; ale byť zdrav byl aneb život čerstvý měl, zdá mi se, že by se jinak měl k té myslí, kterouž má. Ale však proto by hodné bylo jinak se míti, aby toho nečinil k potupě svému milému pánu otci i své milé paní mateři, i panu bratru svému milému i jiným přátelóm, kteříž své životy na víře bratrské skonali*“ (Psaní bratra Tůmy příjmím Přeloučského, kteréž učinil urozenému pánu panu Vilémovi z Pernštejna etc. z příčiny pokušení toho času na jednotu příšlého, zastavení zborův a služeb Páně etc, léta Páně 1509, AČ, sv. XVI., s. 40, dále jen: Psaní Vilémovi z Pernštejna). Jan Kostka skutečně krátce po výměně listů s Tůmou Přeloučským zemřel, neboť již 30. dubna jeho dědic, Zdeněk ml., daroval dům v Litomyšli Martě z Boskovic.

³⁷² Listy Janovi Kostkovi, s. 6.

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ Tamtéž.

Podle urozeného pana Kostky není nic překvapivého na tom, že zastavil bratrské sbory, protože totéž činí i mnozí jiní, zaskočila ho však Tůmova nemilosrdná slova. Velmi „...kvapný a nemilosrdný soud bez rozvážení a jistého uptání učinil, a již ne soud, ale konečné odsouzení...“³⁷⁵ O římanech, kteří neuposlechli královského mandátu nemá sám žádné zprávy, o nich by snad více věděl Tůma, u kterého je, jak se zdá „všech novinek stok“.³⁷⁶ Neměl by však odsuzovat Janovu poslušnost, kvůli neposlušnosti někoho jiného, „...poněvadž poslechnutí jest věc veliká a nade všechny oběti Bohu milá.“³⁷⁷ Také Ježíš chtěl lidem ukázat poslušnost sám na sobě, když řekl, že nepřišel na tento svět činit vůli svou, ale vůli svého otce. A apoštol Pavel přikázal, aby křesťané poslouchali ty, kteří jsou nad nimi v moci postaveni, tedy krále a knížata.

Kdyby si Tůma opatřil seriózní informace, nemohl by poukazovat na Janovy rodiče a bratra a divit se, proč je pán Litomyšle nenásleduje. „...Neb byť předkové a přátelé moji (jichžto paměť ještě živá jest) to činili“, píše Jan, „k čemu ty mne vedeš, aby pánům svým poddáni nebyli a jim se protivili, nikdy by k panství tomu (kteréhož sou od císařův a od králův JMtí dosáhli) nepřišli. Ale dobřet' se jest s nimi stalo, že sou tě věkem předešli, že ty jejich rádce nebyl.“³⁷⁸ Janův otec i bratr zděděné panství udrželi a pokojně užívali stejným způsobem, totiž, že svým pánům věrně zachovávali poslušnost. A v tom chce Jan své předky následovat, dokud živ bude, aby to, co oni pracně nabyli, lehce nepromrhal.

Ale kromě pragmatických důvodů vedou ho ve vlažném postoji k jednotě také důvody ideové. „Neb kdož rozum tak zamítá, že proti němu usiluje a mní, že může nětco bez něho dobře a chvalitebně činiti, ten hoden jest, aby byl počten mezi hovada, neb zamítá to, čím se lidé od hovad dělí a čím jsou jiných zvířat lepší a vyšší.“³⁷⁹ Ani Janu Kostkovi se nezamlouvá Tůmův vyhrocený biblicismus a neuměřený radikalismus, s jehož zjednodušující optikou snadno hodnotí životy a činy druhých. A co hůře, i životy jeho nejbližších. Tomáš učinil podle Kostkových slov velmi hloupé a kacířské vyznání, když napsal, že jeho otec i matka zemřeli ve víře bratrské. Není mu totiž známo, že by „...kromě křesťanské byla jiná víra

---

³⁷⁵ Tamtéž.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ Tamtéž.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 7.

³⁷⁹ Tamtéž.

*bratrská, tehdy také i jiný bůh bratrský...*³⁸⁰ Pošetilý bratrský biskup není ochoten dopřát pokoje ani mrtvým, i ty se snaží přetáhnout na svou stranu a podsouvá jim to, k čemu by se za živa nikdy neznali. Zde pán Litomyšle zároveň naráží, podobně jako jiní kritici bratří, na skutečnost, že všude, kde se bratři usadili, začal se šířit se nepokoj a hádky pro víru. Sám Jan musel být svědkem velkého napětí mezi katolickým a bratrským obyvatelstvem ve svém sídelním městě Litomyšli. Příčinou těchto nepokojů nebyla jen nevráživost katolíků a kališníků, se kterou hleděli na příslušníky jednoty, ale také bratrské přesvědčení o vlastní výlučnosti a vyvolenosti, z něhož často pramenily rychlé a přísné soudy na adresu těch, kteří se k bratřím nepřidali. Neboť, jak se domníval Jan Kostka, „...*nevěra, všickni bludové a kacířstva z lidí pyšných, Bohu i lidem nepoddaných proto se množí a rostou.*“³⁸¹

Jan Kostka nepovažuje Římany za své nepřátele a svým smířlivým postojem³⁸² ke všem křesťanům reprezentuje značnou část české i moravské šlechty své doby, jejichž snášenlivost byla vynucena situací v zemi, zmítané desítky let náboženskými válkami. Mnohaleté boje o víru, které neměly jasného vítěze, přiváděly stále širší okruh obyvatel království k poznání, že bude nutné najít společný konsensus, který umožní klidné soužití všech obyvatel království bez ohledu na jejich vyznání.

„*Milý bratře Tůmo*“, píše umírající šlechtic, „*bych mohl a uměl, netoliko s Římany, ale i se všemi Vlachy, s Moravci i s Čechy a tak se všemi lidmi se spřízniti a pokoj míti, tomu bych rád.*“³⁸³ Kostkova „tolerance“ vylučuje pouze jinověrce - Turky a Židy, se všemi lidmi stejné víry by však chtěl usilovat o pokoj. Takto by měl smýšlet také bratrský biskup, a ne vyhledávat důvody ke svárům. Do srdce

---

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Zcela záměrně se zde vyhýbáme termínu „náboženská tolerance“, který lze pro 16. století používat jen s výhradami, ač se již v pracích historiků, zabývajícím se tímto obdobím značně zabydlel. Nejčastěji bývá zmiňován v souvislosti s osobou Viléma z Pernštejna, o kterém bude řeč v následující kapitole. O „toleranci“ v dnešním slova smyslu lze bez obav hovořit až od doby osvícenství, v které vznikl jak tento termín, tak i jeho obsah. Výsledkem české reformace nebyla novodobá tolerance, která by vedla znesvářené strany k respektování jiného světonázoru jakožto možné alternativy, rovnocenné k názoru vlastnímu, ale svoboda víry. Tato svoboda byla sice omezená pouze na dvě oficiální vyznání, ale zároveň nevylučovala žádnou vrstvu společnosti, což bylo na svou dobu vskutku převratné. Ani jedna strana se však nikdy nevzdala nároku na suverenitu vlastní pravdy, jako jediné možné. Možnost dialogu místo středověkého „hádání“ o víru, ještě zdaleka nebyla na pořadu dne a nepřinesla ji ani blízká se reformace evropská (srv. Válka J., Tolerance či koexistence? K povaze soužití různých náboženských vyznání v českých zemích v 15.-17. století, in: Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský, Brno 2005, s. 237-248).

³⁸³ Listy Janovi Kostkovi, s. 7.

člověka vidí pouze Bůh a jen sobě ponechal právo na soud, vždyt' „...lidé častokrát neprávě podlé tváří soudí proti záповědi boží.“³⁸⁴

Tůma však, jak se zdá Janovi Kostkovi, pochybuje o víře každého, „*snad krom jednoty své.*“³⁸⁵ Jeho pocit nadřazenosti jde tak daleko, že ve svém listu učinil velmi podivné spojení, jako by mezi Bohem a jednotou nebyl žádný rozdíl. Ti, kdo jsou nepřáteli božími, jsou podle něho i nepřáteli bratří a kdo nepřáteli jednoty, také i božími. S tím ovšem pán Litomyšle nemůže souhlasit. Bohu je podle jeho názoru bratrská malost naprosto cizí. Bylo by proto pošetilé domnívat se, že boží milost nedosáhne dále než jen k bratřím a boží požehnání nespočívá na nikom jiném než právě na nich.

A další pošetilostí staříckého biskupa je podle Jana Kostky jeho náchylnost k pomluvám, kterým nejenže věří, ale navíc je bez ověření šíří dál. To je i případ údajně nepohřbených bratří v Litomyšli. „*Několik osob obého pohlaví umřelo, však proto žádný v domě ani na rynku nezůstal, ani kde jinde pochován jest, nežli na místě k tomu oddaném, totiž na krchově.*“³⁸⁶ Pokud Tůma jeho slovům nevěří, pak ať ráčí přijet do Litomyšle a osobně se přesvědčit.

A také katolíci „...*malou by kratochvíl neb rozkoš měli, aby kosti z hrobův ven vymítati měli.*“³⁸⁷ Je zbytečné se toho obávat, napomíná Jan Tůmu, „...*leč snad mdlou víru o vzkříšení máš, jestliže by který hnát z těla tvého odjat byl, že by snad pro také porušení k vstávání schopné nebylo.*“³⁸⁸

Na samý závěr listu vytýká Jan bratrskému biskupovi, že to, co mu napsal jako napomenutí, zároveň píše jiným k vlastní chvále a Janově ostudě. Tak se snaží cizí hanbou dobývat vlastní čest. Není právě vizitkou moudrého muže, „...*aby se sám sobě líbě, od jiných marné chvály žádaje.*“³⁸⁹ Naopak, „...*což by tovaryšům bylo k zahanbení, moudrý tajiti pomní.*“³⁹⁰

Litomyšlský pán Jan Kostka z Postupic se v odpovědi na Tůmův list nevyhýbá teologickým otázkám a dokazuje i dobrou znalost Písma. Tím odkazuje na svou příslušnost k tradičně husitskému rodu Kostků, který byl po několik generací příznivě nakloněn bratrským radikálům a zřejmě proto se stalo tradicí jeho

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 8.

³⁸⁶ Tamtéž.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Tamtéž. Jan tím asi naráží na výše citovanou zmínku v listu Vilémovi z Pernštejna.

³⁹⁰ Tamtéž.

příslušníků, zabývat se vážně teologickými otázkami i studiem Bible. Zároveň z jeho slov cítíme únavu a znechucení z věčných třenic o víru a nedůvěru k přílišnému radikalismu a separatismu, které k nim zákonitě vedou. Ideálem je Janovi pokojné a snášenlivé soužití všech křesťanů v království. K němu vyzývá i adresáta svého listu: „*Než mnohem bych tobě to lépe chválil, aby ty vyhnání a vypovědění nežádaje, mohl s pokojem s jinými zůstat, jiným poddán jsa.*“³⁹¹

Jeho slova však u starého biskupa nepadla na úrodnou půdu. Tůma si rozhněvaný tón jeho listu vysvětlil podle přísloví: „...*nejvíce pro pravdu lidé se hněvají a zvláště, když přijde nelibá.*“³⁹² V druhém listě, který Tomáš napsal litomyšlskému pánu pravděpodobně na začátku února, se již jednoznačně ukazuje neslučitelnost pohledů obou dopisovatelů. To, co je Janovi Kostkovi nezbytnou snášenlivostí, je pro Tůmu nepřijatelnou vlačností. „*Neb kdož snáší, maje opravovati Pánu Bohu i lidem, ten' užitku neběře ale škodu.*“³⁹³ Pán Litomyše touží po pokoji pro své panství i celé království, Tůma cituje Ježíšova slova: „*Nepřišel jsem uvést pokoj, ale meč.*“³⁹⁴ Jan Kostka považuje poslušnost za křesťanskou ctnost a královský mandát za zákon daný Bohem, Tůma však píše varovná slova: „*Dejž vám Pán Bůh všemohoucí, abyšte neposlušných následovali a za poslušnými abyšte nešli, pak-li půjdete, jistě bude se VMti třeba třísti i zde i potom na věky.*“³⁹⁵

I Tůmy se místy jízlivý tón Kostkovy odpovědi nepříjemně dotknul. Psal prý své psaní pouze z „*pravé lásky a srdečného milování*“³⁹⁶, protože nezapomněl na všechno to dobré, co Janovi předci dělali pro jednotu a nezasloužil si proto odpověď plnou „*posměchův, hanění a lapání.*“³⁹⁷ I Jan byl dříve bratřím příznivě nakloněn a Tůma nerozumí té neblahé proměně.

Dějiny rodu Kostků interpretuje Tůma zcela odlišně než jeden z jeho posledních příslušníků. „...*Takto VMti odpovím*“, píše Tůma sebevědomě, „*že ste se VMti velmi omýlili, by předkové vaši panství Litomyšle skrze poslušenství dosáhli ... Nejprvé urozený pan Vilém, praděd VMti, by byl poslouchal pána svého tím poslušenstvím, kterěz vy oslavujete, pravíce, že jest Bohu libé, byl by dosti málo měl, ale když podle Žižky Zigmunda, krále římského, neposlouchal, ale jemu se protivil, tudy Litomyšle*

---

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Listy Janovi Kostkovi, s. 9.

³⁹³ Tamtéž, s. 10.

³⁹⁴ Mt 10, 34.

³⁹⁵ Listy Janovi Kostkovi, s. 13.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 9.

³⁹⁷ Tamtéž.

dosáhl.³⁹⁸ Bratrský biskup se znovu ujímá historické látky nám již dobře známým způsobem a jednotlivé děje a postavy z rodu Kostků přicházejí a odcházejí z jeviště podle jednoduchého a stále stejného klišé. Dlužno dodat, že tam, kde se jeho stereotypní koncepci historické postavy vzepřely, nerozpakoval se Tůma dostatečně poupravit historickou skutečnost v její prospěch. To se přihodilo hned prvnímu vlastníku Litomyšle z rodu Kostků z Postupic, husitskému válečníku a diplomatu Vilémovi, který získal v září roku 1436 město do zástavní držby od Zikmunda Lucemburského a nikoliv díky svému dřívějšímu příklonu na stranu táborského hejtmana. V bitvě u Lipan bojoval Vilém na vítězné straně a Aeneas Silvius mu dokonce připsal za zásluhu, že vlastní rukou zabil svého bývalého přítele Prokopa Velikého. Nového panství si však Vilém Kostka dlouho neužil. Zemřel ještě téhož roku, když na Zikmundův rozkaz táhl proti Hradci Králové, který ho jako poslední z měst odmítl uznat za krále.³⁹⁹ Toto tažení, při němž Vilém „*bratří svých milých ve Hradci dobýval*“⁴⁰⁰, naopak Tůma vidí jako trestuhodnou poslušnost zlého krále, a tak „*jemu Pán Bůh to poslušensství u Vysoké zaplatil, že nebylo se z čeho radovati, ale více plakati.*“⁴⁰¹

Kontroverzní je i další postava rodu Kostků, Zdeněk. Nejprve „*...neposlouchal vyšší moci císaře římského s papežem, než poslouchal nižší moci, krále Jiřího, kterýž byl neposlušný toho, kohož bylo za právo poslouchati, i zaplatil jemu Pán Bůh to neposlušenství...*“⁴⁰² Ačkoliv Zdeněk Kostka i král Jiří si zpočátku naklonili boží přízeň díky své neposlušnosti světských vládců, oba si svou reputaci brzy pokazili, když se postavili božím vyvolencům. Jiřík „*...táborské kněží zhubil a bratřím se protivil...*“⁴⁰³, a tak ho Bůh potrestal tím, že mu odňal království a „*jeho synům široká a veliká panství v království Českém a margrabství Moravském, že nožné šlépěje k dědictví nemají.*“⁴⁰⁴ Taktéž Zdeněk, „*...bratřím se protivil a je divně trápil častým před sebou stávaním, vězením i jinak a čtyry na Rychmburce umořil a více toho činiti se chystal, i nedopustil toho jemu Pán Bůh všemohoucí, než neposlušenství i poslušenství, obé jemu u Zvole zaplatil.*“⁴⁰⁵ Jiříkův rádce a přítel zemřel na počátku října roku 1468, když táhl proti Matyáši Korvínovi. Po něm

³⁹⁸ Tamtéž, s. 11-12.

³⁹⁹ Nejedlý Z., Litomyšl. Tisíc let českého města, Praha 1954, s. 32-33.

⁴⁰⁰ Listy Janovi Kostkovi, s. 12.

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² Tamtéž.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

převzal rodový majetek Janův otec téhož jména. Jan Kostka „...neposlouchal pána svého, kteréhož slušné i poctivé i hodné bylo poslouchati podlé vašeho důvodu, aby trápil bratří, než raději všecko dobré činil a skutkem to ukazoval, že odkudžkoli bratří vypověděli buď z měst neb z královského panství, všechny přijímal, a proto panství litomyšlské neztratil.“⁴⁰⁶ A když ležel Zdeněk v kostele na marách, řekl Jan v kruchtě Řehořovi: „Pohleď bratře Řehoři! Strejc můj⁴⁰⁷, kterýž teď leží, chtěl vám všecko zlé činiti, ale já chci vám všecko dobré činiti. A činil skutkem, jakož dotčeno napřed.“⁴⁰⁸ A tak dal, jak píše Tůma Janovi Tučnému, „...jemu to Pán Bůh, že nemaje takového ostrého vtípu a takové múdrosti jako VMt, a proto zpravoval panství litomyšlské i jiné, že jest Litomyšl za něho oslavená na lid i na řemesla, ješto za předkův jeho i vašich nebyla tak oslavená, neb i pustá místa na ryňku v Litomyšli osazená a na valech i jinde domův nových nastavěli, kdež jich nikdy prvé nebylo.“⁴⁰⁹

Po smrti Jana I. získali litomyšlské panství Jan Tučný a jeho bratr Bohuš II. Ten, „...držev první místo v zpravování, byl také neposlušný, neb odkudž bratří vypověděli, přijímal jest je, a když král JMt rozkázal, kteréhož bylo hodné poslouchati, aby bratří v městech ani na panství netrpěli, toho neučinil, a panství litomyšlského proto neztratil a pána svého, krále, milost měl i ode všech jiných lidí, římanů i Čechů...“⁴¹⁰ Před třemi lety spadlo spravování panství na Jana. Pod jeho vládou mnozí nařikají a „...sršlaví někteří, netoliko z bratří ale i z jiných, pryč se stěhují a jiní jako na poskoku jsou, jedině že božího smilování čekají.“⁴¹¹ A Bůh, tak jako v předchozích případech, své věrné jistě vyslyší. Litomyšlský pán má na vybranou, zvolí-li neposlušnost krále a poslušnost boží, získá život, pokud se rozhodne pro poslušnost světského pána, zvolí smrt. „Dejž vám Pán Bůh všemohoucí“, přeje si Tůma, „abyště neposlušných následovali a za poslušnými abyště nešli; pak-li půjdete, jistě bude se VMti třeba třísti i zde i potom na věky.“⁴¹²

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ O genealogii Kostků z Postupic má Tůma jen velmi mlhavé představy. Vilém Kostka z Postupic nebyl Janův praděd, jak píše Tůma, ale děd, Bohuše I., kterého Tůma považoval za děda, byl strýc. Pokud by skutečně Jan Kostka jmenoval Zdeňka coby svého strýce, velmi by se mýlil, jednalo se totiž o jeho bratra (viz Sedláček A., c.d., díl I., s. 7-8; Pakosta O., Visutá pečeť Kostků z Postupic, in: Pomezí Čech a Moravy, sv. 1, Litomyšl 1997, s. 44-47).

⁴⁰⁸ Listy Janovi Kostkovi, s. 12.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 12-13.

⁴¹² Tamtéž, s. 13.

Pan Kostka napsal Tůmovi, že kdo používá rozum, „...*jest člověk múdrý a velmi od hovad oddělený...*“⁴¹³ a naopak, kdo se rozumem neřídí, je hovadům podobný. Janovi předci, jak Tůma právě vysvětlil, se bránili používat lidského rozumu, a bratrský biskup věří, že nejsou počítáni mezi hovada, ale mezi vyvolené boží. Tůma v druhém listu Janovi Kostkovi v četných narážkách staví lidský rozum do protikladu s božím vedením a požehnáním. Cesty toho, kdo se nechá vést svým vlastním rozumem, se brzy rozejdou s božími plány. Vlastnostmi pravých následovníků Krista jsou však upřímnost a prostota. Tůma svůj list Janovi „...*sprostně napsal podlé obecného mluvení lidského...*“ a on ho „...*lapajíce i hanějíce...*“⁴¹⁴, aby ukázal, jak velice je moudrý. A tak veden svým rozumem, musí pán Litomyšle „...*bratří nutiti trápením, vězněním i jinak, aby přistoupili k římské církvi neb k české straně...*“⁴¹⁵ „*A kteříž vám nepovolí*“, píše Tůma, „*ty musíte páliťi aneb jiné smrti dělati, tu budete nevinné krve prolevači nemalé, a to činíce, budete konati poslušenství Pámu Bohu velmi libé nade všechny oběti, užívajíce rozumu pravého.*“⁴¹⁶

Je již údělem pravých služebníků božích, že je svět nenávidí, pronásleduje a morduje. A tak v konečném důsledku činí Jan Kostka jen tolik, kolik Bůh na své věrné dopouští. Také Tůma je připraven přijmout trnovou korunu, když vyznává svou touhu, aby „...*ctnostně živ byl a pro jméno jeho ... trpěl příkladem jeho...*“⁴¹⁷ V tomto vyznání je ukryta celá Tůmova teologie, tolik poplatná první generaci staré jednoty bratrské. V křesťanském životě nejvíc záleží na dokonalém plnění všech příkázání zákona a ochotě kdykoliv zemřít pro svou víru. Vše nad to je již zbytečná honba za falešnou moudrostí a marností světa.

Toto zúžené vidění reality spojené se snadným souzením druhých bylo pro litomyšlského pána Jana Kostku nepřijatelné. Nevíme, zda ho druhý Tůmův list ještě zastihl mezi živými, a pokud ano, zda se na něj rozhodl odpovědět. Jisté však je, že bratří nejenže Litomyšl nemuseli opustit, ale dalších čtyřicet let zde kvetl jeden z nejvýznamnějších bratrských sborů.

---

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 14.

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ Tamtéž.

14. PSANÍ VILÉMU Z PERNŠTEJNA

Ve stejné době, kdy probíhala Tůmova korespondence s Janem Kostkou, dopisoval si bratrský biskup s dalším pánem, na jehož panství prosperovaly velké bratrské sbory. Jím nebyl nikdo jiný než nejbohatší a nejvlivnější muž v království, Vilém z Pernštejna.

Vilém získal obrovský majetek ve službách králů Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského, na jehož stranu neváhal přestoupit po Korvínově smrti. Současně se změnou politického tábora vyměnil Pernštejn také otcovskou víru za v dané situaci výhodnější katolictví. Tato změna konfese však byla spíše formálním aktem, ortodoxním katolíkem se Vilém nikdy nestal.⁴¹⁸

Když byl Vladislav korunován uherským králem, byl Vilém za své služby bohatě odměněn. Jednalo se především o zisk velmi lukrativního úřadu nejvyššího hofmistra, který mohl Pernštejn zastávat až do své smrti⁴¹⁹ a také královského práva na vyplacení zástavy několika velkých panství v Čechách a na Moravě. Největším z nich bylo panství Kunětická hora, zahrnující většinu majetku zaniklého benediktinského kláštera v Opatovicích. Toto rozsáhlé východočeské zboží se stalo základem pro pernštejnskou územní expanzi. Po roce 1490 začal Vilém zcela systematicky rozšiřovat svá panství přikupováním dalších a dalších statků. Během třiceti let shromáždil podnikavý Pernštejn do svých rukou tak rozsáhlý majetek, že předčil i do té doby největší ucelené panství pánů z Rožmberka. V Čechách Vilém vytvořil především velký územní komplex sahající z Polabí až do Orlických hor. Na Moravě držel panství Pernštejn, Plumlov, Prostějov, Tovačov a celé Pobečví. V obou případech se jednalo o kraje s velkou hustotou bratrských sborů, bylo proto jedině logické, že se Tůma, krátce po vydání Svatojakubského mandátu, obrátil právě na Viléma.⁴²⁰

Vilém z Pernštejna byl a je vnímán historiky jako zářný příklad tolerantního šlechtice jagellonské doby. Josef Válka ho dokonce nazývá „*klasickým nadkonfesijním křesťanem*“ a vnímá ho jako člověka u něhož „*obecné křesťanství*“

⁴¹⁸ Vorel P., Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999, s. 95 (dále jen Páni z Pernštejna).

⁴¹⁹ Tento dvorský úřad držel Vilém z Pernštejna bez přestávky až do roku 1514, kdy ho „dědičně“ předal svému synovi Vojtěchovi.

⁴²⁰ Páni z Pernštejna, s. 97-102.

vyplývá z každého jeho slova.“⁴²¹ Skutečností, že Vilém, ač formálně katolík, se jednoznačně nepřiklonil ani k jedné z legalizovaných konfesí, si všímá i Tůma, když mu ve svém listě píše: „*Poněvadž ste počali prostředky držeti a věšli jste mezi tyto dvě straně, římskou a českou, jako mezi dva žrnovy, aby VMt mlely mezi sebou, neb ste upadli v to, aby s obou stranou VMti málo pravě věřili a bezpečně na to spolehnouti mohli, což mluvíte neb činíte, bez nějakého domnívání divného.*“⁴²² Pernštejnovo lavírování mezi oběma stranami vedlo podle Tůmy k tomu, že mu nakonec nedůvěřovala ani jedna z nich.

Vilém byl také znám svým tolerantním přístupem k jednotě bratrské, kterou na svých panstvích nejen trpěl, ale i všemožně podporoval. Proslavil se výrokem: „*s římany věřím, s Čechy držím, s bratry umírám*“⁴²³, kterým vyjádřil svůj vstřícný postoj nejen ke katolíkům a kališníkům, ale také k bratřím, které tak zbavoval kacírské pověsti a stavěl na roveň dvou oficiálních církví. Otázkou zůstává, co Viléma k těmto smířlivým postojům, které mu vynesly pověst tajného „pikarta“, vedlo. Válkova teorie o jeho programovém „nadkonfesijním křesťanství“ zní poněkud anachronicky, ačkoliv určitá náboženská snášenlivost vyplývající ze strachu z dalších náboženských válek a s tím související opuštění radikálních pozic, byly v panských řadách této doby patrné. Věrohodnější a prameny více podložené vysvětlení nabízí teze o tom, že Viléma ke vstřícným postojům ke všem křesťanům a dokonce i k Židům vedly především ekonomické důvody.

Vilém z Pernštejna byl nadmíru schopným a vynalézavým hospodářem. Majetek, který za svůj život nashromáždil byl třikrát větší než proslulá rožmberská država. Neštítel se navíc obchodu, podnikání ani ničeho jiného, co by mu mohlo přinést finanční zisk. Starý letopisec o něm v souvislosti s jeho úmrtím v roce 1521 napsal tato nelichotivá slova: „*Před několika lety začal v Čechách obchodovat s vínem, šmejdiřským zbožím a i jinak sahal měštům na jejich živnosti a měl z toho veliké zisky.*“⁴²⁴ Na jiném místě Starých letopisů je Vilém zmiňován, jako ten, kdo nemá zálibu v kartách a jiných lehkovážných zábavách, které by ho jen zbytečně rozptylovaly, ale „*...odevšad svého hledí...*“⁴²⁵ Pardubický pán se také ochotně zastává každého, kdo by mu mohl být jakkoliv užitečný, Židů nevyjímaje. Spolu

⁴²¹ Válka J., Politika a nadkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna, in: Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský, Brno 2005, s. 258.

⁴²² Psaní Vilémovi z Pernštejna, s. 37.

⁴²³ Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, s. 409.

⁴²⁴ Ze starých letopisů českých, ed. Jaroslav Porák, Jaroslav Kašpar, Praha 1980, s. 435.

⁴²⁵ Staří letopisové čeští, ed. František Palacký, s. 519.

s Janem ze Šelmberka má zásluhu na vydání mírného královského mandátu o Židech.⁴²⁶ Nechce být však nelichotivě označován jejich přítelem, jak stojí v listu adresovaném jeho mladšímu synovi Janovi: „*Mněť do Židů nic není, jáť toho pro Židy nepíši, neb píši to pro lidi své...*“ Je totiž mnohem výhodnější půjčovat si u Židů než od měšťanů a duchovních, protože „*...jest to tříkrát větší lichva než židovská.*“⁴²⁷

Podobně pragmatický byl dost možná Vilémův vztah k bratrům. Solidní bratrští poddaní, velkoryse podporovaní na Pernštejnových panstvích, byli pro svou vrchnost vítaným ekonomickým přínosem. Sám Vilém navíc zjevně nepodléhal rozšířeným stereotypům a nevnímal bratry jako nebezpečné kacíře. Naopak u něho pravděpodobně bratrská pracovitost a přísná morálka nalézaly jisté sympatie. A právě takto lze vysvětlit citovaný výrok o „umírání s bratry“. Vilém z Pernštejna se ve stáří nestal bratrem, jak byla v minulosti jeho slova interpretována, ale podobně, jako se mnozí šlechtici nechávali pohřbit v mnišské kutně ve zdech kláštera, se Vilém zřejmě hodlal na smrtelné posteli spolehnout na svou přízeň k bratrským radikálům.

Když se na Viléma z Pernštejna obrací na počátku roku 1509 Tůma Přeloučský, má k tomu dobré důvody. Nejen, že je Vilém pánem na mnoha panstvích hojně obydlených bratry a také Tůmovou vrchností v Přerově, ale především jde o nejmocnějšího muže království, který má navíc nezanedbatelný vliv na krále.

Podobně jako v případě Jana Kostky z Postupic je Tůmův list Vilémovi bezprostřední reakcí na Svatojakubský mandát, vydaný před několika měsíci. Z úvodu dopisu je patrné, že navazuje na listy, které si Vilém a Tůma v minulosti již vyměnili. Vilém se v předchozím dopisu bratrskému biskupovi zavázal, že bratrům nemíni „*...zle činiti, ale raději dobře...*“⁴²⁸ a Tůma jen doufá, že mu Bůh dá shůry dostatek síly i moudrosti, aby se jeho slib více projevil v činech. K tomu by měl být Vilémovi nápomocen i tento list a pokud nikoliv, může ho pardubický pán „*...jako pod lavici vrci aneb do smetí; avšak kdož smetí před domem vyvržené pilně přehledává, nalézá netoliko peníz nebo dva, ale i zlatý nebo několik, i nětco drahého.*“⁴²⁹

⁴²⁶ Macek J., Jagellonský věk v českých zemích, 2. díl, Praha 1994, s. 220.

⁴²⁷ AČ, sv. I, s. 86.

⁴²⁸ Psaň Vilémovi z Pernštejna, s. 36.

⁴²⁹ Tamtéž.

Tůmův list adresovaný pardubickému magnátovi je promyšlený a na rozdíl od jeho předchozích dopisů a polemik zde nalezneme jen málo přebytečných slov. Zdá se, že adresát listu si na zbytečná slova nepotrpěl, a tak se Tomáš uchyluje k nezvykle stručné a věcné argumentaci. Její škála je navíc velmi široká, zahrnuje sliby, návrhy i výhrůžky. V listu lze odhalit minimalistický program žádající Pernštejna alespoň o to, aby na svém prostějovském panství umožnil bratřím tajné noční scházení („...podle lidského přísloví, aby vlci syti byli a kozy cely“)⁴³⁰ a program maximalistický, který lze při krajní interpretaci chápat jako nabádání k politickému převratu.

Pernštejn není podle Tůmy v záviděníhodné pozici. Svým nevyhraněným přístupem k otázkám víry vzbuzuje nedůvěru na všech stranách. To se mu ale nikdo neodvážil říci i do očí, a tak v jeho přítomnosti „...pěkně mnozí mluví, jako by z pravého srdce to činili...“, ale ve skutečnosti „...milování toliko ukazují slovem a jazykem, a málo skutkem a pravdou.“⁴³¹ „A musít' tak mezi lidmi býti“, promlouvá znovu Tůmův fatalismus, „neb kdož chce jiným mnoho dobře činiti, musí mnoho uviněn býti a často opravdu vinen. A to se i nejlepší lidem přiházelo i přihází.“⁴³² Vilém se podle Tůmy už stal terčem pomluv, podobně jako jeho děd stejného jména, o němž kdysi jeho protivníci složili posměšnou báseň.⁴³³ Ten ale zdaleka nebyl od Boha obdařen takovou mocí a bohatstvím jako jeho vnuk, pan Vilém. Záleží však především na tom, jak s tímto božím požehnáním v budoucnu naloží Vilémovi synové, „...budou-li se pánu Bohu uměti zachovati a vůli jeho činiti. Pakli by neuměli, ovšem nechtěli, tudíž by hněv boží na se vzbudili a ponížení i potupu na se přivedli, i na potomky své, příkladem synův krále Jiřího.“⁴³⁴

Snad v žádném svém listě neopomene Tůma zmínit politováníhodný osud husitského krále, kterého Bůh velmi povýšil a později nechal ze stejné výšky

---

⁴³⁰ Tamtéž, s. 40.

⁴³¹ Tamtéž, s. 37.

⁴³² Tamtéž.

⁴³³ Vilém z Pernštejna (*1360 †1422/6) stál ve válkách mezi markrabaty na straně Jošta Lucemburského, což mu přineslo mocenský i majetkový vzestup. Jošt ho jmenoval nejprve purkrabím na Znojmě a později moravským zemským hejtmanem a nejvyšším komorníkem zemského soudu v Brně. Do obecného povědomí vstoupil však bohatnoucí Pernštejn ještě v jiné souvislosti. Jeho hrady se podle dochovaných svědectví staly útočištěm lapkovských družin, které Vilémovi odevzdávali z každé kořisti nemalý podíl. Z výpovědí svědků navíc vyplynulo, že služeb loupeživých družin hodlal moravský pán využít i k fyzické likvidaci jiného šlechtice. Zloděj Šrám vypověděl při výslechu, že si u něho pan Vilém objednal vraždu Bluda z Kralic, se kterým se soudil o statek Pyšolec. Toto obvinění vyvolalo velký rozruch a stalo se zřejmě námětem posměšné básně, o které se zmiňuje Tůma Přeloučský (viz Páni z Pernštejna, s. 40-45).

⁴³⁴ Psaní Vilémovi z Pernštejna, s. 37.

spadnout. „A když pána Boha rozhněval a synové jeho ovšem, dopustil na ně, že již v království Českém a markrabství Moravském nožné šlepěje k dědictví nemají, a v vývodství Slezském dosti málo.“⁴³⁵

Také osudy synů nehodného krále se v Tůmově pojetí stávají varovnými exemplary. Tak, jako byl nejprve Viktorin z Poděbrad odměněn za svůj příklon k Žižkovi, na svém synovi Jiřím, který se stal králem, byl zase později Jiří potrestán na vlastních synech, za své odpadnutí od Boha. Poděbradovy syny však Tůma mohl jen sotva vnímat jako nevinné oběti potrestané za otcovy hříchy. Viktorin, Jindřich i Hynek totiž krátce po smrti svého královského otce přestoupili na římskou stranu, jejíž příslušníky Tůma považoval, jak víme, za největší boží nepřátele.

Jiříkův druhorozený syn Jindřich, (nebudeme-li počítat slabomyslného Bočka, kterého jeho postižení vylučovalo z Poděbradových dynastických plánů) byl sice v důsledku nákladnému válčení s Korvínem nucen prodat své statky ve východních Čechách, ale zároveň získal několik slezských vévodství. Knížecí titul ho navíc z hlediska prestiže vyvyšoval i nad ty nejmajetnější šlechtice. O neúspěchu se proto v jeho případě dá hovořit pouze ve srovnání s jeho veleúspěšným otcem. Mnohem lépe lze rodovou katastrofu, o které Tůma píše, demonstrovat na dědici rodového majetku, Viktorinovi. Ten upadl v roce 1469 do Korvínova zajetí, z něhož byl propuštěn na svobodu až po dvou letech za cenu vysokého výkupného. Finančně ho zruinovalo nejen splácení dluhů za přemrštěné výkupné, ale i jeho další politická závislost na Korvínovi. Uherský král ho postupně připravil o Opavské vévodství i zbývající majetek a Jiříkův syn tak zemřel v roce 1500 nejen bez dědice, ale také ožebračen o kdysi obrovské otcovo dědictví.⁴³⁶

Vilém z Pernštejna ani jeho synové by si, podle bratrského biskupa, nezasloužili podobný osud jako dědici krále Jiřího. Proto „...*zdání své*“, vysvětluje Tůma, „*VMti napíši, kudy byste mohli u pána Boha milost získati i synům svým, i statku svého zachovati.*“⁴³⁷ Nejlépe by Vilém prospěl sobě i svým synům, pokud by promluvil s králem, aby zmírnil svůj tvrdý postup vůči jednotě bratrské. Měl by mu připomenout jeho praděda, císaře Zikmunda, který „...*přijel do Čech s velikou mocí, chtěl Čechy opanovati a v království se uvázati. A ku pomoci měl všechna knížata okolní, i biskupy i pány s městy, a nic nezjednal, než škodu nenabytou a hanbu*

⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ Županič J. – Fiala M. – Stellner F., Encyklopedie knížecích rodů, Praha 2001, s. 175-178.

⁴³⁷ Psaní Vilémovi z Pernštejna, s. 37.

velikou vzal...⁴³⁸ Všechny jeho pokusy porazit vyvolené boží hrubou silou, navzdory obrovské přesile, ztroskotaly. Ty však způsobily jen škodu království a zbytečné utrpení a smrt neviných lidí. „...Co lidí mezi sebou zmrdovali, knížat okolních, hrabí, pánův německých i českých i moravských; co kněží popáleno, zhubeno, klášterův a kostelův pobořeno“, hořekuje Tůma, „že jediné štítové na mnohých místech a zdi zbořené stojí až do dnešního dne, a zboží pobráno mnohým, až do dneška nevráceno...“⁴³⁹

Ani války za krále Jiřího nepřinesly Českému království jednotu víry. Jen „...množství lidí mezi sebou pomordovali a zemi pohubili pálením a jinými záhubami; a také nic nezjednali, ... než všech časů prvé i potom na popele se smlouvali, a každá strana při svém zůstala, jakož kompaktáta i jiní spisové svědci.“⁴⁴⁰ Náboženské války v Čechách vedly zatím podle Tůmy jen k ještě většímu rozdělení a nenávisti a žádná z válčících stran z nich neměla prospěch. Podobně mluvil kdysi Rožmberk, jedoucí na sněm do Prahy „...v městě Písku před mnohými lidmi, když zmínka byla o víru...“ Tehdy řekl: „...předkové naši, páni z Rožmberka, byli páni znamenití v království Českém, a měli zboží veliká, že jim v tom času rovně nebylo, a když o víru bojovali, nic nezjednali, než sobě i nám, potomkům svým, škodu velikou udělali, ztrativše mnoho zboží, jakož do dneška mezi lidmi v Čechách běží to přísloví: Nadadí tě, jako táboři Rožmberského.“⁴⁴¹

Jedinými obyvateli království, kteří touží po dalších nesmyslných válkách pro víru, jsou kněží, nepřestávající pobízet mocné tohoto světa k novým krveprolitím. Jim je však podle Tůmy „...snadno k boji neb k válkám pobízeti a jiné strojiti, že doma na celé kůži lehají, a knížata i pány s obecným lidem vypobízejí; než byt' měli sami na špici býti podle božího přikázání, jako kněží židovští s troubami, jinakby na to myslili a ne tak bojův strojili.“⁴⁴²

Tůma proto žádá mocného pardubického šlechtice, aby zmíněné argumenty předložil králi i ostatním pánům a přimluvil se u nich za bratry, aby jim „...místo pod panováním svým ráčili dáti. ...Poněvadž obyváním svým“, píše Tůma, „nejsme

---

⁴³⁸ Tamtéž.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 37-38. Bratrský biskup zde také vyjadřuje naději, že Bůh nedopustí, aby římská církev ještě někdy svůj majetek získala nazpět. Tato Tůmova poznámka také poukazuje na skutečnost, že ještě na počátku 16. století byla restituce církevního majetku vnímána jako reálná hrozba.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 38.

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² Tamtéž.

*škodni obecnému dobrému, ale více užiteční.*⁴⁴³ Král by měl, dokud ještě není pozdě, více myslet na osud království a budoucnost svých potomků. Nesnadné je totiž podle Tůmových slov „...*chalupu doškovú uhasiti, když se oheň veliký rozmohl...*“⁴⁴⁴ Tak jako v Uhrách trpí král Srby a Bulhary, kteří nejsou jedné víry s římany, „...*když jediné JMti poddáni sou a pokoj zachovávají, a o víru nebojují a válek nevedou*“⁴⁴⁵, podobně by měl raději strpět v Českém království kališníky i bratry, než dovolit nové válečné běsnění. Lépe je dopustit menší zlo, aby bylo zabráněno většímu, „...*poněvadž jest to již přišlo z dopuštění božího, že křesťanstvo rozděleno jest na několik stran, a každá strana své chválí a cizí haní.*“⁴⁴⁶ Ideální stav jednoty církve byl už navždy porušen a není moci ani síly, která by ještě mohla tento nepříznivý vývoj zvrátit. Je proto lepší přijmout stávající realitu, než zbytečně prolévat další krev.

Sami bratři nechtějí „...*bojem meče železného brániti své víry, než mečem slova božího a trpělivostí, neb tak psáno jest: že to jest víra svatých a trpělivost mučedníků Ježíšových. A vždyť sou bližší cesty spasení, podle písma Čtení svatého, ti, kteříž dobře živi jsou a trpí, nežli ti, kteříž zle živi jsou, jiné pro víru trápí.*“⁴⁴⁷ Tůma, podobně jako ostatní bratři první generace, zakládá svou jistotu pravé cesty na ctnostném životě a mučednictví. Je lépe tiše a trpělivě snášet ústrky a pronásledování než se jakkoliv zaplést se světem a jeho „mečovou mocí.“ Bratři vydali počet králi ze své víry⁴⁴⁸ a do dnešního dne jim nebyla dána žádná odpověď. Sotva tak mohou něco napravit, když jim král ani mistři nesdělili kde by „...*bludně a zle věřili při spasení i při svátostech, neb při životě křesťanském...*“⁴⁴⁹ Namísto toho jsou nejen bratří, ale i ti, kteří je trpí na svých panstvích, bezdůvodně perzekuováni. „*Divněť na to lidé hledí*“, píše Tůma, „*netoliko české strany, ale i římané; ješto*

---

⁴⁴³ Tamtéž.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 39.

⁴⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁴⁸ Bratří se na krále Vladislava obrátili na počátku 16. století ve třech listech. Autorem prvního z nich, zasláného králi v červenci roku 1503, byl Lukáš Pražský. Další list bratři zaslali králi v následujícím roce a poslední z nich vznikl v listopadu 1507. Hlavní podíl na jeho stylizaci se připisuje opět Lukášovi a jagellonskému králi byl zaslán spolu s listem Marty z Boskovic.

⁴⁴⁹ Psaní Vilémovi z Pernštejna, s. 39.

někteří sou naši nepřátelé, avšak pravi, že se nám veliká křivda děje, ovšem poloubratří⁴⁵⁰; a tiť i ruce osukují, aby křivdy přátel svých litovali. ⁴⁵¹

Zatímco bratří si nechtějí pošpinit ruce krví a ohrozit tak své budoucí spasení, nebránili by svému nebeskému ochránci, píše Tůma, kdyby snad chtěl „...některým v srdce dáti, že by se slitovali nad přáteli svými a křivdou jich, kteráž se jim děje i nám proti vši spravedlnosti boží i lidské, žeby jich snad i bojem bránili...“⁴⁵² A tak by se nepokojným kněžím, tolik toužícím po nových válkách, mohlo snadno přihodit, že „...ač nyní jim všudy prostranno, že by pán Bůh mohl na ně dopustiti, že by jim po všech zemích okolních těsněji bylo, než za táborů.“⁴⁵³

Co vyplývá z výše zmíněných a poněkud překvapivých Tůmových slov? Především se opět můžeme přesvědčit o nejednoznačném přístupu bratrské biskupa k otázkám používání násilí ve věcech víry. Tomáš sice v duchu Petra Chelčického vyznává, že bratři nehodlají svou pravdu bránit mečem, ale na rozdíl od svého učitele nevyklučuje možnost, že by Bůh tento pochybný nástroj vložil do rukou světské moci. Za Tůmovým postojem nutně musíme znovu tušit jeho, již dříve demonstrované sympatie k táborům i zálibu v četbě Starého zákona, v němž zcela příznačně boží lid vítězí mečem nad okolními pohanskými národy.

Druhým leitmotivem výše uvedených Tůmových slov i celého listu je všudypřítomné napětí a očekávání nových náboženských válek. Tůma se proto snaží na historických příkladech prokázat nesmyslnost náboženských konfliktů, které zemi přinesou spíš ještě větší nenávisť a rozdělení, než vytoužený mír.

„Ó byť pán Bůh dal římským prelátům takovou moudrost, kterouž pohané mají, Turci i Tateři“, přál by si Tůma, „méněby hříchův nadělali, a méně krve nevinné vylévali, a menší pomstu na se od pána Boha by uvedli!“⁴⁵⁴ Tůma zde vypráví podobenství, které prý slyšeli čeští a polští páni od muslimů, když byli na žoldu v Prusku.⁴⁵⁵ Hlavní postavou příběhu je liška, matka několika malých liščátek. Ta se, když je stará liška na chvíli opustí, začnou přít o to, které z nich je nejkrásnější. Když se k nim matka vrátí, chtějí od ní, aby rozhodla. A moudrá matka jim odpoví: „Milé dcery, nechte toho hádání, když budem u kožešníka na bidle, onť rozezná,

⁴⁵⁰ Termín „poloubratří“ se nevyskytuje v žádném jiném Tůmově spise a ani v jiných bratrských písemnostech není obvyklý. Pravděpodobně jsou těmito poloubratry myšleni šlechtičtí příznivci bratří nebo tajní příslušníci jednoty, kteří se k ní však veřejně nehlásí.

⁴⁵¹ Psaň Vilémovi z Pernštejna, s. 39.

⁴⁵² Tamtéž.

⁴⁵³ Tamtéž.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ Stejný příběh vypráví Tůma v Cedulích (fol. N3a-N3b).

*„kteráž jest nejpěknější, a tu, kteráž bude nejpěknější, postaví napřed, a kteráž škaredější, tu nazad.“*⁴⁵⁶ Také, až Bůh přijde k soudu, rozsoudí, čí víra byla pravá a která falešná. „...*Kdo měl dobrou víru s dobrými skutky, toho půjme do nebe, a kdo zlou se zlými skutky, toho pošle do pekla.*“⁴⁵⁷

Je proto zbytečné, navzájem se „*kacéřovat*“ a vraždit pro víru. Zde na zemi musí růst obilí i plevel vedle sebe a teprve nebeský hospodář při posledním soudu sklídí úrodu do své stodoly. Tůma apeluje na mocného pardubického pána, aby radil králi vládnout v pokoji a ne podněcovat nenávist a náboženské rozbroje. „*Račte to dělati netoliko proto, aby pán Bůh VMti vším dobrým odplatil, ale i sami pro se*“, radí Tůma Vilémovi, „*však vidíte, že sedíte a panství máte jako v zahrádce mezi stranou českou a poloubraťími. Neb v kraji Hradeckém i v Chrudimském málo říman, a vzbudí-li se co, jistě budouť vás oběma rukama škubati, jako tlustou hus, a nebudouť rozdělovati prachu od peří, než všeť spolu pohrnou.*“⁴⁵⁸

Tůma dobře věděl, že Vilém z Pernštejna má osobní zájem na tom, aby nedošlo k obnovení předhusitského katolicismu, protože velká část jeho statků původně patřila církvi. Hospodářské prosperitě jeho panství by také jen málo prospěly nové války o víru. Bratrský biskup se navíc domnívá, že jeho zboží ve východních Čechách by se stalo prvním cílem válečného běsnění. To vše by měl proto Vilém, coby dobrý hospodář a pragmatický politik vzít v úvahu než se rozhodne k dalším krokům.

Bratrský biskup si je vědom Pernštejnova značného vlivu na krále a doufá, že alespoň jeho slovům dopřeje Vladislav sluchu, když stále neodpověděl na žádný z bratrských listů. Vilém z Pernštejna navíc, podobně jako Tůma, nebyl příznivcem „*kněžských hádek*“ a také na svém panství nehodlal trpět jakýkoliv vliv církevní správy, jak vyplývá z listu, adresovaného administrátorovi strany podobojí, mistru Václavu Šišmánkovi. Píše v něm, že kněží, působící na jeho českým i moravských statcích, jsou poddáni výhradně jemu, a ve výběru duchovních pastýřů pro své farnosti se nehodlá řídit radami pražské konzistoře. Napomíná navíc administrátora těmito slovy: „*...na to radši myslíte, abyste lidi v svornost uvodili, nežli jedněch*

---

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 40.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

⁴⁵⁸ Tamtéž.

*proti druhým popouzeli. Toho jest jistě třeba, nechcem-li šeredně v nějaké zahynutí přijíti, a v roztržení...*⁴⁵⁹

Tůma proto mohl očekávat Vilémovo zastání, když kritizoval přílišný vliv římských prelátů na jagellonského krále. Vladislav dopřává sluchu zlým kněžským radám a ve své zaslepenosti nevidí, jak daleko se tito církevní hodnostáři vzdálili svému poslání božích služebníků. A tak na závěr listu vyslovuje bratrský biskup požadavky, které přinesl Viklef, pokusili se realizovat husité a důsledně provedla až německá reformace. „*Ó byť milý Bůh dal králi JMti v srdce*“ přeje si Tůma, „*aby pomyslíl a skutkem učinil, kterak by jim [prelátům] zboží pobral a panování odjal, aby neměli nač pýchati a hříchův provoditi s kuběnamy i jinak, a je opatřil, aby toliko majíce pokrm a oděv, podle řeči Apoštola dosti na tom měli, a Čtení Kristovo svobodněji kázali; když mají Bohu rytěřovati, nepletli se v světské věci.*“⁴⁶⁰

Spíše formálním, než reálným apelem na katolické veličenstvo však Tůma nekončí. Není pochyb, že se v závěru listu obrací se svou výzvou na samotného pardubického magnáta a jeho syny: „*Ale snad to JMti není dáno, aby to dělal, než někomu jinému mladšímu zachováno, aby to učinil; ještě jemu tu službu pán Bůh vším dobrým zaplatí, podobně jako onomu knížeti Hyeu [Jehu], kteréhož Eliáš neb jeho služebník pomazal na království Izrahelské, a na rod Achabův, a na proroky Bálovy, jakož o tom psáno v 4. knihách královských. A když to skutkem dokonal, pověděl jemu prorok od Boha dobrou novinu, že jest Hyeu učinil, co jest libého v mém srdci; dávámť jemu za to, že z plodu ledví jeho sedou na královské stolici až do čtvrtého kolena etc. Čehož bych já některému z synů VMti velmi přál, takové odplaty.*“⁴⁶¹

Klíčem k pochopení posledního odstavce Tůmova listu, v kterém bratrský biskup Vilémovi a jeho synům slibuje královský trůn, nám může být jedině citovaný starozákonní příběh.⁴⁶² Hrdinu příběhu Jehua nečekaně navštíví prorok, který ho z Hospodinovy vůle pomaže na izraelského krále a zároveň mu přikáže, aby vyvraždil dům krále Achaba. Mělo se tak naplnit dávného proroctví, podle jehož slov král Achab, neměl být potrestán za své viny ještě v době svého života, ale až za dnů svých potomků. Jehú uposlechl slov božího proroka a vydal se na bojiště, kde zabil izraelského krále Jórama a jeho mrtvolu pohodil na poli. Judskému králi

⁴⁵⁹ AČ, sv. I, s. 124.

⁴⁶⁰ Psaní Vilémovi z Pernštejna, s. 41.

⁴⁶¹ Tamtéž.

⁴⁶² Nalézá se v 9. a 10. kapitole druhé knihy Královské.

Achazjášovi se podařilo uprchnout. Jehú však nařídil svým služebníkům, aby ho pronásledovali a ubili k smrti. O mnoho lépe nedopadla ani královna Jezábel, kterou na Jehúův rozkaz její vlastní dvořané vyhodili z okna na ulici, kde ji ušlapali koně. Z jejího těla, dřív než ji služebníci stihli pohřbít, zůstaly jen ohlodané kosti, zbytek sežrali psi. Tím se také potvrdilo slovo proroka, že Jezábel skončí jako hnůj na poli.

V Samaří žilo sedmdesát Achabových synů, které na Jehúův příkaz dvořané pobili, jejich hlavy sebrali do košů a poslali novému králi. Poté se Jehú sám vypravil do Samaří a nechal pochyťat a povraždit veškeré Achabovy příbuzné, přátele a kněží. Nevyvázl ani jediný. Když Jehú dokonal své krvavé dílo, řekl mu Hospodin: „*Poněvadž jsi dobře udělal, co je v mých očích správné, poněvadž jsi Achabovu domu učinil všechno tak, jak jsem to měl v úmyslu, tvoji synové do čtvrtého pokolení budou sedět na izraelském trůnu.*“⁴⁶³

V citovaném starozákonním příběhu, který místy nabírá téměř hororových podob, můžeme nalézt několik témat opakovaně se objevujících v argumentaci Tůmových spisů. V první řadě zde máme oblíbený starozákonní princip synů potrestaných za otcovy viny. Bůh Starého zákona je Bohem žárlivě milujícím, stíhající viny otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení.⁴⁶⁴ Není Bohem osobně a „spravedlivě“ jednajícím s konkrétním člověkem. Objektem Starého zákona není jedinec, činící pokání, ale vyvolený lid, maličký národ mezi silnými nepřáteli, nad nimiž vítězí boží mocí. Podstata vztahu mezi starozákonním člověkem a Hospodinem tkví v dodržování zákona a oddělenosti vyvoleného národa od okolního světa, resp. modloslužebných praktik sousedních národů. Všechny uvedené znaky můžeme nalézt v Tůmově vidění světa, které je zároveň ideově pevně zakotveno v sektářské mentalitě prvních třiceti let existence jednoty bratrské.

V citovaném příběhu o vyvraždění Achabova domu se opakovaně objevuje situace, kdy ti, které stihl boží hněv, nebyli řádně pohřbeni. Jejich ostatky byly pohozeny, vyhrabány, nebo dokonce sežrány divou zvěří. Před podobnou pohanou varuje Tůma Jana Kostku z Postupic, když ho nabádá, aby změnil svůj nepřátelský postoj k jednotě bratrské. Litomyšlský pán tou dobou ležel na smrtelné posteli a navíc umíral bez potomků. Nemusel se už strachovat ani o svůj majetek ani o osud synů. Boží hněv by ho proto mohl zasáhnout právě skrze znesvěcení jeho tělesných ostatků, jak Tůma píše Vilémovi z Pernštejna : „*A muž tak činiti [Jan Kostka], že by*

---

⁴⁶³ 2 Kr 10, 30.

⁴⁶⁴ Ex 20, 5.

*pána Boha rozhněval, a na jeho milost toho zasloužil, aby naň dopustil, že by po smrti jeho i jeho milých přátel, k potupě jejich, jako sou chtěli s kněžími měšťané jičínští kosti pána svého z hrobu vybrati, by byla paní dcera jeho nezastavila.*⁴⁶⁵

Dalším vzorovým archetypem Starého zákona, otiskujícím se v Tůmově teologii dějin je osoba královny Jezábel. Podle starozákonního podání v První knize královské⁴⁶⁶ byla Jezábel, dcera Etbaala, krále Sidónanů, manželkou izraelského krále Achaba, který se „dopouštěl toho, co je zlé v Hospodinových očích.“⁴⁶⁷ Sama královna nechala vyhladit Hospodinovy proroky, z nichž pouze malou část zachránil správce královského paláce Obadjáš, když je ukryl v jeskyni. Na svém dvoře si naopak královna vydržovala Baalovy a Ašeřiny proroky. Zákeřně nechala ukamenovat Nábota, který odmítl jejímu manželovi, králi Achabovi, prodat vinici, sousedící s obvodem jeho paláce. Všechnu prolitu krev Hospodinových služebníků, kterou prolila Jezábel,⁴⁶⁸ pomstil na Hospodinův příkaz nový izraelský král Jehú. Královnina nenapravitelná příchyllost ke zlému byla příčinou nejen její potupné smrti pod kopyty koní, ale i pádu jejího královského manžela. Tak se Jezábel stala pramatkou dalších královských manželek, které věčně svádějí své muže ke zlému a na Tůmově žebříčku zla jim proto patří přední místa.

V samotném závěru kapitoly se ještě vrátíme k posledním slovům Tůmova listu Vilémovi z Pernštejna, která jsou parafrází citovaného verše z desáté kapitoly knihy Královské. Hospodin zde zaslubuje královskou stolicí Jehúovým potomkům do čtvrtého kolena. A Tůma dodává: „Čehož bych já některému z synů VMti velmi přál, takové odplaty.“⁴⁶⁹

Tato, na první pohled nevinná závěrečná věta nabývá, po přečtení Jehúova příběhu, poněkud jiného obsahu. Jehú si zasloužil královskou korunu pro sebe a další čtyři generace svého rodu, protože poslušen božího příkazu, sesadil z trůnu legitimního krále a vyvraždil celou jeho rodinu. Nabádá snad Tůma mezi řádky nejmocnějšího magnáta v zemi, aby po vzoru Jiříka z Poděbrad usiloval o královskou korunu? Ani tuto extrémní interpretaci nemůžeme zcela vyloučit.⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ Psaň Vilémovi z Pernštejna, s. 40.

⁴⁶⁶ 1 Kr 16-21.

⁴⁶⁷ 1 Kr 16, 30.

⁴⁶⁸ 2 Kr 9, 7. Zde je třeba vidět jasnou paralelu mezi Jezábel, která nechala povraždit boží proroky a neoblíbenou královnou Annou de Foix, která údajně nabádala svého muže k pronásledování příslušníků jednoty bratrské, jež Tůma opakovaně nazývá „božími služebníky.“

⁴⁶⁹ Psaň Vilémovi z Pernštejna, s. 41.

⁴⁷⁰ Zajímavé je, že i v politických kruzích se objevila zpráva o tom, že Vilém z Pernštejna usiloval o královskou korunu. Na počátku srpna roku 1503 poslal informátor Albrechtovi Bavorskému zprávu o

Viděno optikou Tůmy Přeloučského - nemožné u lidí je u Boha možné.⁴⁷¹ I Vilém z Pernštejna se může stát božím nástrojem v Hospodinově dějinném plánu. Bůh si vybírá i lidi nedokonalé. Příznačné je, že také Jehú „...nedbal na to, aby se řídil celým srdcem podle zákona Hospodinova, Boha Izraele a neodvrátil se od hříchů Jarobeáma, který svedl Izraele k hříchu.“⁴⁷²

15. ZÁVĚR – POKUS O PSYCHOLOGICKÝ PORTRÉT

Tůma Přeloučský se narodil v 30. letech 15. století v husitské Přelouči, která byla jen o několik let dříve svědkem jednoho z nejbrutálnějších zásahu proti civilnímu obyvatelstvu za husitských válek, když bylo 125 místních měšťanů společně s knězem Valentinem odvečeno do Kutné Hory a tam svrženo do důlních šachet. Prostředí pohusitské Přelouče, v které Tomáš strávil chlapecká léta, nepochybně formovalo jeho postoje ke katolické církvi, v nichž mu římané po celý život zůstali „úhlavními nepřáteli božími“.⁴⁷³

V Přelouči také pravděpodobně získal kvalitní vzdělání na zdejší městské škole, jež bezezbytku využil pro další neúnavné samostudium. Byl nadaným autodidaktem, který však pocházel s prostých poměrů a milovníkem prostoty také zůstal až do

---

politické situaci v Čechách, ke které připojil zajímavou informaci. Dozvěděl se skrze české zpravodaje (katolické vладыky Otíka Kamýčského z Tropic a Jindřicha Koce z Dobrše) velmi důvěrnou zprávu o tom, že Vilém z Pernštejna plánoval „skrze moc pikartů“ získat pro sebe, nebo pro svého syna českou korunu. V jeho záměru mu měli být nápomocni další ochránci „pikartů“ - královský prokurátor Albrecht Rendl z Oušavy a Bohuš Kostka z Postupic. O Pernštejnově záměru se dozvěděl král Vladislav, který prý kdyby nebyl zaneprázdněn spory s uherskými pány a biskupy, plánoval zmíněným pánům Pernštejnovi, Šelmberkovi a dalším šlechticům z jejich mocenské skupiny nechat srazit hlavu. Celou situaci hodlá panovník vyřešit, až bude mít královna po porodu a také se postará o to, aby bylo „pikartské darebáctví“ vyhlazeno (viz AČ, sv. XVII., s. 38-39).

Je vysoce pravděpodobné, že zprávy o Pernštejnově údajném převratu byly pouhými pomluvami, které měli nejmocnějšího muže království zkompromitovat v očích jeho královského chráněnce. V nejvyšších politických kruzích docházelo v této době kostrým mocenským zápasům mezi katolickými pány ze starobylých rodů (Petrem z Rožmberka, Půtou ze Švihova, novým kancléřem Albrechtem z Kolovrat a nejvyšším purkrabím Jindřichem z Hradce) a skupinou tzv. „pikartské šlechty“ (pány ze Šelmberka, Vilémem z Pernštejna a Kostky z Postupic). V. V. Tomek se domníval, že zmíněné nepřátelství mezi oběma skupinami mělo v první řadě náboženské důvody. Páni kolem Viléma z Pernštejna totiž chránili jednotu bratrskou, zatímco katoličtí páni v čele s nejvyšším kancléřem byli zastánci tvrdého postupu proti dotyčným pikartům (viz Tomek V. V., Dějepis města Prahy, díl IX., Praha 1893, s. 209). Údajně „tajné pikartství“ mohlo být však pouhou záminkou ve zmíněném politickém boji. Katoličtí páni intrikující proti Šelmberkovi, Pernštejnovi a Kostkovi byli zároveň zastánci starobylých panských rodů, kteří nepochybně nelibě nesli skutečnost, že v nejvyšších dvorských úřadech se začínají prosazovat příslušníci nedávno povýšených rodů, nebo rodů jen krátce usazených v Čechách. Tito „povýšenci“ navíc čerpali svůj politický vliv především z přízně krále Vladislava a pikartská pověst jim mohla nejvíce uškodit právě v panovníkových očích.

⁴⁷¹ L 18, 24.

⁴⁷² 2 Kr 10, 31.

⁴⁷³ Listy Janovi Kostkovi, s. 5.

konce svých dnů. Vzdělaností nepohrdal, nebyla pro něho však hodnotou sama o sobě, tak jako pozdějším generacím bratří, kteří již pocházeli z univerzitního prostředí, ale pouhým nástrojem služby své církvi. Nerozpakoval se proto vést polemiky s mnohem učenějšími protivníky, aby obhájil existenci jednoty bratrské a napomohl jejímu přežití v těžkých časech pronásledování. Zároveň však vždy vyzdvihoval prosté počátky jednoty, jež vzešla z hloučku nevzdělaných řemeslníků a sedláků, a tak odkazoval k příkladu prvních Kristových následovníků, jimiž byli prostí rybáři.

Již ve velmi mladém věku se zřejmě připojil k horlivým hledačům boží pravdy, náboženským radikálům, kteří nebyli spokojeni s výsledky husitství, jež nepřivedlo český národ na cestu následování Krista. V této době také trvale ovlivnily Tůmovu teologii kázání mistra Rokycany a táborské učení. Od samých počátků jednoty bratrské se Tomáš Přeloučský objevuje v řadách jejích přívrženců a v roce 1467 je zvolen jedním ze tří prvních bratrských kněží, na jejichž bedrech spočinul další nejistý osud nově vzniklé sekty.

Svého úkolu se bratrský kněz v Kristových letech zhostil s maximálním nasazením. Krátce po své kněžské volbě odešel na Moravu a trvale se usadil v Přerově, kde díky jeho působení vznikl a vzkvétal jeden z nejvýznamnějších bratrských sborů. Služba Bohu naplnila dlouhý a asketický život Tůmy Přeloučského až po okraj. Světské rozkoše a radovánky mu byly cizí, stejně jako záliba ve filozofii a četbě „pohanských autorů“. O to horlivěji však studoval Písmo svaté a církevní učitele. Nebyly mu blízké myšlenky náboženské tolerance, jak se domníval Josef Macek⁴⁷⁴, ani humanismu, jak soudil Erhard Peschke.⁴⁷⁵ Tůma Přeloučský byl ideově pevně zakořeněn v myšlení středověku, s jeho nárokem na totalitu jediné pravdy, dějinným fatalismem i černobílým hodnocením dobra a zla. Tomášův kritický pohled na nesmyslné války pro víru nevycházel z humanistických idejí, ale byl příznačný pro myšlenkové prostředí Českého království počátku 16. století, v kterém se začala projevovat únava z prodělaných husitských a poděbradských válek.

Ačkoliv Tůma Přeloučský vykonával kněžskou službu v jednotě přes padesát let, věrně ji bránil v dobách pronásledování a vybudoval největší bratrský sbor na

⁴⁷⁴ Macek J., *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 410.

⁴⁷⁵ Peschke E., *Die religiös-sozialen Ideen des Bruder Thomas Přeloučský*, in: *Kirche und Welt in der Theologie der Böhmischen Brüder. Vom Mittelalter zur Reformation*, Berlin 1981, s. 120.

Moravě, stal se ke konci života vlastní církvi přítěží. Jako pamětník počátků jednoty, mohl jen těžko přijmout nový kurz, který jeho církev nabrala na přelomu 15. a 16. století. Nejen Tůmovo stáří, ale také jeho konzervatismus a pevnost ve věcech, které již jednou přijal za své, vedly bratrského kněze k odchodu z čela jednoty, aby tak demonstroval svůj nesouhlas s popřením zásad, kvůli kterým první bratři trpěli pronásledování a věznění. Jen těžko si lze představit, jak hořkou pilulku musel starý kněz spolknout, když pod tlakem ostatních bratří nakonec připojil svůj podpis k společnému prohlášení, v němž se bratři definitivně zřekli spisů Petra Chelčického a svého zakladatele Řehoře.

Pokud by snad někdo očekával, že zbytek svého života prožije bratrský kněz v hořkosti a nespokojenosti, zaměstnán planým kritizováním nového vývoje své církve, ošklivě by se zmylil. Právě z počátku 16. století pochází veškeré Tůmovy apologetické a polemické spisy, které se nám zachovaly. Tůma v nich nepromlouvá jako zlomený a zahořklý stařec, navždy uvězněný v sentimentálních vzpomínkách na minulost. Energicky v nich hájí existenci Bohem vyvolené jednoty, dokazuje oprávněnost bratrského učení, které se striktně řídí biblickými zásadami a sebevědomě a nezřídka ironicky útočí na nepřátele bratří. Sedmdesátiletý bratrský patriarcha nebyl a nemohl být pružným oportunistou, který rychle zavrhl staré názory a snadno se zorientoval v nové době. O tom, že v novém století působil v řadách bratří archaickým dojmem, hovoří dostatečně výmluvně mnohé prameny. Tůma dokázal svým životem naplnit biblické zásady, jež mnozí jiní vyznávali pouze ústy. Dokázal potlačit vlastní individualitu ve prospěch vyššího cíle. Tůmovo zklamání, rozčarování a hněv, které nepochybně musel prožívat, ho nevrhly do řad Malé stránky, ani do samoty a izolace. Tůmova osobnost musela ustoupit božímu dílu, které pomáhal budovat a kterému po celý život nepřestal věřit.

Mládenec, který klečel při modlitbách nedaleko staříckého Tůmy, slyšel, jak se modlí těmito slovy: „*Pane překážel-li bych tvému dílu, vezmi mne*“.⁴⁷⁶ Bůh vyslyšel jeho prosby 23. února 1518.

---

⁴⁷⁶ Kniha úmrtí, s. 223.

PŘEHLED CITOVANÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

I. Prameny a edice pramenů

Akty Jednoty bratrské, díl I.-II., ed. Jaroslav Bidlo, Brno 1915-1923

Archiv český I. a VI., ed. František Palacký, Praha 1840 a 1872; X., ed. Antonín Rezek
Praha 1890; XVI.-XVII., ed. František Dvorský, Praha 1897-1899; XVIII., ed. Josef
Kalousek, Praha 1900; XXVII., ed. Gustav Friedrich, Praha 1941

B. Jana Jafeta krátká zpráva o biskupích a starších Jednoty bratrské, ed. Josef Jireček
ČČM 35/1861, s. 139-158

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona podle ekumenického vydání z r. 1985
Praha 1989

Bratři a král. Bratrský list králi Vladislavovi z roku 1507, ed. Amedeo Molnár, Železný
Brod 1947

Dekrety Jednoty bratrské, ed. Anton Gindely, Praha 1865

Gramatika česká Jana Blahoslava, ed. Mirek Čejka - Dušan Šlosar - Jana Nechutová
Brno 1991

Jan Amos Komenský. Historia o těžkých protivenstvích církve české. ed. Amedeo
Molnár a kol., Dílo Jana Amose Komenského, díl 9/I, Praha 1989

Jan Blahoslav. O původu Jednoty bratrské a řádu v ní, ed. Otakar Odložilík, Praha 1928

Kapitulní knihovna v Praze, rkp. A 109

Knihovna Národního muzea v Praze, sign. V F 41, 25 F 6, 25 D 19

Knihovní katalogy koleje národa českého a koleje Rečkovy, ed. František Šmahel, AUC
- HUCP II., Praha 1961

Listář Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, ed. Josef Truhlář, Praha 1893

Listy Tůmy Přeloučského panu Janovi Kostkovi z Postupic, ed. Vojtěch Sokol, in
Výroční zpráva reálky v Praze 7, Praha 1931-1932, s. 3-18

Manualník M. Václava Korandy, ed. Josef Truhlář, Praha 1888

Martina Kabátníka Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491-1492, ed. Justin V
Prášek, Praha 1894

Monumenta historica universitatis Pragensia, sv. III., ed. A. Ditrich - A. Spirk, Praha
s.d.

Národní archiv v Praze, fond Akta jednoty bratrské, kn. III, IV, V

Národní knihovna v Praze, sign. XVII F 51, XVII E 31, XVII D 21, XVII A 6

Petr Chelčický. O trojím lidu, ed. Eduard Petruž, in: Petr Chelčický. Drobné spisy, Praha 1966, s. 105-131

Petr Chelčický. Síť víry, ed. Emil Smetánka, Praha 1929

Postilla Jana Rokycany I.-II., ed. František Šimek, Praha 1928-1929

Psaní jakéhos kněze Jana Appolinařského učiněné a poslané paní Krescenii Zmrzlíkové na Vorlík, ed. Josef Dobiáš, Časopis historický se zvláštním zřetelem k duchovním vývoji našeho lidu 2/1882, s. 56-68

Starí letopisové čeští, ed. František Palacký, Praha 1829

Staré letopisy české z rukopisu křižovnického, ed. František Šimek, Miloslav Kaňák Praha 1959

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, ed. František Šimek, Praha 1937.

Todtenbuch der Geistlichkeit der Böhmischen Brüder, ed. Joseph Fiedler, Fontes rerum Austriacarum, Scriptorum, Band V., Wien 1863, s. 213-310

Tůmy Přeloučského Spis o původu jednoty bratrské a o chudých lidech, ed. Vojtěch Sokol, Praha 1947

Vavřinec Krasnický. O učených, ed. Amedeo Molnár, in: Českobratrská výchova před Komenským, Praha 1956, s. 76-99

Vavřinec z Březové. Husitská kronika, in: FRB, díl V., ed. Josef Emler, Praha 1893

Vyznání a obrana táborů, ed. František Dobiáš - Amedeo Molnár, Praha 1972

Vyznání víry paní Johanky Krajířky z Krajku léta 1513, ed. Antonín Frinta, Reformační sborník 2/1928, s. 90-93

Ze starých letopisů českých, ed. Jaroslav Porák - Jaroslav Kašpar, Praha 1980

II. Literatura

Bartoš F. M., Chelčický a Rokycana, Listy filologické 48/1921, s. 30-40, 118-135

Bartoš F. M., Obrana viery proti Pikartóm, Časopis národního muzea 96/1922, s. 192-193

Bartoš F. M., Světci a kacíři, Praha 1949

Bartoš F. M., Z počátků Jednoty bratrské, Časopis Národního musea 95/1921, řada hist. s. 30-43, 127-139, 203-218

Bartoš F. M., Za královstvím kněze Jana, Časopis Národního musea 116/1947, řada hist., s. 175-179

Bohatcová M., Knihtiskařská linie Olivetských, Časopis národního muzea 151/1982 řada hist., s. 129-160

- Boubín J., Petr Chelčický. Myslitel a reformátor, Praha 2005
- Calábek L., Náboženské poměry v rodišti Blahoslavově, in: Sborník Blahoslavův. 152 1923, uspořádali Václav Novotný - Rudolf Urbánek, Přerov 1923, s. 38-44
- Cedlová M., Náboženské názory Petra Chelčického a bratra Řehoře i jejich vzájemný poměr, Časopis Národního musea 106/1932, řada hist., s. 63-115, 278-322
- Floss P., Kulturní a náboženský vývoj Přerova od konce husitství do Bílé hory, in: Dějiny města Přerova, díl I., Přerov 1970, s. 562-302
- Gebauer J., Slovník staročeský I., Praha 1970
- Goll J., Chelčický a Jednota v XV. století, k vyd. připravil Kamil Krofta, Praha 1916
- Halama J., Sociální učení českých bratří 1464-1618, Brno 2003
- Hrejsa F., Bratr Lukáš Pražský, jeho význam pro Jednotu i pro nás, Kalich 13/1928 1929, s. 33-43
- Hrejsa F., Dějiny křesťanství v Československu, díl I.-VI., Praha 1947-1950
- Hrejsa F., Sborové Jednoty bratrské, Praha 1935
- Jelínek F., Historie města Litomyšle, díl II., Litomyšl 1845
- Jireček J., Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, díl I.-II., Praha 1875-1876
- Kadlec J., Dějiny katolické církve, díl I. a II., Praha 1993
- Kaňák M., Tůma z Přeloučí, z prvních kněží Jednoty bratrské, JB 28/1951, s. 150-155 170-172; JB 29/1952, s. 110-113
- Kirchenlexikon Bautz, Bd. VI., Nordhausen 1993
- Krofta K., O bratrském dějepisectví, Praha 1946
- Krofta K., O spisech Václava Korandy ml. z Nové Plzně, Listy filologické 39/1912, s. 6-7, 124
- Kubíček A., Jindřich Institoris, papežský inkvizitor v Čechách a na Moravě, Časopis katolického duchovenstva 43/1902, s. 20-26, 115-121, 222-226, 320-325, 372-378, 491-500, 521-525
- Kuča K., Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl VI., Praha 2004
- Ledr J., Dějiny města Přelouče nad Labem, Přelouč 1926
- Levý F., Přerovská českobratrská církev, Přerov 1909
- Macek J., Jagellonský věk v českých zemích, díl I.-IV., Praha 1992-1999
- Macek J., Tři ženy krále Vladislava, Praha 1991
- Macek J., Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha 2001

- Měrka V., Tomáš Přeloučský. Jeho literární práce a jazyk, Časopis pro moderní filologii a literatury 3/1913-1914, s. 297-306
- Michálek E., Příspěvek ke studiu slovní zásoby nejstarších památek jednoty bratrské Listy filologické 99/1976, s. 386-393
- Molnár A., Boleslavští bratří, Praha 1952
- Molnár A., Bratr Lukáš, bohoslovec Jednoty, Praha 1948
- Molnár A., Bratr Lukáš - druhý zakladatel Jednoty, Jednota bratrská 28/1951, s. 64-68
- Molnár A., Svět v bratrské teologii, Křesťanská revue 16/1949, s. 195-205
- Müller J. Th. - Bartoš F. M., Dějiny Jednoty bratrské, díl I., Praha 1923
- Müller J. Th., Geschichte der Böhmischen Brüder, díl I.-III., Herrnhut 1922-1931
- Nejedlý Z., Litomyšl. Tisíc let českého města, Praha 1954
- Pakosta O., Visutá pečeť Kostků z Postupic, in: Pomezí Čech a Moravy, sv. 1, Litomyšl 1997, s. 43-67
- Peschke E., Die religiös-sozialen Ideen des Bruder Thomas Přeloučský, in: Kirche und Welt in der Theologie der Böhmischen Brüder, Berlin 1981, s. 101-120
- Petrasová K., Jiří z Poděbrad a Jednota bratrská, Paginae historiae 11/2003, s. 5-31
- Pokluda Z., Holešovské panství za Šternberků, in: Studie Muzea Kroměřížska, Kroměříž 1990, s. 33-54
- Pokluda Z., Rod Šternberků na Moravě, in: Zlínsko od minulosti k současnosti, Zlín 1991, s. 117-158
- Říčan R., Dějiny Jednoty bratrské, Praha 1957
- Sedláček A., Hrady, zámky a tvrze království českého, díl I., Praha 1882
- Sokol V., Vavřinec Krasonický, in: Praga mystica, Acta reformationem Bohemicam illustrantia, sv. 3, Praha 1984, s. 51-108
- Staročeský slovník, díl „obilé - ožžený“, Praha 1984
- Šimek F., Učení M. Jana Rokycany, Praha 1938
- Šmahel F., Antiideál města v díle Petra Chelčického, ČČH 20/1972, s. 71-94
- Šmahel F., Husitští „doktoři“ jehly a verpánku, in: Směřování. Sborník k 60. Amedea Molnára, uspořádala Noemi Rejchrtová, Praha 1983, s. 89-96
- Tomek V. V., Dějepis města Prahy, díl IX., Praha 1893
- Urbánek R., České dějiny V. Novotného, díl III/4, Praha 1962
- Válka J., Jednota bratrská a společnost, in: Kralice, uspořádala Vlasta Fialová, Brno 1959, s. 131-142
- Válka J., „Politická závěť“ Viléma z Pernštejna (1520-1521), ČMM 90/1970, s. 63-82

- Válka J., Tolerance či koexistence? K povaze soužití různých náboženských vyznání českých zemích v 15. až 17. století, in: Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský, Brno 2005, s. 237-248
- Vorel P., Dějiny města Přelouče, díl I., Přelouč 1999
- Vorel P., Od pražského groše ke koruně české 1300-2000. Průvodce dějinami peněz českých zemích, Praha 2000
- Vorel P., Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999
- Winter Z., Děje vysokých škol pražských 1409–1622, Praha 1897
- Winter Z., Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně-historický obraz, Praha 1901
- Winter Z., Život církevní v Čechách, I-II, Praha 1895-1896
- Zapletal F., Přerov v minulosti, Přerov 1936
- Závodský J., Bratr Tůma Přeloučský, KJ 42/1957, č. 27, s. 4
- Závodský J., Bratr Tůma Přeloučský, Theologická příloha Křesťanské revue 24/1957, s. 50-56
- Zelinka T. Č., Cesty českých bratří Matěje Červenky a Jana Blahoslava, Praha 1942
- Županič J. - Fiala M. - Stellner F., Encyklopedie knížecích rodů, Praha 2001

Cedule bratra Šimona¹

(1507)

[[A1a] První cedule bratra Šimonova, kterýž psal pánóm starším Hranieským, v kterejž se zpravuje krátce o řádu kněžstvie svého.

Páni starší a přátelé milí etc. Za to mám, že vás tajno nenie o té puotce, kteráž se děje nyní v cechu súkeničím. Což se [dot]ýče soukeníka, kterýž se přibral z Štemberka, praviece, že by neměl ženy zdávané od kněze vašeho. Toto najprv račte věděti, že kněz váš zdávati nechce, ani křtíti, což se bratří dotýče. A to jest známo lidem mnohým i panu Benešovi etc. A to by mohlo provedeno býti, že jest tak. A také toto praví někteří, že bych já knězem nebyl, i znám se k tomu, že já knězem jejich | [A1b] nejsem, než podlé řádu bratrského a puovodu apoštolského i puovodu římského i české strany kněží pod obojí zpuosobou, že sem v to všel řádem pravým křesťanským, volen jsa od lidu obecného i od kněží. A neběžel sem sám, ani sem se třel obyčejem svatokupeckým jako někteří etc. Toto sem tak krátce psal vám, jako lidem [mú]drým, abyšte čtouce mohli srozuměti puovodu našemu. A bylo-li by potřebí, chtěl bych šíře oznámiti. Pakli na tomto muožte přestati bud' to etc.

Páni milí, prosím vás, pomyslte na to a porad'te těm lidem, aby na to pomyslili a sobě srozuměli a nesnáze sobě nečinili, neb za to mám, žeť jsou běžnější mistři pražští i římské strany někteří, po|[A2a]kúšejíce se, aby nás kněžstvie našeho zbavili. Avšak proti pravdě a řádu svrchu psanému odolati nemohou. A tito pak pojednú to podvrátiti chtí. Prosím vás, páni milí, neračte mi za zlé mieti, ale jestli možné, dajte mi odpověď. Šimon

Druhá cedule bratra Šimonova, kterýž psal knězi Tomášovi, faráři hranieskému, v kteréž zpravuje též krátce o řádu a puovodu kněžstvie i volenie, jakž za apoštoluov bývalo a tak dále.

¹ Edice Cedulí vychází ze starého tisku, který se dochoval jako unikát v Knihovně Národního muzea (sign. 25 F 6). Tisk je na několika místech poškozený, listy A8a-A8b a B6a-B8b v originále chybí a jsou dopřány pozdější písařskou rukou (pokaždé jinou).

Kněže Tomáši, zpraven jsem, že dnes kazatel četl ceduli mú, ač ne všecku, než což sobě vzal k útržce mé, že sem volen od lidí. I mám za to, kněže Tomáši, že řeč | [A2b] Apoštola pravá jest, v kteréž naučení dává, píše k Timoteovi a k Titovi, jaké mají voliti tu s zboru přítomného, aby sami neběželi, ani svatokupčili, ani sobě cti přijímali, ale povoláni byli etc.² Též při volení svatého Matěje v Skutciech apoštolských psáno,³ i jiná mnohá písma jsú, kterýchž pro dlúhost nepřivodiem, kteréžto já mám za řád, než tomu se divím, kde jest to vzal kazatel ten, haněti puovod ten již jmenovaný a vystavovati své z domyslu a z vtipu vymyšleného chytrostí a lstí, proti tomuto řádu svatých prvních, kteréhož sú zachovávali i jiné učili, jakož svrchu psáno. A pakli on má co jistčieho a písmy svatými utvrzeného, prosím, at' mi dá zná[A3a]ti, žeť jemu chci děkovati. A slyším, že mne odsuzuje kněžstvie i všech svátostí, pravě: „Kto mne světil na to?“ Jáť sem ted' vypsal puovod úřadu kněžského, kteréhožto mám úmysl zachovávat i ostříehati s pomocí božie až do smrti, dokudž mi lepšie ukazáno nebude z Písem svatých. A což se posvěcení dotýče, toť od samého Boha pochází, k prosbě a k žádosti lidu věrného, skrze Ježíše Krista, Pána našeho, jakož sám die: „Já za ně posvěcuji sebe samého, aby i oni posvěceni byli v pravdě etc.“⁴ A o řádu vždy prosím, nechť mi dá znáti, neb prorok, což mluví a stane se, po tom má poznán býti, že jest pravý. Šimon etc.

[A3b] **Cedule kněže Tomášova první, kterúž psal bratru Šimonovi, odpor veda obšírně na jeho psanie etc.**

Šimone bratře, psanie tvému odpovědi dáti chviele sem tak brzo neměl, aniž ten kazatel proti němuž píšeš, jakož si zpraven, že by nětco k tvému pohanění z tvé cedule četl aneb mluvil, nic sem jiného, poslúchaje, neslyšal, než že jest rozvažoval a rozjímal to slovo tvé, že pravíš, že si knězem podlé řádu bratrského a puovodu apoštolského etc. Vedl Písmo, že Pán Ježíš byl knězem ne z nějakého bratrství pokútného, ale podlé řádu Melchisedechova, jenž byl knězem Boha živého a obětoval před niem chléb a víno.[A4a] A pro tu oběť slul knězem a to u figuře, ale Kristus v pravdě jeho řádem

---

Text je transkribován podle obvyklých pravidel. V edici zachováváme předložky a předpony s/z i nenáležité ie podle originálu. Vnitřní členění textu je pro větší přehlednost upraveno editorem.

² 1 Tm 3 a 5; Tt 1-2

³ Sk 1

⁴ J 17,19

obětoval sám se na smrt a chlebem života se nazval. A ten chléb svým učedníkóm na poslední své večeri v svátosti chleba a vína v pokrm a v nápoj vydal a tu oběť jim zachovávat i jiným potomním kněžím prikázal, řka: „To čiňte na mé spolupamatovanie etc.“⁵ A tak dovodil, z řeči svatého Pavla k Židóm, že Melchisedech byl knězem pro oběť chleba a vína, Kristus pro obětovanie samého sebe.⁶ Jinie kněží všickni též pro obětovanie těla pravého Kristova a krve v svátostech knězie jsú a slovou. Vy pak té oběti nemajíce, jakož o tom zjevně mluvíte i píšete, že Kristovo tělo a krev je[[A4b]ho nemuož býti v těch hmotných svátostech a mrtvých. Tehdy z toho duvodu muož se ukázati, že vy knězie nejste, aniž jich máte, a tak ani křesťané ste, poněvadž skrze knězie křesťané bývame etc.

Také dotekl tebe ten kazatel, zes povolán byl k pluhu a k votce a zdá mi se samému, že kdyby ty se s Abiatarem navrátil k rolí a k řemeslu Adamovu,⁷ že by ne zle své duši poslužil i svým následovníkom. A jakož dotýčeš, zes puovodem apoštolským knězem, my toho za puovod apoštolský nemámy, aby někto, odtrhna se od kněžstva, jednu zřiezeného, mohl nějaké jiné nové začieti, aniž tomu puovodu Apoštol učil Timotea a Tita,⁸ aby laikóm porúčeli knězie řiediti a voliti, [[A5a] ale jim, jakožto biskupóm křesťanským, zprávu dával, jak se mají při volení a řiezení kněžstva mieti, jakož se i to nynie při svěcení kněžstva oznamuje a ohlašuje. Ač pak k té dokonalosti a svatosti kněžstvo nynější přivedeno zřiedka bývá, v které jest tehdáž bylo, co tomu div, však židovské kněžstvo v Aronovi prvniem knězi svaté a šlechetné bylo jest a potom dál vždy horší, až právě do Krista, kdež jest konec vzalo. Avšak pro tu věc nesměli sú Židé jiného kněžstva zvoliti a tohoto zavrci, než při tom státi. A kteříž chtěli, pro to se Pánu Bohu líbiti mohli, jako ste vy teď učiniti směli, všecko kněžstvo potupivše, nové ste sobě zarazili a praviete, že [[A5b] to činíte puovodem apoštolským. Máš-li epištoly svatého Cypriána biskupa a učitele prvotní cierkve svaté, jiež vy se chlubíte, najdeš v nich, kterak on takový puovod nazývá: ne apoštolský, ale kacieřský. Napsalt' bych z nich nětco, ale nemám jich doma. Neb pokládá v nich o nějakém nováku biskupu, kterýž se odtrhl od jiných biskupuov a kněží a novú sobě rotu sebrav, od nie za biskupa přijat a křesťany svedené k sobě znovu křtil, proti nimž svatý Cyprián zuořivě činí duovody,

---

⁵ L 22,19; 1 K 11,24

⁶ Žd 7

⁷ 1 Kr 2,26

⁸ 1 Tm 3 a 5; Tt 1-2

pravě, že nenie knězem, aniž křtí, ani těla božieho rozdáva, ani oleje svatého. Připodobíž k němu svú rotu i své kněžstvie, zdá mi se, žeť se dobře trefí jako kukla na sedláka.

Item. [[A6a] Pokládáš v své ceduli také, že si v kněžstvie všel puovodem římských kněží i kališných, ale já sem jináč slyšel od tebe, čtúce i mluvíce v zboru tvém. Nebs řekl, že o žádném knězi nedržíte, římské ani kališné strany, by pak i ctnostný který byl. A toho duvod i skutkem ukazuješ, neb i po římských i po kališných, též po dobrých, jako i po zlých podruhé křtieš. Kterakž tehdy od nich beřeš, o nichž nic nedržieš, posluhovanie jich za nic nemáš? Tehdys nic nevzal a nic nemáš. Pakli mienieš puovod římského svěcenie zprávu, neb život, kterýž vypisují Dekretové⁹ aneb jiná písma doktoruov římských, jací mají kněží býti, aneb jak v to vstupovati. I ten puovod sám [[A6b] tebe knězem neučinie, když tvé kněžstvie od biskupa křesťanského nebude potvrzeno a dokonáno. Ale že ukazuješ na Boha, že on kněží sám svěťí, i tebe také, s niemž si o to nemluvil, aniž mluviti můžeš. Než kdyby byla tvá otka uschlá rozkvetla a ovoce učinila, jako jest někdy huol Aronova rozkvetla divem božiem na svědectvie jeho kněžstvie,¹⁰ aneb divy jinými potvrzeno bylo tvé kněžstvie, jako jest apoštolské potvrzeno, měli bychom tě za kněze. Ale zůstala-liť jest tvá otka suchá, tehdy strach, žes i ty kněz suchý a planý.

Než naše kněžstvo, jednu od Krista vydané, divy a zázraky utvrzené, již nepotrebuje jiných duvoduov, než ktož od biskupa svěcen na kněžstvie [[A7a] jest, úmyslem upriemým a od lidu za kněze přijat, již knězem jest. A jestli kněžsky živ, tehdy i od Boha vnitř svatý jest i zevnitř kněz šlechtný a svatý bude. A pakli jest zle živ, tehdy vnitř posvěcený nejso, proto zevnitř knězem jest a úřad božie nese, ač nehodný a z něho počet vydati musí. A k tomu máš i duvod, kdyby mohl věřiti, z řeči svatého Pavla v první Korintóm v 9. kapitole, jenž die: „Budu-li čtenie kázati, nenie mi pro to chvála, neb mi potřeba, totiž božieho prikázanie nutí, neb běda mě, nebudu-li kázati.“¹¹ Jestli zajisté to s dobrú vuolí činiem, odplatu mám, a pakli bezděky šafárstvie aneb úřad

⁹ Jedná se o papežské dopisy nebo výnosy týkající se otázek církevního práva (často disciplinárních), vznikající od doby pozdní antiky, jejichž obsah byl závazný. První Dekrety se dochovaly od papeže Siricia z r. 385 a byly určeny biskupovi Himeriovi z Tarragony. Dekrety byly kolem roku 500 začleněny do sbírky kanonického práva a staly se rovnocenné s koncilními výnosy. V 9. století byly rozšířeny o zfalšované pseudoisidorské dekrety. Po rozšíření Gratianova dekretu (Corpus Iuris canonici) nabírala sbírka rychlým tempem na objemu, zejména v době pontifikátu Alexandra III. (1159–1181). Papežem Řehořem IX. byla v r. 1234 velká část Dekretů systematicky uspořádána do sbírky zákonů (Liber Extra). Tím byl ve 13. století dokončen proces, který směřoval k vytvoření závazné právní sbírky.

¹⁰ Žd 9,4

¹¹ 1 K 9,16

světen mi jest, kdyby chtěl tu řeč Apoštola v mysli rozežvati, poznal by, [[A7b] že nejsú vše zajedno kněží posvěceni, neb někteří jsú vnitř i zevnitř posvěceni, majíc úrad i života svatost. A ti s dobřú vuolí a s milostí čtenie Kristovo zvěstují, ale kteříž jsú toliko zevnitř svěceni, úrad ten v křest'anstvu přijavše, ti ne s milostí a s vuolí dobřú, ale jako z připuzení potřebného, jsúc závazkem k úradu puzeni, čtenie zvěstují a jiná posluhování činie. Jako i u pánuov světských někteří úředníci s milostí a s láskou pánóm slúží a ti jsú řiedcí, ale viec jich, ješto pro samej závazek k úradu a s zisku to činie.

Než já znám, že ty o takových našich duovodech prvé vieš, než chtěl by nějaké nové z devátého ponebí slyšeti, poněvadž z třetieho [[A8a] přijítí nechceš.¹² Než já sem to proto položil, aby ty se sobě nezdál býti mudr. Ale ani ty okážeš o sobě neb o svých nových kněžích, aby všickni byli posvěceni od Otce nebeského v pravdě, než snad spíš, že jsou přikryti mylnou svatostí, proměňující se v apoštoly Krista Ježíše, jako Satanáš se proměňuje v anděla světlosti,¹³ chodíce nadarmo naduti smyslem a nedržíce se hlavy Krista Ježíše¹⁴ v jednotě církve křest'anské, kdež jest jedna víra, jeden křest etc.¹⁵ Než podlé řečí apoštolských oddělují se sami lidé na víře porušení, sami se sobě líbíce, sekt uvozovati se nebojí,¹⁶ ač se pak již chcete mezi námi krýti jako lišky v doupatech pravíc, že máte kněží puovodem apoštol[[A8b]ským, římským i kališným, ale my vás v těch doupatech najdeme a s světlem zákona božieho vyhledámy!

Item píšeš, že by ten kněz a kazatel farář lipenský proti řádu apoštolskému chytrostí a lstí mluvil, ale mám za to, že sou vaši bratři větší lstí a chytrostí na jeho kázání přivedeni, neb pro žádné naučení pravdy, ani náboženství sú přišli, ale naprosto pro polapení v řeči i přidávání, aneb převrácení řeči, jakož sú tak někdy zákoníci na Ježíšovo kázání chodívali etc.

Item v oné ceduli položils, že sou byli mistři pražští běžnější i někteří římské strany, totiž než my zde sprostní kněží v tomto kraji, a vás kněžství zbaviti nemohli, k tomu od[[B1a]pověď, že ještě v prvních časiach bývali učitelé a biskupové běžnější v múdrosti i v ctnostech, ano i moc světa větčie majíce, avšak některých kacieřství těžkých zkaziti nemohli, znamenité sněmy o to činiece, než trvají až podnes a snad až do skonanie světa trvati budú, jako kacieřstvo ariánské, pelagiánské, saracénské a jiná

---

¹² Srv. 2 K 12,2

¹³ 2 K 11,14

¹⁴ Ko 2,18–19

¹⁵ Ef 4,5

mnohá, a proto jich nezchválili ani za pravá potvrdili, než proti nim kázali, učili i od nich odvodili, tak jich státi musili nechati. A to pro dvojí věc: Jedno, že každí kacieři vždy nějaké obránce světa mají, pod nimižto krýti a chrániti se mohou, druhé proto, že někdy i Pán Buoh je dopustí pro zkoušení těch, jenž sú u vie[[B1b]]ře jeho, aby tudy zkoušení byli a oznámili se ti, kteříe sú věrní, i ti, kteříž sú nevěrní. Šiř sobě to dále a opatř se, at' se na tě ten oděv pohanění hrozného netrefí. Farář.

Cedule bratra Šimonova třetí zase knězi Tomášovi a tak dále

Svrchovaného dobrého, žádost nynějšího i budoucího vzkazujit', kněže Tomáši milý. A zvláště poznání pravdy spasitedlné, kteráž jest základ spasenie podlé řeči svatého Jana: „Aby tě poznali, pravého Boha,“¹⁷ totiž, přebývajícího v světle nepřístupitedlném v nebi a ne kde jinde. „A jehož si poslal Krista Ježíše a v něm a skrze něho připravené spasenie a hřie[[B2a]]chuov odpuštění, orodování i všecko dobré, podlé zvěstování apoštolského,“ jakož svatý Petr pověděl, že tomu všickni proroci svědectvie vydávají etc.¹⁸ Neb ktož Boha spasitedlně nepozná, ten jeho také spasitedlně oznamovati nemuož. A ten, kterýž od něho běží smyslem bludným a modlářským a životem zlým a nešlechtným, kterak muož k Bohu přivesti a k počtě jeho pravé etc.? Též, ktož nezná spasitedlně Krista Ježíše a v něm připraveného spasenie a hřiechuov odpuštění, kterak je bude ve jménu jeho zvěstovati užitečně ku poznání jeho? Než bude je ledakdes zvěstovati ve jméno jiných svatých neb světic, aneb ve jméno Panny Marie, jakož vaše mše, řád [[B2b]] i s collectami i s jinými ustaveními lidskými oznamuje.

Jakož mi píšeš hanění a posměchy a soud prokletý odsuzuje mě i s tovaryši mými, ty s knězem lipenským i s jinými, najprv křesťanstvie a potom kněžstvie a konečně věčného spasenie. Požehnaný Pán Buoh, kterýž tebe i s tvými tovaryši neustavil súdci toho na místě Syna svého. Ano, takového soudu nesměl anděl d'áblu učiniti při tělu Mojžíšovu, jako vy činiete, než řekl: „Přikaž tobě Pán etc.“¹⁹ A jakož kněz lipenský vypravoval, že smy od viery odstúpili a od cierkve svaté a novú smy sobě začali a rotu učinili, já k tomu odpovídám, že smy od cierkve svaté neodstúpili, ale k nie sme

¹⁶ 1 Tm 6,2

¹⁷ J 17,3

¹⁸ 1 Pt 1

¹⁹ Ju 1,9

přistúpi[[B3a]]li a to odtud duovod mám: Neb jednota naše má v sobě viery pravú obecnú křesťanskú, na niež cierkev svatá založena jest. A služebnostmi smysla té viery i svátostmi upriemým úmyslem k jejiemu konci slúží. A že naše oddělenie nenie od věrných, nám známých, ani od pravdy viery smy odstúpili, ale od těch, kteříž odporně proti viere spasitedlné smýšlé, mluví i činie a viery, pravdy v čistotě, požievati nedadie, ale k svým věcem, odporným viere, nutí mocí světa. A svých zlých skutkuov nedadie ucházeti, kteříž jsú proti jistým Písmóm a dobrého, schváleného skutečně následovati nedadie, a protož k viere obecné křesťanské přistúpili sme a v nie spasenie gruntovně [[B3b] zakládajíce, abychom totiž u viere nepoškrvněné se zachovali. A že o nic jiného než o ni nestojíme, abychom v Kristu spravedlnosti dojdúce ji skutečně činili a v nie setrvali. A k tomu všech služebností v čistotě, pokudž najdál možné požievali, nebo my, ač mámy za to, podlé došlé viery, a služebností jejich, že smy z úduov cierkve obcujíc jie, protož by se ten kazatel měl styděti a Boha báti, všetečné soudy vydávati etc.

Bycht' měl na všeko odpisovati pořád, bylo by dlúho psáti a tobě teskno čísti. Než nětcoť odpíši na pilnějšie artikule, aťbych ukázal, žeť nejsem zhola tak bláznem, jakož ty mne nazýváš. A tobě, aťbych oznámil, žes nevypadl s nebe s plnú múdrostí, [[B4a] ani v tobě složení všickni pokladové múdrosti božie,²⁰ od kterež si, podlé mého zdanie, velmi daleko. O kterež svatý Jakub praví, že jest stydlivá, pokojná, dobrotivá, dobrému povolná, plná milosrdenstvie, nesúdící, totiž všetečně a směle na zatracení,²¹ než vidie-li bližního, an blúdí, hledí navěsti v duchu tichosti, jakož zpráva apoštolská svědčí,²² jakož sem já toho žádal od toho kněze. Protož podlé řeči Apoštola bližší si ty té múdrosti, kteráž jest tohoto světa, kteráž zákonu božiemu nenie poddána, aniž zajisté muož.²³ Odvoláváš se k zákonu božiemu a proti zákonu činieš. Zákon božie hanie zlé knězie, kteříž mluví a nečinie, velí se jich varovati a učení jich [[B4b] vystřiehati, praví, že jsú lotři a zloději²⁴ a vlčí hltaví²⁵ a suol zmařená, k ničemuž nehodná, než aby byla potlačena.²⁶ Trniem a bodláčím je nazývá²⁷ a ty je velebíš a pravieš i provodieš, že mohou poslúžiti spasitedlné jako dobří, ježto od nečistého, co se očistí. A od lháře, kdy

---

²⁰ Srv. Ko 2,3

²¹ Jk 3,17

²² Ga 6,1

²³ 1 Ko 1–2

²⁴ J 10,8

²⁵ Mt 7,15; Sk 20,29

²⁶ Mt 5,13

²⁷ srv. Žd 6,8

bude pravda pověděna? Ježto jest to proti Písmu zákona božieho i rozumu lidskému, kterýchžť písem nevedu pro ukrácení. A ještěť s pomocí božie více ukáži, co činieš proti zákonu božiemu a proti přikázanie a ustavenie Pána Krista. Najprve dotknu o tom, jakož mě odsuzuješ, křesťanstvie i kněžstvie. Křesťanstvie pravieš býti v rukou kněžskú a že oni křesťany činie. A ty ještě nerozumíš, [[B5a] jsa slavným kazatelem, že křesťan pravý nenie ode křtu prvotně, ale od účastnosti Kristovy. A k tét' nemuož člověk přijíti, než od Pána Boha skrze dar Duchu svatého a vieru živú. Nebo Pán Ježieš, podlé řeči apoštola, neposlal knězie svých prvotně křtíti, ani obětovati, než kázati,²⁸ jakož za své přítomnosti poslal jich dvanást a jiných dva a sedmdesát, aby zvěstovali, že se přiblížilo královstvie božie.²⁹ A po svém vzkříšení a na nebesa vstúpenie poslal je netoliko mezi Židy, ale mezi všecky národy pohanské, aby jim čtenie kázali a ktož by uvěřil, aby toho křtili.³⁰ A svatý Petr i svatý Jakub praví, že ne skrze křest rodí se lidé podruhé, aby synové božie byli, ale [[B5b] skrze Slovo božie.³¹ Odtud já své křesťanstvie věřím býti, když mi Pán Buoh dal přijieti slova života. Protož by mne neměl jeho tak směle odsuzovati i s mými tovaryši.

A ještě, kdyť by Pán Buoh dal jasně na to pohleděti, v čem si a co děláš, že by se měl báti, by ho sám nebyl odsúzen i kněžstvie svého i zdali nevieš, že před mnohými léty cierkev římská předky vaše i vás odsúdila křesťanstvie i kněžstvie a téměř všeho dobrého, že nic nemáte spasitedlného a podnes tak o vás drží? A předeek váš, mistr Rokycán, jemuž věrieš a jeho řečem jako svatému čtenie, ten říekal o vašem křesťanstvie: „Abych já řekl, že jsú toto křesťané, ano, podobníť sú pravým [[B6a] křesťanům jako onen malovaný Petr na stěně tomu, kterýž jest v nebi.“ A opět jiným podobenstvím pravil, že v tyto časy poslední nepadně najdeme pravého křesťana jako jelena se zlatýma rohama. A co jiní, jako kněz Martin Lupáč, kněz Jan Opočen i jiní kněží znamenití a kazatelé slavní v Království českém mluvili ty věci a mistr Rokycán přidal v jednom kázání, že nejsou to praví křesťané někde v koutě, ježto slovou kacíři, jako svatý Pavel dí: „Já s tou rotou sloužím Bohu mému, kterouž nazývají kacířstvim.“³² Protož slyše taková svědectví předkův svých o svém křesťanství, nemáš se čím chlubit i a

²⁸ 1 K 1,17

²⁹ Mt 10,5-15; Lk 10,1

³⁰ Mk 16,15

³¹ Jk 1,18; 1 Pt 1,23

³² Sk 24,14

neměl by tak slavně vejskati a jiných potupovati, [[B6b] ale Pána Boha se báti a ocas pod se podtuliti, nevěda na čem stojíš.

A jakž mě odsuzuješ kněžství, abych jeho nechal, ale k roli a k pluhu se s Abiatorem navrátil,³³ že bych své duši dobře posloužil i jiným, že sem v to kněžství řádně od biskupa svěcením nevešel, nyní toho vypisovati nebudu, než prosím tebe, obrať tu radu k sobě a poživ ji, učiň tak sám s tvými tovaryši, neb si dávno s předky svými jako i kněžství i křesťanství odsouzen od římské církve a že nejste kněží a žádné svátosti nemáte, aniž jimi posluhujete. Ale snad ty na tom soudu nepřestáváš, nemějš mi za zlé, že já také na tvém přestati nechci a ovšem rozumem lidským, [[B7a] Pánem Kristem i apoštoly i první církvi jsi odsouzen svého kněžství, nebo Pán Kristus apoštolům kázal, řka: „Darmo jste vzali, darmo dejte“³⁴ a tuto se za peníze kupuje papežství i kardinálův a kardinálové kardinálství u papeže a tak dále arcibiskupové biskupům a kněží od biskupův kněžství prodávají, a takové staří sněmové a doktorové dávní kněžství odsuzují, jakož v Dekretě o tom psáno, nevíš-li, přečti sobě. Svatý Ambrož o služebnících takto píše, že když posvěcen jest biskup, co jest dal, zlato bylo, a co ztratil, duše byla, a když jiného posvětil, co vzal, zlato bylo a což dal, malomocenství bylo, a svatý Řehoř dí: Kterí svaté ouřady prodávají, kněžimi býti nemohou, nebo psáno jest prokletý, ktož dává, zlořeč[ený], ktož bere, a to jest svatokupecký kacířství. Kterakž tehdy, poněvadž zlořečení jsou a svatí nejsou, kterak světiti jiné mohou a když v těle Kristově nejsou, kterak tělo Kristovo světiti mohou aneb rozdávati? Když zlořečený jest, kterak jiné světiti může? Mnoho jiných důvodův jistých a stalých jest, jichž nyní zanechám. Však moudrému málo napověz a ostatku srozumí.

A mistr Rokycán v svém kázání mluvil při biskupu Joštovi, když kázal na nové mši v klášteře v Praze in pede pontis vychvaluje důstojenství kněžské a ouřad jejich, jakž vy obyčej máte tak činiti, a mezi jinými řeči řekl „Radůj se matko, že máš syna kněze, máš Pána Krista vnuka.“ A on [[B8a] přes tejden mluvil, že se jich mnoho holí a málo světí, tak jest málo svěcených jich málo Pána Krista v skutcích následuje. „Radůj se matko, že máš syna kněze.“ Ba by raděj měla syna kata, méněji by duši lidských mordoval. A jeden mluvil též o nové mši, jako i lipenský váš v chrámech vychvaluje důstojenství kněžské, že jest nad anděla a jiné, i nad Pannu Marii, a jeden přidal i nad Boha, a z toho

---

³³ 1 Kr 2,26

³⁴ Mt 10,8

od jiných trestán byl. A oni bláznivou věc činili, že jej pro to trestali, poněvadž pravdu mluvil, poněvadž kněz Boha stvoří, musíť býti kněz důstojnější aneb vyšší, neb Apoštol [[B8b] dí, že každá věc menší od větší bere požehnání,³⁵ a to jest proti rozumu lidskému i Písmu svatému, aby Antikrist, syn d'áblů, a falešní proroci měli světiti kněží Kristovi církvi svaté aneb lidu věrnému. Podobněť jest k tomu jako by zrádce měl pánu věrné ouředníky ustanovovati. A toho zapříti nemůžete, neb jsou předkové vaši, mistři pražští a kněží čeští, mluvením i psaním papeže i s kardinály i se všemi biskupy za ty potupili a ohlásili a za nevěstku, o níž svatý Jan v Zjevení píše.³⁶ Aby jiného nebylo tehdy v té písni, kterouž v Praze v kostelích i v krčmách zpívá, v níž položil, že sou takoví: „Věrní křesťa|[C1a]né, silně doufajte, o Kristově večeři nepochybujte etc.“ Protož milý kněže, nemáš se čiem chlubití, žes syn nevěstky, od niežs knězem učiněn a jejími smysly otráven. Však muožeš rozuměti, že v vlčiem hniezdě nerodí se beránkové než vlčata a vše šerá. Protož, jakož's mi se kázal v kuklu obléci, oblec se sám v ni, neb se tobě velmi dobře trefí.

Beránek požívá zeliny z lúky Písma svatého a schylé se, když mu se protivného co děje, pokorně bečí, ale vlk zdvihna hlavu proti nebi i vyje a ve krvi se kochá, jakož vy činiete svým vychvalováním svého kněžstvie, aby se na vás naplnila řeč proroka: „Položili sú ústa svá v nebe a jazyk jich plížil se po zemi.“³⁷ A chcete hvězdy nebeské zo|[C1b]bati, chramostíce se na zemi v trnie. A jakož mi píšeš, že nejsem knězem, že neobětují obětí jako vy, ješto neviem, jaké vy obětujete obětí. Leč takové, jakož Malachiáš prorok praví: „Obětují mi kněží chléb poškvrněný na oltáři mém, nenieť vuole má v nich.“³⁸ I zdaliž toho nevieš, že pán Ježíš knězie svých neposlal obětovat za živé a za mrtvé, kteříž v pekle, v očistci jsou, ale poslal je kázat Čtenie svatého a činiti toho skutku, kterýž ráčil ustaviti na Poslední večeři, aby jim slúžili. Ne světu, lidu hovadnému a tělesnému, ale věrnému, kterýžto nazvali ste velebnú svátostí a drahú. A nazvavše tak drahú svátostí, tak ste ji přieliš lacinú učinili, abyšte k nie hřešníky nutili trlicemi a |[C2a] rychtáři, biřici, kládou, aby ji od vás musili bráti, kteříž se pro své hřechy zdalují a nesmějí přijímati. A též, kteréž nazýváte kacieře, nutíte divným trápením, aby ji od vás brali. A co vy dbáte, když je jediné k své vuoli připravíte, třebaš

---

³⁵ Žd 7,7

³⁶ Zj 17

³⁷ Ž 73,9

³⁸ Mal 1,7

je potom čert pobeř. Toliť jest podlé zákona božieho činiti? I pro milý Buoh, pohled' na to, co děláte. Však obojí chválíte, vy i římané, řád prvnie cierkve svaté, říekajíce, že jest nejlepší mistrovstvie života následovati skutkuov první cierkve svaté. Nevíš-li ale, čti Dionýsia v knihách De celesti ierarchia. Kterýžto řád slavně za mistra Rokycána zpíevali v Praze v Týně v kostele a snad ještě mohou. V té piesni: „Cierkev svatá, v posled[C2b]ních dnech velmi neznameníta pro rozmnožení temností Antikrista.“

Ale to slovo u mistruov i u vás knězie nemuož býti pravé, neb jest cierkev římská velmi znamenitá a vaše strana česká také jest znamenitá, než kacieři, kteréž vy nazýváte, neznameníti. A dále se zpíevá, že v cierkvi první hřiešné, od d'ábla posedlé, toliko na kázanie púštie-li, aby životuoov zlých polepšili, ale od vidění svátosti ven je pudili. Ale vy je z krčem a s frajnortuoov sezvoniete, aby běželi a svátost viděli a časem ale k Velikému pátku přinutíte, aby od vás přijímali. Ješto, kdybyšte v pravdě Kristovi kněží byli, neměli byšte, byť i chtěli od vás přijímati, posluhovati jim. Ale musí tak býti, jakž [[C3a] při řádu svěcení knězie zlý smysl máte, tak i při posluhování svátostí.

A jakož mne hanieš, že sem nevšel řádem v kněžstvie, nechtělt' sem psáti, ale když mne k tomu přinutil, řád váš vypsati musím, jak vy vcháziete v vaše kněžstvie, netoliko skrze svatokupecstvie, ale divným mětežem neslýchaným, že přísahy činite a pod jednou zpuosobú přijímáte, a pakli druzí, přijímáte pod obojí zpuosobú. Ale kto jest to, jak živ slýchal, aby ten, kterýž klečí, maje přijímati i posvěcoval vína v krev božie v ciziech rukou,

aby v jednom řádu přijímali jedni pod jednu zpuosobú a druzí potom v nevědomky pod oběma zpuosobama. A to šlo z naučení vašich [[C3b] starších. Toť nenie řád podlé zákona božieho, ale divný mětež. Též při posluhování Pána Krista, z kteréhož ste učinili mši a krásnú službu božie, když kněz má přistúpiti k oltáři a mši slúžiti a oběť obětovati i zpoviedá se pacholeti a pachole kněze rozhřešuje. I komu ste klíče poručili?³⁹ Však první doktoři učili ty, ktož by se chtěli zpoviedati, aby hledali kněze rozumného, umějcieho svědomie rozeznati a v naději postaviti. A také Pán Ježíš neřekl svým učedlníkóm: „Služte mši a obětujte, zdvihajte a ukazujte“, ale „Vezměte a jezte“.⁴⁰ A svatý Pavel: „Já, což sem vzal od Pána, to i vydal sem vám, že Pán Ježíš, v kterúž noc zrazen byl, vzem chléb, dieky činil a řka: ‘Vezměte a jez[C4a]te’ etc.“⁴¹

---

³⁹ Mt 16,19

⁴⁰ Mt 26,26; Mk 14,22

⁴¹ 1 K 11,23

A jakož tovaryš tvooj, kněz lipenský, při malé věci kněze Jíru haněl, že nevie, co mluví a čeho potvrzuje etc. Totot' jest při vás, že opravdu nevíte při věci znamenité, co činíte a co mluvíte a proč. Jako na mši, obrátě se k lidu, i říekáš latině: „Orate pro me fratres et sorores etc.“ A žádný nevie, napomínáš-li k modlení, čili sám obyčej konáš. Přitom řekl by tobě svatý Pavel: „Kto die na tvé požehnání amen.“⁴² A dále, když říekáš: „Communicantes et memoriam venerantes. In primis gloriose semper virginis Marie genitricis Dei et Domini nostri etc.“ A Pán Ježíš řekl: „To číte na mé spolupamatování.“⁴³ A ještě dále říekáte „Na památku apoštoluov Petra, Jana etc. A na pa[mát]ku mučedlníkuov Kozmy, Damiána, Alexandra, Načka etc.“ A dále co klamuov nastrojíte říekajíce: „Vezměte a jezte“ a žádnému nedáte častokrát, než sami sniete. A prikazujete svatému andělu, aby obět' vaši donesl před truon na oltář božie. I nemá co, když sniete. I kto by vypsal, co činiete, ješto nevíte.

Ó, byť Pán Buoh dal oči osvícené, aby pohleděl na služby své, hned by mne bližšieho pravého kněžstvie poznal, než sebe i posluhování v pravdě lidu věrnému! Ač mne hanieš, že jsem sedlák, za toť se nestydím, neb mám jednoho z apoštoluov, jakož Rokycán pravil, že Filip od Betsaidy⁴⁴ byl sedlák a biskup veliký. Ale ty nemáš, neb psáno, že byli apoštolé bez Písma. [[C5a] Tot' sem napsal proti tvému hanlivému psanie z duovody jistými, že toho, což mluvieš, nenie. Dajžť Pán Buoh toho k tvému dobrému užítí a pakli zle požíveš, odvolávám se s tebú k pravému soudci, kterýž by tvú i mú při rozeznal, ku Pánu Kristu, kterýž právě bez osob přijímaní rozsoudí,⁴⁵ kto jest byl pravým a řádným knězem a pravým křesťanem. Měj se dobře, jakožť bych já přál tobě věrně. Amen. Šimon etc.

Cedule kněze Tomášova druhá zase bratru Šimonovi a tak dále

Šimone, bratře, na tvé dlúhé odepsanie nezdálo mi se víc odpisovati proto, že jest práce daremná ukazovati světlo slepému [[C5b] a hluchému mluviti. Avšak, aby nemněl, že by psanie tvé za pravé od nás bylo přijato, odepsatiť sem se nětco rozmyslil. Jakož

---

⁴² 1 K 14,16

⁴³ L 22,19; 1 K 11,24

⁴⁴ J 1,45

⁴⁵ Ef 6,9

píšeš, že bychom my tě s lipenským farářem kněžstvie odsuzovali, nic, než neviemy a rádi bychom věděli, kterého biskupa služebností jsi knězem učiněn, poněvadž apoštolé služebností Pána Ježíše, kněze najvyššieho, zděláni jsú knězie. Svatý Pavel biskupóm Timoteovi a Titovi kněží ustavovati poručil⁴⁶ a poněvadžs prvé psal, žes puovodem římských kněží i kališných a apoštolským knězem, ted' slyšíš puovod apoštolský, také puovod římských i kališných jest, aby žádný za kněze jmien nebyl, leč bude od jistého biskupa svěcen. Okažiž [[C6a] ty tvooj puovod, který tě biskup římský a neb judský a vašeho bratrského najprvnějšího kněze světil a budem vás mieti za kněží. Pakli neokážeš, tehdy jinak nic, než jakož die Pán Kristus, Johannis v 10: „Ktož nevchází dveřmi do ovčince etc.“⁴⁷ Neb poněvadž i po římských biskupích, snad i po judských i po řeckých, kněží znovu mistrujete a za knězie jich nepřijímáte i lidi od nich křtěné znovu křtíte, tehdy o nich nic nedržíte a nic od nich neberete. Odkudž tehdy, poněvadž sú kněží římsští téměř všecko křesťanstvo obsáhli? Snad svatý Petr s nebe přichází a vám kněží světil, ale že my ho nevidámy, protož vám věřiti nechcemy, neb Kristus die: „Skutkóm věřte.“⁴⁸ [[C6b] Také píšeš, že ste od cirkve svaté obecné neodstúpili, ale k nie přistúpili, k té, kteréž vy znáte. Prosímý vás, seznamte nás také s nie, ať i my ji známy, neb my té za cirkve svatú nemámy, kteráž knězie jednu svěcené znovu světil, křesťany podruhé křtil, svátost těla Kristova za najhorší modlu má, kosteluov se odpoviedá, všecky tupiec, sama se velebí, jakož vy tento zpuosob nesete, kteréhož jinde křesťané nenesú, aniž jest slýchati. Snad spieše taková cirkve bude položena podlé zákona Kristova za zbor satanásuov, za sektu a za šibalstvo, o nichž sou řeči apoštolské svatého Jana v Zjevení, svatého Petra, svatého Judy etc.⁴⁹

Čti v Zákoně, rozuměj a věř, neb kte[[C7a]rak se jest zpravovala cirkve svatá, ješto ješte apoštolé živi byli, za Dionýsia,⁵⁰ jehož přivodieš, čti jej pořád, kterak on i staré, i děti malé křtil. O křtu dietek držal, obojím i malitkým po křtu hned svátosti oltární podával, vodou požehnanú křtil, křížmem i olejem svatým křtěných pomazoval, kříže jim na čele dělal, ješto vy se jim posmieváte i porúháte, křtěnému svieci i rúcho bielé dával, každý den, těla a krve Kristovy posvěcuje, sám přijímal i jiným rozdával. Vy dvakrát přes rok, kdy se vám zdá, cíle Bohu ukládáte. Za mrtvé se modlil a jiné mnohé

---

⁴⁶ 1 Tm 3 a 5; Tt 1-2

⁴⁷ J 10,1

⁴⁸ J 10,38

⁴⁹ Zj 2,9; 2 Pt 2,1; Jd

řády a zpuosoby zachovával, jichž u vás nenie. Nébrž protiviete se jim a posměchy máte. Tehdy známo jest, [[C7b] že ste k té cierkvi jeho nepřístupili, poněvadž od nie vy štěrbujete. Potom brzo za svatého Cypriána biskupa a jiných mnohých učil svatý Cyprián kněží, aby vodu křtitedlnú světili, olejem, též i křížmem za něho, křtiece se, mazání sú, svátost velebná dietkám podávána. A on o tom psal, že i dietkám milost božie skrze svátosti se posluhuje, jako slunce všem, malým i velikým svietí. Vy tak nedržíte. On tělo a krev Pána Ježíše v svátosti dobrú milostí i obětí vzdajší na mnoho miestech nazýval i za mrtvé ji činiti pravil in Epistola de victore, ješto ty ted' proti tomu pišeš. Též nemocným zpuosobilým velel podávati in Epistola ad Antonium. Vy od toho, [[C8a] kdež muožete, odvedete a svému k tomu žádnému přijiti nedopustiti hledáte. Opět, těm, jež v boj mučedlnictva jíti měli, bez posílenie těla a krve Ježíše Krista jíti nedopúšťel v Epištole druhé ad Cornelium.

Ó, blažená za toho svatého cierkev, všie kázní i ctností, trpělivostí i mučedlnictvem okrášlena, za niež sme my daleko s zadu zuostali a vy, pikharti, ještě dále, ač se pak i najdokonalejším svatým přičítati mimo jiné všiecky smiete, ale skutek váš tomu odpierá. Než chlubíte se jako opice údy člověčími, jichž nějaké podobenstvie má, ale proto člověkem nenie. Potom Augustin, svatý Jeronym, Ambrož, Řehoř, Jan Zlatoústý řeckú cierkev zpravoval [[C8b] a onino římskú. Všickni oněchno předních příkladem jíti hleděli sú, o bytnosti pravé podstaty, těla a krve Pána Ježíše v svátosti chleba a vína, jednomyslně smysléce učili sú i písma pozuoostavili i jiné mnohé zprávy, jimiž sú zpravovali cierkev křest'anskú, pozóstavili sú, jichžto i nynie cierkev drží se. Vy se pak toho všeho odřezujete i těchto svatých zprávu zamietáte, jakož jsem to od tebe v uši slyšel, že doktoruov nepřijímáte, než na zákonu dosti mieti chcete a to ne pro jiné, než abyšte jej, jak se vám zdá, vykládali a převraceli, aby vám doktorští výkladové, jenž jinak smyslé, než vy chcete, na překážku nebyli.

I protož, poněvadž k této cierkvi těchto sva[[D1a]tých zprávcuov ste nepřístupili, je zamietáte, těch zřiezenie, kteréž oni vedli, nedržíte, ale mnohým se posmieváte a poruháte, k které ste tehdy cierkvi přístupili, okažte nám ji. Snad k turecké a k saracénské, čili k židovské, o nichž říkáte, i od tebe sem to slyšal, že Židé i Turci, budou-li dobře činiti, že spaseni budou. A o nás pak křest'anech, bychom pak které i dobře živi byli, nedržíte, než že smy svět, modláři a zatracenci. A tak Syna božieho v

---

⁵⁰ Srv. Sk 17,34

potupu a v lehkost dávate, že ty, kteříž veň nevěrie a jemu se rúhají, k spasení přičítate, a ty, jenž veň věří a ve jméno jeho se křtí k zatracení odsieláte.

Dále píšeš, že bych já křesťana býti pokládal od samého křtu vody a ne od účastno[D1b]sti Kristovy a že pravím, že skrze kněžie křesťané učinění bývají. A od čeho ty Turky a Židy účastníky Krista činieš? Snad od obřezování čili od Machometa? Snad dieš, že od dobrých skutkuov. Odpoviet' svatý Pavel, řka: „Ne z skutkuov spravedlnosti, kteréž sme činili my, ale podlé svého milosrdenstvie spaseny nás učinil, skrze kúpel druhého narozenie etc.“⁵¹ Protož já ještě pravím, že žádný křesťanem nenie, aniž Krista účasten bude. By pak i nejlepší byl, jestli že by křtem vody pohrdal, a mám svědka Pána Krista, jenž die: „Nenarodí-li se kto znovu z vody a z Ducha svatého, nebude moci etc.“⁵² A že kněziem jest křest poručen, die opět: „Jděte, učte vsecky národy křtiece je etc.“⁵³ Ne[D2a]bo svátosti Kristovy jsú prostředek, skrze něž účastnost Krista běřemy jeho smrti i jeho zásluhy. A to řediti poručeno jest kněziem, jakož pověděl svatý Pavel, že nás učinil hodné služebníky Nového zákona.⁵⁴ Protož apoštolé, chtěie lidi Krista účastny učiniti, k viere je přivedouc, křtem vody jich křtíti nezanechávali, jakož řekl svatý Pavel: „Kteříž ste se koli pokřtíli, v Krista ste se oblékli.“⁵⁵ Též svatý Petr Kornélia, ačkoli muže spravedlivého a bohobojného, Krista jemu oznámiv, vodou okřtil.⁵⁶ Ano, i vy, kteří se k vám převrátí, podruhé křtíte a žádného za bratra přijatého nemáte, leč jemu oči promyjete, aby viděl-li prvé málo, potom namiesto slep byl. Protož z čehož [D2b] mne vinieš? Že já soudiem křesťana ode křtu pravého křesťanského knězem puosobeného? A to sám na sobě najdeš, že nemáš za bratra než podruhé křtěného aneb odekřtěného.

Potom vypisuješ, ukazuje, že sú někteří kněží v Čechách cierkev římskú dávno za nevěstku odsúdili a vy pikharti najviec. Neb což oni na pied' odměřili, to vy na Žižkovu sudlici měříte štědře a široce. A k tomu i mne přičítáš za syna té nevěstky. Jsem-liť já, tehdy i ty jsi synem té kurvy a pankhartem, poněvadžs prvé psal, žes knězem učiněn puovodem římských kněží, cierkve, kteréž za takovú máš. Nebo syn, když matku svú za kurvu má, nemuož než pankhart býti. Jáť jie za tu nemám, pro[D3a]tož házeje na jiného

---

⁵¹ Tt 3,5

⁵² J 3,5

⁵³ Mt 28,19

⁵⁴ 2 K 3,6

⁵⁵ Ga 3,27

⁵⁶ Sk 10

kamenem, upadneť na lysinu tvú. Ač pak mi známo jest, že sú někteří kazatelé v Čechách tak římskú cirkve pokládali, ale tomu rozuměj, s některé strany, pokovadž nepravosti a hřiechy zjevné znamenali na nie. Ale však v tom, v čem se s Bohem obierá a čiem z úradu svého od Boha posluhuje, k užitku a k prospěchu jeho voleným, jiemž sú vsecky věci nápomocny k dobrému,⁵⁷ za nevětku sú jie súditi nemohli, neb jinak i sami by se za pankharty odsúdili, poněvadž sú od nie služebnost kněžstvie přijali. Protož, ač jest nevětko pro hřiechy a pro zlosti, však proto Buoh z nie zbuzuje syny dobré a svaté, z nichž se nalézají v obojím stavu mnohem lepšie, než [[D3b] vaši Izmahelitové z Agar kuběny nedávno zplození.⁵⁸

I srozumějš tomu, muožeš-li, že jakož někdy Jeremiáš prorok cirkve židovskú nazýval pannú, máš o tom v kapitole vosumnácté⁵⁹ a v třidcáté prvné,⁶⁰ tuž cirkve Ezechiel nazýval nevětkú v kapitole 16.⁶¹ Onenno pannú pro plození synov královstvie a dědicuov božiech a tento nevětkú pro plození synuov zlostných a zatracených. Ale však sú tito proroci i jiní spravedliví od té cirkve neodstúpili, ani ve všem za nevětku odsúdili, ale pravého synovstvie ostřiehajíce, s nie v poklonách a službách božiech jednotu držali, její hřiechy treskíce a k Bohu ji navrátiti usilujíce. Jakož Jeremiáš říekal: [[D4a] „Ty si sesmilnila s mnohými milovníky země, navrat' se etc.“⁶² A Ezechiel: „Nevětko, slyš slovo Páně.“⁶³ Aníž jest Buoh dopustil i svatým zavrci té nevětky pro syny, kteréž jest v sobě měla, neb řekl Eliášovi: „Zuostavil sem sobě sedm tisícúov mužúov etc.“⁶⁴ Neb tak ráčí shovievati, aby z jedné matky byli synové zlí i dobří. Zlí z ďábla a dobří z Boha, ale všickni služebností jedné matky. Z jednoho pole rodie se kúkol i pšenice.⁶⁵ Vy pak, s táborskými kněžími cirkve římskú za nevětku ovšem odsúdivše, za pankharty zuostati musíte a své hanby rozmazovati a rozšiřovati nepřestáváte. A v čem se svět hájí a zač se stydie, to vy na se bez studu hlásáte.

Přitom dále dotýče psa[[D4b]nie tvé, že cirkve římská nemá nás za kněží, jako i vás. Ovšem, známy to do některých z nich, ale ne do všech, že nás obcují a odsuzují

---

⁵⁷ Srv. Ř 8,28

⁵⁸ Gn 16,15–16; Ga 4,24–25

⁵⁹ Jr 18,13

⁶⁰ Jr 31,13

⁶¹ Ez 16,35

⁶² Jr 3,1

⁶³ Ez 16,35

⁶⁴ 1 Kr 19,18

bezprávně, toliko proto samo, že některých nálezkouov jich zákonu božiemu odporných jim k vuoli zachovávatí nechcemy. Ale zdaliž ty věci mohú nás od jednoty cirkve křesťanské odvrci, aneb kněžstvie zbaviti, poněvadž podstatné věci s nimi držímy? Zdali matka muož se odepřieti syna, kterýž se z nie narodil, proto, že by on v něčem neslušném jie povolen býti nechtěl? Nikoliv. Než synem jejiem, chtěj ona neb nechtěj, býti musí. Též římsťi preláti, kněžstvím nám posluhující, někteří z úmysla znajíce při nás spravedlnost a někteří z pří[[D5a]činy aneb z přinucení božieho, jako Kaifáš prorokoval a Balám dobrořečil.⁶⁶ Kterak nás jeho zbaviti chtie, když my se ho nespustíme, jako vy se púštíte a v nic je obraciete a pravíte, že ste římským puovodem jako i my kněžie. A jakož se od vás slýchá, že příčina vašeho od nás oddělenie jest nesrovnání naše s římany, i ta příčina hodná nenie, neb Pán Kristus s zákoníky židovskými rozdělen byl, co se tklo nálezkouov a ustavení škodlivých jich, ale v plnění zákona božieho jedno s nimi ráčil býti. Do chrámu chodil, obřezoval se etc. Jakož jim pověděl: „Nepřišel sem zákona rušiti, ale naplniti.“⁶⁷ Také za Roboáma krále izrahelského, lid se na dvě rozdělil,⁶⁸ avšak v [[D5b] poklonách zákona jednostajný byl a v obojím Buoh sluhy své, proroky i jiné věrné měl, aniž jeden lid druhého směl potupiti, an jim Buoh přikázal, aby proti sobě ani bojovali, než telat Jeroboámových,⁶⁹ jenž nálezky škodné a odporné zákonu božiemu znamenali, věrní sú nenáviděli a jich se varovali. Též o našem rozdielu s římany muož rozumíno býti. A tak podlé řeči svatého Pavla budou nám podlé Čtenie nepřátelé, ale pro otce jich najmilejší.⁷⁰ Vy pak obojí ste stranu zavrhlí a za nevěstku potupili, odřezali ste se naprosto ve všem dobrém od nás, krom hřiechuov nic, a vaše oddělenie podobné jest oddělení onoho Teodasa a Judasa, ktaréž nebylo z Boha, ale z jich smy[[D6a]slu a zdání i nestálo dlúho, jakož i o vašem nepochybujem, že státi nebude, o tom v Skutciech apoštolských v kapitole páté.⁷¹ „Všeliké štiepenie, kteréhož etc.“ Matúš v patnácté.⁷² Leč se snad s svú novú jednotou přikážete k Židóm a k Turkóm, kteréž nad nás velebíte.

Ještě i s Dekretem na nás vyjjezdíš! Čti v něm pořad, dočeš se, žeť tě za púhlého laika i za kacieře i s tvú rotou odsoudí. Známo mi jest, že Dekretové na obě straně jsú. S

---

⁶⁵ srv. Mt 13

⁶⁶ J 11,49–51; Nu 24,1

⁶⁷ Mt 5,17

⁶⁸ 1 Kr 12

⁶⁹ 1 Kr 12,28–29

⁷⁰ Ř 11,18

⁷¹ Sk 5,36–37

jedné strany učie kněžie i biskupy pro některé hříechy s kněžstvie zsazovati aneb k kněžství nepřipouštěti. To naučenie dobře sloužilo jest dokonalosti prvnioho křest'anstva, aby kněžský úřad tak zpravován pro výstrahu úrazu a pohor[[D6b]šenie křest'anstva. Ale pak z druhé strany Dekretové ukazují a dovodí, že Pán Ježíš dary své dávati muož posluhovániem ne samých dobrých, ale i zlých kněžie, poněvadž jest on sám Pánem a dárcí svátostí i daruov svých. Kněžie toliko jsú služebníci. O tom svatý Augustin v Dekretě prima quaestione prima die, že v cierkvi křest'anské v posluhování těla a krve Páně nic viac od kněze dobrého než od zlého nepuosobí se, nebo ne v zaslúžení toho, ktož posvěcuje, ale v slovu se činie stvořitele a v moci Ducha svatého. Nebo kdyby v zaslúžení bylo kněze, nikoli by k Kristu nepřileželo. Ale nynie sám Kristus jest, jenž křtí a onť jest, jenž skrze Ducha svatého toto své tělo [[D7a] činie a víno v krev proměňuje. To tam. Protož prvnie naučenie k cierkvi prvnější dokonalejší přileželo jest a toto druhé k nynější, jenž k skonání světa v svatosti zemdlena býti, proroctvím Pána Ježíše i jeho apoštoluov ve všech stavích se ukazuje, též v kněžiech, jako v světských.

I protož, aby nebyla dána příčina věrným k odstúpení a rot a roztržek činěnie, pozuostavena jsú naučení od dávných svatých, aby křest'ané vždycky mohli účastenstvie Krista bráti v svátostech jeho. Nemají-li k tomu hodných služebníkuo, aby nestatečnými nepohrdali, ale nebojiece se tu oklamánie, svobodně tu svátosti přijímali. Neb Buoh svých věrných neoklamá i neho[[D7b]dnými služebníky, aniž jim skrze ně podá miesto chleba kamene a miesto ryby štier,⁷³ poněvadž od něho samého svátosti pocházejí, od kněží se toliko posluhují. Než svuodci od pravdy Čtenie jeho, těch se velí vystřiehati jakožto od vlkuov a falešných proroquov.⁷⁴ Ale o zlých kněží, jenž dobře učí a zle činie dáva zprávu, jenž se s vrchní řečí přitrefí, řka Matúš v třimezcítmé: „Všecko, což vám řkou, učiňte etc.“⁷⁵ Svatý Pavel mluvě o kněžiech, v prvnie k Korintóm v 4. kapitole die: „Tuto se činí otázka mezi šafáři, aby kto věrný nalezen byl.“⁷⁶ Nezbavuje jich šafářstvie, ani od nich lidi odtrhuje, jako vy činíte, ale řiedkost věrných ukazuje a je tiem z nevěrno[[D8a]sti treskce. A poněvadž v ty časy málo věrných bylo, nediv se nynie.

---

⁷² Mt 15,13

⁷³ Mt 7,9–10

⁷⁴ Mt 7,15

⁷⁵ Mt 23,3

⁷⁶ 1 K 4,1

Vy pak jedno písmo z Dekretu uchopíte, ale jiného nevidíte a netoliko zlé kněžstvo potupujete, ale i dobré a ctnostné, by pak byli lepší než vaši planí a nejistí. Proto vše nazýváte zmařenú solí, lotry a zloději, vlky býti pravíte, sami jsúc ta suol najzmařilejší, od jednoty viery a pravdy vypadše, voláte se k prvých svatých k dokonalosti a k kázni, podobní ste jim tím během jako opice k člověku, jenž, majíc údy všecky k člověku podobné, proto člověk nenie. Tak i vy svatým se podobíte a všecku jich trpkost, posty, pouště, tvrdost, obrátili ste v svobodu těla a těla v lahodu a v měk[[D8b]kost. A mezi jiným ohlašuješ lapanie vaše, kterýmž vy knězie na kázáních lapáte, někdy z mála mnoho učiníte, druhdy úmysl i řeč podvrátíte, jako sú tak zákonníci Pánu Ježíši činievali. A kdybychom my na vaše kázanie tak Istivě chodili, zdá mi se, že bychom viec co lapati našli vašich úštipkuov, rúhánie, posmievanie i bluduov a že by se na vás mierněji trefila ta řeč, kterouž ty na mne cpáš: „Položili sú ústa svá v nebe.“⁷⁷ Neb vy žádnému neodpustíte, ani Bohu, ani stánku jeho, ani svatým, ani svátostem neb kterým zřiezením křesťanským, ani kněžím, ani dietkám, ani jiným lidem, živým i mrtvým, všecky zposmieváte a zsúdiete. A Písmo die: „Nechtějte před časem súditi etc.“⁷⁸

[[E1a]Také i oběti naše křesťanské, jenž jest tělo a krev Pána Ježíše v svátostech uštipuje dotýčeš, pravě, že my obětujem chléb poškvrněný s kněžími, kteříž byli za Malachiáše proroka.⁷⁹ Ty se pak opatř i s tvými, aby nebyl tím kozlem, o němž Daniel prorok pokláda v kapitole vosmé, jemuž dána jest z dopuštění božieho pro hříechy lidské síla proti vezdajší oběti, aby ji tlačil a šlapal po nie až do večera.⁸⁰ O které to jiné oběti miení prorok než o Kristu Ježíši a o jeho svatém těle a krvi, kteréž jest v pokrm a v nápoj i v oběť dáti ráčil, jakož sú i v Starém zákoně oběti i Bohu obětovány i jedeny bývaly. A od počátku světa lid věrný s nějakými se obětmi obieral skr[[E1b]ze něž by milosti božie hledal a své náboženstvie jemu příjemnější a vzácnější činil. Ovšem lid křesťanský nade všecky jiné obdařen jest obětí Pánem Ježíšem, Synem božiem, kterýž obětovav se jednu na smrt kříže za mrtvé i za živé, jakož mluví svatý Pavel: „Kristus umřel jest, aby panoval nad živými i nad mrtvými“⁸¹ a tu oběť sebe samého dal v svátostech vidomých a hmotných, aby se často u nás opětovala a obnovovala, jakož

---

⁷⁷ Ž 73,9

⁷⁸ 1 K 4,5

⁷⁹ Mal 1,7

⁸⁰ Da 8

⁸¹ Ř 14,9

pozděl: „To čiňte na mé spolupamatovanie, kolikrátzkoli etc.“⁸² A to pro dvojí věc. Jedno, že v tom a skrze to užitek té velebné oběti Krista Ježíše břemy, druhé, že při tom i naše nestatečné oběti modliteb i chválení spieš přijaty [[E2a] budou. Neb jakož napřed přivedeno, i Cyprián svatý i Augustin i Jan Zlatoústý tělo a krev Pána Ježíše v svátostech obětí nazývají. Vy pak najmúdrější nemáte toho za oběť, když vám Kristus po jednu všeho nevyglozoval a nevyměřil.

Také tato naše oběť nemuož býti poškrvněna, jako jest někdy židovských kněží byla. Neb poněvadž slunce jasné žádnú nečistotou ani hnojem se zmazati nemuož, ovšem pak Pán a stvořitel toho. Neb když ta velebná oběť byla jest v rukú poškrvněných, an od d'ábla nošena,⁸³ od Židuov uplvána,⁸⁴ do zsinlosti ubita, zdali jest byla poškrvněna? A když s hříšniky byla obcujíc, jim se dotýkati dopúštějíc, zdali se od nich poškrvni[[E2b]la? Nikoli, anobrž poškrvny jich očišťovala, neb jest on Beránek božie, jenž snímá hříechy světa⁸⁵ a tohoť my v oběti vezdajší mámy chleba a vína, kterýž se poškrvniti nemuož, ale očistiti muož ty, jenž z viery k němu jdou. A ktož se s ním nehodně obierají, soud sobě jedí a pijí, ale oběti té nepoškrvňují, ani poškrvněné komu podávají. Vy pak, oběti této nemajíce, svouj chléb mrtvý a prázdny oblujete a velebiete jako Kain oklepy vymláčené Bohu obětoval, na něž Buoh nepohleděl.⁸⁶ A ten chléb váš jalový spiešet jest poškrvněny a modlářský, neb ho poškrvňujete vaší nevěrou a řečí nepravú, neb jemu říkáte, že jest tělo Kristovo a nevěříte by byl. A mnozí spro[[E3a]stní, majíce za to, i lež za pravdu přijímají a tak se poškrvňují, jakož to sám slýchám od hlupých, že mnějí, že též od vás tělo Kristovo přijímají, jako sú někdy od kněží přijímali. A toť jest ten chléb lži sladký v Přísloví v 20. ka[pitole].⁸⁷

Ještě i toto vám protivno a posměšno, že my říkámý svátost drahá a že ji lacino dávámy, hříšníkóm jie posluhujíc. Věziž, žeť se jest sama zlacinila, neb ten, kterýž se v nie přijímá, tak se laciným učinil, že ktož chtěl, ten k němu přistúpiti mohl: rufiáni, nevěstky, lotři, an je k sobě volal, řka: „Podťte ke mně všickni etc.“⁸⁸ Svým sluhám také kázal zváti na svatbu zlé i dobré.⁸⁹ Protož ta svátost z toho zlacinění nemá žádné hanby,

---

⁸² 1 K 11,24

⁸³ Mt 4, 5

⁸⁴ Mk 14,62

⁸⁵ J 1,29

⁸⁶ Gn 4,3,5

⁸⁷ Př 20,17

⁸⁸ Mt 11,28

⁸⁹ Mt 22,10

ani[[E3b] potupy, neb každá věc téměř v světě, kdyžby jsúci drahá, lacino se dávala, bývá chválena a lidem vděčna. A zase, kteráž jsúc špatná a draho se prodává, potupu a pohanění mievá. A toť jest chléb večere vaše, o němž nic božského nedržíec, ani ho za tělo božie majíc, proto jej smiete tak draho ceniti a s ním se zdráhati, že ho nedáte žádnému, leč ho podruhé okřtíte. Jako hada uzaklínáte a přísahou k sobě zaviežete. A druhý ho několik let, druhdy dvatceti, čekati musí, až ne jeden tak umře. I pohanění bud'te i s svú kúpí, že chléb, jehož nic obecnějšího nenie, lidem tak draze vážiete a velíte se jim zkušovati, an nenie k čemu, neb ten chléb mohl by bez hříechu psu neb svini vrci, s [[E4a] kterým vy se zdráháte a zkusiti sebe velíte, aniž podávajíc smiete říci: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista,“ jako my říkámy, neb nevěříte, by bylo.

Ukazuješ také, abychom patřili k řádu prvotnie cierkve svaté, kterak za Dionýsia bylo. Ale tak mniem, jsme-li my od nie daleko, že ste vy mnohem dále. Dajž Pán Buoh nám i vám za nie szadu aspoň zdaleka postúpati a pomalu, neb jie nezho nieme, ani vy. Neb vy nám to ukazujete, k čemuž sami nepřicházíte, aniž ste kdy přicházeli, jakobyšte nás chtěli přivoditi k létóm věku dlúhého Adamova,⁹⁰ sami jsúc, též jako i my v letech krátkých. A že o Dionýsiovi přivodíš, že za něho od vidění svátosti, zvlášť oltárnie, zlé lidi [[E4b] odháněli, v tom se ukazuje vážnost a viera svatého toho o té svátosti. Neb kdyby jie za pravé tělo Kristovo neměl, jako vy nemáte, proč by na púhlý chléb lidem hleděti bránil? A co by tiem shřešili, by naň pak i hleděli i jedli jej? Ale pak to jeho skrývání té svátosti velebné, ač hodné a spravedlivé bylo, však časem a miestem a hodnými příčinami se zachovávalo, najviece pro pohany nevěrné v ty časy a pro novověrce, aby se tomu neporúhali a neuráželi na tom. Ale to budúcně za vieru ustanoveno nenie, neb nenie věc podstatná, aniž by nynie miesta mieti mohla, aniž také jest proti Písmu, že my se s svátostí tú nekryjemy, neb Pán náš Ježíš Kristus, chodě v světě v člo[[E5a] věčenství, nekryl se před lidmi i před hříešníky, ale nazval se světlem světa,⁹¹ jenž se na sviecen postavuje, aby je každý viděl,⁹² neb to jeho milosti nic neškodilo, že naň zlí hleděli, ale věrným naň milo bylo patřiti. Též této svátosti neškodí, že na ni hledí i zlí. A komu na ni těžko patřiti, utec s Židy nevěrnými v kout. Však i vy s svým chlebem se nekryjete, ale pozovete i najhoršího člověka i lotra i kurvy, aby se podíval, když vy posluhování mieváte. Protož z čehož nás viníte, to též sami činíte.

---

⁹⁰ Gn 5,5

⁹¹ J 8,12

⁹² Lk 8,16 a 11,33

Při ostatku pak psanie tvého vopáláš a převieváš kostelnie zřízení, zvlášť, co se při mši děje, nazývaje mētežem. Toběť jest dána věječka v ruce, aby ty převie[[E5b]val humno božie,⁹³ jakožs tomu obvykl, jsa na rolí, a kdyby se ještě i nynie tiem obchodil, aby zvěje obilé na humně, dal knězi desátek a zpoviedal se jemu, lépe by bylo. Než tyto věci kostelnie opálaš, kteréžť nejsú poručeny a jimž nerozumieš. Pravieš, že my se pacholeti zpovídámy a komu sme klíče poručili.⁹⁴ A o vás se slyší, že vy i sestřám zpověď poroučíte, aby se jim jiné sestry i bratří snad zpoviedali. Komu ste klíče poručili? Ano, snad i Rýznarka těmi klíči vládne, poněvadž k nie druží bratří často, snad na zpověď, chodí. Také vám za posměch, že říekámy na mši andělu, aby oběť naši přinesl před truon božie a snědúc ji.

Ó, blaze vám té múdrosti, kde ste jie nabyli, ké jest se [[E6a] prvniem svatým zjevila, kteříž sú Pánu Bohu oběti činíce, nábožně žádali, aby je přijieti ráčil, i k nebi jich kněžie v Starém zákoně z božieho rozkázaní pozdvihali a Pán je od nich přijímal, jako oběť Ábele, Noe, Abrahama, Zachariáše, Šalomúna, avšak ty oběti při nich zuostávali, nětco snědli a nětco spálili. A proto se jim Buoh nenasmieval, jako vy se nasmieváte, ale obliboval je a činiti prikazoval. Anděl Rafael také slzy a almužny Tobiášovi před Pánem Bohem obětoval, avšak sú zde zóstali.⁹⁵

Item, o tom mēteži píšeš, nazývaje některá naše kostelnie zachovávanie mētežem, jenž z podstaty viery nejsú, aniž také ruší viery. Ale zdá mi se, kdybyste vy své mēteže znáti mohli, kte[[E6b]ří sú skrze vás mezi křesťany, zvlášť těchto krajín ro[z]sypání a to u věcech podstatných viery, o křtu a těle Pána Ježíše a kněžstvie i o obecném křesťanstvu, že by se víc čemu podiviti bylo. Takže v tom zmēteži vašem lid mnohý změten a zmámen jest, že již nevie, co má činiti a jak věřiti a při kom se držeti. Druzí již ani s vámi, ani s námi jsú, zvlášť odekřtění a od vás uzaklínání, k nám se zase nemohú jako bohatec z pekla vrátiti a s vámi se jim býti stýště, poznávájíce bludy cest vašich. I již mnozí nové mēteže sobě nalézají a s novými smysly se pronášejí. A to vše jde vaším mētežem.

Ano, kdežkoli v které obci vaše bratrstvo se hniezdí a svobodu ná[[E7a]jemnú má, všudy tu jsú lidé změtení, nenábožní, bez lásky, bez pokoje, bez svornosti. Neb pověděl jeden svatý, že nemuož býti smlúva pokoje, kdež bývá rozdiel u viere. A kdež vašeho

---

⁹³ Mt 3,12; Lk 3,17

⁹⁴ Mt 16,19

⁹⁵ Tob 7,13

bratrstva izmahelitského nenie, ač pak lidé v těch, kteréž vy mětežem nazýváte, jsú, však proto vždy spieš některaké znamenie lásky, pokoje, viery i náboženstvie se nalézá. Neb ta ustanovenie lidská mnohá viery pravé křesťanské a podstatné nekazí, ani proměnití její mocnosti mohú, jako oblak a mračno slunci světla neodjímá, aniž zabráníti muož, aby dne, když zejde neučinilo, ač pak ne tak jasného. Také královské rúcho proměnné královy podstaty neproměňuje, by se v něm pak ně[[E7b]kolikrát za den převlékl i v šeré i vlčaté, vždy proto králem zajedno zuostává. Též nálezkové mnozí lidští, ale vaši mětežové až z gruntu křesťany neuzdravitedlně vykořeňují.

Toť sem bratře dosti dlúze odepsal, zdá-liť se dvoje psaní za dvoje sraziti. Pakli chceš nedvěžihó každé rány mstítí, najdeš podlé Starého zákona ránu za ranú.⁹⁶

Dajžť Pán Buoh lepšie múdrost, nežli ji ted' ukazuješ a pozdvihniž tvé starosti, bludem sklonilé, aby pohleděl ku poznalé někdy pravdě a k nie se navrátil.

Kněz Tomáš, farář hranický.

Cedule bratra Šimonova čtvrtá, zase knězi Tomášovi etc.

[[E8a] Kněže Tomáši, vždyť nepřestávám žádati svrchovaného dobrého nynějšího i budúcieho a zvláště poznánie pravdy spasitedlné. A dajž Pán Buoh všemohúcí, ať by k němu dopomohl jako svatému Pavlu skrze Syna svého, ať by tě porazil Pán Ježíš bleskem slávy své,⁹⁷ aby oslnul na zraku zevnitřním, aby prohlédl na vnitřním a potom šel k Ananiášovi, aby na tě vložil ruce,⁹⁸ aby zase přijal zrak zevnitřní, neb si horlivý milovník božie, ale bez umění.

Jakož mi píšeš, žeť se nechtělo odepsati na mé dlúhé psanie proto, že slepému darmo světlo ukazovati a hluchému mluvití, než žes se rozmyslil odepsati mi, aby mé psanie u nás za pravdu nebylo přijal[[E8b]to, i věz, že nechlubě se z daru božieho, mám oči světlé k vidění i uši k slyšení pravdy a že ty mi pokládáš tmú za světlo a světlo za tmú. A chceš, ať bych řekl černému bílé a bílému černé. Tohoť učiniti nemohu, i nemějš mi za zlé. A jakožs ty neměl chuti mě odepsati pro daremnú práci, takéž já pro túž věc chuti

---

⁹⁶ Ex 21,25

⁹⁷ Sk 9,3 a 26,13

⁹⁸ Sk 9,17

nemám tobě psáti, maje na péči řeč Pána Krista, kdež die: „Nechte jich, slepiet' sú etc.“⁹⁹ Avšak proto umienil sem práci vynaložiti a tobě odepsati s pomocí božie na tvé delší odepsanie, ač jestliže tobě neprospěje, ale jiným prospěti muož. At' bych příkladem Pána Krista, jako slepému očí blátem pomazal, aby šel k kúpadlóm Siloe a umyl se, aby prozřel¹⁰⁰ a poznal prav[[F1a]du, aby nebyl protivníkem jejím, ale raději vyznavačem, jako svatý Pavel v Damašku¹⁰¹ a raději trpěl sám pro ni, než by jiné trápil.

A jižť k tomu přistúpím, at' bych počal jako blátem očí pomazovati. Najprve, kdež mi píšeš, že bych já pravil, že by ty s knězem lipenským, mne kněžstvie odsuzoval, a já ještě pravím a vaše psanie to oznamuje, že odsuzuješ a toho zapieráš. A otázku činíš, chtě rád věděti, od kterého biskupa římského kněze[m] sem učiněn, neb píšeš, že apoštolé Pánem Kristem kněziemi zděláni byli a od apoštoluov potom jiní. To viemy, že jest tak. Ale tohoto neviemy, by Pán Ježíš římského biskupa ustavil k svěcení jiných. Protož ty nám pověz,[[F1b] který evangelista to praví a v koliké kapitole to psáno, by Pán Ježíš ustavil římského biskupa, aby žádný bez jeho řízení, jakož vy říkáte svěcení, nemohl nikdiež knězem býti. Dieš-li, že svatý Petr umřel v Římě a svatého Klimenta ustavil, aby prvotnost držal, toho žádné jistoty nemáš. A nenie podobné, by to činil svatý Petr, poněvadž ještě živ byl svatý Jakub, bratr Páně, biskup jeruzalémský. A svatý Jan v Azii mimo ně měl prvotnost řízení knězie Klimentovi dáti a odtud aby šlo jako po provázku, aby mimo to řízení žádným obyčejem nemohl knězem býti. Ano, z vaše jednoty kněz Martin Lupáč mluvil i psal, že žádný toho neprovede zákonem bo[[F2a]žiem, by kdy svatý Petr byl v Římě.¹⁰² A byť i to bylo, jakož nejisté jest, tehdy by se ten provázek ztrhal mnohými hříechy a nepravostmi papežskými a biskupskými a zvláště svatokupeckými a také i vašimi staršími, jako mistrem Rokycánem i jinými mistry a kněziemi, když sú někteří knězie znamenití v Čechách, nechtiece svatokupecky vjíti v kněžstvie, aby nebyli v prokletí a v najhorším kacierstvie svatokupeckém, i světili se ve Lvově od biskupa arménského, kterěz římská cierkev za

---

⁹⁹ Mt 15,14

¹⁰⁰ J 9,6–7

¹⁰¹ Sk 22

¹⁰² O Petrově pobytu v Římě pochyboval již spisovatel radikálně reformního návrhu na úpravu církevních poměrů *Defensor pacis* Marsilius z Padovy († 1342/3), jeho teze opakoval Vavřínc Krasonický a český humanista Oldřich Velenský z Mnichova vydal v r. 1520 na toto téma latinský spis, ve kterém dokazoval, že apoštol Petr nikdy nevkročil do Říma, ani tam nebyl pohřben, který doznal velké popularity v zemích, zasažených evropskou reformací.

kacieře má a oni ji zase a proto kněží byli a svátostmi slúžili. A ty pravieš, že bez rímského biskupa žádný kněžem býti nemuož.

Dále tebe otieži, pověz mi, kdys tak múdry a umělý, kde sú[[F2b] apoštolé křtění a svěcení od Pána Krista a kolikrát jsú křtění, neb jim prvé řekl: „Již vy čistí ste pro řeč, kterúž sem mluvil vám.“¹⁰³ A potom jim řekl: „Jan zajisté křtil vodou, ale vy pokřtění budete Duchem svatým ne po mnohých dnech těchto.“¹⁰⁴

O svěcení pak apoštoluov na kněžstvie rímsťi biskupové nesrovnávají se. Jedni praví, že na poslední večeri, když jim řekl: „To čiňte na mé spolupamatovanie.“¹⁰⁵ Jiní, když po zmrtvýchvstanie vdechl na ně a řekl jim: „Přijměte Ducha svatého.“¹⁰⁶ Jiní praví, že když seslal Ducha svatého. A jestli tak, jakož tito praví, tehdy sú kázali i křtili i jinými svátostmi slúžili, prvé než sú křtění i kněziemi učiněni, jakož pravíte dovodiece zlé[[F3a]ho kněze, že muož užitečně poslúžiti jako dobrý, že i Jidáš křtil i jinými svátostmi slúžil i tělo božie přijímal. Ty mi pověz, kdy sú křtění a svěcení, a když mi to zpravieš, tehdy i jiné věci budeš moci zpraviti a třebaš i mne kněžstvie odsúdit. A jakož se ptáš, od kterého biskupa náš najvyšší biskup jest svěcen, bycht' měl to vypisovati, dlúho by bylo psáti. A také vašim starším to oznámeno, jich tiež.

A což se dotýče mého svěcenie, abych jistotu ukázal, aby mě za kněze měl, věz, že od našeho biskupa, kteréhož ty neznáš a jsú mnozí svědkové toho. Ale snad by ty chtěl formatuov.¹⁰⁷ K tomuť odpoviem s svatým Pavlem, že já nepotřebuji chvalitebných listuov jako vy,¹⁰⁸ ale list[[F3b] muoj i bratří mých, jsú lidé, kteříž od vás odstupují a k nám se vinú a přistupují. Bez chlóby pravím, a ne sobě ke cti, ale Pánu Bohu, že znamenitě životy i obcování opravují, buď z kněží neb z žákuov, buď z pánuov neb z zemanuov, z měšťan neb z řemeslníkuov, neb i z sedlákuov etc. Toť jest duvod mého apoštolstvie a kněžstvie i mých bratří. Jakož ty mne tiem posměšně nazýváš, potom známo jest, čie jest. Jáť naději mám, že Kristovo. A zase, kteréž vy navedete aneb odstúpi od nás, neb je vyobcujem a k vám přistúpi a vy je přijímáte, že sú několikrát horší, než kdy prvé byli. To jest také znamenie, čie jest vaše apoštolstvie aneb kněžstvie: Kristovo-li čili čie [[F4a] jiné, od koho a k čemu ste poslání, neb Buoh posielá dvoje.

---

¹⁰³ J 15,1

¹⁰⁴ Sk 1,5

¹⁰⁵ L 22,19; 1 K 11,24

¹⁰⁶ J 20,22

¹⁰⁷ List, dokazující řádné vysvěcení k úřadu kněze biskupem, zůstávajícím v poslušnosti katolické církve.

¹⁰⁸ 2 K 3,1–3

Jedny z lásky pro spasení a druhé z hněvu. Jakož Apoštol die: „Těm, kteříž lásky, pravdy nepřijali, poslal jim Buoh netoliko mluvitele, ale činitele bludu, aby věřili lži a spasení nebyli.“¹⁰⁹ Jižť sem ukázal jistotu svého kněžstvie, již ty pak měj mne za kněze neb neměj. Požehnaný Pán Buoh, kterýž tebe soudcí nad tiem neustavil.

A jakož píšeš, přivodě proti mě řeč Pána Krista, že bych já dveřmi nevšel,¹¹⁰ proto, že nejsem svěcen od římského biskupa, zdá mi se, že na tu řeč po tmě hledieš a ji neprávě přivodieš. Neb nikdy Pán Ježíš toho nemienil, aniž na jeho srdce vstúpilo, aby mienil římského biskupa dveřmi, než pově[[F4b]děl jest, že on sám jest dveře a Duch svatý vrátný,¹¹¹ a člověka jdúcieho k úradu úmysl prostý a upriemý, kterýž pro žádnú věc jinú nejde v kněžstvie než pro chválu božie a pro zvelebení Syna jeho a prospěch spasitedlný lidem. A ktož tak vchází, ten dveřmi vchází a vrátný, Duch svatý, jemu otvierá a Pán Buoh požehnanie své práci jeho dává. Než ty se opatr i s svými tovaryši, dveřmi-li si všel, čili děrou vlezl. Úmysla tvého neviem, jakýms šel na kněžství, než toho sem svědom, že obecně otcové křivým úmyslem syny své do školy dávají, aby kněžími byli, aby z nich chválu měli. A synové, vyrostúce a parteky se vychovajíce, nažebříc peněz i běžie na [[F5a] kněžstvie pro chválu a pro dobré bydlo etc. Tuť jest velmi blízke, že takoví děrou lezú a ne dveřmi vcházejí.

Ještě tebe otieži, také-li ti dveřmi vešli, kteréž sufragán arcibiskupa českého z přinucení na Lipnici světil a potom pravil, že nebyl úmysl jeho světiti za kněží. A oni dosáhli jeho a vsadivše jej do pytle i vrhli do řeky, jako slove Lužnice, u Příběnic. A ti kněžie proto slúžili všemi svátostmi až do smrti. A mnoho toho v psanie vašich položeno, když se nedostane úmysla slúžieciho a toho, ktož službu přijímá, že svátost nenie.

Dále píšeš, že pravíme, že smy od cierkve svaté obecné neodstúpili, ale k nie přistúpili. Ještě pravím, že sme k té přistúpili, o kterež [[F5b] sú předkové vaši vypsali, že jest zbor všech vyvolených, kteříž sú byli od počátku světa, jsú nynie a budú do skonanie, jichžto sám Buoh počet vie i jména zná. K té se známy a věřimy. Ktož v učastenstvie její nebude, spasen býti nemuož. A my svého shromáždění s řádem našim nedržíme býti cierkví svatú obecnú, jakož ty se domnieváš, ale stránkú té cierkve svaté a údové její věřimy se býti. Opět prosíš posměšně, abychom tě s nie seznámili. Úfámy

---

¹⁰⁹ 2 Te 2,10–11

¹¹⁰ J 10,1

¹¹¹ J 10,3.7.9

milému Bohu, že ji poznáš. Nebude-li nynie, ale potom, když s jinými pláče, mluviti budeš a dieš: „Však onino sú, jako sme je měli v posměch a porúhali smy se jim, jich život měli smy za bláznovstvie a konec jich beze cti. Aj, kte[F6a]rak sú počteni mezi syny božími a los jich mezi svatými jest etc.“ Ale ty, v které si, já neviem. Leč najspieš v té, o kteréž pravieš, že předkové vaši na pied' odměřili, vypsavše o nie, co jest a my na Žižkovu sudlici. Totoť nenie na pied' měřiti, což jest mistr Příbram v traktátu svém vypsal, túžebně žaluje na předky vaše. I vypisuje, kterak že zbor římský nenie cierkev Kristova, ale zbor a zběř satanova a že jich duchovní moc jest Antikristova a že sobě falešně a rúhavě připisují, by oni byli cierkev Kristova etc. Ale že sú oni nevěstka, o niež svatý Jan píše v tajemstvie a cierkev zlořečená, pravý Babylon a hniezdo a obývání d'ábluov a peleše lotrova¹¹² a že jest [[F6b] hodna, aby všecka duostojenstvie a všickni úřadové, jichž dvanácte jmenuje, to jest papežstvie, kardinálstvie, patriarchy, arcibiskupy, biskupy, děkany, kanovníky, mnichy a jiné všecky, krom jediné kněze a jáhna, že mají býti zkaženi, vypleněni a vykořeněni, jako dvanácteři úředníci Antikristovi. A že úřad a stav papežský nemá býti a že dobré jest, aby nižádný papežem nebyl. A že papež jest největčie kacieř a největčie Antikrist a svuodce lidu křesťanského a že ten úřad a stav jest vrch pekelný a vrch kacierský a že papež jest vuodce a láje d'áblova, kteráž vede proti Kristovi. A že v něm d'ábel má největčie moc k zavedení cierkve svaté a že všickni [[F7a] prelátové jsú praví kacieři a mají býti mordováni, z statkuov kostelních oblúpeni, vyhnáni a puzeni a že jsú všickni prokletí. A že všickni se jich varovati mají a že sú d'áblové vtělení a moci temností, proti nimžto všickni křesťané povstati mají a bojovati. A že jich práva nemají býti držána a křesťané že nejsú povinni pod jich poslušenstvie státi, ani jich poslúchati, ani se s nimi srovnávati, ale že všickni mají se od nich odtrhnúti a pod ně neslušeti, na jich klatby netbati, ani se obrátiti na ně. A že takoví nepodávají svátosti lidem, ale jedu a tráveniny, a že k niem po nižádné svátosti, ani které pomoci duchovní nemají se lidé utiekati etc.

A Hilarius s Křižanov[[F7b]ským v svém traktátu vypisují, kterak mluvil i psal mistr Rokycán, že ustavenie římské cierkve jest vzteklost, falešné prococtvie, lež, blud, učenie d'ábelské, pokrytstvie, poběhlost, oklamání, sliny rouhání, křivé lučiště, více než pohanstvo, hřiech proti Duchu svatému. A kněz Martin Lupáč přirovnal ji Vasti, ženě

---

¹¹² Zj 17,5–18,2

krále Asverově,¹¹³ že jakož ona Vasti hodně a spravedlivě pro své neposlušenství vyvržena jest z království Asverova, tak tato církev z království Kristova. A co jiní píší, čeští i římsí, Petrarcha v Epištolách bez titule, a děkan mohutského biskupa Bernart doktor, kteréhož přivodí mistr Rokycán, proti prelátům římským, mezi jinú [[F8a] řečí takto píše: „Pro kteroužto věc mají býti opatrní, neb die svatý Jan, že mnozí falešní proroci vyšli na svět.“¹¹⁴

A jakož die Bernart, že vždycky méně uškodí zjevná zlost v církvi božie, běda národu tomuto od kvasu zákonníchieho, jenž jest pokřystvie, kterýžto národ pro přemožení zlosti a nestydatosti nemuž se tajiti, aniž se již tajiti hledá. Rozmohl se jest dnešní den ten smrdutý talov po všem těle církve a čiem šře, tiem zúfaleji a tiem nebezpečněji, čiem vnitřněji. Neb kdyby povstal zjevný kacír, vyvržen by byl ven a usvadl by. By povstal násilný nepřítel, skryl by se snad od něho. Ale nynie, koho vyvrže, aneb kam skryje se, ano, vše přátele a všickni ne[[F8b]přátelé, všecko potřební a všickni protivní, všecko domácí a žádný pokojný, všecko bližní a všickni, což svého jest hledají, sluhy Kristovi jsúc, Antikristovi slúžie. Poctiví učinění sú z dobrých věcí Páně a jemu poctivosti neukazují. A ten, jehož na každý den vídáš, nevěstčie okrasa na něm vidie se, oděv kajgléřský, aparát královský, pak zlato na uzdách, na sedlých, na ostrohách. Viece jich ostrohy než oltářové stkvějí se, stolové stkvostní, pokrmy a koflíky ozdobní. A z toho hodování a opilství a přitom húsle a písťalky i jiní hudební nástrojové. Lysice oplývající, spižierny jich plné, oplývající z jedné v druhú, měšcové plní. A pro takové vě[[G1a]ci chtie býti vladaři far bohatých děkanové, biskupové i arcibiskupové. A to jim ne s zaslúžení přichází, ale kupectvím tiem, ješto přecházie ve tmách.

Dávno předpovědieno jest a nynie čas k plnění přišel. Jakož psáno: „Aj, v pokoji hořkost má najhořčejší.“¹¹⁵ Hořká byla prvě v zabíjení mučedníkuov, hořčejší pak v nesnázi kacieřuov, ale najhořčejší nynie v mraviech domáciech zprávcuov, kterýchž ani zahnatí ani utéci nemuž, tak sú se rozmnožili nad počet. Vnitřnie jest a neuzdravitedlná rána církve. A protož v pokoji jest hořkost její najhořčejší. A v kterém pokoji jest pokoj a nenie pokoje? Pokoj od pohanuov, pokoj od kacířuov, ale [[G1b] jistě nenie pokoje od synuov domáciech. Hlas žalostné církve v času tomto die: „Syny sem vychovala a

---

¹¹³ Est 1

¹¹⁴ 1 J 4,1

¹¹⁵ Iz 38,17

vykrmila a oni sú pohrzeli mnú.“¹¹⁶ Pohrzeli a poškrvnili mrzkým životem, mrzkým ziskem, mrzkými směnami kupeckými od kupčenie přecházejícího v temnostech, nadto pak, aby již z prostředka bylo d'ábelstvie polední k svedení. Ač kteří v Kristu ostatní jsú, ještě zůstávající v sprostnosti své, pohltil jest zajisté syny múdrych a prúdy mocných a má ještě naději, že i Jordán vteče v hrdlo jeho, totiž pokorní a sprostní, kteříž jsú v cirkvi. Ont' zajisté Antikrist jest, kterýž netoliko se dnem činí, ale lživě praví se býti světlem etc.

Pohlediž pilně, kdo tyto řeči psal[[G2a]]li, že ne bratří, ale vaši předkové. A toť nenie na pied' měřiti, ale na všecku Žižkovu sudlici i na jeho hajtmana Bzdinovu palici.

Cpáš na nás, k ohyzdě naší křivě, bychom my tak haněli, ješto ste desáté česti toho od nás neslyšeli. Toto já tobě píše, všeť jako blátem očí pomazuji, aby mohl prohlédnutí a znáti, odkud své kněžstvie máš, aby se nechlubil a mne nepotupoval a mého tak směle, ani cirkve svaté, neodsuzoval. Věda a rozuměje podlé těchto jistých a pevných duovoduov, že nejsi v cirkvi svaté, ani tvé kněžstvie jest Kristovo a apoštolské. A pakli dieš, že si v cirkvi svaté, otázal by tebe Hilarius s Křižanovským: „Ukaž nám tu církev a řád její!“ A kdyby ty mu tak [[G2b]] točil, jako mně, vyžebnanými duovody, řekl by tobě jako mistru Rokycánovi, že jest snad baba, jako u povětrí lece.

A jakož hanieš některá ustavenie papežská, podobně jako mistr Rokycán, k tomuť by odpověděl, jako i jemu: „Milý mistře, což máš papežova, vrat' papeži a shledáš, když vrátieš papeži, což jest jeho, žeť Kristova nic nezuostane.“ Protož, podlé svého mylného domnění, mnějíce, že ste v cirkvi svaté a kněžstvie Kristovo že máte, i chlubiete se, jako byšte v krásném a velmi poctivém plášti chodili a lidé, kteříž mají osvícené oči, vidí na vás jako chodcovský plášť spláčený z rozličných flečkuov barevných i nebarevných, černých, bílých i šerých, i[[G3a]] rozličných barev. Snad si neslychal onoho přísloví, kteréž mezi lidmi obecně běží: „Kto chce o sobě zvědět, jaký jest, jedině vad' se s sousedy. Tu zvieš, jakýs i jakús měl matku i kterakú babku, jakého tatíka i kterakého dědka.“ Byšte vy nás s pokojem nechali, abychom Pánu Bohu slúžili s naším řádem a vy s svým i nevypisovali bychom vašich zpletežuov, jak vy neslychaným mētežem v své kněžstvie vcházíte. A když nás s pokojem nenecháte, musíme se brániti.

Jakož mi odpisuješ na to, kdež sem dotekl řádu, při rozdávanie těla a krve Pána Ježíše, že zlé nehodné křesťany na kázanie púštie-li, aby životuov svých polepšili, ale od

---

¹¹⁶ Srv. Iz 51,18

vidění svátostí ven pudili. A vy [[G3b] pak sezvoníte. I odpoviedáš mi na to tak mierně, jako by motovidlem střelil. Zavrhl se proti tomu, že za apoštoluov Dionýsius křtili děti a tělo božie rozdávali. Divná jest to věc, když to za apoštoluov bylo, že žádný apoštol, ani svatý Pavel, kterýž o mnohých věcech, daleko nižších, psal, jako kterak se mají mieti ženy k mužóm, mužie k ženám, čeled' k hospodářóm etc. A o těchto věcech, kteréž mezi vámi a římany znamenitá nesnáz, mlčí i všickni apoštolé. Než najspieš v onoho Dionýsia, kterýž byl v Ariopagu za svatého Pavla,¹¹⁷ potomnieho Dionýsia nějakého oblékli, za kteréhož se již počalo plniti proctvie svatého Pavla, že přijde Antikrist ve všelikém [[G4a] svedenie, nepravosti, v znamenie a v diviech a v zázraciech lživých. Tehdáž byl mladší a mdel, ale již se zmocněl a zstaral i vévodí a své provodí a Krista s jeho pravdou potupuje.

Jakož dále pišeš, že Dionýsius a Cyprián po apoštolech učili kněžie, aby vodú zaklínanú, olej, křížmo měli, vodou křtili, olejem mazali, křížmem na čele, snad i na plecí křížky dělali, za mrtvé se modlili a za ně mše sloužili i oběť vezdajší obětovali. Povědělt' sem, že apoštolé o tom zmienky v svém psaní nikdiež neučinili, ani tomu učili. Než tomuto učili a napomínali, aby živí za živé se modlili, jako svatý Jakub v kanonice učí¹¹⁸ a svatý Pavel Korintské.¹¹⁹ Aby ne mše za mrtvé slúžili a za ně [[G4b] oběť Pána Krista obětovali a zvláště za mrtvé hřešníky, než učil, aby živým, věrným, ctnostným a hodným skutek Pána Krista na poslední večeri ustavený jeho příkladem činili. A když proti tomu vyvinuli, trestal je. A o oběti vezdajší, Pánu Kristu a ne o oltární pravil, že nám dobrovolně hřešícím neostává oběť za hřiech, ale hrozné očekávanie soudu a horlenie ohně, kterýž má sehliti protivníky božie. A sami říkáte, že z pekla nenie vykúpenie. A potom zavřel, čemuž oni neučili, aby bylo prokleté.¹²⁰ A netoliko Cyprián a Dionýsius, ale by pak anděl s nebe přijda i mluvil co jiného, aby vše prokleté bylo. A vy takové věci mluvíte a skutkem činíte. Co jiného jste [[G5a] než rozmnožitelé hříchov a nepravostí a lidu hovadnému a tělesnému pod lokty i pod hlavú, abyšte šili polštáříky a kladli podušky podlé řeči proroka, aby spali a v mylné naději odpočievali.

Dále pišeš, že blažená cierkev za svatého Cypriána „všie kázní i ctností, trpělivostí i mučedlnictvem okrášlena, za niež sme daleko szadu zuostali a vy, pikharti, dále.“ Tus

---

¹¹⁷ Sk 17,34

¹¹⁸ Jk 5,16

¹¹⁹ 2 K 9,14

¹²⁰ Ga 1,8-9

věrnú pravdu pověděl a ve všem svém psaní takovejs nepověděl, že ste daleko po nie zuostali a netoliko szadu zuostali, ale hned ste na odpor proti nie. A jakož pravieš, že sme my jie ještě dále, nu, přirovnajme vaši cirkve a nás, kto jest prvnie blíže: vy-li, čili my. Nevěřmy slovóm, než radější skutóm,[[G5b] neb slova snadno mluvíti, ale skutkuov nesnadno činiti.

Blažená cirkve za svatého Cypriána, byla všie ctností i káznie okrášlena. Nu pohled', čiem' se vaše stkví. Ano, plno hřiechuov a nepravostí, falšuov, oklamánie, lichev, lstí, lži a jiných hřiechuov beze všeho tresktání mezi duchovními i světskými a miesto tresktánie vymlúvanie na světských a zvláště na kněžiech. Tohoť jest za té cirkve blažené nečiniti, by bylo vymlúvanie, ale tresktánie, jakož znáti z epištol Cypriánových a zvláště v cirkvi apoštolské. A mezi námi také jest treskánie z hřiechuov na obecných lidech i na kněžiech, netoliko odlúčením od svátostí, ale i s zboru vyobcovánie. Onano bla[[G6a]žená cirkve byla okrášlena mučedlnictvem a vaše cirkve velmi daleka od toho, než rdí se zlostí a ukrutností proti nám. Ona následovala Pána Ježíše, netoliko v ctnostech, ale i v trpělivosti, jiejž svatý Petr pravil: „Kristus trpěl za nás, nám ostaviv příklad, abychom následovali šlépějí jeho.“¹²¹ Vy pak pohleďte, čiemí šlépějemi kráčíte. Pán Ježíš svým učedlníkóm pověděl, že „pro jméno mé budou na vás všecko zlé mluvíti lhúce a s zboruov svých vymietati budú a budou vás i zabíjeti.“¹²² Onano blahoslavená cirkve vše to podstupovala a za Pánem svým jeho šlépějemi kráčela.

My také jako nestateční s pomocí božie, ač zdaleka, však vždy za nie se béřemy, trpie[[G6b]ce od vás nekřesťanská haněnie a úkory, kteréž činie nám netoliko obecný lid, ale i vy na svých kázaniech, že smy horší než Židé, ani Turci a že smy horší ještě nežli čertie v pekle. A to jest velmi nepodobný klam váš, neb čertie hřeší od počátku světa a budú až do skonánie. Ale my, zrodívše se nynie, na světě málo pobudem a pominem, neb nám nelze než umřieti. A podlé vašeho domněnie bychom hřešili, tehdy nemuožem tak mnoho zlého nadělati jako čerti, ješto neumierají, a horší býti.

Dále, blažená cirkve trpěla škodu na statciech, jakož svatý Jan píše v kanonice, že někteří vyšli od pohanuov, nic nevezemše.¹²³ Tak někteří z vaše cirkve vyšli z měst, málo viec [[G7a] než nic nevezemše, jako Petr nožieř z Chrudimě vyšel ode všeho, toliko

---

¹²¹ 1 Pt 2,21

¹²² L 6,22

¹²³ 3 J 1,7

děti pobrav a koliks kladiv. A Prokop Bydžovský, perníkář z Prahy i od ženy vytištěn jsa, vyšel, nic nevezem. A vaši starší potom jeho ženu rozhrěšili, aby sobě pacholka pojala, s niemž se byla prvé zlehala, než se s ním zdala. Toť jest upříemo proti zákonu božiemu. Však svatý Pavel učil v blažené cierkvi, aby, odejde-li muž od ženy své, aby tak oba zuostala.¹²⁴ Z Vodňan vaši tovaryšie vyhnali ženu od muže, i musila vyjítí, nic nevezemši. A co jich pak u vězení držali v Berúně, v Čáslavi, v Praze v šatlavě i na rathúze, až jeden deset let seděl a v Hradci netoliko sázeli, ale i mučili, u Ho[[G7b]ry i v jiných městech.

Blažená cierkev mučedlnictvem okrášlená, pro vieru Kristovu a jie očistěná a vaše se pak ve krvi zmazala, činěcí jiné mučedlníky, kteráž tábořské kněží na Poděbradech zmořila, bratry naše čtyři na Rychmburce u Skuče skrže pana Kostku umořila, jednoho u Poděbrad upálila vaším puovodem a jednániem. Římská cierkev jednoho na hradě umučila, druhého u Vyškova upálila, u Boru Švamberkova také jich šest upálila etc. Tohoť jest ona blažená cierkev za Cypriána nečinila, protož velmi dobře pravieš a právě, že ste po oné blažené cierkvi daleko szadu zuostali. A netoliko ste szadu zuostali, ale upříemo ste jie na odpor podlé ji[[G8a]stých duovoduov těchto. Než tu pravieš, ne právě, že bychom my jie ještě dále byli. Byť zlost očí nezatmila, viděl by, žeť smy jie všemi obyčeji bližší než vy, neb nemáte příkladu na blažené cierkvi, kteráž za Cypriána byla, ovšem na apoštolské, aby k své vieře nutila haněniem nekřesťanským, statkuov brániem i života odjímaním etc. A poněvadž blahoslavené cierkve příkladu nenásleduješ, tehdy následuješ té cierkve a jsi jejím apoštolem, kteráž se svatým protiví a krev mučedlníkuov Ježíšových vylévá. Toto já tobě předkládaje, vždyť jako blátem očí slepému pomazuji, aby prohlédl a poznal, v které si cierkvi, čie apoštol a jaký prospěch činíš a [[G8b] kteraký užitek shromažďuješ.

Píšeš, že smy nepřistúpili k cierkvi Cypriánově a jiných potomních svatých. K tomu se známy, že smy zhola nepřistúpili, než v tom, kdež se srovnává s cierkví apoštolskú, než k cierkvi Pána Krista, kteráž jest choť jeho milá i apoštolské, k té smy zhola ve všem přistúpili a rádi bychom se ve všech věcech s nie zachovali, kteréž Pán Kristus přikázal a ustavil. A k tomu se mámy podlé možnosti naše, žádajíce a prosíce Pána Boha ku pomoci. A to smy učinili podlé rad předkuov vašich i římských doktoruov, což obojí chválíte, praviece, že jest nejlepší mistrovství života následovati skutkuo první cierkve.

---

¹²⁴ 1 K 7,11.27

Potom privodieš, že blažená ciera [[H1a]kev, ktoráž byla za Cypriána, zpravoval svatý Augustin, svatý Jeronym, Ambrož, Řehoř, Jan Zlatoústý, že zpravoval řeckú cirkvev a onino římskú. A že ti všickni jmenovaní oněchno prvniech příkladem hleděli sú jiti, zvláště o bytu osobném Pána Ježíše v svátosti i o jiných svátostech aneb přídavciech, že sú jednostajně smyslili etc. Zdá mi se, že se tu velmi omýlil. Byť jednomyslní byli a najprv o křtu Cyprián s Augustinem jednomyslní nebyli, než Cyprián s osmdesáti biskupy psal o křtu kacieřském svatokupeckém, že jest kúpel d'ábelský. Též Ambrož o křtu takových praví, že jich křest spasena nečiní, ale poškrvňuje. A ktož jej činí, i ti, komuž se činie, hřešie. A že nepro[[H1b]spievá, ale k soudu jest. Jan Zlatoústý o takových die: „Slyš ty, kterýž si křtěn od kacieřuov: Mnieš, že jsi křest'anem, jsi-li křtěn od nich? Sežrán jsi, ale ne spasen, nebo vlkóm obyčej jest sežrati, ale nespasiti!“ Opět Zlatoústý na řeč svatého Jana die: „Poněvadž na křest Januov, kterýž byl nedokonalý, slušalo křest Kristuov dáti, proč by na křest tvuoj nepravý neslušalo lepšího dáti.“ A Augustin napsal v svých knihách, že Cyprián nedobře smyslil a blúdil tu při křtu, by křest kacieřuov byl neužitečný a o všem škodlivý, ale že jest užitečný a prospěšný. Ač se tu omlúvá, že proto nenie Augustin lepší Cypriána, že jest tu blúdil, ale že jest Cyprián lepší Augustina, ač i lépe smyslil při [[H2a] křtu. Jestliže sú též Ambrož, Jeronym, Jan Zlatoústý neb jiní smyslili, jednomyslně mluvili i psali, i jiné učili o svátosti oltářnie, že jest Kristus v nie osobně, čehož sem já nečítal ani slýchal, tehdy Augustin proti těm všem jest předešlým i potomním, kteříž tak drží i věří, kdež on v svých knihách napsal takto: „Dokudž se svět neskoná, nahoře jest Pán, ale zde s námi pravda Páně jest. Tělo, v kterémž z mrtvých vstal na jednom místě musí býti, ale pravda jeho těla jeho všudy rozlita jest.“ Tuť jest chyba jednomyslnosti.

A jakož pravíš, že bychom doktory v jich zprávě zamietali a zvláště, že si to z mých úst v své uši slyšal, tu mi křívdu činíš, neb si toho ode mne [[H2b] nikdy neslyšel. Ale zda vy se za klam stydiete, a z tohoť já ještě Pánu Bohu děkuji, že vám v tom podobný nejsem, kdybych co promluvil, abych toho zapřel. Než kdybych co promluvil a byl viněn, chtěl bych se přiznati, by mi pak i s hanbú bylo a opravití, jakž by kto dobrý řekl. Než o doktorské zprávě takto pravím a je přijímám, tak jak sú sami učili, kterak je mámy přijímati: Že tak, abychom jich psanie nerovnali ku Písmóm Bohem utvrzeným k věření, jako prorockým, apoštolským a řečem Pána Krista. Jakož die Augustin: „Nechtěj mým slovóm, ani Ambrožovým věřiti jako stvrzeným. Neb budeš-li právě hleděti, najdeš nás daleko rozdielné jako faraonových kněží od zna[[H3a]mení Mojžiesových, než kdež se

srovnávámy s Písmem stvrzeným, tu věř. Pakli co proti tomu najdeš, to připiš naší hlúposti.“ A jinde, v předmluvě na třetí knihy o svaté Trojici die: „Mému psaní věřiti nechtěj jako řeči zákona božieho, ale což v zákoně božím nalezneš, drž nepochybně. Ale v těchto mých řečech, což jistého nemáš a nejisté rozumieš, nechtěj toho tvrdě držeti.“ Opět k svatému Jeronymovi die: „Já těm samým písmóm, ješto již jistě utvrzena sú, naučil sem se tu poctivost a bázeň činiti, nebo o nižádných jiných nesmiem věřiti, by píše blúdil. Pakli co naleznu, ješto by se zdálo pravdě odporne, jiného se nedomnívám, jediné, že aneb knihy jsú křivé a[H3b]nebo, že nesrozuměl vykladač, co jest povědíno, anebo že já sám nerozumím a pochybuji. Ale jiné knihy tak čtu, že kterakkolivěk sú veliké svatosti ti, ješto knihy skládali, anebo velikého uměnie, ne proto mám za pravé, že oni tak smyslili, ale že mně skrze jiné učitele aneb písma potvrzena aneb duovody rozumné dověsti mohly, že od pravdy, což oni píší, neodcházie.“

Píšeš také, otázku čině, v které smy cierkvi. A nedočekav odpovědi, vypravuješ potupně, že smy v turecké, saracénské a židovské proto, že by slyšal ode mne, že bych já měl praviti, že Židé i Turci, budou-li dobře živi, že spaseni budou. A tohos ode mne nikdy neslyšal. Však já to z viery viem, tak do[H4a]bře jako ty, že ktož v Krista neuvěří, spasen býti nemuož podlé řeči Syna božieho i písem prorocských.¹²⁵ Avšak přitom toto pravím, maje ku pomoci i starodávnie učitele, že když by kteří Židé nebo Turci, vidouce své nebezpečné a dlúhé čekánie Mesiáše, an podlé jich mylného domněnie mešká přijíti a pozvrkajíce se z duovoduov křesťanských, že již přišel a vidouce mezi křesťany plno úrazuov škodlivých, ani neostřiehají napomanutie Apoštola, kdež die: „Bud'te bez úrazu Židóm i pohanóm i zboru božiemu.“¹²⁶

Ano, všudy po kostelích i po klášteřfch plno obrazuov rytých a malovaných a svátost ani za Boha mají a Buoh jim v zákoně jich i křesťanóm zapověděl řka: [[H4b] „Neučiniš sobě obrazu rytého ani podobenstvie kterého.“¹²⁷ I nesměl by proto křesťanóm přistúpiti, než pokorně by řekli: „Milý Bože, jsú-li křesťané praví, učiň nás účastny jich.“ Nesměl bych na takové vydati soudu prokletého jako ty s tovaryši svými. Ale snad mi dieš, kterak by to mohlo býti, když jest Pán Ježíš tak zavázal řka: „Ktož uvěří a pokřtí se, spasen bude a ktož neuvěří, bude zatracen.“¹²⁸ K tomu odpoviem, že Buoh nepřivázal

---

¹²⁵ Mk 16,16; Ř 10,9; Za 10,9

¹²⁶ 1 K 10,32

¹²⁷ Ex 20,4; Dt 5,8

¹²⁸ Mk 16,16

moci své k svátostem, aby bez nich nemohl spasiti žádného, jakož vy pravíte, že nemuož a toho nemáte čiem dovésti. Ale já mám čím dovésti, že móž bez svátostí, kohož ráčí z milosti své, skrze zaslúženie Ježíše Krista. Jakož skutečný duvod toho na [[H5a]lotru, kterémuž neslúžil sám žádnú svátostí, ani kterému z apoštolóv rozkázal, ani kterému knězi slúžiti jemu křtem neb svátostí těla a krve své, a proto jemu řekl, že „dnes budeš se mnú v ráji.“¹²⁹ A co jest svatých, kteříž skrze apoštolý neb jeho posly uvěřili, kteříž ani křtění jsúc, ani těla a krve Kristovy posvátně přijímavše, zbiti sou a proto spaseni sou. Jakož vaše collecti, kteréž jim zpieváte na mši, oznamují. Protož Kristus rozdielně řekl, ktož uvěří, aby se pokřtil, moha dojíti. Pakli by pohrdal, nebyl by bezpečen spasením svým, než ktož by neuvěřil, že bude zatracen. Ale ktož uvěří, by se pak i nepokřtil, nemoha dojíti, bude spasen. Neb Kristus die: „Ktož neuvěří a nepřidává, nepokřtí se.“ [[H5b] Již z těchto duvoduov jistých a pevných mohl by porozuměti, že podstatným věcem k spasení nerozumieš, bez nichž žádný spasen nikdy nebyl, aniž bude, ktož jich nedojde, byť pak svátosti ve dne i v noci přijímal, na kterýchž ste vy spasenie založili, že bez nich spasen býti žádný nemuož.

Toto já mluvě, nepotupujit' svátostí, ani zlehčuji, by jich lidé neměli přijímati od kněží Kristových. Nébrž pravím, ktož by jimi pohrdal, strach že by v to upadl. Jakož Pán Buoh pověděl skrze Mojžieše o beránku, kterýž byl figura Pána Krista.¹³⁰ Ktož by beránka velikonočního nejedl z pohrdanie, nemaje překážky, že duše jeho byla by vyhlazena z lidu jeho proto, že málo vážil sobě příká[[H6a]zanie božie. Jakož ty, úštipně utrhae, dotýčeš, že bychom dvakrát do roka přijímali, tus se omýlil. A my činímy netoliko dvakrát do roka, ale dvakrát neb třikrát za den, když potřeba lidu přijde, nečekajíce Vánoc, jako vy. A toho vám Kristus neustavil, ani který apoštol, než papež. A držíte to ustavenie jako příkázanie božie a ještě pevněji. A měli byste také i pod jednu zpuosobú rozdávatí, když jedno neb nekolikero držíte. I to byste měli držeti. A kdyť by nám byl Pán Ježíš ustavil jednou v rok to činiti, jako Buoh Otec Židóm beránka jiesti, neb na každý den, i toho bychom neobmeškali činiti. Ale že jest rozkázal řka: „Kolikrátkoli jiesti a píti budete, to čiňte na mé spo[[H6b]lupamatování.“¹³¹ Protož šetřímy zpuosobu lidu, abychom to spolu činili. Ne jako vy, třebas jeden sám to činí. A to jest netoliko proti Kristovu a apoštolskému ustavení, ale i proti římským Dekretóm.

---

¹²⁹ Lk 23,43

¹³⁰ Srv. 1 K 5,7

¹³¹ 1 K 11,24

Píšeš také, žeť jsem ukázal, že by někteří knězie v Čechách cierkev římskú dávno za nevěstku odsúdili. Ještě pravím, že ne někteří, ale téměř všickni napořad od najvyšších do najnižších a že by soudiece ji na pied' měřili. Na to máš napřed odpověď. A že bych tě za syna jejieho přičítal, řeč tvá i duvodové tvoji vyžebrání známy tě činie, že se třeš v rod její a ona netoliko za syna, ale ani za úda a ovšem za kněze nechce tebe mieti. A provodiš neobyčejnými a neslý[[H7a]chanými duvodoy, že jest matka tvá, pravě, že jest čistá panna choť Kristova a kuběna d'áblova, že Kristus z nie rodí syny k spasení, jako tebe jednoho a tovaryše tvé, a d'ábel z nie rodí syny nešlechtné, zlé knězie k zatracení. Od počátku světa neslycháno, aby žena poběhla od muže svého pravého učinivši se nevěstku i rodila syny, jedny pankharty nepravého luože a beze cti, a druhé syny pravého luože, všie cti hodné.

Milý, měj rozum! Však tomu nic neuděláš, aby kurvu provedl za pannu. Poněvadž papež nemohl tomu nic učiniti, v kterémž všicka moc svatosti od vás složena, kterýchž panen Matyáš král uherský poškrvnil, ač jich i papež posvěcoval, aby panny či[[H7b]sté byly, však je proto lidé za kurvy měli. Divní sú duvodové tvoji, ješto sú proti Písmóm svatým i proti rozumu lidskému.

Pravíš také, že ona jsúci nevěstku, proto se s Bohem obierá. Podobněť jest, jako by některá žena ležící s ciziem mužem i z svým se objímala a že z úřadu svého obojím posluhuje k užitku a ku prospěchu jeho voleným, jimž jsú všecy věci nápomocny k dobrému. Svatý Jan proti tobě praví v Zjevení, že má od d'ábla úřad a sedieci na hovadu v rúše šarlatném i drží koflík zlatý v ruce své plný tráveniny, šeňkujíc jej, a zapojila všecy národy.¹³² A bojím se, žes i ty se z něho napil. A smilnili s ní králové mnozí.¹³³ Tuť jest velmi nepo[[H8a]dobné, ktož se jedu napie, aby jemu bylo k zdraví. Ač nepochybuj, ale úplně věřím, že Pán Buoh má všudy své volené, i v římské cierkvi, jimž pro jich dobrou vuoli muož i ta jedovatá učenie v traňk obrátiti.

Dovodiš také Heliášem, že za něho v židovské cierkvi Pán Buoh zóstavil sobě sedm tisícuo, kteříž neklekali před Bálem.¹³⁴ A jakžkoli rozdielní byli, že jedněch služebností užívali. Tu chyba. Však v pokolení judském v Jeruzalémě v chrámě požívali služebností a proroci a knězie Bálovi na rozličných horách. A Heliáš protivil se jich služebnosti a

---

¹³² Zj 17,4

¹³³ Zj 17,2

¹³⁴ 1 Kr 19,18; Ř 11,4

přemohl je na hoře karmelské i zbil je.¹³⁵ Tu nic nemáš k duvodu svého kněžstvie, poněvadž se proti[[H8b]víš římské cierkvi. Než jedno chceš držeti a druhé zamietati a pravíš, že tebe nemuož kněžstvie odsúdiť. Jestližeť jest je mohla dáti, takéž by je mohla vzieti. A paklis svěcen od Augustina biskupa Sancturienského aneb tohoto Sidonského, nikdyť jest nebyl úmysl římské cierkve, by její biskupové měli do cizie jednoty kacieřóm kněžstvie dávatí. A tak všemi obyčejí odsúzen si i s jinými kněžstvie i jiných svátostí etc.

A jakož pravíš, že dvoje syny římská cierkev rodí, božie a d'ábloví, prosím tebe, ukaž nám syny božie, ať je poznajíce, jich poslúchámy a svátosti od nich přijímámy. A kteří jsú d'ábloví, ať se jich varujem, i jich svátostí. Porozuměj, žeť sú to da[[J1a]remnie pletky. Mluvíš povětrně o vyvolených božiech v římské cierkvi a o žádném ndržeš, by kto spasen byl. Neb jest to váš obecný smysl, že ktož nebude píti z kalicha krve Kristovy, žádný spasen nebude. Ano, i váš, ktož na smrti nepřijímá od vás, potupujete ho k zatracení a nedáte ho na kerchově schovati jako kacieře. A toť dělá tvooj tovaryš, farář lipenský. A římané též zase ndrzie o vás, by mezi vámi byl který volený božie, by byl najsvětějšího života, kto když od nich nepřijímá pod jednu zpuosobou. A když umře, též nedadie ho schovati na kerchově jako i vy. Jakož duvod na knězi biskupovi. A ndrží o vás, byšte kněžie byli Kristovi a proto pan hajt[[J1b]man moravský vašeho tovaryše jednoho vyhnal z Meziříčie. Ač pak říkáte, že vás nespravedlivě odsuzují kněžstvie a jim se zdá, že spravedlivě, poněvadž slibuov neplniete a s ní ve všem jednomyslní nejste.

Jakož dotýčeš v svém odpisu, že by od nás slýcháno bylo, že bychom se od vás oddělili pro nesrovnánie vaše s římany. Ta příčina prvotnie nenie, ale jest zadnie. A jest proto velmi znamenitá, neb ste se znamenitě nařkli i skutkem dělali, že s obú stran mnoho hanlivých řečí i psanie přešlo jest. Co pak lidí s obú stranú zmordováno a mnohé záhuby dály se, ješto dosti nesnadné jest k srovnání. Bylo by třeba múdrých ubrmanuov k srovnání takové [[J2a] pře. Ano, kdyby měřici hrachu ro[z]sypal, nesnadně by ho sebral. Nad to psanie s obú stran nesnadno shledati, aby zkažena byla. A nad to ještě nesnadnější věc: Které ste s obú stran do pekla poslali, kterak jich odtud dobýti a do nebe vpraviti? Římané Mistra Jana Husa s Mistrem Jeronýmem, Žižkú a těch, kteréž u Hory Němci do šachet vmetali, Mistra Rokycána a jiných mnoho. A vy podlažického

---

¹³⁵ 1 Kr 18,40

opata, ktoréhož upálili samatretieho u Rychmburku Pardusova. A co jiných kněžie a mnichuov, kteříž v té rozmiešce zbiti a spáleni, abyšte z obú stran z pekla jich dobudúce i postavili je v nebi, aby celý a dokonálny mír byl. Jinak dělajte, jak dělajte, celý pokoj nebude. Tato [[J2b] pak větčie jest příčina našeho oddělení od vás, že máte zlý a bludný smysl při spasení lidském i při svátostech. A hřiechové zjevní smrtedlní při lidu obecném i při kněžích bez trestání. A netoliko se netreskcí, ale vymlúvají, jakož potom bude ukázáno.

A jakož dále pravíš, že vaše oddělení od říman jest štiepenie z Boha, že stane, a naše oddělení od vás, že nenie štiepenie božie, ale d'áblovo, že nestane. Milý kněže, vezměm ku příkladu Pána Krista i apoštoly i první cierkev, i blaženú, kteráž byla za Cypriána a přiměřmy vaše shromáždění i naše. Které jest bližšie štiepenie božieho, vaše-li čili naše? Zjevná jest věc, že vaše oddělení od říman stalo se mordem [[J3a] a velikým krve proléváním a mnohými záhubami lidskými a ještě až do dnešnieho dne to štiepenie zalévá se krví spravedlivých. Ale naše oddělení od vás šlo řádem a s opověděním mistróm vašim, chtie-li se napraviti k tomu řádu prvnie cierkve, kterýž chválili, že sú naši předkové chtěli s nimi zuostati. Pakli nenapravie se, ale zuostanú v tom řádu, kterýž hanějí, že se od nich oddělé, jakož tak učinili. A tak naše štiepenie vyvstalo pravú trpělivostí, příkladem Pána Krista i apoštoluov i prvnie cierkve. A naši předkové to štiepenie zaléváli krví svú vlastní, a ne cizí, jako vaši, a do dnešnieho dne zalévá se. A vy se vždy strojete přikořeni, zbuzujíce moc světskú [[J3b] k trápení. A sami to děláte, že ktož vás nechtie poslúchati, že je tepete, jako tovaryš tvój, farář lipenský, zbil nám našeho kněze, sám druhý. Ješto kdyby se Pána Boha nebál a příkladu Pána Krista i apoštolského na péči neměl, že by byl oba upral, jakžkoli jest starý. I neviem, na kterém apoštolu ten příklad vzal. Svatý Petr pravil i napsal, že Kristus trpěl, nám ostaviv příklad, abychom následovali šlépějí jeho.¹³⁶ A svatý Jan Diocrepa a jiných kacieřuov nekázal bítí ani upáliti, ale učil, aby do domu nepřijímali.¹³⁷ Pohlediž a viz, čie štiepenie bližšie jest božieho. Musíš říci, že naše. Vašemut' velmi dobře připadne ona řeč svatého Judy: „Běda těm, kteříž odešli na cestu [[J4a] Kainovu a bludem Balámovým pro zisk vylili se a protivienstviem choré zahynú.“¹³⁸ Jakož ste sami toho bližší a vždy lezete jako rak zpět a jako pes pod huol. Ano, již vaši kněžie a mistři

---

¹³⁶ 1 Pt 2,21

¹³⁷ 2 J 1,10; Srv. 3 J 1,9–10

¹³⁸ Ju 1,11

někteří píší titule o sobě slavné, že jsú faráři této neb oné fary a kanovníci od svatého Apolináryše etc.

Vaše hruozy máloť nám na oči jdú, neb staré příslovie: „Ktož komu jámu kopá, sám v ní upadá.“¹³⁹ Apoštol pověděl: „Když Buoh za nás, kto proti nám.“¹⁴⁰ Však by mohl věděti, že Pán Buoh svú ruku nad námi drží, poněvadž nemámy krále, ani kniežete, ani pána, ani kterých měst, aby nás chtěli brániti jako vás, než sám Pán Buoh nás brání a úfámy jeho milosti, že brániti bude. [[J4b] A pakli co dopustí, to pro naše lepší. A věřímy, že nedopustí na nás viec, než bychom mohli snésti. A mámy veliký oblak svědkuov, ješto tou cestú šli. Ano, Zlatoústý praví, zdali kdy ovce protiví se vlku, ale vlk ovci. Takt' se protivil Kain Ábelovi, ne Ábel Kainovi, tak Izmahel Izákovi, ne Izák Izmahelovi, tak Ezau Jákobovi, a ne Jákob Ezauchovi, tak Židé Pánu Kristu, ne Pán Kristus Židóm. Tak také kacieři protivie se křesťanóm, ne křesťané kacieřóm. A zdalis nečítal Hilaria, starého doktora, kterýž byl po apoštolech, co o zpusobu cierkve pravé Kristovy píše, též i Zlatoústý a die, že cierkev svatá, když protivenstvie trpí, tehdy ktve, když se utiská, tehdy ro[[J5a]ste, když bita bývá, tehdy přemáhá, když ji tupí, prospievá, když trestána bývá, srozumievá, když se zdá přemožena býti, tehdy stojí.

Odpisuješ mi dále, že bych na tě vyjježděl s Dekretem. I odpoviedaje, velieš mi jej napořad čísti, abych se dočetl, že mne odsúdí za púhlého laika a za kacieře s mými bratřími. Dekret mne i s tebu nemuož kněžstvie odsúdití, že uměnie školného a kolejského nemám, když bez uměnie božieho nejsem, poněvadž všech dvanácte apoštoluov byli laici. A v první cierkvi po apoštolech píší v římských kronikách, že byl Severin švec laik. A byl najvyšším biskupem. Také mne za kacieře odsúdití nemuož, poněvadž sem nic nepři[[J5b]jal, co by bylo proti učení Kristovu a zákonu jeho. A pakli bych co z nevědomie přijal, toho neústupně nedržím a když by mi bylo ukázáno a jistými písmy provedeno zákona božieho, hotov sem bludné pustiti a opraviti a pravé přijieti. Než těm věřiti nemohu, kteříž mi ukazují, ješto málo co jiného umějí, než haněnie. Ano, to u nás baby umějí i malé děti. A kteříž příkladem Kristovým a apoštolským neučie, ale pansky rozkazují, ano, svatý Petr die: „Nepanujíce v kněžstvu, ale příklad učinění bud'te stádu.“¹⁴¹ A tak v kněžstvie sem nevšel svatokupecky jako

---

¹³⁹ Př 26,27

¹⁴⁰ Ř 8,31

¹⁴¹ 1 Pt 5,3

vaši vcházejí a divným mětežem, jakož sem v prvniem odepsání položil. A příjduce, svatokupectvie plodie, berúce od sváto[[J6a]stí.

Pravíš dále, žeť jest dobře známo, že Dekretové na obě straně jsú, s jedné strany učie kněžie i biskupy s kněžstvie pro některé hříechy zszazovati. Jáť přidám zvláště pro hříechy svatokupecké a smilné a cizoložné. A těch jest plno mezi vámi. I pro jiné, jako pro zlodějstvie. A ti také mezi vámi jsú, jako kněz Jan Mentík, kterýž v Strážnici znamenitý krádež udělal a s tím jej trpíte, že proto úřadu požívá. A v Přerově faráře kněze Jana, zjevného cizoložníka, kterýž ještě cizí ženu má, trpíte a slúžiti mše dopúštíte, ješto takových v žádném cechu by netrpěli, než řemeslo by jim složili podlé práv svých. I zač jsú mezi vámi starší děkanové? Zač by jiné[[J6b]ho byli než jako slaměný střelec na stohu s samostřílem, ješto vždycky měří a nic nezastřelí. A podobné k tomu Dekrety děláš. A že některých v kněžstvie neb k biskupství nedopúšteli i vypravují Dekretové, řád Pánem Kristem ustavený od apoštoluov i prvni cierkve zachovávaný, že ne každý, kto chtěl, byl biskupem aneb knězem, než kohož starší s obcí zvolili. A když povolil, starší na to postavený potvrdil. I byl biskupem aneb knězem. Ale nynie žádný nevolí, než ktož peníze má a tisíce papežovi dá, ten ostane vám řádným biskupem. Aneb žák, zkáleje se hříechy smilnými, cizoložnými a nažebře peněz i běžie po kněžstvie. A když jej biskup svatokupec, poříekaje [[J7a] nětco nad ním, ostříže jako berana a pleš proholí, i přiběhne s listem, tošť kněz řádného svěcenie. Ano, jeho žádný nevolil, než sám běžal, ješto o takových prorok pověděl: „Běželi sú a já sem jich neposlal.“¹⁴² A takový at' mši novú slúží a jiní at' jej vychvále, že jest důstojnější nad anděla i nad Pannu Mariji etc.

Dále pravíš, že to naučení dobře slúžilo jest dokonalosti prvnieho křest'anstva, aby kněžský úřad tak zpravován byl pro výstrahu úrazu a pohoršemie křest'anstva. Tos velmi dobře pověděl, že prvnie cierkev, choť Kristova, zachovala se podlé naučení Pána Krista. Netoliko při svědomí, ale i při dobré pověsti a úrazy na péči měla a jich se stříehla, aby nedávala Ži[[J7b]dóm i pohanóm i cierkvi božie, a o té Dekretové pravie v textu než o druhé poběhlé od chotě svého a od čistoty své, k kteréž se vy přičítáte. Z druhé strany Dekretové ukazují a dovodie. Tomu Táboři pravili, že extra jest zlosyn, kterýž praví, že Pán Ježíš dary své dávatí muož k posluhování slovem božím i svátostmi, ne samým toliko dobrým, ale také i zlým biskupóm i kněžím, poněvadž jest on sám

---

¹⁴² Jr 23,21

pánem a dárcí svátostí a daruov svých a knězie toliko služebníci. A dovodíš s extru Dekretu¹⁴³, že svatý Augustin v Dekretě praví, že v cierkvi křesťanské v posluhování těla a krve Páně nic viac od kněze dobrého než od zlého nepuosobí se, nebo to ne v zaslú[[J8a]žení toho, ktož posvěcuje, ale v slovu se činí Stvořitele a v moci Ducha svatého. Nebo kdyby v zaslúžení bylo kněze, nikoli by k Kristu nepřileželo, ale nynie sám Kristus jest, kterýž křtí, a onť jest, kterýž skrze Ducha svatého toto tělo své činí a víno v krev proměňuje.

Touto řečí Augustin bude proti Bohu, kdež die skrze Davida hříšnému knězi: „Proč ty béřeš slova má v ústa tvá?“ Vidíš, že Buoh branie zlému knězi slovem svým slúžiti, a byť věděl Buoh, že by zlý kněz mohl užitečně slúžiti, jakož Augustin i s tebu praví, nebránit' by jemu. Budeť také Augustin i proti jiným doktoróm řeckým i latinským, Cypriánovi, Zlatoústému, Jeronymovi, Ambrožovi, Řehořovi,[[J8b] kteříž jednosvorně pravie, že zlí knězie, kteříž Ducha svatého nemají, nemohú užitečně ani křtíti, ani hříechuov odpustiti, ani svázati, ani rozvázati, ani těla Kristova posvěcovati, ani rozdávatí, ani žehnati, když sú zlořečení. A když v těle Kristově nejsú, těla Kristova světiti ani rozdávatí nemohou, jakož napřed šíře ukázáno. A bude také i sám proti sobě, kdež mluví o zpovědi. Bratří, častokrát v písmiech nalézám, abychom našich hříechuov netoliko Bohu se zpoviedali, ale také svatým a bojícím se Pána Boha a umějícím zpravití svědomie naše. Tu vidieš, žeť proti sobě jest, když praví tamto, že zlý kněz muož užitečně a tolikéž jako dobrý, proč pak tuto ukazuje k knězi sva[[K1a]tému Boha bojícíemu? Těmito ty duovody nic jiného neděláš, jediné že hledíš zlého kněze, zjevného hříšníka, oslaviti a rovného apoštolóm v službě slovem božím i svátostmi i jiným svatým božím učiniti.

Milý kněze, prosím tebe, nedělaj z lajna muškátu, však lajnem krmě nekořenie jako muškátem. Praviš, že zlý kněz muož oběť Kristovu v svátosti oltárnie obětovati. Viz, coť svatý Jeronym praví o jeho oběti na Sofoniáše proroka: „Ach běda, milý pane, co já k tomu diem, koliko kněží jedie tě na oltáři, jako maso hovadie a ptačie a mnohem huore, nebo častokrát ve dne nalévají se pitím a v noci požívají ženského skutku a tebe ráno nerozsuzujíc jedie, i kde se pane [[K1b] tajíš, spíš-li čili bdíš? Jestli tobě ta oběť vzácna,

¹⁴³ Jedná se o Liber extra – sbírku zákonů do které ve 13. století papež Řehoř IX. uspořádal velkou část Dekretů. Viz pozn. 9.

také-li jest oběť kterůž ty zvoluješ, slyšíš-li jich modlitbu s nebe a z stolice tvé božské? Věřu nic. Neb by chtěl té oběti, byl by lhář a tovaryš hříšníkuv.“ To ten.

Dále pravíš, že prvnie naučení dekretské k prvnie cirkvi dokonalejšie příleželo. Druhé naučení, snad z extry k cirkvi nynějšie, kteráž k skonání světa v svatosti života zemdlena býti proroctvím Pána Ježíše i jeho apoštoluov ve všech staviach se ukazuje, též v kněžích, jako v světských. Již tuto ořech rozlúpíme a jádra se doluštíme, abychom poznali, kto jest v cirkvi Kristově a kto v cirkvi Antikristově. Pán Buoh všemohúcí a Ježíš Kristus ukři[[K2a]žovaný dopustil na tě duch závrativý, aby vypravoval o dvú cirkví Kristových, a on vypravoval jedínú choť svú a ji krví svú očišťenú býti, kteráž také svú krev vylévala i dnes vylévá pro svědectvie jeho.¹⁴⁴ A jiným podobenstvím pravil: „Bude jeden ovčinec a jeden pastýř.“¹⁴⁵ Apoštolé všickni pravili jednú cirkvev býti¹⁴⁶ a doktorové staří, Cyprián a jiní řečšti i římšti jednú býti pravili a rozličným podobenstvím ji ohlašovali korábem, holubičkú, sukni Kristovú nezšívanú, kterež Pán Ježíš dal jediné naučení, kteréž zuostává všem údóm jejím až do skonání světa.¹⁴⁷ A k tomu apoštolé napomínali těch, kteříž je přijali, aby ho ostříehali a jiného [[K2b] nikoli nepřijímali.¹⁴⁸ A to též zuostává i potomním. A ty tuto dvojí cirkvev oznamuješ, jednú dokonalejši v svatosti života a druhú hříšnějši nedokonalú, a že jest dvoje učenie. Jedno dokonalejši a druhé mdlejšie v svatosti a že dal Pán Ježíš jiné naučení potomnie cirkvi než prvnie. Nikdy smy toho od žádného neslychali, než najprv od tebe, aby poslednie cirkvi k skonání světa dával jiné naučení než prvnie, kteráž by se měla zpravovati a údové její koho poslúchati, kterůž proroctvím svým i apoštolé oznamoval ji býti zemdlenu v svatosti života. Ba, jistě oznamovalť ji býti netoliko zemdlenu v svatosti života, ale hned převrácenu a poběhlú od sebe i od [[K3a] učenie svého. Jako evangelistové píší, Matúš 24, Marek 13, Lukáš 21, že přijdú mnozí té cirkve pod jménem mým a mnohé svedú a že bude mieti mistrné svody.¹⁴⁹ Tak by mohlo býti, že i vyvolení byli by svedeni, ale pro ně ukrátí těch dnuov, oznámě jim pravdu svú spasitedlnú, jakož i učinil v tyto časy. A dal naučení údóm cirkve své, řka: „Když užriete ty věci, totiž tu cirkvev, ana má boje tělesné i duchovní proti sobě i věrným,

---

¹⁴⁴ Ef 5,25–27

¹⁴⁵ J 10,16

¹⁴⁶ Srv. Sk 4,32

¹⁴⁷ Mk 16,15

¹⁴⁸ 2 J 1,10; Ga 1,9

¹⁴⁹ Mt 24,24; Mk 13,22; L 21,8

utecte se k horám.“¹⁵⁰ Izajáš ukazuje ty hory, apoštoly, a samého Pána Krista najvyšší horu.¹⁵¹ Aby v ten čas, nechajíce té cirkve poběhlé, a mdlejšieho života v svatosti a opustiece jejie výmyslky a mnohá ustavenie při svátosti těl[[K3b]]la a krve jeho i při jiných věcech, i utekli se k jeho učení dokonalému i jeho apoštoluov, kteříž to sú měli smysl jeho při spasení lidském i při svátostech a zvláště při těle a krvi Pána Ježíše, o kterúž jest nynie najviece nesnází a krve prolévanie mnohé, kteřížto také apoštolé oznamovali tu cirkve i její apoštoly, jací budú a kteraké učenie mieti budú. Svatý Petr die: „Jakož byli v lidu židovském falešní proroci, tak budú mezi vámi, totiž křesťany, mistři lživí, a ne sedláci ani řemeslníci, ale mistři.“¹⁵² Mistr Rokycán pravil, že budú lživí, sprostných lovní, nových kacierstvie nalezači a starých mocní obranitelé. A že takoví uvedú roty zatracenie a vymyšlený[[K4a]]mi slovy budú kupčiti o duše vaše. A hned od takových vystřiehá, řka: „Vy najmilejší, sami se opatřte, abyšte bludem nemúdrých zklamáni nebyli.“ A že jich nevelí poslúchati, ani svátostí od nich bezpečně přijímati, jakož ty pravíš. Též svatý Judas, svatý Jan v kanonikách i v Zjevení o té cirkvi mluvie i o jejich apoštolech, neb kněžích, že jich nevelí poslúchati, ale od nich utiekati.¹⁵³ A staří doktoři píší jako od haduov jedovatých a psuov vzteklých. Též svatý Pavel pravil, nazýváje ji Antikristem s jejími posly, že přijdú ne k užitečnému poslúžení, ale k škodlivému. Protož jie nevelí poslúchati, ani od jejich kněží svátostí přijímati, ale od nich vystřiehá, řka: [[K4b]] „Bratřie, následovníci moji, buďte jako já, Kristuov, a poslúchajte těch, kteříž tak chodie, jakož máte příklad náš.“¹⁵⁴ Ale od jiných vystřiehal, kteříž jinak chodili než oni, s pláčem pravě, že jsú nepřátelé křieže Kristova a že ti Pánu Kristu neslúžie, ale svému břichu, jichžto chvála v pohanění a konec zatracenie.

Vidíš-li z těchto řečí, že takoví neslúžie k spasení, ale k zatracení. Protož jich Pán Ježíš nevelí poslúchati, ani svátostí od nich bezpečně přijímati i jeho apoštolé, ale jich se varovati, řka: „Pilně se vystřiehajte od falešných prorokuov. Varujte se od kvasu zákonničieho.“¹⁵⁵ Ač ty pak provádíš stolicí Mojžiešovou, že takových kázal Pán Ježíš poslúchati, shledáš v den [[K5a]] súdný, žeť se Pán Ježíš tobě k tomu smyslu nepřizná a diet: „Anižť jest na mé srdce vstúpilo, ať bych já kázal bludných a zlých poslúchati.“ A

¹⁵⁰ Mt 24,16; Mk 13,14; L 21,21

¹⁵¹ Iz 2,2

¹⁵² 2 Pt 2,1

¹⁵³ Ju 1,4; 1 J 4,1; Zj 19,20; 20,10

¹⁵⁴ Fp 3,17

¹⁵⁵ Mt 7,15; 16,6

byť nebylo pro dlúhosť, vypsali bych jeho smysl pravý té řeči. Protož, učte vy s stolice Mojžišovy Židy a zlé křesťany i svátostmi jim služte, potom poznáte užitek své služby a co za to vezmete, zvíete. A my budem učiti s stolice Kristovy dobré křesťany i svátostmi jim slúžiti a úfám Pánu Bohu, že na něm sobě chválu vyslúžím i odplatu, kterejž ty mne odsuzuješ prokletým súdem s tovaryši svými, ale bohdá tomu nic i s nimi neučíníš.

Podlé řeči již přivedených velmi se nesrovnáváš s Pánem Kristem, s apoštoly, [[K5b] i s prvními doktory starými, řeckými i římskými o zlého kněze, zjevného hříšníka. Pán Ježíš se všemi již jmenovanými zlého kněze potupuje, že není užitečný, ale škodlivý. A ty jej i s svými tovaryši vždy naštoluješ velebě a oslavuje, že jest užitečný-sloužebník věrným křesťanům. Mníš ty kněze snad, že bychom my nerozuměli o zlém knězi? Však o něm tak držíme, že když by kněz byl v hříechu smrtelném a starší o tom nevěděli, ani lid obecný, a v tom posluhoval slovem neb svátostmi, že by proto mohl Pán Buoh skrze něho věrným k jich věře a modlitbě užitek učiniti, ale proto vždy ne tak, jako skrze dobrého, nebo zlý nepomáhá věrným, ale dobrý, neb zlého [[K6a] viera mrtvá a modlitba nevzácná. Ale kdyžby zvěděli starší, neb lid obecný, zastaviti jemu mají službu slovem i svátostmi. Pakli toho nečinie, jsú účastni hříechuov jeho, jakož pravie i piší staří doktorové. A svatý Pavel tresktal Korintské, že zlého biskupa a .neb kněze nevyobcovali.¹⁵⁶ A Timoteovi biskupu psal, aby neobcoval cizím hříechům.¹⁵⁷ A Pán Ježíš učil apoštoly řka: „Shřeš-li bratr tvooj, treskci jej mezi tebu a jim. Uposlechne-li, szískal si duši jeho, pakliť neuposlechne, přivolaj dvú neb tříe. Pakliť neuposlechne, pověz obci, totiž jiným starším. Pakliť neuposlechne, buď tobě jako pekelník a jako zjevný hříšník.“¹⁵⁸ Tot Pán právo a řád položil, najprv [[K6b] kněžím, jakož i svatý Pavel psal Timoteovi: „Hřešícího,“ totiž kněze, „přede všemi treskci, aby jiní bázeň měli.“¹⁵⁹

Toto pak přesto přese všecko zlého kněze vždy ustaviti za hodného sloužebníka jest veliká nemúdrost tvá i škodlivá hloupost, protož na nás praviš nespravedlivě, bychom zlé knězie zhola potupovali, ovšem dobré. Jste-li vy dobří, toho já neviem. Než byštie právě dobří byli, nikdy byštie zlého kněze neoslavovali, ale v uoškivosti měli. A

¹⁵⁶ Srv. 1 K 5,13

¹⁵⁷ 1 Tm 5,22

¹⁵⁸ Mt 18,15-17

¹⁵⁹ 1 Tm 5,20

ctnostných a dobrých lidí pro jich ustavenie na odsuzování a do pekla neposielali, sami praviece, že jsú mnohá proti Zákonu božiemu. Milý kněže, prosím tebe, nehľad Antikrista po hlavě, ani po ocase a nebývaj mar[[K7a]]šálkem jeho, aby ho neokasoval. Ale bud' radše s Pánem Kristem a s jeho apoštoly a s dobrými kněžími a nás také prieliš nehaněj, pravě, že smy k opici podobni. Kdyby právě pohleděl, podlé položených duovoduov, nalezl by se sám i s mými bližšie jie býti.

Pravíš také, že bychom kázanie vaše Istivě lapali a ohlašovali. A kdybyšte na naše chodili, že byšte viac nabrali a ukázali, že by se nám lépe trefila řeč proroka: „Položili sú ústa svá v nebe etc.“¹⁶⁰ Velmit' se ta zamietka hanlivá netrefi, však my nepravíme v našich kázaniech, bychom Boha tvořili a Krista Ježíše rodili. A že by kněz byl duostojnější než andělé, ani Panna Maria etc. A nikdy smy neslýchali, ani čtli kterého pro[[K7b]]roka, ani kterého apoštola, ovšem samého Krista, by kto z nich pravil, že po vstúpení Kristovu na nebesa knězie mají Pána Krista roditi z podstaty chlebné a to každý den, než slýchali smy i čítali proroky, že se měl naroditi z podstaty panenské. Protož ta řeč lépe se vám trefí, kteříž takové věci bez bázni božie a bez studu lidského na svých kázaniích ohlašujete.

Píšeš dále, že bychom oběti vaše křesťanské uštipovali, praviece podlé řeči Malachiáše proroka, že byšte chléb poskvrněný obětovali.¹⁶¹ K tomuť sem přivedl tu řeč, kdys mne psaním svým odsuzoval kněžstvie mého potupně, že neobětuji oběti jako vy. I napsalt' sem, jako otázku čině, jakú oběť obětujete. Položil sem bázeň svú, [[K8a]] řka: „Snad obětujete oběť o kteréž Malachiáš die etc.“ A kdež přitom oslavuješ zlého kněze, že on také vzácně Bohu obětuje tu oběť v svátosti oltárnie a že jie nemuož poškvriti. Jakož i ještě provodiš v psanie svém, že když byla v rukú zlých Židuov i pohanuov a když na ni hleděli rufiáni, kurvy, že jie nepoškvriti. Takoví duovodové trefi se mierně, jakoby motovidlem střelil. Však žádný z apoštoluov nemluvil, aby měli knězie obětovati Krista v nie za živé i za mrtvé, než pravili lidem, že Kristus na skonání světa obětován jest za hřiechy všech. A svatý Pavel, že jedniem obětováním dokonat navěky posvěcené.¹⁶² A svatý Jan, že učiněn za nás milostivú [[K8b]] obětí a že s ní přistojí před Bohem Otcem vždycky, živ sa k orodování za nás,¹⁶³ a o oběti oltárnie všickni mlčie a

---

¹⁶⁰ Ž 73,9

¹⁶¹ Mal 1,7

¹⁶² Žd 9,25–28

¹⁶³ 1 J 2,2

nečte se. Evangelistové také toho nepíší, by ji Kristus ustavil, aby ji obětovali. A když ji on neustavil, ještě tebe tieži, kde se jest vzala. Než to viemy z jistých písem Zákona božieho, že Kristu[s] Ježíš, Pán náš, na Poslednie večeri, dokonáváje paměť Starého zákona, kteráž záležela v jiedle beránka a ustavuje lepší paměť větčieho dobroděníe, nežli bylo židovské u vyvedenie z Egypta. Tento skutek rozkázal apoštolóm i všem věrným do skonání světa, když seděl z svými za stolem, vzem chléb, dobrořečil, lámal a dal učedníkóm svým a řka: „Vezměte a jezte, toť jest tělo [[L1a] mé.“¹⁶⁴ Též i kalich vzem, dieky čině řekl: „Vezměte a píte z toho všickni a kolikrát koli jiesti a píti budete, to čiňte na mé spolupamatování.“¹⁶⁵ A o oběti oltárnie žádné zmienky nečiní. Též i svatý Pavel treskce Korintské, kdež poblúdili při obyčeji přijímáme a napravuje k pravému činění, die: „Já což sem vzal od Pána, to sem i vám vydal. Že Pán Ježíš v kteréž noc zrazován byl, vzem chléb dobrořečil etc. Též i kalich vzem, dieky činil, řekl: ‘Tento kalich jest nový zákon v mé krvi. Kolikrátžkoli jiesti a píti budete, smrt Páně zvěstovati budete až i přijde’.“¹⁶⁶ A též o oběti oltárnie mlčí a zmienky o nie nečiní.

Dovodíš mi Cypriánem, Zlatoústým i doktory římskými Jeronymem, Am[[L1b]brožem, Augustinem, že sú zmienku o oběti oltárnie činili a ji obětovali. Zdá mi se, byť živi byli, žeť by se k tomu nepřiznali, byť ji v tom smyslu obětovali, v kterémž vy obětujete. Než mohliť sú v tom smyslu pravém obětovati, totiž při tom skutku Pánem Kristem vydaném, když sú jej spolu s věrnými činili na památku umučenie jeho, že sú tu oběť Syna Božieho, na smrt obětovaného, lidem věrným vypravovali, co jim dobrého skrze něho přišlo v tomto životě a v budúciem konečně přijíti má. Aby se k vděčnosti zbuzovali, Pána Boha chválili a milosti jeho děkovali z nevymluvné milosti jeho. A každý z nich řekl s Davidem i všickni spolu: „Chval duše má Pána a všecky [[L2a] věci, kteréž ve mně sú, svaté jméno jeho. Chval duše má Pána a nechtěj zapomínati všech dobroděníe jeho etc.“¹⁶⁷ A rozveseléce se v srdci svém z tak velikého dobroděníe i řekl každý z nich s týmž Davidem s ponížením u velikém podivení: „I co jest Pane člověk, že naň pomníš aneb syn člověka, že jej navštěvuješ.“¹⁶⁸ A z toho rozjiemanie o tak veliké milosti a dobrotě božie staraje se každý z nich řekl, v pravdě to maje v srdci svém: „Ba, čím se odplatím Pánu Bohu mému za tak veliká

¹⁶⁴ Mt 26,26; Mk 14,22; 1 K 11,24

¹⁶⁵ 1 K 11,25

¹⁶⁶ 1 K 11,23–26

¹⁶⁷ Ž 103,2

dobrodienie, kteréž mi učinil?“¹⁶⁹ A hledě každý z nich na se a na svú chudobu, že nemá čím i řekl též s Davidem: „Kalich spasitedlný vezmu a piti budu a jméno Páně vzývati budu.“¹⁷⁰ Podobně k ono[[L2b]mu, což řekl Pán Ježíš: „Komuž odpustíte etc.“¹⁷¹ Avšak kněží neodpúštie-li, než odpuštené zvěstovali. A v Starém zákoně řekl Buoh o kněžích, že kněz učiní malomocného aneb čistého.¹⁷² Avšak té moci neměli knězie učiniti malomocného, neb čistého než toliko oznámiti neb vysvědčiti. O té oběti já nepochybuji, že sú ji ti svatí k tomu konci činili, že netoliko kalich utěšenie v naději pili, ale také kalich zamúcenie a trpenie. A to známo na svatém Cypriánu, kterýž pro Pána Krista obětoval se na smrt a kalich trpenie pil s Pánem Ježíšem. A ne jako vy, obětující Krista v svátosti i piete kalich ukutenstvie a všie nemilosti, trápiece věrné vězením i smrtí a krev jich miesto své z nich vylévající, ja[[L3a]kož napřed oznámeno široce.

A nynie kněz Jindřich v Lipníku, když bojíce se Pána Boha někteří, aby modluslužby nečinili, neklekli k jeho vymyšlené oběti, sázel do vězenie aneb biřic k jeho rozkázaní. A též kněz římský v Kroměříži pro túž věc sázel, ještě neobyčejně v kabátě do klády na noc. A slyšeti, že biskup poslal, by ho byli prvé nepustili, aby jeho do něho dochovali a dali jemu chleba pláče a vody truchlosti. A co jinde etc. O té takové oběti tito svatí, kteréž přivodíš, nic sú nevěděli, ani ji v tom smyslu obětovali. Poněvadž ktož by se jie nechtěl klaněti, nečiti v jich psaní, by koho trápili vězením ovšem smrtí jako vy. Než ta vaše oběť vynikla po dlühých časiach [[L3b] po těchto svatých. Jakož se čte, že za Honoria neb Ctibora papeže a nějaký doktor v práviech vymyslil to a složil modlitbu Ave caro Christi, totiž zdrávo bud' tělo Kristovo. A ten papež toho potvrdil, tož vy ji pak obětujete jako Kristem ustavenú. Pohleďte na užitek té oběti, kterýž vy přivodíte, co jest pro ni dobrých lidí v naději božie zhubeno. Pohlediž, koho následujete s tou obětí, Pána-li Krista, čili Kaina. Pána Krista jistě nic, než spieše Kaina s vymlácenú oklepí, na kterouž Pán Buoh nepohledí k odplatě, než strach, že popatří na vaši oběť, nepokajete-li se ku pomstě. Ale my s pomocí božie činiece ten skutek podlé ustavenie Pána Krista, následujíc v tom i apošto[[L4a]luov i prvnie cierkve, a podlé jeho rozkázanie k tomu konci, k kterémuž vydal a činiti rozkázal, obětujem oběť s Abelem, mučedlníkem Kristovým, na kterouž Pán Buoh vzhledá, a ne s Kainem vražedlníkem, vašim

---

¹⁶⁸ Ž 8,5

¹⁶⁹ Ž 116,12

¹⁷⁰ Ž 116,13

¹⁷¹ J 20,23

¹⁷² Lv 14

účastníkem, věříce úplně, že když se od kněze slova vypovědíe, že jest v pravdě tělo Kristovo neosobně, ale totéž, kteréž na pravici sedí, posvátně. Jakož i vy říkáte i zpíváte: „Posvátné přijímáme.“

A praviš, že když podávámy, že neříkamy jako vy: „Tělo Pána Ježíše prospěj tobě k věčnému životu.“ Tu křivdu mluviš, bychom pro nevěru to činili. Ale proto neříkamy každému zvlášť než všem spolu, abychom lepšímu a pilnějšímu nepodkazili.

A praviš, že [[L4b] tu vaši oběť i zlí kněžie užitečně činie i ji jedie i lidem užitečně posluhují. I tošť jest viděti na lidech ten užitek a zvláště na kněžích, kteříž na každý den obětují a přijímají. Pán Kristus die: „Ktož jie mé tělo a pi[j]e mú krev, ve mně přebývá a já v něm.“¹⁷³ V kom lid obecný přebývá a jaké zjevné hříechy má, zjevné jest. A budete v Květnú neděli vyčítati neb u Veliký pátek, kto jste v takových hříeších, jmenujice je rozlične, nepřistupujte. A ktož s nimi přistupí beze všeho pokanie, hned podáte i pravi ste, že se s ním nezdráháte, než každému dáte.

O nás mluviš posměšně, že zkušujem, ano nenie k čemu. My činimy podlé naučenie svatého Pavla: „Což zjevného jest, vizte.“¹⁷⁴ A když [[L5a] vidímy hříechy smrtné na lidech, treskcem odlúčením od svátostí a vedem k opravě a když opravie, zase připouštíeme a tajně Bohu poroučíme a svědomí lidskému. Ale vy všeho tak necháte, leč se na koho rozhněvate, tož mu podati nechcete. A na kněžích pak znám užitek přijímáme každý den těla Kristova. Ano druzí, netoliko hříešní, ale pravi čertie vtělení. V kom ti pak přebývají, a proto mše slúžie. A praviš, že mohú lidé od nich svátosti bezpečně přijímati. A svatý Pavel pravi proti tobě, že ktož jsú takoví, netoliko by od nich svátosti přijímali, ale věrní, aby s nimi ani obecného chleba jedli.¹⁷⁵ Toť jest velmi rozdielné.

Velíš mi se také opatřiti i s mými tovaryši, abych [[L5b] nebyl tiem kozlem, o kterémž Daniel pokládá 8. kapitole, jemuž dána jest z dopuštění božieho pro hříechy lidské síla neb moc proti vzdajšie oběti, aby ji tlačil, šlapal po nie až do večera.¹⁷⁶ A vykládáš, že to prorok mieni o Pánu Kristu, oběti vzdajšie, kterýž se obětoval na kříž dřeva za hříechy lidské etc. Úfaje Pánu Bohu, nebojím se toho i s svými, neb jest ta řeč o jiném, o tom, kteréhožs ty maršálek, ješto jej okasuješ. A podlé ustavenie jeho mše slúžie

---

¹⁷³ J 6,56

¹⁷⁴ 2 K 10,7

¹⁷⁵ 1 K 5,11

¹⁷⁶ Da 8

ve jméno svatých a světic a zvláště Panny Marie, jakožt' sem široce v prvniem psaní okázal. A Kristus, vezdajší oběť, řekl: „To činite na mé spolupamatování.“¹⁷⁷ A vy pak na památku jiných činíte. A z rok do roka neslúžíte [[L6a] mše žádné ve jméno Pána Krista, než vše ve jménu jiných i kostely jim stavíte a oltáře světíte.

Protož rozuměj sobě, žes ty podobnější k tomu kozlu, kterýž potlačil vezdajší oběť Pána Krista i jinými ustaveními, kteráž jsú proti zákonu božiemu. A ktož té oběti Pána Krista nechce s vámi potupovati, tlačiti a šlapati a chce tu oběť vyvyšovati a ji ctíti, sedící na pravici Boha Otce, klaněním, klekáním, modlením, ten upadne v to, jakož týž Daniel prorok praví: „V pohaněnie, v meč, v plamen i v lúpež dni,“ jakož napřed ukázáno.¹⁷⁸ A chtě vždy dovésti té oběti své oltárnie svátosti, o niež Pán Ježíš s apoštoly i s první cierkví mlčí i vedeš vyžebrané duovody, že d'ábel [[L6b] nosil Pána Ježíše, Židé naň plvali, až do zsinalosti ubili a že nebyla poškrvněna v rukú zlých. Vždy tiem natahuješ, že zlí mohú obětovati, ale tiem nic nedovedeš, byť měl Kristus v oltárnie svátosti obětován býti od vás, když jest toho nerozkázal, netoliko od zlých, ale i od vás dobrých. Jakož vaše dobrota zjevně se vidí. Nemáte-li hříechuov tělesných zjevných, neříkajte proto hup až přeskočiete. Ale máte duchovnie, ješto sú horší než tělesní, jako hněv a nenávisť etc. Ano, z vás zlost pálá jako plamen z výhně od kováře, v sloviech i v skutciech, zvláště proti těm, ktož s vámi oběti vezdajšie Pána Krista potupovati nechtie, jakož řeč tvá známa tě činí, kdež [[L7a] píšeš.

Což dobří lidé s vážností činie podlé rozkázanie Pána Krista, to ty rúhavě potupuješ, nazývaje chléb prázdny, jalový, modlářský, jemuž my se neklaniemy, ani klekámy, ani modlímy, ani k tomu nutímy, jako vy, že by mohl bez hříechu psóm vržen býti. Myť se mstíti nebudem, než křivdy své Pánu Bohu poroučiemy. Než ústa rúhavá měla by se báti, aby na tě nětco nedopustil Pán Buoh, jako na dva mistry pražská, kteříž na nás psali traktát k našemu odsúzení. Mistr Duchek počal psáti, než jej dokonal, že jemu bekyně dietě urodila. A mistr Miza jej na kázání provolal a on hanbú z Prahy utekl. Potom mistr Třebský jej dokonal a potom jsa, v Klatovách farářem, když mlu[[L7b]vil na nás na kázání křivé věci, potvrdil toho řka: „Jestliže křivdu mluvím, abych s této stolice ve zdraví nezšel.“ A hned jej Pán Bóh ranil nemocí i vezl se do Prahy na lékařstvie i umřel.

---

¹⁷⁷ L 22,19; 1 K 11,24

¹⁷⁸ Da 11,33

Ale toběť nemám tak za zlé, neb toho z své hlavy nemáš, neb rozumem odkud hus pi[j]e. Než ten skladač ať se viec bojí.

Jakož mi pak odpisuješ, že bych tobě v svém psaní ukazoval k řádu, kterýž byl za Dionýsia při rozdávání těla a krve Pána Ježíše, kterýžto řád zpievali a snad ještě zpievají v Praze v kostelích, že zlí s dobrými neměli obecnství k stolu Kristovu přistúpati. Ale za našich dní již pohřiechu mají svobodu i zlí k stolu Kristovu s věrnými přistúpati. Všakt' sú skla[L8a]dači té písne ne samo mienili odlučovánie nehodných od přijímanie těla Kristova, jakož rozum zjevný svrchu stojí, kdež die, ale od viděnie svátostí ven je pudili. Na to mi velmi špatně odpoviedáš vyžebraným duovodem, že rufiáni a nevěstky hleděli na Pána Ježíše i jiní zlí lidé i proč by také na svátost nehleděli. A dále jako duchem prorockým prorokovali zpievajíce: „Bohdát' se to změni božským zpuosobením, nebudouliť se hřiešní káti, žeť je budou věrní ven z sebe hnáti, totiž od svátostí přijímanie odlučovati a sami se s svým milým chotěm kochati etc.“ A Pán Buoh jich prorocvie naplnil, že se to mezi námi děje v pravdě, ješto z toho Pánu Bohu dě[L8b]kujemy a ty to potupuješ, ač se děje podlé ustavenie Kristova a jeho rozkázanie i apoštolského následovánie i prvnie cierkve. A lidská ustavenie a řady jich proti Kristovu velebiš a oslavuješ, zviš, co za to vezmeš. A přijde to na tě, nebudeš-li z toho pokánie činiti, což mistr Jan Hus dobré paměti o římanech pověděl podobenství: „Když zima přijde, zvědiet' čapi, coť sú v letě klektali.“

Pravíš také, že ste daleko od cierkve svaté prvnie i od řádu jejieho. To věrnú pravdu pravíš a to vaše řeči i skutkové oznamují. Pravíš také, že sme my jie dále než vy. A toť jest nepodobné k pravdě, neb každý rozumný, jediné ktož nenie blázen a zlostí oslepený, podlé Písem [[M1a] svatých a duovoduov jistých z skutkuov vašich, že nás všemi obyčeji súditi bude, bližšie býti cierkve svaté nežli vás. Ač se již dosti ukázalo jistými a pevnými duovody, však ještěť se poukáže a jako blátem slepému očí pomaže, aby prohlédl, že ste jie velmi daleko.

Dále pravíš, že jie nepostihnete a nezhoníte. Jistě, poběhnete-li tak, jakož ste počali, že neuhoníte, ani s ní dojdete toho, což jie slíbeno dobrého v budúciem životě. Ale my s pomocí božie běžimy za ní tú cestú, pokudž smy se najdále mohli uptati na ni, kterou ona šla, abychom postihli a doběhli s nie, abychom byli zde v milosti božie a v budúciem životě u věčné slávě. A jestliže bychom kde vyvinuli, neb [[M1b] poblúdili z nevědomie svého, věřimy a úfamy jeho milosti, že nás napraví, jakž ráci, abychom nezašli na cestu zatracenie.

Píšeš při ostatku mého psanie, že bych já vopáľal a pŕevieľal kostelnie zŕizenie, zvlášt' což se při mši dĕje. A že mi jest dána vějčicka v ruce mé, abych pŕevieľal humno božie.¹⁷⁹ Nic sem já neopáľal při kostelním řádu potupně, než když tovaryš tvuoj knĕz Jindřich, farář lipenský, hanĕľ knĕze Jíru při malých věcech nekřesťansky i ukázal sem jako múdrému, kterak vy při velikých a znamenitých věcech znamenitú nemúdrost ukazujete, a to tu, když máte mši slúžití, že se pacholeti zpoviedáte a pachole vás rozhřešuje a to jest pravda, že jest tak. I nedals [[M2a] mi na to žádné rozumné odpovĕdi, než zavrhl se hanĕním, že se slyšie, že bychom my ženám zpovĕď porúčeli, aby se jim sestry i bratřii zpoviedali a že i Rýznarka těmi klíči vládne. A to nenie pravé. Ale vy ste pŕivýkli po lídech se voziti hanĕním a utrhaním a za to se lidí nestydiete, ani Pána Boha bojíte, aby se na vás plnilo, že učinĕni sú jako čelo nevĕstčie nestydaté. A jinĕť sem věci pěknĕ ukázal, jako když řiekáte: „Orate pro me fratres et sorores etc.“ Totiž: „Modlte se za mne bratřie a sestry etc.“ A to činiete obrátiece se k lidu, i mluvíte lehky a latinĕ, ješto lidé nerozumĕjí. Musíš sám řeci, že jest to nerozumná služba. A apoštol die: „Rozumná buď služba vaše a nechtĕjte se tomuto [[M2b] svĕtu pŕiŕovnávatí.“¹⁸⁰ Prosím tebe, ukaž mi jiný svĕt mimo vás, ješto nerozumně slúží.

Dáľeť sem ukázal, že když napomínáte lidu k pŕijímání a ku pamatování Kristova umučenie, čili sám obyčej, řiekáte: „Communicantes et memoriam venerantes,“ jako byšte napomínali lidu dobrého nábožného a hotového k pŕijímání svátosti zpuosobené těla a krve Pána Ježíše i mluvíli jemu: „Vy pŕijímající a pamĕť činící, čiňtež to najpŕv na památku blahoslavené Panny Marie a svatých apoštoluov Petra, Jana, Pavla, Jakuba etc., na památku mučedlníkuov Lina, Kleta, Kornelia, Kosmy, Damiana etc., na památku panen, šťastné věčné Anežky, Anastažky etc.“ A Pán [[M3a] Kristus řekl: „To čiňte na mé spolupamatování.“¹⁸¹ Ukázalť sem také, že řiekáte: „Vezměte a jezte“ a žádnému nedáte, na mnoha mšech ani ministrantovi, než sami sníte. Pak kde tu bude pravda? Ano, i v Dekretĕ máte zapsáno, aby žádný mše neslúžil, leč bude mieti osob najmĕně tolik, jakož tam počet klade. Na tos mi také žádné múdré odpovĕdi nedal, než zavrhl se andĕľem, že sem napsal: „Velíte andĕľu obĕť donĕsti na oltář pŕed truon božie a on nemá co, když nedáte, než sami sniete.“

---

¹⁷⁹ Srv. Mt 3,12; L 3,17

¹⁸⁰ Ř 12,1–2

¹⁸¹ L 22,19; 1 K 11,24

Blahoslaviš nás rúhavě a posměšně z té múdrosti a tiežeš, kde smy ji vzali. Jáť odpoviem, že od Boha, když sme jie žádali podlé rady svatého Jakuba, kterýž die: „Kto žádá múdrosti, žádaj jie ot Boha etc.“¹⁸²

[[M3b] I dieš dále, ké se jest prvním svatým zjevila, kteříž sú Pánu Bohu oběti činiece nábožně žádali, aby je přijieti ráčil. I zdali nevieš, že sú ji apoštolé měli, kterýž od Krista přijali podlé jeho zaslíbenie padesátý den po jeho vzkříšení, kterýž se zpravovali při všech věcech spasitedlných i při slúžení svátostmi a zvláště při této tělem a krví Pána Ježíše, kterýž sú slúžili rozumně, jichžto příkladem my slúžíme. Ti pak svatí, kteřiež pozdvihovali oltární svátosti jako i vy, nechť se opatřie i s vámi, kde sú to vzali, aby ji pozdvíhali jako kněžie Starého zákona podlé rozkázanie božieho. Ale velmit' sú rozdielné oběti židovské od křesťanských, neb jejich byly tělesné hova[[M4a]da, volové, krávy, berani a kozlové etc. Ale naše jsú duchovnie, jakož svatý Petr die: „Abyšte obětovali duchovní oběti vzácné Bohu.“¹⁸³ A ještě vy i toho nečiníte při oběti oltární příkladem oběti Starého zákona. Neb když kněz židovský pozdvihl z oběti plece volového před Pánem, dal služebníku, aby nesl do kuchyně, aby kuchař uvařil a potom jedl s jinými.¹⁸⁴ Ale ty pozdvihna oběti oltární i sám snieš a žádnému nedáš, jakož oznámeno. A vždyť sú apoštolé o té oltární oběti nic nevěděli, poněvadž sú jie neoznamovali, než Pána Krista obět' vezdajší, v niež sú lidem vypravovali hřiechuov odpuštenie, spasenie i vše dobré. A ktož by chtěli jie účastni býti, ty [[M4b] učili, aby těla svá vydávali Bohu v obět' živú, svatú, Bohu libú, a o oltární vždy mlčeli. Ale pohled', kteří kněžie obětují obět' oltární svátosti, komu těla svá v obět' vydávají. Musíš říci sám, že ne Bohu, ale d'áblu, jsúce živi neřádně a jiní zlostně. Takové pak laskavé a přátelské a bratrské ukazovanie vaše nerozumné služby, sud' to každý rozumný, jestli to opálanie a převievanie božího humna a že mi dána k tomu vějička v ruce, jakož pravíš. Věz, žeť mi nenie dána, aniž sem jie přijal, a protož já humna božieho neprevievám, než to dělám, což mi poručeno. Lidi ctnostem učím, od hřiechuov vystřiehám a ktož by se jich dopúštěl, treskčí. A ktož opraví, čině pokánie, tomu [[M5a] svátostí slúžím. Pakli neopraví, mám se k němu podlé naučenie Pána Krista a apoštolského, abych jej měl za zjevného hřiešníka.¹⁸⁵ A ostatek porúčiem tomu, kterýž má poslati anděla, aby dokonale

---

¹⁸² Jk 1,5

¹⁸³ 1 Pt 2,5

¹⁸⁴ 1 Kr 19,21

¹⁸⁵ Srv. Mt 18,15-17

přečistil humno božie a vybral kúkol z pšenice, neb to mně s apoštoly zapověděno.¹⁸⁶ Protož já na rolí Páně obého nechávám ruosti. Než podobnějit' jest, že jest tobě dána ta vějička s tvými v ruce tvé, ale neviem od koho, než viem, žeť od Krista nenie dána.

Ty se opatř, od kohos ji vzal, aby převieval humno božie a kúkol trhal z pšenice na rolí Páně proti záповědi jeho i s svými, abyšte, ktož by nesměl pro bázeň božie povoliti vašim lidským vymyšlením a škodlivým ustave|[M5b]ním proti záповědi Pána Ježíše, zvlášť klaněti se oltářnie svátosti, toho haněli nekřesťansky, jakož napřed dosti široce ukázáno, z měst vyháněli, o statky i o živnosti připravovali. Města králi jeho milosti chudili, vyhánějice jim z nich řemeslníky, aby újmu měli na svých živnostech. A co vy tbáte, neb vám musejí dáti, vezměte, kde vezměte. A protož i mne napomínáš, abych oral rolí, abych vám desátky dával. O to vy stojíte, jakož slušie nájemníkóm etc. Některé nazovete pikharty, kacieře o hrdla připravujete. Toť jest pšenici opálati a humno božie převievati. Milý kněže, pověz mi, kde vám to Pán Kristus prikázal činiti, který evangelista to položil a v koliké kapitole, |[M6a] aneb v kterého apoštola epištole neb v kanonice to máte, abyšte to činili a jací slibové vám za to učiněni, aby vám řekl: „Když budete pro mne jiné haněti a všecko zlé na ně praviti lhúce, radujte se a veselte se, neb odplata vaše mnohá jest v nebesiech.“¹⁸⁷ A když budete pikhartóm statky bráti, za to stokrát viec vezmete. A když jim budete životy odjímati pálením, mořením i jinú smrtí, život věčný za to mieti bude. Strach, strach by vás pikharti nepředěšli do královstvie božieho jako mistry a zákoníky, nevěstky a rufiánové.

Úfamy milému Bohu a Kristu Ježíši, synu jeho, že my bohdá s cierkvi svatú prvni apoštolskú rytěřující i s řádem jejím, kteréhož za|[M6b]chovávámy, když čas přijde, uslyšieme utěšená slova od Pána Ježíše, že nám die s ní: „Podťe požehnaní, přijměte královstvie otce mého, kterěz vám připraveno od ustavenie světa.“¹⁸⁸ A vy s cierkvi mdlejší v svatosti života, ba viece smazanú ve krvi spravedlivých i s řádem jejím dočkáte hrozného slova s ní, neodstúpiete-li od nie, když vám Pán Ježíš die: „Odstupte zlořečení ode mne, činitelé nepravosti, do věčného ohně, kterýž připraven jest d'ablu i andělóm, neb sluhám jeho.“¹⁸⁹ Nebť jest věrný Pán Buoh v slibiech svých a pravý ve všech skutciech svých, kterýž nepromění slova svého.

---

¹⁸⁶ Srv. Mt 3,12; L 3,17

¹⁸⁷ Mt 5,11–12; L 6,22–23

¹⁸⁸ Mt 25,34

¹⁸⁹ Mt 25,41

A jakož mi žádáš lepší múdrosti, nežli ji ukazují, a pozdviháš mé starosti [[M7a] bludem skloněné, abych prohlédl ku poznalé někdy pravdě a k nie se navrátil. Milý kněže, prosím tebe, nežádaj mi toho a naději mám, že tebe v tom neuslyším a zachovaj milý Buoh, bych se měl k tomu vrátiti.

Píšeš naposledy, že bych já nazýval některá vaše kostelnie zachovávanie mētežem. Prosím tebe, nečiň mi v tom křivdy, bych to mluvil. Než psalt' sem, že v kněžstvie své divným a neslýchaným mētežem vcháziete. Při svěcení přísahy děláte, pod jednu zpuosobú přijímáte a pakli kto pod oběma, tehdy sobě posvěcuje kalich v ciziech rukú, před niem přijímali pod jednu a on pod oběma a po něm jiní také pod oběma zpuosoboma přijímají nevěduce. Ta[[M7b]kový zpuosob, musíš to sám říci, že jest divný mētež, nikdy v prvnie cierkvi neslýchaný, ani nynie v jiných jednotách, jako v cierkvi řecké, arménské, ani v indicské. Než při mši nenazývalť sem mētežem, než oznamovalť sem nerozumné slúženie, jakož napřed v prvniem psanie široce ukázáno a v tomto také dotčeno. Pravíš, že ta zachovávanie nejsú z podstaty a neruší viery. Proč pak jest to, že ktož by jich úplně nezachoval, že by jeho mše ničímž nebyla? A neviem, byšte jeho nekázali upáliti jako kacieře. Ano, když toho nětco dotekl kněz Jan Kolínský, jak sú se naň osupili děkan horský a jiní kněžie. A opět, když jeden kněz u Prahy, když podlé římských [[M8a] práv svátost porušenú spálil, jaké nesnáze měl od vás, jedva se s upálením chybil. Pohlediž, žeť sú u vás z podstaty a ruší v vás vieru.

A jakožť se zdá, kdybychom my znáti mohli své mēteže, kteříž sú skrze nás mezi křesťany, zvlášť těchto krajin ro[z]sypání a to u věcech podstatných viery o křtu, o těle Pána Ježíše, o kněžstvie i o obecném křesťanstvie, že by se viec bylo čemu podiviti. Tak že v tom zmēteži našem lid mnohý zmēten a zmámen, že již nevie, co má činiti a jak věřiti a při kom se držeti, druzí, že již ani s vámi, ani s námi.

Divná věc, milý kněže, že by lidé nevěděli co činiti a jak věřiti. A vy je vždycky tomu učíte, jak mají věřiti a jak činiti a koho se [[M8b] držeti. Vy své a římané své a nutiete je každá strana divným a rozličným trápením k své vieře. Protož my příčina mēteže tomu lidu

nejsmy. Však před námi prvé, jakož písí, křesťanstvo rozdělilo se na deset stran znamenitých. A co jich od té chviele přibylo. A každá strana své chválí a cizie hanie. Než tatoť jest příčina toho mēteže v těchto krajinách, život kněžský zlý a nešlechtný. A viece to, že nerozumiete, které věci jsú podstatné k spasení a které služebné a které případné, ješto hodnými příčinami a časem mohú býti tak a časem jinak, a proto viery v

lidech nerušie. A nerozumějíte tomu rozdielu i pokládáte služebné a prípadné za podstatné a na nich ste spasenie založili, jako na svátostech a při nich na obyčejích a jimi ustavujete lidi v mylné naději, kteříž nedocházejí podstatných věcí. A znamenie žádného se na nich neukazuje, by je měli a lidé srozumievajúce tomu někteří a nemohouce k nim přijíti ani k nim státi, jako sú viera živá, láska neomylná, prikázanie božie a z toho život ctnostný a skutkové dobří a naděje pravá. I nesmějí k svátostem k věcem služebným, když těchto podstatných nemají, aby chtěli někteří k nám z hlúposti a svátosti od nás přijímati. My, když neznámy při nich věcí podstatných i nepřijímámy jich, ani svátostmi slúžiti smiemy. Ale vy mějte ony podstatné věci, neb nemějte, všem pořad slúžíte. A ktož by nechtěl od vás přijímati, nutiete. Tať jest příčina toho měteže, ale ne my. Paklit' sme my, tehdy jest byl také Pán Ježíš i apoštolé, neb za nich nebyli všickni jednomyslní u vieře.

Dotýčeš podruhé křtěných úštipně. Přitom nic nečiníme, čeho byste vy i římané nečinili, krom toho, což křivě mluvíš, že bychom my ty, ktož k nám přistupují zaklínali s přísahami, ješto toho nenie. Než optámy se na jich úmysl a na celú dověrnost a chtie-li poslúchati. A když to oznámí před jinými i přijmem jej. A prvé některým říkámy, aby nám ne ihned věřili, ani k nám přistupovali, leč dobře srozumějí. Neb psáno: „Ktož snadně věří, lehkého srdce ukazuje se býti.“ A také, ktož lehce přistupí, ten zase snadně odstúpi. Ale ktož s rozmyslem a vážně k čemu přistupuje, ten nesnadně od toho odstúpi, leč by potom poznal co lepšího. Než ty na nás cpáš to, což sami děláte, když ti, ješto s námi nejsú, leč kdy do zboru vejdú, vás žádají, abyste jim děti křtili neb zdávali. Vy nechcete učiniti, leč by se nás odpřísiehli.

Pravíš také, kdežkoli v které obci naše bratrstvo hniezdí se a svobodu nájemnú má, všudy tu jsú lidé změtení, nenábožní, bez lásky, bez pokoje, bez svornosti. A že to pověděl jeden svatý, že nemuož býti smlúva pokoje, kdež jest rozdělenie u vieře. A kdež nenie našeho bratrstva izmahelitského, že tu spieš některaké znamenie lásky, pokoje, viery i náboženství se nalézá. Najprv k tomu odpoviem, že křivdu mluvíš, bychom se v byty vkupovali a viec platuov dávali jako Židé, abychom svobodu měli. Druhé pravím, pohled' mezi římany a vámi, ješto někde žádného bratra nenie, jaká láska i svornost! Ano, papež, biskupové, jsúc jedné viery, i králové a z sebú válejí a mordy strojie. Též i viery vaše činie. A kdež sú naši bratřie, v které obci, bud' mezi římany, že v městech čistý pokoj, když kněžie rozumějí, že je páni chtie mieti. Ale kdež jsú takoví, kteříž slova smířenie nemají jako vy, tu ruoznice, nesvornosti a žádného znamenie lásky.

Pohľad', kým to jde, že ne bratřimi, ale vámi. Však snad musí to býti, poněvadž [[N3a] jeden múdry položil, že vešken svět v hádání postaven a to o viery. Ano, i Turci, i Tateři hádají se s křesťany o vieru a křesťané s nimi, jako i my s vámi. Odpověděl by tobě za mne Tater, jako odpověděl římanóm a Čechóm, když byli na žoldu u krále polského v Prusiech, těmto řka: „Byla jedna liška, ješto měla několik lišenec. A když od nich odběhla, ony se počaly hádati, každá pravěci, že jest najpěknější. A když máti zase mezi ně přiběhla, podaly na ni toho, aby pověděla, která jest najpěknější. I odpověděla jim: Milé dcery, nevaďte se o to. Když budem u kožišníka na bydle, onť rozezná, která najpěknější. Kteráž bude najpěknější, tu postaví napřed a která škare[[N3b]dější, tu postaví nazad.“ Též Buoh, když přijde k soudu, ten rozsúdí právě. Kto měl dobřú vieru, toho pojme do nebe a ktož zlú, pošle ho do pekla. Odložmež to ale k jeho soudu.

Píšeš mi na samém konci, žes mi dlúze odepsal. Zdá-li mi se dvoje psanie za dvoje sraziti, pakli chci nedvězího každé rány mstíti, že najdu podlé Starého zákona ránu za ránu.¹⁹⁰ Hrdě mluvieš, na válku úfaje v uměnie jako Goliáš v oděnie.¹⁹¹ A jdeš proti mně jako proti sedláku, ještoť nevedú hlubokých písem mnoho, než více pěšímy duovody proti tobě, jako neoděný David proti oděnému Goliášovi, tak já ve jměnu Páně proti tvěmu rúhání. A jakož on porazil z práčku kamenem Goliá[[N4a]še a hlavu jemu s'al, až pad na zemi a bez hlavy zuostal,¹⁹² tak já porazím tě pěšímy duovody, jako z práčku kamenem tiem, o kterémž Izajáš pověděl: „Aj, položím na Sionu kámen svrchní, vyvolený, drahý. Ktož uvěří veň, nebude pohanín.“¹⁹³ Kterýž to jest hlava ciekve, že bez té hlavy lehneš na zemi a bez těla ciekve pravé, nejsa učasten jie, ani hlavy její. A já puojdu do Jeruzaléma obětovat Pánu Bohu oběti vítězné a chváliti budu jeho.¹⁹⁴ A ty ostávaj s ciekví mdlejší v svatosti života jako umrlý a zvieš, čeho s ní dojdeš. Amen.

Šimon zprávce zboru hranicského.

Tito odpisové dály sú se léta Páně tisícieho pětistého sedmého.

---

¹⁹⁰ Ex 21,24

¹⁹¹ 1 S 17,4–6

¹⁹² 1 S 17,49–51

¹⁹³ Iz 28,16

¹⁹⁴ Srv. 2 Pa 29,31